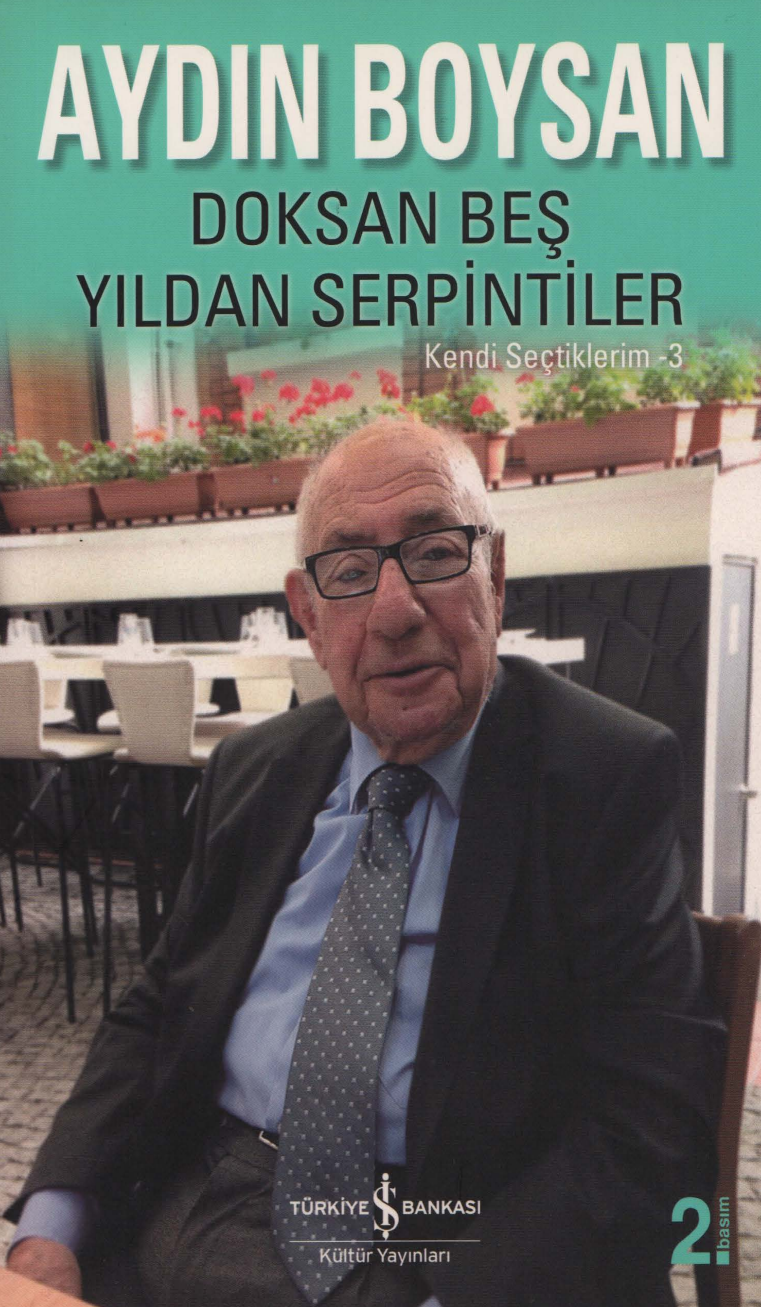
AYDIN BOYSAN

DOKSAN BEŞ YILDAN SERPİNTİLER

Kendi Seçtiklerim -3

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

2. basım

Aydın Boysan *DOKSAN BEŞ YILDAN SERPİNTİLER*'de insana ve hayata dair pek çok konuyu kahkahalar eşliğinde ciddiyetle ele alıyor.

Kendinden bahsederken, "Eğer ben, doğduğum (1921, İstanbul) yılda dünyaya gelmeseydim, olağanüstü kibar (!) mahallelerde çocukluğum geçmeseydi, Davutpaşa Çöp İskelesi, Ispanak Viranesi, Samatya Narlıkapı Çıkmazı, Yeşilköy Bamya Tarlası gibi, kibar semtlerde (!) yetişmeseydim, ben 'ben' olamazdım," diyen 94 yaşındaki yaşam ustası 1945 yılında Akademi'yi bitirip mimarlığa başladı. 62 yaşından beri köşe yazıları yazıyor. Kaliforniya'dan Sibirya'ya kadar yedi iklim, beş kıtayı gezdi. İlk kitabı 1984 yılında yayımlandı: "Umut Simit"... Bunu izleyen 30 yıl boyunca yayımlanan kitaplarının sayısı 42'ye ulaştı. Her eserinde insana ve yaşama, çevreye ve zamana, sanata ve bilime duyduğu saygıyı keskin bir zekanın ürünü olan mizahla renklendirdi.

DOKSAN BEŞ YILDAN SERPİNTİLER Aydın Boysan'ın 30 yıllık yazarlık yaşamının neşe saçan damlalarından oluşuyor.

Umut dünyası bir rüyalar âlemi. Ama ne iyi ki, umudun kendisi düş değil. Çünkü uyanınca bitmiyor. Gözü açık görülüyor. Demek ki gözümüzü açabildikçe umutsuzluğa düşemeyiz. İnsan yaradılışı bu!

Ancak umut kapılarını beleşçilere kapamak gerekiyor. Hak etmeyen bir kalabalık yolları tıkamasın... Umut gökten zembille inmiyor... Umut insan eseri... Bu eseri akıl, denge ve çalışkanlık yaratabilir. Umut aptalların ve tembellerin dayanağı değil. "Umut sarayları" taş taş üstüne konarak inşa edilecek. Hiç akıl çalıştırmadan, hiç çaba gösterilmeden umut beslemek hak değil.

Anlatı

doksan beş yıldan serpintiler

AYDIN BOYSAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

TÜRK EDEBİYATI

AYDIN BOYSAN
DOKSAN BEŞ YILDAN SERPİNTİLER

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2015
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: NİSAN 2015, İSTANBUL
II. BASIM: NİSAN 2015, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-443-0

BASKI
AYHAN MATBAASI
MAHMUTBEY MAH. DEVEKALDIRIMI CAD. GELİNCİK SOK. NO: 6 KAT: 3
BAĞCILAR İSTANBUL
TEL: (0212) 445 32 38 FAX: (0212) 445 05 63
SERTİFİKA NO: 22749

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

İÇİNDEKİLER

YANGIN VAR (1985) 1
Zıkkımlanmak 3
Narlıkapı Tiyatrosu 9
Sevişmek 17
Ayemefeddin Bey Amcam 23
Nilüfer Yetiştirmek 28
Ne Yerse Yesin! 34
İncelik 39
Yolculuk Var! 45
Aşk Kaçakçıları 51
Con Ahmet Bey'in Makinesi 57
Aydın Efendi Seyahatnamesi 62

DÜNYA'YI SEVEREK (1988) 67
Alcatraz Hapishanesi 69
İlk ve Son Şans Barı'nda 72
Pasifik Kıyısı Fiyortları 76
Neron Deli miydi? 80
Müze Kent: Floransa 84
Singapur Sokaklarında 88
İlişkiler 92
Uçarken-İçerken 96
Kuzey Kutbu Bölgesinde 100

Bir Nefeste Stockholm 105
Votka ve Keyif 110

ALDANMAK (1989) 115
Delikli Taşlar 117
Hayvanlar Üzerine 121
Fısıltının Gücü 126
Dış Merkezli Düşünceler 130
Sen Haklısın! 134
Kısır Döngü 138
Sonu Gelmiyor 142
Dalga Geçmek 146
İlle de İlaç 150
Ters İşler 154
Hayali İş Adamı 158

YOLLARDA (1990) 163
Yanardağ Ateşinde Meze Pişirmek 165
Okyanus Ortasında Lüks 170
Budapeşte'de Yaşama Zevki 174
Sokaklarda 179
Anıt-Kent Krakov 183
Uzun Göl Kıyısında: Locarno 186
Sofra Keyifleri 190
Güney Kıyılarında 196
Viyana Şarapçıları 200
Masabaşında Neşe 204
New York 207

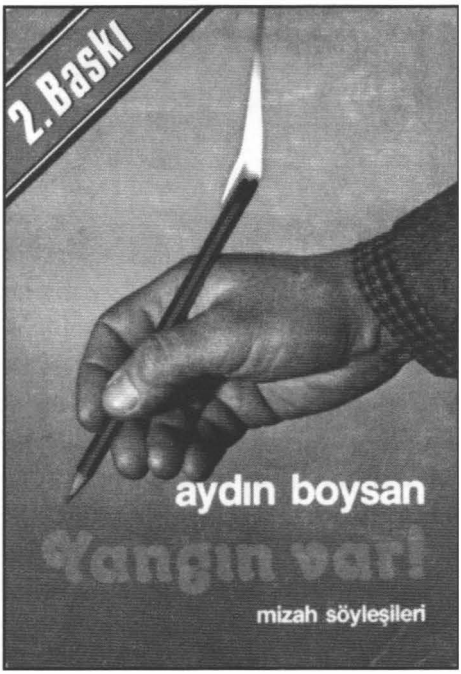
İSTANBUL ESİNTİLERİ (1991) 213
Ayrıntı Değil Bunlar 215
Son İstanbul Efendileri 220
Her Gün Bayram Olmasın! 224

Ayrılış 228
Sevgi ve Özlem 230
Beyoğlu Nasıl Kurtulur? 236
Gündelik Yaşayış Üzerine 241
Deler de Geçer 245
Uygarlık ve Konfor 249
Yaltaklanmalar ve Gerçekler 254
Yanlış İşlerden Bir Dizi 258
Umut Fakirin Ekmeği 263

BİRİNCİ BÖLÜM

YANGIN VAR

(1985)

ZIKKIMLANMAK

"Zıkkım"lanmak nedir? Açalım.

Sözcük zıkkım değil, "zakkum"dur. Zakkum da çiçekli ve güzel bir bitki türüdür. Ege ve özellikle Akdeniz iklimlerimizde çok iyi gelişir. İki adam boyu büyür. Yazın pembe çiçekleri yetişir. Dere tepe her yeri renklendirir ve zevklendirir. O kadar güzeldir.

Ama zakkum zehirlidir. Hiçbir yaratık, açlıktan gebersе zakkumu yemez. Hatta parmak kalınlığında zakkum çubuğu şiş yapılıp et pişirilse ve yense, yılan zehirlenmesinden beter eder.

Böylece zıkkımlanmak deyiminin içki için kullanılmasının ne parlak zekâ eseri olduğu anlaşılır. İçmesini bilen "çiçek"leşiyor, fazla kaçıran "zehir"leniyor demektir.

Bu nedenle hanımlar kocalarına: "Yeter zıkkımlandığın" gibisinden, çok elegan ve etkili uyarılarda bulunurlar.

Şimdi duyarlı soruyu çekinmeden ortaya atalım:

Niçin içilir?

Niçin içildiğinin nedeni zıkkımlanarak alınan rütbeye göre değişir.

Kimisi der ki: "İşten eve gelince bir duble buzlu-sulu viski içersem (relaks) oluyorum." Bu kişinin amacı ilaç almaktır. Aspirin veya sinir ilacı alsa, hem boşuna ağzını bulaştırmaz, hem de içkiyi ziyan etmez, erbabına bırakır.

Gündüz zamanının iş sinirlenmesini eve taşımak, hem kendine, hem evdekilere yazık etmektir.

Bunu önleyen, ama ne yazık ki artık yok olmaya yüz tutan ulusal alışkanlıklarımız içinde "koltuk meyhaneleri" vardı.

Bunların adı koltukta oturmaktan değil, koltukla bir yerlere dayanıp ayakta zıkkımlanılan yerler oluşundan böyle idi.

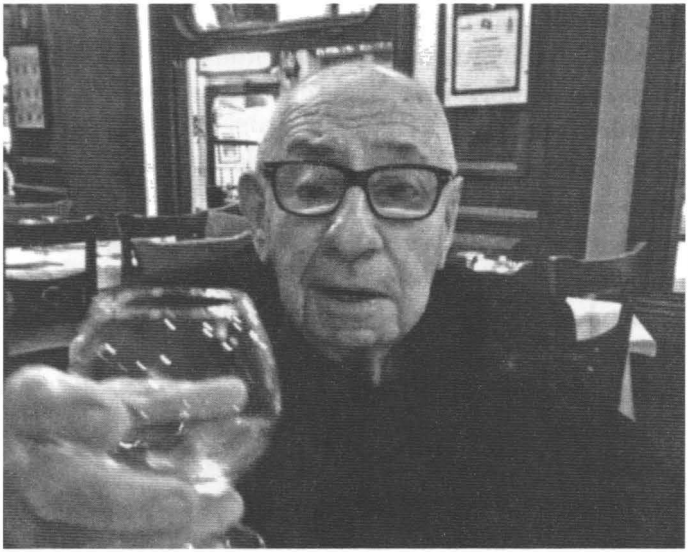
Meze çocuk banyosu kadar tabaklara konmazdı. İnadına çay fincanı tabağı gibilerine üç hamsi, dört kalamata zeytini, başparmak kadar beyaz peynir konurdu.

Rakı ise "kırba" gibi içilmezdi. Koltuk meyhanesinin adap ve erkânında "iki tek" atmak vardı. En önemli ve yararlı hareket, meyhaneci dâhil bütün müşterilerin birbirinin yedi göbek sülalesi hakkında parlak düşünceler ileri sürmesi idi. Zaten aynı saatlerde herkes birbirini tanırdı. Kumkapı, Yenikapı, Narlıkapı bu meyhanelerin çiçek bahçesiydi.

Koltuk meyhaneleri aile mutluluğuna çok yararlı kuruluşlardı. Günlük iş sinirini burada bırakıp eve giden kişi çevresindekilere iyi davranır, akşam yemeğini onlarla beraber yerdi. İsteyen rakısına evinde devam ederdi. İşte "kritik sınır"ın başladığı zaman yemekte zıkkımlanmaktır. Bu sınırda kendini tutmasını bilmeyenleri ne karısı kurtarabilir, ne de Tanrı korur.

Çok içmek tarifinin de ötesine aşmış bulunan sabahçılar, öğlenciler veya renkli ispirtoyu kızarmış ekmekten süzüp içen "mavi"ciler sözümüzün dışındadır. Bunlar tıp duvarını aştıkları için kendine yazık edenlerdir.

Benim aslında "akşamcı"lığa bile itirazım var, içkiye değil, yanlış anlaşılmasın!

Şimdi izninizle tecrübe konuşacak:

Ne yazık ki yalnız kırk yıl (1939-1979) sürdürebildiğim içki yaşantımın sadece ilk ve son yıllarında akşamcı oldum.

Bu yıllar içkinin zevkini aldığım değil, kahrını çektiğim yıllardı. Oysaki iki üç gün içmemiş bir kişinin vücut ve vicdan temizliği ile dostlar sofrasına oturup adam gibi yudumlaması... Tüm dünyayı sevgi dolu söyleşilerle anması... Ne güzel şey bu! Bunun hesabı bu dünyada da verilir, öbür dünyada da...

Öyle kişiler vardır ki, ağızlarına içkinin damlasını koymazlar. Bu kişilerin de önünde saygı ile eğiliriz. Ama böyleleri adam gibi içenlere de gölge düşürmeye kalkarlarsa, buna dayanamayız.

Bu anda içimizden geçenleri Hayyam'ın bir dörtlüğü şöyle dile getirir:

İçin temiz olmadıktan sonra
Hacı hoca olmuşsun, kaç para!
Hırka, tesbih, post, seccade güzel!
Ama Tanrı kanar mı bunlara?

Evet... Hayyam gölge oyuncularına karşı hızını alamıyor ve şöyle sürdürüyordu kızgınlığını:

Ben kadehten çekmem artık elimi;
Tutmam senin kitabını minberini.
Sen kuru bir softasın, ben yaş bir sapık:
Cehennemde sen mi iyi yanarsın ben mi?

Hiç duymadım ve okumadım Hayyam'ın şarabı "sınırlı içmek" gibi bir düşüncesi olduğunu. Bizim Neyzen Tevfik Kolaylı'nın da nasıl sınırsız içtiğini kendim gördüm.

Hani derler ki:

"Adam geberesiye içti de bir şey olmadı. Nasıl tahammül ediyor yahu?"

Elbette cahiller böyle konuşur. Oysaki erbabı bilir:

Bu da tıpkı aşk evliliği gibidir. Seven tahammül eder.

Eskiden büyük şişelere "binlik" denirdi.

Tam bir ölçüsü yoktu bu binliklerin. Değişkendi ama, boyutları "kallavi" olmayan şişeye de binlik denmezdi. İçkinin miktarı tek, duble, karafa, binlik gibi ölçülerle anlatılırdı.

İçilecek miktar konusunda birtakım akıllar verilir, yakıştırmalar yapılır ya hani! Bir gün meyhanede yine yakıştırıyorlarmış:

"Bir : Kâr.

İki : Karar.

Üç : Sarar.

Dört : Zarar."

Bektaşi öteden lafa karışmış:

"O dediğiniz binliğine göre değişir."

Bektaşi ömrü boyu içkiden başka bir şey içmedi ama, ölüm döşeğinde:

"Bir yudum su verin," diye inledi.

Nedenini soranlara da dedi ki:

"Öbür dünyaya düşmanlarımla barışıp gitmek isterim."

Hepimiz biliriz. Kişilerin ne mal olduğunu anlamak için ya beraber yolculuk yapmalı ya da beraber içki içmelidir.

Romalı filozof Seneca diyor ki:

"Sarhoşluk kusur yaratmaz, kusurları göz önüne çıkarır."

Mevlânâ ise içki gevşetmesinden ne doğduğunu şöyle dile getiriyor:

"Şarap zaten edepsiz olanı edepsiz eder."

Evet hanımlar, beyler!.. Evlenmeyi aklınızdan geçirdiğiniz kişiyi önce bir güzel içiriniz!

Adını açıklayamam ama, bir yazarımızın başına geleni anlatabilirim.

Kendisi içkinin ölçüsünü o kadar kaçırmış ki, arkadaşları hastalanmasından korkmuşlar ve iyice gözünü korkutmaya karar vermişler.

Bir gece sevgili yazarımız yine "küfelik" olunca sahiden küfeye bindirmişler. Mahalle camisinin gasilhanesine götürüp soymuşlar ve kefenlemişler. Ondan sonra da tabuta yatırıp başına da mezarcıyı dikmişler. Yazarımız sa-

bah gözlerini açmış. Korku ve şaşkınlıkla etrafı inceleyip soruyor:

"Burası neresi yahu?"

"Cehennemin kapısı."

"Sen kaç senedir buradasın?"

"Otuz senedir."

"Öyleyse buraları iyi öğrenmişsindir. Çabuk git de bana bir şişe rakı bul!"

Aşkın böylesi doğru mu idi, değil mi idi? Bırakalım bunu şimdi...

Evet dostlar! Ben artık içkide "müşavir" oldum. Yalnız lafını ediyorum. Bu sefer de lafını etmeye doyamıyorum. Bu nedenle de konuya ara sıra döneceğim.

Diyorlar ki bazen: "Eh, sen de zamanında niye çok zıkkımlandın?"

"Kederden mi? Neden bilmem..."

NARLIKAPI TİYATROSU

O günler sahiden o kadar güzel miydi? Yoksa biz mi daha yaşantının kirine bulaşmamıştık?

Hangisi olursa olsun! Kana kana seviyorduk o günlerimizi... Geçenlerde bir akşam nasıl da sevgi ile andık bir dostla beraber 1930'lu yılların Narlıkapı'sını.

Yani başımızda hiç mi dert yoktu? Nasıl olmasın? Biz İstanbul'un bu kenar mahallesinde geçim zorluklarına karşı kahramanca savaş veren ailelerin çocuklarıydık. Bu insanların hepsi de dürüst ve temiz, onur ve karakter sahibi kişilerdi.

Mutluluk kaynaklarımızın başında Narlıkapı Tiyatrosu geliyordu. Hani o "Şafak Aile Bahçesi" yanındaki.

Bu tiyatroya gidebilmek, giriş parasını biriktirebilmek için neler yapmazdık ki? Zıpzıp satmaktan fotoğrafçılık etmeye, Aksaray'daki mektebe giderken iki kuruş tramvay parasına kıyamayıp yürümeye kadar...

Tatil günleri oyundan saatlerce önce tiyatroya doluşurduk. Biz sanatsever semttik. Eh... Tiyatro hep dolardı da...

Önce "Şirin İlhamı Bey" adında bir çocuk çıkardı sahneye. Elinde rakı şişesiyle sarhoş taklidi yapar ve bir şarkı söylerdi. Büyükler bu çocuğu alkışlardı ama, biz çocuklar kıskanır ve hiç yüz vermezdik.

Sonra programa göre "solo, düetto ve kanto dansları" sergilenirdi. Kel davulcu ile mor-kara derili zurnacı orkestrayı teşkil ederlerdi. Bir düetto finalini şimdi bile mırıldanırız.

Matmazel bana verir misin elini?
Al elimi, koy kalbine, sensin sahibi!

Sonra efendim, imitatör Rasih Bey çıkardı sahneye... Biz "imitatör"ün ne demek olduğunu bilmezdik ama, Rasih Bey'in taklitlerine bayılırdık.

Bu zat âyandan Noradokyan Efendi'den tutun da Hitler'e kadar çok kişinin taklidini yapardı. Hele Mussolini taklidine geberesiye gülerdik. Çünkü o zaman bu kişi ülkemizden toprak istemişti. Çok kızardık, Rasih Bey İtalyan askeri taklidi yapınca kahkahadan kırılırdık. Son numarası Türk askeri taklidi idi. Bir elini alnına koyup ufukları gözlerken, öbür eliyle tüfeğini kaldırınca tiyatro alkıştan inler, yer gök titrerdi.

Programın sonu bir oyunla biterdi.

Kınar Hanım–Karakaş, Muhlis Sabahattin, Dümbüllü İsmail veya Naşit trupları gelirdi sahneye... Hepsini severdik de, özlerdik de...

Bize verdikleri mutluluk için.

Aradan kırk mı desem, elli mi desem, yıl geçmiş.

Ancak şimdi aklıma geliyor... Hadi biz mutlu idik! Ama ya onlar mutlu mu idiler?

Şimdi anlayabiliyorum ancak... Belki hepsi artık dünyamızı terk etmiş olan bu insancıkların bize mutluluk vermek için çektikleri çileden payımıza düşeni ödemek yeni geliyor aklımıza... Çok mu geç kaldım acaba?

Gezgin tiyatroların sahne dışı yaşantısı çok eskilerden beri "tragedya"nın ta kendisi idi.

Bu yaşantı mutluluk ve çile çekme arasında dolaşan bir sarkaçtan başka ne olmuştu ki?

Bizde o zaman tiyatro yoktu. Avrupa'da bile Orta Çağ'da dekor ve kostüm araba ile önceden gönderilir, topluluk ise artık araba ile mi olur, yoksa yaya mı, arkadan yetişirdi. Kasa çoğu zaman tamtakır olurdu. Merhametli manastırların dilencilere verdiği çorba ile "kifaf-ı nefs" edilirdi çok zaman.

Gezgin tiyatronun geleceği duyulduğu anda her kentte şu uğultu dolaşırdı: "Çamaşırları toplayın! Komikler geliyor." On sekizinci yüzyıl sonlarında Prusya Adliyesi'nde şu anlamda bir emir dolaştı:

"Tüm Prusya halkına iyice bildirilecektir ki, opera ve komedi tiyatrolarında çalışan kişilere, para ve mal vermek, isterse ödünç olsun, yasaktır. Aksine davrananların alacak iddiaları dava açılmaksızın reddedilecektir. Berlin, 4 Ocak 1784"

Richard Wagner'in Dresden kenti akşam gazetesindeki bir yazısında şu olay anlatılıyor:

Loipzig yakınında bir kasabaya gezgin tiyatro geliyor. İlk oyunun başlamasına birkaç dakika var... Ancak direktör deli gibi oradan oraya koşuşup haykırıyor:

"Eremit nerede? Nerede bu Eremit olacak herif? Sahneye çıkması gerekli!.."

Truptan biri direktöre: "Eremit daha meyhaneden çıkmadı," diyor.

Direktör, yazılma olanağı bulunmayan bir küfürden sonra emir veriyor:

"Kara şövalyeler!"

Perde yavaşça açılıyor. İki taraftan iki kara şövalye: "Bana bunun hesabını vereceksin!" diye bağırarak kılıçlarla birbirine saldırıp acımasızca dövüşmeye başlıyorlar, Eremit gelip başlayınca da sahneden çekiliyorlar.

Ne zaman bir oyuncu rolünü unutsa, baş kadın aktris anında giyinemese veya herhangi bir aksama olsa, hemen kara şövalyeler ortaya çıkıp dövüşmeye başlıyorlar. Bu tiyatronun da numarası buymuş.

Richard Wagner yazısını şöyle bitiriyor:

"O günden beri her sanat dalında çeşitli biçimlerde kara şövalyelere rastlıyorum."

Joseg Lewinsky, Viyana Burg Tiyatrosu'nun büyük karakter oyuncusu idi. Gezgin tiyatrolardan yetişmeydi. "Anılar"ında şöyle yazıyordu:

"O olağanüstü güzel bahar geldiğinde fakir bir gezgin komedyenin yüreğine kara korkular dolar. Tıpkı göçebe kuşlar gibi... Çünkü açlık gelmektedir."

Öyle ya! Tiyatro sezonu kapanıyor.

Tiyatro tarihinin çok sayıda büyük oyuncusu gezgin tiyatrolardan yetişmedir.

Reizenberg oyunculukta gerçek bir yetenekti. Çadır tiyatrolarından Viyana Burg Tiyatrosu'na yükseldi. Ama ne yazık ki sonunda aynı yolu bu sefer ters yönde geçti.

İçmeyi severdi. Burg Tiyatrosu direktörü bir gün kendisini şöyle uyardı:

"Herr Reizenberg, tiyatromuz sanatçıları yaşantılarıyla da örnek olmalıdır. Duyduğuma göre siz bazı günler içki alıyormuşsunuz."

Reizenberg aksi aksi söylendi:

"Bu utanmazca bir yalan! Ben her gün içerim."

Reizenberg hiçbir şeyi umursamaz yaşantısının sonlarını ne yazık ki kendisine hiç yakışmayacak olaylarla doldurdu.

Bir kasabada pazar kurulduğu gündü. Arkadaşı Heigel'le beraber tiyatro niyetine kullandıkları büyük bir samanlığı son iskemleye kadar doldurdular.

İncil'den bir temayı oynuyorlardı. İkisinde de uzun sakallar ve eski yatak çarşaflarından yapılma giysiler vardı. Birisi Aziz Piyer, öbürü de Aziz Pol idi. Üstelik Aziz Pol olan Reizenberg'in koltuğunun altında bilet paraları dolu gişe çekmecesi vardı. Beş, on dakikalık bir diyalogdan sonra Reizenberg Pol bağırdı:

"Ey Aziz Piyer! Beni takip et!"

Önce sahneyi, sonra koşar adımlarla kasabayı terk ettiler. Tabii paralarla beraber...

Seyirciler Aziz Piyer ile Aziz Pol'ü öbür dünyadan evvel göremeyeceklerdi.

Çok kişi unutmuştur bile! Sahnenin tam göbeğinde bir suflör deliği ve suflörü gizleme sandığı olduğunu... Bunlarsız oyun olmazdı ki! Hele her gün başka bir oyun sergilenen gezgin tiyatrolarda!

Bir gün gezgin tiyatroların birinde suflör yerine girdi. Perde açıldı. Ama işe bakın ki suflör piyes kitabını yanına almamıştı.

Genç aktör Wernicke'nin aklına parlak bir fikir geldi. Kitabı pantolonuna soktu. Sonra da sahnede rolle karışık paçasından kaydırdığı ve yere düşürdüğü kitabı bir tekme ile suflöre ulaştırdı.

Oyun kurtulmuştu.

O günden sonra tiyatro argosuna şu uyarı yerleşti:

"Kafanda tutamadığını pantolonuna sok!"

Raimund "milyoner köylü" rolü ile büyük zafer kazandı. Gala gecesi oyundan sonra ziyafete gidildi. Orada Raimund'a yaşantısında çok alkış almadığı oyun gecesi olup olmadığını sordular. Şu açıklamayı dinlediler:

"Hep çok alkış aldım. Ancak eski günlerden birinde bir gezgin tiyatro oyuncusu olarak aldığım alkışı buna katabilir miyim bilmem? Bir gece Pressburg'da söylediğim şarkı halkın sinirine dokundu. Beni çürük elma yağmuruna tuttular. Kafama rastlayan her çürük elma için de şiddetle alkışladılar. Acaba bunu da sayalım mı?"

Bana böyle domates-elma atmak gibi davranışlar çok yabancı. Bizim Narlıkapı Tiyatrosu'nda böyle şeye rastlamadım. Oyuncular mı olağanüstü düzeydeydi, yoksa seyirciler mi çok kibardı? Her ikisi de herhâlde doğru.

Sanatçıya saygı bir toplumun değer seviyesi için en iyi mihenk taşıdır. Sanatçıyı küçümseyip de politikacıyı yücelten her toplumun sonu o politikacılardan unutamayacağı kazıklar yemektir. Sanatçıyı sayıp sevmenin şöylesi de var:

Yüzyılımızın başlarında Troppau Şehir Tiyatrosu'nun komedyeni Rudolf Tyrolt o kadar seviliyor, o kadar se-

viliyordu ki, tiyatro direktörü kendisine şu yazıyı imzalayıp verdi:

"Herr Rudolf Tyrolt, bugünden başlayarak her pazar günü öğle yemeğini benim evimde bedava yiyebileceği gibi, çamaşırları da bizim evde bedava yıkanacaktır."

Bu tiyatro direktörü böylece sahiden iyilik ediyor idiyse, biz hiç olmazsa daha az utanmaya hak kazanırız.

Fransız aktör Saint-Allan, trupu ile kent kent dolaşarak temsiller veriyordu. Hiç de dekor taşımıyor ve kurmuyordu.

Yalnız oyun başlamadan perdenin önüne çıkıyor, oyun ve sahne hakkında birkaç söz söyleyip şöyle bağlıyordu:

"Dekor yapmıyoruz. Sizin hayalgücünüze bırakıyorum. Böylesi daha iyi."

Ne güzel, değil mi?

İşte Narlıkapı'da da dekor işi hemen hemen tümüyle bizim hayalgücümüze bırakılırdı.

Eh! Methetmek gibi olacak ama olsun!.. Biz de güçlü seyircilerdik bizim mahallede.

Ey Narlıkapı! Sevgili mahallem! Nasılsın? İyi misin?

Birkaç sene evvel çaktırmadan ziyaretine geldim.

O kara lokomotifli tren ince düdüğü ile ne güzel öterdi. Şimdi bir züppe tren gelmiş, ötmüyor da böğürüyor vicdansız.

Ya o "Orient Ekspress" ne oldu?

Etyemez'de ve yanındaki üç kumsalda lodos dalgaları sur duvarlarına vururdu. Harmankaya'nın başı köpüklenirdi. Manda yalaması bir imar yolu bu şiir köşelerini yalayıp yutmuş.

Itır çiçekli, kamış perde sineklikli berberler kuaför olmuş.

O gün çekindim, yapamadım ama, şimdi olsun arkadaşlarım arabacı Fahrettin ile sümüklü Nâzım'ın babalarının ve de Müezzin Osman Efendi amcanın ellerinden öperim.

SEVİŞMEK

Geçenlerde bir sevgili ağabeyime rastladım. Bana ters ters baktıktan sonra dedi ki:

"Ama sen beni düş kırıklığına uğratıyorsun! Onlar ne masum yazılar öyle! Aylardır sabırla ne zaman edepsizce bir şeyler yazacaksın diye bekliyorum."

Üstelik kendisi de sıfır numaralar doruğunun en kıdemlilerindendir. Hatırı da kırılmaz.

Amaaan! Zor duruma bakın! Ne yapacağım ben şimdi? Bana bir yandan, "Kendini tut! Belli etme!" diyorlar. Öbür yandan edepsizlik etmeyişim düş kırıklığı yaratıyor.

İki cami arasında "bi-namaz" kaldım. (Saplantı: Bu söz beynamaz değildir. Namazsız demektir. Namaz vakti iki cami ortasında dalga geçenin hâlidir bu.)

Politik edepsizlik yapsam, zaten sırası değil. Hem ben bu konuda bizim kızaktaki üstatların eline su dökemem.

Bu durumda seksten söz açmalı. Zaten politika da seksin nikâhsız yapılan bir biçimi değil mi? Zamparalar tüydü. Sonuçlar ortada.

Seksten söz edip belki o sevgili ağabeyime kendimi bağışlatırım. Edepli olursam da belki yukarıdakiler görmezliğe gelirler. İdare ederiz.

Bu konuda nasıl edepli olunur? Örnek: Nişanlı çift evlenmek üzere. Bilgilerini artırmak için kitabevine gidiyor-

lar. Kitapçıdan karı koca arası cinsel ilişki üzerine bilimsel bir kitap istiyorlar. O da "Doğada Sevişme Yaşantısı" kitabını öneriyor. Kız reddediyor.

"Doğada mı? İstemez! Bizim evimiz var."

Aslına bakarsanız bir fıkra "espri" (nükte de diyebilirdik belki?) taşıyorsa, o mizah sanatı çerçevesine, hepsi de birden edebiyat sanatı insancıl zenginliğine girer. Sanatta ise "müstehcen" yoktur. Her açık olan ayıp olmaz. Bizim Narlıkapı'da "Her sakallıyı baban zannetme!" derlerdi. Onun gibi.

Bu açıklamadan sonra edebi örneklere daha rahat devam edebiliriz. Nişanlılıktan başladığımıza göre, düğün gecesi fıkralarıyla devam edelim.

Yaşı yüzyıla yaklaşan bir "pir-i fâni" nedense aşka gelip evleniyor. Düğün gecesi yalnız kaldıkları zaman on yedi yaşındaki geline soruyor:

"Cinsel konularda seni aydınlattılar mı?" Gelin hanım yüzü kızararak, "Hayır, hiçbir şey öğretmediler," diyor. Yaşlı damat üzgün:

"Yapma yahu! Ben de sana güveniyordum. Ben zaten hepsini çoktan unuttum gitti..."

Niye anlattım sanki bu morukla ilgili seks fıkrasını? Ben bile bunlardan bıkmıştım. Örneği genç insanlara kaydıralım.

Mayol lokalinde çok güzel bir dansöz kız çalışırdı. Günde iki kez çırılçıplak, hayran bakışlı erkeklerin önüne çıkar, dans ederdi.

Sonunda hâli vakti yerinde, yakışıklı bir genç adamla evlendi. Daha düğün gecesi bir tartışma başladı. Çünkü genç kadın soyunmak istemiyordu.

Genç adam biraz kırgın, biraz şaşkın diyordu ki:

"Chéri! Soyunmak istemeyişini bir türlü anlamıyorum! Yani sen Mayol'de dansöz değil miydin?"

Kız gözyaşlarıyla içini çekerek diyordu ki:

"Anla beni mon ami! Bu mutlu gecemi iş kıyafetiyle geçirmek istemiyorum."

Hadi düğün gecesi böyledir. Ya sonrası, yani evliliğin kendisi nasıldır? Herkesin bildiğini yineleyelim: Evlilikte seks legaldir. Ama evlilik dışı her türlü seks de kanun dışı değildir.

Bildiniz mi Faye Dunaway isimli latif zenneyi? İşte o diyor ki:

"Evlilik için aşktan çok daha fazlası gerekir." Aferin. İyi demiş.

Benim gözlemlerime göre de evlilik üzerine kötü sözler eden bir erkek ya istediği kadınla evlenmiştir ya da istediği kadınla evlenememiştir. (Böylece bütün çenesi düşüklere nefes aldırmış oldum.)

Kadın kocasına oyun oynamak istiyor. Bir güzellik salonuna gidip saç biçim ve renginden yüz görüntüsüne kadar her şeyi değiştiriyor, kocasının bilmediği kıyafetle-

re bürünüyor. Paydos zamanı kocasının işyeri kapısında bekleyip adam kapıdan çıkınca yanaşıyor:

"Beyefendi! Yalnızım. Benimle önce bir kahve içer misiniz?"

Adam bir an sırıtarak bakıyor, ama hemen de reaksiyon gösteriyor:

"Hayır! Kesinlikle söz konusu değil! Karımı andırıyorsunuz!"

Daha dünyaya gelirken geyik yaratılmışların dışındaki erkekler, kendileri kaçamak yapsalar bile karılarının ihanetine dayanamazlar.

Genç bir koca çılgınlar gibi evin kapısını açıp koşarak karısının yanına geldi ve haykırdı:

"Beni aldatıyorsun! Bildirdiler bana!"

Kadın inledi:

"Yalaaan!"

"Uzun boylu esmer bir adamla!"

"Hele bu büsbütün yalan!"

Yetsin evlilik içi fıkralar! Şimdi biraz serbest ilişkilere geçelim.

Oscar Wilde diyordu ki: "Kadınlar anlaşılmak için değil, sevişmek için dünyaya gelmişlerdir."

Birisi kalkıp diyebilir ki, "Oscar Wilde keskin oğlancı idi, kadınlardan ne anlar?" Ama efendim, insan her sözü de ille başından geçen olaya göre söylemez ya!

Puşkin çok genç yaşlarında idi. Petersburg'un saray balolarından birinde gözleri olağanüstü güzellikte bir kadına takıldı ve çakıldı kaldı.

Yaradana sığınıp gitti ve güzel kadını dansa davet etti. Kadın Puşkin'i küçümseyerek süzdü ve dedi ki:

"Üzgünüm. Bir çocukla dans edemem."

Puşkin çabuk cevapladı:

"Yürekten özür dilerim. Bir çocuk beklediğinizi anlayamadım."

İleri mertebelere varmış çapkın söylemez, söyletir:

İlk kez yemeğe çıktığı erkek, genç ve güzel kadını gece yarısı evinin kapısına getirdi. Erkeğin ısrarı üzerine de razı oldu:

"Pekiyi! Bir kahve içmek için sadece on beş dakika yukarı gelebilirsiniz!"

Arkadan ekledi:

"Ama yatakta sigara içmek yasak ha!"

Sevişmenin bir ücreti vardır. Bu ücret nasıl olursa olsun, bir biçimde ödenir.

Mr. Grant, Hollywood yakınında bir yerde bulunan bungalovlarından birini kiraya verdi. Kiralayan güzel ve alımlı bomba gibi bir yıldız adayıydı.

Evciğin kapısına gittiler. Adam iki anahtar uzatarak dedi ki:

"İşte iki anahtarınız ve eviniz!"

Kız anahtarlardan birini geri vererek dedi ki:

"İşte birinci aylık kira alacağınız!"

Sevdiğim bir mizah türü din ve cins farklılıkları üzerine olanlar...

Ağır trafik kazası geçiren bir adamı hastaneye getirdiler. Hemşire kaydını yapıyordu. Adam zor ağzını açıp fısıltı ile üçüncü sınıfa yatırmalarını istedi. Hemşire: "Kimsesiz misiniz?" dedi. Adam: "Hayır ama, bir kız kardeşim var. O da yoksul. Zaten rahibedir."

Hemşire kızdı:

"Saçma konuşmayın! Rahibe yoksul olmaz. Her rahibe Tanrı'nın nişanlısıdır."

"Öyleyse birinci sınıfa alın! Hesabı da enişteme gönderin!"

Hristiyanlığın sevimli çehrelerinden biri, insanlar öldükten sonra onları öbür dünyaya, cennete-cehenneme kabul sorumlu ve yetkilisi olan Aziz Piyer olsa gerek...

Sofu Hristiyan kadın öldü. Öbür dünyaya gitti. Aziz Piyer'e açıkladı:

"Gençliğimde bir erkek arkadaşıma çok zaaf duyduğumu itiraf ederim."

Aziz Piyer bıkkın ve soğuk:

"Kaç kere?"

Yahu! Demin yazacaktım da unuttum:

Karı koca iyice yaşlanmışlardı ve ayrı yataklarda yatmaya başladıklarından beri de yıllar geçmişti.

Bir gece mucize bir şey oldu. Adam erkeklik gücünün yıllar öncesi gibi işaret verdiğini hissetti. Karısına durumu bildirdi.

Kadın: "Çabuk yanıma gel!" dedi.

Erkek ise: "Olmaz, sen gel! Bu yolculuğa dayanamaz," dedi.

Eveeet... İşte böyle... Ben edepli edepli yazdım! Ya siz nasıl anladınız? Söyler misiniz? İçinizden fena şeyler geçti ise kabahat bende değil...

Anlamadığınız yer varsa da çocuklara sorun!

AYEMEFEDDİN BEY AMCAM

Dışarıdan baktığınız zaman sanıyorsunuz ki, adam hayatının en zor günlerinden birini yaşamaktadır. Bir de bakıyorsunuz ki aynı zat o gün demeç veriyor:

"Dimdik ayaktayız."

Bu kadar yıllık vatandaşız. Beklenmedik sözler duymaya alıştık ama, artık şaşırmamız azaldı. Dimdik ayakta olmak güçlü olmayı kanıtlar ama, her zaman değil.

Hristiyanların bir Noel Baba'sı vardı. Tatlı bir tiptir. Noel gecesi sırtında torbasıyla gelir. Her eve hediye dağıtır. Hediyesini de gizli verecek kadar ince davranır. Onun için de, masal bu ya, hep bacadan girer ve yine çaktırmadan oradan çıkar.

Bir gece Noel Baba yine bacadan giriyor. Çocukların hediyelerini yataklarının kenarına bırakıyor. İşi bitmiş gidecek artık. Ama bir de bakıyor ki, köşenin birinde çocukların mürebbiyesi çırılçıplak yatıyor. Genç kız o kadar güzel, o kadar çekici ki Noel Baba feleğini şaşırmış, düşünüp duruyor:

"Nasıl çözülür bu iş yahu? Şimdi ben bu güzel kızla sevişsem Noel Baba'lığıma yakışmayacak. Sevişmesem baca deliğinden geçemeyeceğim. Ne halt etsem ki?"

Biliyoruz hep bir IMF var.

Kastelli olayından sonra durumu inceledi ve karar verdi:

"Bu bir yol kazasıdır. Merkez Bankası'nın kredi sınırını aşmasına göz yumacağız."

Ancaaaak... Hani yakıtsızlıktan mahsulün tarlada kaldığı, toplanan mahsulün mazotsuzluktan taşınamadığı için çürüdüğü, fabrikaların çalışmadığı zamanlarımız oldu. O zaman da yine gözünü yuman, gözünü yumduğu için hâlimizi görmeyen IMF başka bir IMF mi idi acaba?

Yoksa biz mi o zaman Kastelli'yi araya koymadığımıza hata ettik?

IMF'nin bu davranışında herhâlde bir incelik var. Ben bu inceliği anlayamadım. Bu davranış bana kalın geldi.

IMF yetkililerinden birisi buyurmuş ki:

"Yeni ekibi kuşkuyla izliyoruz. Özal'ın açık çeki vardı. Kafaoğlu'nu tanımıyoruz."

Al bir incelik daha! İnsanın gözleri yaşarır.

Ciddi bir bankacı demişti ki:

"Çanakta bir para toplanır. Altından bir faiz sızar. Ne sızarsa o dağıtılır. Oysaki bu bankerler çanağa el daldırıyorlar. Sonu gelmez."

Bu sözler yeni alınan yüzlerce milyonluk köşkler-yatlar gazeteleri doldururken söylenmişti. Yani bunu görebilen tek kişi bu zat mı idi?

Louisiana'da vurulmuş bir zencinin ölüsü sokakta yatıyordu. O kadar çok kurşun deliği vardı ki, ceset kalbura dönmüştü. Adli tabip elli altı kurşun yarası saydı. Şerif üzüntüyle söylendi:

"Tüm meslek yaşantımda bu kadar başarılı bir intihar görmedim."

Bazı istifalar da bu intihara benzer. Dünyada hiçbir mevki de hiçbir şahsa bağlı değildir.

Sadrazamın uzun süre beraber çalıştığı bir vezir vefat etti. Adamcağızın daha cenazesi kalkmamıştı ki, bir zat sadrazama yaklaşarak sordu:

"Sadrazam hazretleri, izniniz olursa merhumun yerini alabilir miyim? İtirazınız olur mu?"

"Benim olmaz. Git mezarcı ile anlaş!"

Kimisi diyor ki: "Bu iş adamları yüzde on, yirmi sermaye ve ucuz kredi ile yıllarca halkın tasarruflarını sömürdüler."

Doğru... Ama cezası ne? Bugün üretime devam kanun gereği. İç satış olmazsa dış satış gücü kalmayacağını çocuklar bile biliyor. Açık ve kapalı yollardan yüzde yüze yaklaşan banka faizi ile kuruluşlar yaşar mı? Yaşamazsa eski günlerin intikamı mı alınacak sahiplerinden? Oh olsun demek neyi çözer? Çalışanları kim kurtaracak?

Devlet hepsini kurtarmaya kalkarsa eğer, tekrar başladığımız noktaya dönmüş olmayacak mıyız?

Bankalar çok faiz alıyorlar da sanki para mı kazanıyorlar? Yooo, onlar da bankerlerle yarıştılar, çocuklarla koşuşan yaşlı şişmanlar gibi nefes nefese kaldılar. Çok faiz ödüyorlar. Bilanço kârları bile propaganda kokuyor.

Faiz peşinde koşanın ise durumu belli.

Amacı iyiydi ama, iş bu kadar karışmalı mıydı?

Enflasyonun ne olduğunu kısaca anımsayalım.

Leon Henderson diyor ki: "Az bir şey enflasyon, az bir şey gebelik gibidir. Düzenli olarak büyümeye devam eder."

"Enflasyonla cilveleşmenin sonu ise, onunla evlenmeye mecbur olmaktır," diyor George Hampton.

Enflasyonla ilgili anlatımlar içinde bol gebelik ve sevişme benzetmesi var. Ama kesin olan öpülenin halk olduğu... Bernard Shaw'ın da edepli bir anlatımı şu:

"Hükümetler kendisine inananları aldatarak para değerini kötüleştirirlerse, bu işlemin terbiye sınırları içindeki adına enflasyon denir."

Bir ülkenin başına gelebilecek felaketlerin en büyüklerinden birinin enflasyon olduğu kesin. Ülkeyi yüzde yüzü aşan enflasyona sürükleyenlerin vicdanları sızlamalı.

Ama bunun savaşı bütün ulusun katılmasıyla verilir. İstisnası olmadan. Kelle başına iki asgari ücret aylığıyla bir akşam yemeği yenirken olmaz bu! En zor zamanda renkli televizyon kazığı çıkarmakla da olmaz!

Sayın Turgut Özal'ın ayrılmasından sonra da kişiliği üzerine çok söz söylendi. Geçmiş ve gelecek hesaplarına dayanan yaltaklanmaların dışındaki övgü kısmen yerindedir.

Enflasyonla savaşmanın kararlılığına, ihracatın artmasına, dış itibarın yükselmesine, vurgun tipi kazançların azalmasına katkıları hayırlı oldu.

Amaa, devlet adamlığı bu.

Hata ile sevap takas kabul etmez.

Devlet adamı diye de bu takas imkânsızlığını hazmeden kişiye denir.

Sayın Özal: "İstifamda bazı sanayiciler ile ideolojik çevreler rol oynadı," diyor.

Ne anlam çıkarmalı bundan? Yani "işçi ve memurla hiç problemim olmadı" diye mi anlamalı, yoksa Özal'ın işçi ve memuru önemsemediğini mi?

Yani asıl sıkıntıyı dar gelirliler çekmiyor mu 24 Ocak Kararları'ndan beri? Özal bugünkü ünlü Özal olurken, bir ayağını bunların sırtına basmadı mı?

Evet, banker faizinde vurguncular da vurgun aradı. On milyon yatırdı, faizini karısına harçlık yaptı. Acınmaz bunlara.

Ama ya ikramiye, ya tarla, ya ev paraları...

Özal hepsine birden: "Kumar oynayan sonucuna katlanır," diyor.

Demek ki bütün hata Özal'ın mazbut ve masum kişiliğinden doğuyor. Kendisi ülkede kumarhane açmanın yasak olduğunu bilse idi, hiç tarihimizin en muhteşem kumarına izin verir miydi?

Sayın Turgut Özal yine istifasından sonra şöyle buyurdu:

"Bakalım karikatürcüler şimdi ne yapacak?"

Yoksa hazret giderayak onları da mı işsiz bıraktı?

NİLÜFER YETİŞTİRMEK

Yazıya kendi sözlerimle başlarsam kimse takmıyor. Ben de ünlü kişilerin savurduğu hikmetlerle okuyucu avlıyorum. Başlayalım!

Henri de Montherlant diyordu ki:

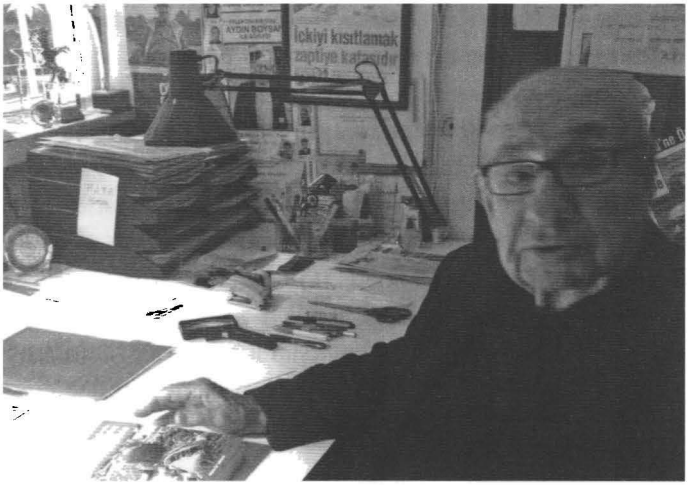
"Ahlakta amaç, sanatta sonuç geçerlidir."

Sadece beş sözcük ama, ağırlığı var. Buna benzer sözleri bir biçim terazi gibi kabullenirsek, çok olayı iyi tartarız. Gelin görün ki, bu teraziye kentlerimizi ve yapılarımızı koyduğumuz zaman utançtan yerin dibine geçmek gerekiyor.

Edirne'den Erzurum'a, Mersin'den Samsun'a kadar aynı çirkin yüz sırıtıyor. Ne iklim dinliyor, ne kara, ne de deniz.

Gelecek kuşaklara kalacak utancı taşıyacak olan yalnız mimarlar, şehirciler değil. Başta politikacılar olmak üzere yönetimde bulunan tüm kişiler, tüm aydın geçinenler bu vebalden ayrılamaz. Geçmiş kuşaklara ve gelecek kuşaklara çok ayıp ettik biz bütün yaşayanlar.

İzmir Kordonboyu'na on katlı binalar dikildi. Bunun ne demek olduğunu açalım. Kente yaz günü nefes veren imbat esintisini kestiler demek bu. Kent yazın kavruluyor demek...

Antalya'da sahil yolunda yine sekiz, on katlı yapılar yükseldi. Kentin önüne perde çektiler. Kente nefes veren deniz rüzgârı kesildi.

İskenderun'da da o güzelim palmiyeli sahil yolu kenarını doldurup binalar yaptılar. Sahil yolu kalmadı.

Bu üç olay da kanunlara uydurularak işlenen cinayet örnekleridir.

Yüzyılımızın en çok adı geçen birkaç mimarından biri olan Fransız Le Corbusier yıllar önce davet üzerine ABD'ye gitti. Orada Amerikalı mimarlarla çeşitli toplantılar yaptı. Misafire sordular:

"Sizi Avrupa'da niçin bazen anlamıyorlar?" Le Corbusier kısa açıkladı:

"Yüksek binalar yapıyorum. 'Ya cereyan kesilir de asansörler çalışmazsa,' diyorlar."

Bu cevap üzerine Amerikalı mimarlar kahkahalarla ölesiye güldüler. Çünkü ömürlerinde cereyan kesilmesi yaşamamışlardı.

Büyük söylemişler. Birkaç yıl önce idi sanırım, New York'ta bir iki gün cereyan kesildi. Bu kesilme ülkenin tarihine geçecek olaylarla doldu.

Mağazalar yağma edildi. Soygunculuk tabii sayıldı. Sokakta yakalanan kadın öpüldü.

Hey aslan ülkem! Nur ol! Bizde Allahın günü sekiz saat cereyan kesildi de "bu yüzden" böyle şeyler olmadı.

Bizim "neden"lerimiz çok daha ciddi!

54-55 kışıydı. Avrupa'da yetişip Amerika'ya göçmüş (birçokları gibi) ünlü Amerikalı mimar Richard Neutro İstanbul'a geldi. Mimarlar Odası genel sekreteri olarak da ilgilenmek görevi bana düştü. İstanbul'u gösterdik.

İkinci gün öğleye doğru Büyük Çamlıca Tepesi'ne çıktık. Berrak bir gündü. Boğaz'ı, Haliç'i, Adalar'ı ile kara ve denizin sarmaş dolaş olmasının yanında, eski şehir bölgesinde Ayasofya, Sultanahmet, Süleymaniye ve diğer yapıların kattığı eşsiz ahenk Neutra'yı büyüledi.

Kendisine: "İşte bu gördüğünüz Avrupa-Asya kucaklaşmasıdır. İnsanlara ders olsun!" dedim. Yürekten katıldı. Diyelim ki bu sonsuza dek boş dilek olarak kalmasın!

Misafir, Boğaz'ı, hele Anadolu yakasını çok sevdi. Üsküdar'dan Beykoz'a kadar dura kalka gittik. O zaman oraları daha hiç imar görmediği için utanacağım bir şeye de rastlamadık.

Beykoz'a vardığımızda öğlen oldu. Acıktık. Neutra aşçı dükkânlarını çok şairane buldu. İlle girelim dedi, girdik. Sonra da bu köyün en ünlü yemeğini isterim dedi. Pekiyi dedik. Birer duble paça söyledik. Tekmili bol cinsinden. Yani sirke, sarımsak ve kırmızı biberi de bastık. Kaşıkları alıp mücadeleye giriştik.

Kısa sonuç şu: Daha paçayı bitirmeden Neutra kalkıp koşmaya başladı. Kendisini bir ağaç dibinde yüzü

sararmış, çıkarırken bulabildik. Midesini ve olayı zor temizledik.

Yıllar önce hatırını kıramayacağım bazı hayırsever kimseler beni çağırarak bir körler rehabilitasyon merkezi projesi yapmamı istediler. Severek kabul ettim: İşe de arkadaşlarımla beraber aşk ve şevk ile sarıldık.

Dünyanın her yanından bu iş için literatür aradık. İşe yarar bir şey bulamadık. Çaresiz kendi mantığımıza dayanarak kesin proje safhasını tamamladık. Ne numaralar düşünmüştük körler için!.. Ama yaptığımız işe de güvenemedik. Bunu da anlattık. Sonunda Helen Keller Enstitüsü'nden bir uzman İstanbul'a kadar geldi ve projelerimizi inceledi. Dedi ki:

"Zaten bütün dünyada mimarlar böyle saçmalıyorlar. Körler için değişik bina düşünüyorlar. Oysa körler bu binalarda kısa süre kalırlar. Önce ve sonra herkesin yaşadığı binalarda yaşarlar. Ona alışıktırlar. Sadece onu yapınız!"

Başımızdan kaynar sular döküldü. Adam yüzde yüz haklıydı. Orayı çizdiğimiz düzinelerce levhayı parçalayıp öyle terk ettik. Sonra da yeniden başladık.

İstanbul lağımları direkt olarak denize akıyor. İstanbul'un nüfusu Finlandiya kadar. Dünyanın en büyük su hareketlerinden biri olan Boğaziçi akıntısı artık bunu temizleyemiyor. Boğazımıza kadar ona batmamıza az kaldı.

Yirmi yıl kadar evvel bizden Amerika'ya bir kanalizasyon heyeti gitti. Büyük kentlerde incelemeler yaptılar. Her kentin büyüklüğüne göre birkaç düzine veya birkaç yüz futbol sahası kadar kanalizasyon dinlendirme havuzu olduğunu gördüler. Burada arıtılmadan hiçbir şey göllere, denizlere verilmiyordu.

Bu havuzların misafir gezdirme köprüleri de vardı. İyice yüksekten bakan... Bizim heyetten birisi koca havuza dikkatle bakıp heyecanla sordu:

"Siz burada nilüfer de mi yetiştiriyorsunuz?"

Amerikalı soğuk soğuk açıkladı

"Onlar nilüfer değil, prezervatif."

Birkaç hafta evvel iş için Trakya yönüne gittik. İyice etrafıma bakındım. Bina bolluğu ta Silivri'nin ötesinden başlıyor, Kumburgaz yöresinde utanç duvarları göklere yükseliyor. Her tepeye çıkışta ufuklara doğru dalga dalga bina kaplamış dört bir yanı. Merhum cennetmekân büyükannemi andım hemen. O derdi ki:

"Dünyada bina ile zina çoğaldığı zaman kıyamet kopacak!"

Besbelli bina çoğaldı. Zinaya gelince herkesin aklı fikri onda. Bu durumda zamanımız azdır. Kıyametin kopmasına beş kaldı.

Ev projesi yapmaya ödüm kopar, aklım çıkar. Ömrüm boyu zaten yakınım bildiğim kimselere topu topu üç tane ev yaptım.

Sonuncusunu da yapalı yakında yirmi yıl olacak. Bir tek evin maliyetine hiç kimse hâkim olamaz. Bunda da öyle oldu. İş bitti masraf bini aştı. Taşındılar. Mal sahibi saygı ve sevgi ile bağlı olduğum bir zat. İşime son vermedi ama, şunu da söylemeden duramadı:

"Bana bak Aydın! Bu dünyada üç türlü para yendiğini şimdi anladım. Kadınla, kumarla, mimarla..."

Durumumuzdan haberleri yok, bir mimar lafı tuttur-dular gidiyorlar. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra F. Almanya Ekonomi Bakanı Erhard'a (sonradan başbakan oldu) Alman ekonomik mucizesinin mimarı dediler.

Bizde de Turgut Özal'a ekonomik hayatımızın mimarı dendi. (O da Erhard gibi başbakan olur mu sonradan bilmem. Temkinli olalım.)

Kemer sıkmayı anladık, ama Özal yapı sektörünün kemerini değil, kemendini sıktı, nefessiz bıraktı. Yapı sektörüyle ilgili alanlarda fena işsizlik başladı. Elbet bazı mimarlar da işsiz kaldı.

Efendiiim, öyle bir gün geldi ki, mimar Turgut Özal da işsiz kalmasın mı? Hoş geldiniz Turgut Bey! Üzülmeyin, siz de bizim gibi alışırsınız!

Hem zaten yakında işler açılacakmış canım! Yolumuzu buluruz nasılsa...

NE YERSE YESİN!

Sevgili doktorlarımıza takılırken, çoğu zaman iyice haksızız. Hele içmemize ve yememize karıştıkları zaman neredeyse düşman oluyoruz. Oysa: "Doktor ne yerse yesin dedi"ye vardıysa iş bir hasta için, bunun ne demek olduğunu da iyi biliriz.

Kendilerine acımasızca, haince takılmaya çekinmeyiz. Asıl hınzırlık da bunu kendi ağzımızla değil, başkalarının ağzından yapmamızdır.

G. B. Shaw diyor ki: "İnsanlar dünyaya doktor yardımı ile gelirler. Aynı yoldan da giderler."

Geçenlerde delirmenin mantığını savunup dururken, bir aziz dost prof. doktor bana bilmediğim bir şey öğretti. Dedi ki:

"Bizde her şeye nazar değer de akla nazar değmez."

Ne de güzel hatırlattı. Sağ olsun. Tanınmış Belçikalı diplomat P. H. Spaak da diyordu ki:

"Aptallık tüm hastalıklar içinde en özel olanıdır. Hasta yalnız bu hastalıktan şikâyet etmez."

(Hatırladınız mı Catherine Spaak'ı? Yakınıydı. Aaaah, ah!)

Spartalı Pausanias bir hekim hakkında kötü konuştu. Hiç tedavi olmadığı bir hekim için böyle konuşması nedeniyle kendisini kınadılar. O da savundu:

"Kendisine tedavi olmayı deneseydim eğer, bugün hiç konuşamayacaktım."

Hasta hekime şikâyetini açıkladı:

"Uyandıktan sonra yarım saat başım dönüyor. Tedavisi nedir bunun?"

"Yarım saat geç uyanınız!"

Doktor hastaya öleceğini söyledi. Kısmet bu ya, adam da ölmedi ama, senelerce o doktordan da kaçtı. Nedenini de şöyle açıkladı:

"Üstat ölecek dediği hâlde hayatta kaldığıma ne kadar utanıyorum bilemezsiniz!.."

Öbür dünya kapısının zili çalındı. Aziz Piyer bağırdı:

"Kim o?"

"Hans Müller."

"Meslek ne?"

"Pratisyen doktor."

Talimatını verdi:

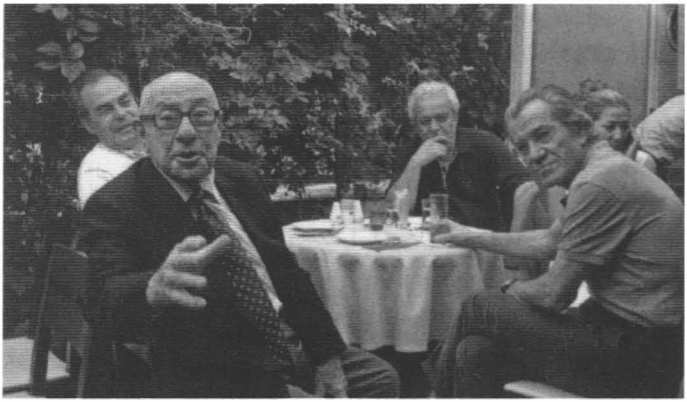
"Lütfen arka kapıya! Buraya mal sevk edenler oradan girer."

Hani akşamları meyhane gezerler. Lotaryacılar vardır. Tanırsınız bunları. Zaten akıllı olmasalar lotaryacılıkta tutunamazlar. Bunlardan biri bir doktor arkadaşıma geliyor ve muayene oluyor. Arkadaşım bakmış ki, lotaryacının karaciğeri davul gibi... Ne yapsın? "İçme!" diyor. O da karşı gelmiş:

"Yani doktorcuğum siz kestiğiniz uzuvları neyin içinde muhafaza edersiniz?"

"Alkolde."

"Görüyorsun ya işte! Ben de bu vücudu elli yıldır alkolde muhafaza ediyorum. Yani 'İçme!' de ne demek oluyormuş?"

Bir ruh doktoru meslektaşı ile konuşuyordu: "Hasta eğer alkol alıyorsa yasak ediyorum. Almıyorsa içiriyorum."

Diğeri: "Niye?" diye sorunca da açıkladı: "Nedenini anlayamadım. Ama başka türlü tedavi olmuyorlar."

Çok mu takıldık sevgili doktorlara? Yok zararı. Onlar delilere alışkındır.

Açık söylemeliyim. Bu dünyadaki mutluluğumun ağır basan bir yanı da yürekten sevgi ve saygı ile bağlı olduğum çok sayıda hekim dostumun bulunmasıdır.

İki parlak göz ameliyatı oldum. Kırk yıl da kana kana içmeme rağmen hâlâ öteye göndermiyorlar. Daha neler de neler canım?

Elbet tedavinin de rolü var ama, bir yandan da benim bu sevgili insanlardan ayrılmaya yüreğim dayanmaz da ondan gitmiyorum. Bu insan örneklerini zaman zaman kapalı veya açık, size de anlatma fırsatını bulacağım.

Bir Kurban Bayramı'nın ikinci günüydü. On kadar dost aile çoluk-çocuk hep beraber öğlende bayram yemeğine gidecektik. Saat on bir oldu. Kaşınmaya da başladık.

Telefon çaldı. Bir genç dostum dedi ki: "Karım birden hastalandı. Devamlı kan kaybediyor. Gelen doktor derhâl ameliyat dedi. Konseyi bulamıyorum bayram günü. Yardım et bana!"

Hiçbir şey bilmeden, kendisine hemen bir ambulans çağırıp hastayı Nişantaşı'na getirmesini, ameliyat ekibini hazırlayacağımı söyleyip lafı kestim, telefonu kapadım.

O bayram günü evinde olan ve zaten beraber yemek yiyeceğimiz operatör dostumu buldum:

"Soru sorma! Hasta yolda. Derhâl yola çık! Hastaneye git! Ben hazırlık için telefon ederim." Kapatıverdim telefonu. Hastane sahibi doktor dostumu da bulup hazırlık emrini verdirdim. Zaten o da öğle yemeğine gelecekti. Ben de yangın arabası hızıyla hastaneye gittim. Nasıl oldu da bu kadar karıştım?

Her şey hazırdı. Son gelen hasta oldu. Evlatçığın sapsarı yüzündeki o hafif gülümseme sanki kendisinin değildi artık. Hemen ameliyata girdiler. Giriş anında kalbin durduğunu öğrendim.

Hastanın kocası arkadaşımla beraber dışarıda bir buçuk saat bekledik. Zamanın durasıya ağırlaştığı, insanı ezdiği dakikalardı bunlar. Sonunda kapı açıldı. İki çocuk annesi gencecik kadın kurtulmuştu. Duran kalbe masaj yapıp neşteri atmaya çekinmeyen aslan yürekli operatör dostumun elleri nur olsundu!

Ameliyat sonrası önlemler alındı. Tehlike geçti. Biz yine bayram yemeğine gittik. Saat üçte. Sevgiyle karşılandık. Rakılarımız kondu. Kahredici bir gerginlikten yorgun bir mutluluğa döndük.

Benim bu sevgili dostum yüreğinde bir insan hazinesi taşır. Kendisi zaten çifte kavrulmuş lokum gibidir. Ufak ve

buruşuktur. Tadına ancak üçüncü ısırışta varılır. Ama ondan sonra da doyulmaz zevkine hınzırın. Üstelik kendisi ülkemizin en ileri gelen küfürbazlarındandır.

O gün ikinci kadehten sonra benim yedi ceddimi sevindirme girişimlerinde bulunmaya başladı: "Ulan namussuzlar! Bana hep tehlikeli hasta getiriyorsunuz. Sizin hiç tehlikesiz hastanız olmaz mı?" diye yarım saat kadar kalayladı.

Ertesi gün telefonla bir başka hasta için randevu istedim. "Ulan yoksa yine..." diye başladı. Ben sözünü kesip hastanın bir müşterek dostumuz olduğunu ve sadece nezlesi olduğunu söyledim. Lütfedip iltifatta bulundular.

Boğaz köprüsü yapılmadan evveldi. İstanbul tarafında büro, Anadolu yakasında da yapılar oldukça, ömrümün yarısı Kabataş ve Üsküdar'da geçiyordu. Sinirlerimiz de beklemekten bozuluyordu.

Ayrıntılar can sıkar, geçelim. Bir gün akşama doğru Kabataş'a geçtim. Bir anlaşmazlık bedenen kavgaya dönüştü. Oyuncular çeşitli hatıralar alırken benim de payıma üst dudağımda yüzük taşıyla açılmış bir yarık düştü. Çaresiz hastaneye gittim. Rastlantı bu yana! Aynı sevgili operatör dostumu buldum. Bir yandan dikiş atıyor, bir yandan da azarlıyordu:

"Koskoca kart herif, utanmadın mı meydan kavgasına karışmaya?" vs. vs.

Sonunda: "Bitti dikiş, defol!" dedi. Ben: "Bitmedi," dedim. O: "Ne kaldı daha be?" dedi. Ben: "Paltomun düğmeleri koptu. Onları da dik!" dedim.

Ne yaptığını söylemeye gerek yok. Anladınız. Şimdi bu yazıyı okursa da kızacak.

İNCELİK

Şimdi de biraz "incelik"ten söz açsak! Ama lütfen inceliği benden beklemeyin! Ben kaba kaba konuşup başkalarının inceliğini anlatmaya çalışacağım. Becerebilirsem. Bazen de tersine örnek göstererek anlatılır ya! Onu da yapacağım.

Köpek uzmanı veterinerin bekleme odası doluydu. Genç bir adamla genç bir kız da köpekleri kucaklarında otururken konuşmaya daldılar. Bu arada fırsatını bulan köpekler sevişmeye başlamasınlar mı? Genç kız kıpkırmızı oldu ve bir kek parçası uzatarak köpeğini uzaklaştırmaya çalıştı. Sırıtarak bakan genç adama da, "Delisiniz siz!" dedi. Adam dayanamadı:

"Deliyim ha? Yani siz olsanız bir parça kek için vazgeçer misiniz?"

Adamın bu cevabında incelik olduğunu söylersem bana kızarlar mı acaba?

Deliden incelik beklememeli mi? Hayır. Olmaz. Asıl inceliği deliden beklemeli.

Akıl hastanesinin kapısı sabaha karşı, tekme-yumruk karışık korkunç gürültülerle çalındı. Kapıcı kızgınlıkla fırlayıp bağırdı: "Bu saatte ne bu gürültü be? Deli misin sen?"

"Ya ne olacaktım?"

Çocuklar da bazen ne kadar incelikle sorarlar.

Küçük oğlan yeni doğan üçüz kardeşlerine baktı baktı ve sordu:

"Bunların hepsini eve götürecek miyiz? Yoksa seçmeye mi getirdiler?"

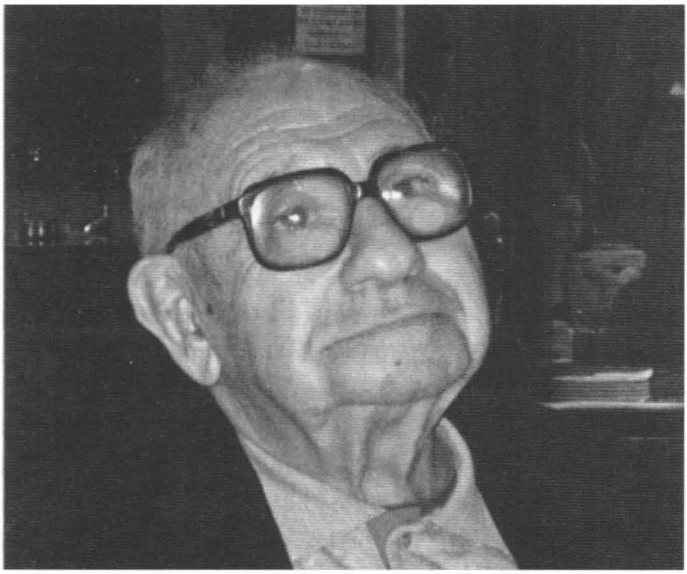
Bizde son yıllarda kendin pişir-kendin ye lokantaları türedi. Herkes rahat etsin, zevklensin diye anlaşılan. İyi. Bir diyeceğim yok.

Ama hani biz yabancılara karşı da çok kibar davranırız ya! Bu nedenle kendin pişir-kendin ye sözlerini Almancaya çevirip asıyorlar: "Brate selbst-iss selbst." İyi ama Alman bunu bizim Türkçede anladığımız gibi anlamıyor ki... "Ne bok yersen ye" gibi anlıyor. Demek kiii, ince olmak çabası yetmiyor. Kendiliğinden ince olmak gerek.

Pertevniyal Lisesi'nin orta kısmından (o zaman vardı) arkadaşlarım var. Yarım yüzyıllık dostlarım. Dile kolay. Karga Haydar, Bodur Reis, Fil Mahmut, Vazo Mehmet ve daha niceleri.

Hepimiz orta ve liseyi işkembe çorbasıyla bitirdik. Öğlende Vangel'in işkembe çorbasından başka menü olamıyordu. Yarım kilo ekmekle beraber on kuruş. Daha sonra akşamcı yıllarımdaki işkembe çorbası aşkım yalnız yüreğimin yanmasından değildi. Bu günlerin anısını, dostlarımı delice özlemenin patlamasıydı o aslında.

Yıllar geçti. Mühendis olan Vazo Mehmet'le kader bizi birleştirdi. Orman içlerinde dağınık on parça yapıyı beraber bitirdik. O sırada ömrümüzü de ormanlarda geçirdik. Akşamları rakımızı zevkle yudumlardık. Mezemiz cacık olurdu. Kendimiz hazırlardık cacığı. Özel hıyar kesme biçimimiz vardı. Keşfi yapan odur. Benim de cacık ustam Vazo Mehmet'tir.

Yine yıllar geçti. O Ankara'ya bilmem nereye genel müdür oldu. Gitti. Bir yıl görüşemedik.

Bir Ankara seferinde hasretine dayanamadım, ziyaretine gittim. İkimiz de çok sevindik. Sarmaş dolaş olduk. Gözlerimizden akan yaşları tutamadık. Hatta makam odasında birbirimize tekme bile attık. Vazo Mehmet kesik hıçkırıklarla dedi ki:

"Ulan Aydın! Gözümde tütüyorsun! İşkembeyle hıyar gördükçe hep aklıma sen geliyorsun!"

Demek kiii, her söz niyete, zamana ve çıkan ağza göre değerlendirilmeli. Dostumun bana kabalık ettiğini sanmak kimsenin haddi değildir. Onun anlatımındaki bu inceliğin bana verdiği onuru ömrüm oldukça koruyacağım.

İstemenin de yolu yordamı vardır. İncelikle isteyen amacına varır.

1960 yılında ölen tiyatro bilgini Arthur Kutscher yönettiği seminer için Bavyera Kültür Bakanlığı'na başvurarak bir "duvar aynası" istedi. Bakanlık da bu isteği ezbere reddetti.

Kutscher anlaşılan eski kulağı kesiklerdendi. Bu sefer yeni bir yazı yazarak seminer stüdyo sahnesinde bir "optik reflektör" gereksinmesi olduğunu bildirdi. Bir hafta geçmeden gelen ayna kadınlar gardırobuna kondu.

Geçenlerde Çan kazasındaki seramik fabrikalarına gittik. Oralarda da bir taksi ile dolaştık.

Şoför vites kolunun üstüne, radyo konan yere bir metal fesleğen saksısı tespit etmişti. Arada bir bitkiyi çocuk başı gibi okşuyor, arabaya mis gibi fesleğen kokusu doluyordu. Gözlerime inanamadım.

Şoför Adil Gözden'in davranışındaki incelik her meslekten üstatlara nasip ola!

Bir aziz ve sevgili arkadaşım yıllar önce uluslararası bir görevle Japonya'ya gitti. Kendisine bir Japon yardımcı verildi. Genç bir adam. Öyle de güler yüzlü ki, aylarca süren beraber çalışmada gülümsemesi bir an için bile yok olmamış.

Ama öyle bir gün geliyor ki, Japon büsbütün güleç yüzlü. Büsbütün yerlere kadar eğiliyor. Arkadaşıma merak olmuş. Ne gibi bir sevinci olduğunu sorup cevabını alıyor:

"Sevincim yok. Aksine kederim var. Dün gece annem öldü. Sizi üzmemek için kederimi saklamaya çalışmalıyım."

Japonya'da insanlar arası ilişkilerde incelik doruklara yükselmiş.

E, canım, pekiyi de bu kan içici Japon sömürgecileri nereden çıkıyor? Unutmamalı ki uluslar da tıpkı insanlık

gibi. Her biri onun bir tam kesiti. Beethoven'ın, Dürer'in yetiştiği ulustan Hitler çıkıyor. Leonardo da Vinci'yi, Rafael'i yetiştiren ulustan Mussolini gibi birisi fırlıyor. Demek ki her ulusta her türlüsü var. Hepsinin dibi birbirinden kara.

E, canım! Bizden de Atatürk çıkıyor. Öbür yandan da ondan sonra gelen politikacılar... Dahası var mı?

Oscar Wilde'ın herkesle alay etme huyu kendisine sayısız düşman kazandırmıştı.

Bir mektubunda şunları yazıyordu:

"Zatıalinize sizden sonra kabul ettiğim bir randevu nedeniyle daha önce kabul ettiğim davetinize gelemeyeceğimi üzülerek bildirmek zorundayım."

Bu mektup incelik falan değildir. Bu olsa olsa terbiyesizliğin yontulmuşudur.

İnceliği ilk bekleyeceğimiz insanların sanatçılar olduğunu sanırız değil mi? Bekleyeduralım!

Günümüzün bir olayı için anlatacaklarıma 1942 yılından başlamam zorunlu. Tam kırk yıl öncesinden. Savaş yıllarından biriydi o yıl. Güzel Sanatlar Akademisi'nin 60'ıncı kuruluş yılı kutlanıyordu. 1882 yılında Hamdi Bey merhum tarafından kurulan... Nur içinde yatsın.

Akademinin altmışıncı yıl kutlama törenleri o zamanki müdür Burhan Toprak merhumun kişisel çabaları sayesinde azametli bir festival biçimine dönüştü. O da nur içinde yatsın.

Tüm akademi hocalarının, tüm akademi öğrencilerinin eserleri sergilendi. Fındıklı'daki yanan binanın duvarlarında bir karış boş yer kalmadı. Ben de akademinin mimarlık öğrencisiyim. Ben de projelerimi astım arkadaşlarım gibi. Onur duyarak.

O sergi ülkemizde mimarlık-resim-heykel ve hepsi dâhil, görsel sanatların en büyük ve değerli sergisiydi. Festivale Ankara'dan Devlet Konservatuvarı geldi. Sofokles oynadılar, konser verdiler.

Hepimiz yürekten dilemiştik ki, yüzüncü yıl törenlerini aynı mutlulukla yaşayalım.

İşte yüzüncü yıldayız, ortalıkta kimse yok! Heeey! Mimarlar, ressamlar, heykelciler, grafikçiler ve diğerleri, neredesiniz?

Yoksa hepiniz yeni kurulan Mimar Sinan Üniversitesi'ne profesör mü oldunuz? Mimar, ressam falan değil misiniz artık? Yüzyıllık akademinin sessiz cenazesi üniversite olmanın ücreti miydi yoksa?

Hele on dokuzuncu yüzyılımızın karanlığına ışık vermeye başlamış Güzel Sanatlar Akademisi'nin yüzüncü kuruluş yılını es geçmek nasıl bir incelik ola ki?

Hamdi Bey'in, Burhan Toprak Bey'in aziz ruhları önünde eğiliyorum. Siz de eğilseniz iyi olur Mimar Sinan Üniversitesi'nin sayın öğretim üyeleri.

Karşınızdakiler YÖK başkanı değil!

YOLCULUK VAR!

Yakında yine yolculuk var.

Ömrümün kaç bin gününün yollarda geçtiğini artık hesaplayamam. Yakın-uzak. Ülke içi-ülke dışı. Hakkâri-Kırklareli arası. Pakistan-İngiltere arası.

Kalan ne? Tümen tümen güzel anı. Veya çirkin anı. Yahut da karma. Ama zaman geçtikçe çirkin anılar güzelleşiyor. Bir gün hepsi güzel olacak. Yorgunluğa gelince o çabuk geçiyor. Tanrı içki yorgunluğu vermesin. O zor iş!

Sanmayınız ki, ömrüm züppe yolculukları ile dolu... Hayır. Genç yaşımın bir buçuk yılını Hakkâri'de geçirdim. At üstünde ve yaya...

İkinci Dünya Savaşı bitişinden iki yıl sonraydı. 1947 yılı Ocak ayının birinci günü yola çıktım. Hakkâri'den Van'a yedi günde yürüdüm. 250 km. O zaman yol yoktu. Denizden yükseklik en az 1.700 metre. Kar kalınlığını bilmem ki. Telgraf direkleri kayboluyordu! Isı sıfırın altında kaçtı? Ne bileyim! Termometre yoktu.

Bir tarihte kış günü Yugoslavya'nın kuzeyine gitmiştik. Avusturya-İtalya köşesine. Her taraf buz. Ben çivili bir baston almak istedim. Üç ülke köşesi ya! Bir mağazaya girip istediğimi Almanca söyledim. Anlamadılar. Resim çizince: "Aaaa, Palza!" dediler. Yokmuş. Ertesi günü sınırı geçip bir İtalyan kentine gittik. Orada bir şemsiyeci

buldum. Gehstock dedim. Palza dedim, anlamadı. Çaresiz yine çizdim. Satıcı: "Aaa, bastone!" demesin mi?

Sözcükler bilerek veya bilmeyerek yanlış yerde kullanılır. Ülkemizde yıllarca fabrika müdürlüğü yapmış bir yabancı dostumuz ayrıldıktan yine yıllarca sonra eski fabrikasını ziyaret etti. Oldukça öğrendiği Türkçeyi epey unutmuş. Eski adamlarıyla şöyle konuşuyordu:

"Mehmeeet! Ne vaaar, ne vaaar?" (Ne var, ne yok niyetine.)

"İyilik beyim, bir oğlum oldu."

"Vaah, vaaah, vaaah. Başka ne vaar, ne vaaar?"

"Kaynanam öldü beyim!"

"Oooh, oooh, oooh, oooh..."

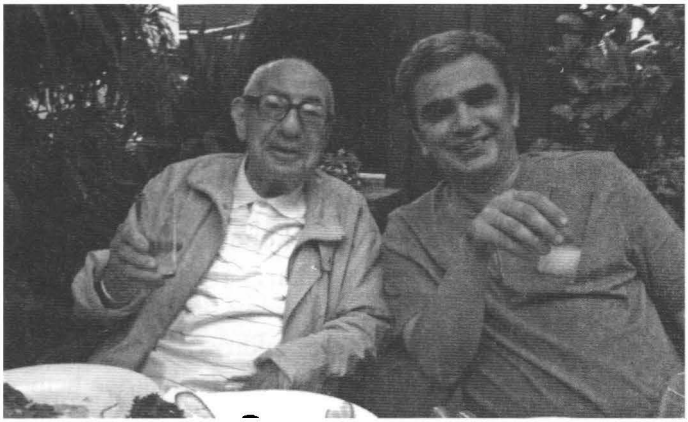
Yabancı bir ülkede paralı türün dışında çapkınlık yapacak adamın hangi dilden olursa olsun bir konuşma köprüsü kurması gerekir denir. Oysaki bizim hergelelerden birinin İsveç'te yaptığına bakın! Türkçe dışında tek sözcük kullanmadan.

Bir park kanepesine oturuyor ve av bekliyor. Hoşlandığı bir hanım geçerken yüzüne keskin keskin bakıp sırıtıyor ve... ve eliyle bir kapı anahtarı gösteriyor.

Kadın kadın olsun da bu tablonun anlamını kavramasın! Olmaz bu! Evet mi, hayır mı? O başka iş. Ama bildiğim şu: Bizim itoğluit o kadar çok sonuç alıyor ki, nerede ise kansızlık ve zafiyetten geberecekmiş.

Sevgili Karadenizlilerimiz gurbetçidir. Her kentimizde bulunurlar ya!

Karadenizli, gurbette bir kuşçu dükkânına girdi. Sahibine: "Merhaba hemşerim," dedi. Dükkâncı da onun suratına baktı. "Merhaba hemşerim! Hoş geldin!" dedi. Birbirlerini burnundan tanıdılar.

Müşteri bir papağan istedi. Dükkâncı da bir papağan gösterip övdü:

"Ha bu papağan var ya? Türkçeyi iyi konuşur. Üstelik Rumelili, Kayserili, Konyalı, Denizlili taklitleri yapar."

"Karadenizli taklidi yapamaz mı?"

"İşte onu yapamaz."

"Olur mu be! Olur mu? Bu burunla da yapamaz mı?"

Yoldaki adam at arabasındaki adama sordu:

"Kayseri'ye ne kadar sürer?"

"Yarım saat."

"Ben de binebilir miyim?"

"Buyur!"

Bir süre araba ile gittiler, yine sordu:

"Şimdi ne kadar sürer?"

"Bir saat."

"Nasıl iş bu? Demin yarım saat demiştin!.."

"Elbette! Aksi yöne gidiyoruz."

Hani bir uzun yolculuk vardır. Son yolculuk. İnsanlar ta o güne kadar bu dünyaya tırnaklarını geçirirler. Gitmeyecek gibi...

Fontenelle doksan beş yaşına varmıştı çok genç ve güzel bir kadını ziyarete gittiğinde... Kadın yatak odasından gecelikle fırlayarak misafirini karşıladı. Kollarını açarak dedi ki:

"Bakın, görüyor musunuz sizin için yaptığımı? Yataktan çıkıyorum."

"Beni de çıldırtan bu ya! Başkaları için giriyorsunuz. Benim için çıkıyorsunuz."

Parlak fikirler hep bizden çıkmıyor diye üzülmeyelim. Bir dost ülkenin Atom Bakanlığı bildirisi şöyle:

"Düşmanın bir atom bombası atması hâlinde hemen duş yapılarak beyaz bezlere sarılınacak ve çok yavaş adımlarla mezarlığa gidilecektir."

Niçin yavaş adımlarla gidileceği ise şöyle açıklanıyor:

"Panik doğmaması için!"

Bir Çin masalı var:

Cehennem yönetimi genel başkanı bir gün Şeytan'ı çağırdı. Dünyaya giderek yaşlı faizci Wang'ı getirmesi görevini verdi. Şeytan gitti ama, geriye yalnız döndü. Genel başkan kızgınlıkla neden Wang'ı getirmediğini sorunca sözlü raporunu şöyle verdi:

"Gittim, ihtiyar Wang'ı buldum. Yatağındaydı. Hem de iki genç kızla beraber. Bunun üzerine zaten birkaç güne kadar kendi gelir diye zorla getirmedim."

Şubat 1978 idi takvim. Bir arkadaşla Avrupa'ya on günlük bir iş yolculuğuna çıktık. Son olarak Hannover'de yapı fuarını gördük. Dönüş yolculuğuna başlamak üzere kocaman uçağa bindik. On, on beş hostes hizmette. Vakit öğle. Kalkar kalkmaz portakal suyu dağıtmaya başladılar. Arkadaşımla yollarımız ayrılıyor. Veda içkisi olarak portakal suyuna cin karıştırmak için güzel hostese on mark verdim.

Ne oldu ise o anda oldu. Hostes deli gibi arabayı çekip götürdü. Bütün hostesler ceketlerinin içine yangın söndürme aletleri saklayarak arkaya doğru koştular. Uçak geriye dönmeye başladı.

Arkadaşım amatör pilottu. Kulağıma fısıldadı: "Klimada yangın var. Ciddi durum. Düşene kadar dumandan boğulmazsak, yirmi dakika kadar yaşarız."

Cebimden not kâğıdı çıkarıp karıma ve oğluma kısa yazdım: "Düşüyoruz, sevgiler." Tarih, imza. O kadar. Yazının sonunda elim iyice titremiş. Öyle "korkmadım" numaraları yapmayacağım. Titriyorum. Uçakta durumu fark eden bir kişi daha var.

Bir yandan kendimi azarlayıp duruyorum: "Behey kademsiz! Ülkende gebermek dururken Avrupa'da gebermeyi nereden çıkardın? Şimdi kalanlar namus belası cenazeyi yurda getirtecek. Dövizi almak bir dert. Veraset meseleleri başka dert. Cenazemi nasıl ayırırlar ötekilerden ki? Elli kilo karışık et tartıp bu Aydın diye verecekler. İmam: 'Er kişi niyetine' diye namaz kıldıracak. Benim tabutta kadın bacakları, memeleri bulunacak. Ne sıkıntı bunlar be!"

Kafa sahiden hızlı mı çalışıyor bu sırada? Hayatımın yarısını o yirmi dakikada yaşadığımı sanıyorum. Ölüm korkusu düşünmeye engel değil ki!

Yine bir an geldi. Pilotun sesi duyuldu: "Teknik arıza yüzünden Frankfurt'a kırk dakika geç varacağız. Orada ısı..." Tıraş gerisi. Uçak tekrar döndü. Hostesler sapsarı, ama güleç yüzlerle ortaya çıktılar. Arkadaşım özetledi:

"Kurtulduk!"

Hiç beklemeden fırlayıp güzel hostesi buldum. "On mark vermiştim, cinleri verin!" dedim. Gök perisi bir bü-

yük şişe cin verdi. İsterse kendisini öpebileceğimi de söyledi. Ben korkudan öpemedim. (Ölüm korkusundan değil, karımın korkusundan.) Yerime döndüm. Şişeden gani yudumlar aldık. Yine bir anda dünya gailesine döndük. Saate bakıp söylendik: "Frankfurt'ta aktarma edeceğimiz uçakları kaçırdık. Felakete bak!"

Felaket haaa? Beş dakika önce ölümden döndük. Felaket dediğimiz şeye bak! Biz insanlar adam falan olmayız. Haftada bir cenazeye gidip ayda bir ölüm korkusuna düşürülürsek beeelki!

Ancak o zaman filozof oluyoruz.

AŞK KAÇAKÇILARI

Tüm ülkelerin en eski masallarından biri, en eğlenceli olay evlilikte aldatmadır. En çok gülünen kişi de aldatılmış koca... Olay günümüz dünya mizahının hâlâ en geçerli konularından biri olmasını da sürdüregelmekte... Ancak uygarlığın gelişmesi ile beraber evlilik aldatması edebiyat kaftanını giymiş ve sahneleri iyice zenginleşmiş bulunuyor.

Kadınlar da hak eşitliği istediler ya! Artık yalnız aldatılmış kocalara değil, aldatılmış kadınlara da gülünüyor. Ne yapalım? Kendileri istedi.

Aldatılan kişi yaptığı veya mahkûm edildiği fedakârlık dolayısıyla bir ödül alıyor. Bu ödül öyle bildiğimiz cinsten kupa veya madalya olmuyor da boynuz biçiminde şekilleniyor.

Ne uygarlaşmanın ciddi bir tarifi var, ne de Batılılaşmanın. İşte bunun için de diyeceğim ki biz sevgili ülkemizde uygarlaşma yolunda olan Doğululuruz. (Batılı nedir? Uygar nedir? Aman bunları başka gün mıncıklayalım. Şimdi değil.)

Biz Doğululuarda aldatılan kocanın namusu lekelenmiş demektir. Bu leke öyle ilaçla falan çıkmaz. Bu lekeyi olsa olsa kan temizler. Bu temizlik de ya bıçakla yapılır ya da tabanca ile...

Geleneğimize göre bıçak ise otuz iki kere saplanır. Tabanca ise şarjörü boşaltılır. Sonra karakola gidilip ağlayarak teslim olunur. "Namusumu temizledim," diye ifade verilir. Başka lafa gerek yoktur. Olanları zaten komşular anlatır.

Eski çağların evliliğe ihanet masallarındaki güldürücü unsur durum tuhaflığına dayanır. Samanlıkta basılmak gibisinden.

Çağdaş ihanet mizahı ise, kısa ve vurucu replikle son bulur.

Genel müdür evinde yeni sekreterini övüp duruyordu:

"Çok iyi okumuş. Zamanımı çok iyi kullandırıyor. Becerikli, güvenilir. Hem de bebek gibi güzel maşallah, bebek gibi."

Karısı sordu:

"Bu senin bebek yatırınca da gözlerini yumuyor mu?"

Bazı makam sahiplerinin işlerini kötüye kullanmaları yalnız yazılı kanunlara aykırı davranışlarından doğmaz. Şöyle de olur:

Genç kız boş olan sekreterlik görevi için genel müdürle uzun uzun konuştu. Anlaştılar. En sonunda ücret isteği sorulan kız söyledi: "Net elli bin." Genel müdür: "İsteğiniz normal. Bu parayı size zevkle vereceğim." Kız:

"Haaa. Bakın, zevkle olursa iki yüz binden aşağı olmaz."

Meyhanelerimiz ve kahvelerimizde bazı söylentiler dolaşadurur. Denir ki: "İleri ülkelerde kocaların mezhebi daha geniş olur." Demek istenir ki, bizim mezhebimiz dardır.

Mezhebin darı nasıl olur? Genişi ne biçim ki? Öklit geometrisine uyar mı? Bilmem! Ama şunu beğeniyorum.

Erkekliğin bir çeşit mezhep olduğunu söylemekle kul olmayı kabul etmiş oluyoruz. Biz hangi tanrıçaların kuluyuz? Karılarımızın elbet.

İşte biz Doğulu erkekler bıçağı-kurşunu basarız ama, bu kadar da inceyizdir. Taparız karılarımıza.

Yaşadığım, gördüğüm-işittiğim, okuduğum ne varsa aklıma getiriyor ve diyorum ki: Batılı erkeğin de duygulanması bizden hiç mi hiç farklı değil. Aynını duyuyor ve düşünüyor.

Öyleyse fark nerede? O tabancaya, bıçağa ender asılıyor. Boynuza daha çok dayanıyor. Biz dar kafalıyız. O geniş mezhepli.

Çok uygar bir ülkede çoook başarılı bir iş adamı yaşıyordu. O kadar da çok çalışıyordu ki... Öyle bir gün geldi ki, dostlarından birisi kulağına eğilip söyleyiverdi: "Senin işinden başka şeyi gözün görmüyor. Oysa karının tam dört sevgilisi var!" Koca ise hiç kızmadan dedi ki:

"Biliyorum. Ne olacak yani? Kötü bir işin yüzde yüzüne sahip olacağıma, çok iyi bir işte yüzde yirmi hisseye razı olurum."

Böyle mantık sahibi bir kişinin mezhebi o kadar geniş, boynuzu o kadar ulu olur ki, Gülhane Parkı'nın kapısından geçemez.

Hep öyle olur ya! Adamın biri yine halt ediyor, iş seyahatinden birkaç gün evvel dönüyor. Sürpriz yapmaya da meraklı aslanım... Anahtarla kapıyı yavaşça açıyor gece vakti... Yatak odasının kapısını da açınca bir de bakıyor ki, karısı tanımadığı bir adamla içeride. Ama kadın oralı değil. Kocasına talimat bile veriyor:

"Öyle pis pis bakacağına gözünü aç da bir şeyler öğren bari!"

İki arkadaş birinin salonunda konuşuyorlar:

"Azizim! Bir doktor dostum salık verdi. Gebelik haplarından çok daha iyi. Yan etkileri yok. Bir basit sünger sadece. Karım artık onu kullanıyor."

"Göstersene şunu bana da!"

Adam: "Elbet göstereyim!" diyor. Hizmetçiyi de çağırıp hanımın başucundaki çekmecede bulunan süngeri getirmesini söylüyor. Kız biraz sonra gelip diyor ki:

"Hanım dışarı çıkarken süngeri de götürmüş!"

Eski zamanda tanınmış cici hanımlardan Lais, uzun süre sofist Aristip'in metresi olmuştu. Bir dostu Aristip'i şöyle uyarmıştı: "Bu kadın seni hiç ama hiç sevmiyor." Filozof gülümseyerek dedi ki:

"Beni balıklarla şaraplar da sevmez. Ama yine de ben onların tadına bakarım."

Doğumevinin kapısında şöyle bir tabela asılıydı:

Ziyaret saatleri
15 - 17 arası
(Yalnız kocalar ve vekilleri girebilir).

Şüphe çekmemek için gösterilecek çabanın mesleklere göre çok farklı olabileceği unutulmamalıdır.

Ressamlar çıplak model kullanırlar ya... Kapı çalındı, ressam açtı. Gelen güzel model kızı öpücüklerle karşıladı.

Derken ayak sesleri duyulmasın mı? Ressam fısıltı ile rica etti: "Karım geliyor galiba. Çabuk soyun! Kuşkulanmasın."

Ünlü manken Tina ruh doktoruna gidip derdini anlattı:

"Ne zaman bir adamla yemeğe çıksam, gece onun yatağında son buluyor. Ben de günlerce pişmanlık ve utanç duyuyorum. Yardım ediniz bana!"

Doktor: "Anlıyorum. Sizin iradenizi teklifleri reddedecek kadar güçlendireceğiz."

Tina: "Yok, yoook! İstediğim o değil! Sonradan pişmanlık ve utanç duymamalıyım. Onu sağlayınız!"

İşteee... Can alacak yönü işin, kendini halt yemediğine inandırmak.

Seyahate çıkmış bir kocanın inceliğine dair ne anlatılabiliyorsa, işte bu da odur :

Adam yolculukta ve evinden uzaktaydı. Akşam da otelin barında içip duruyordu. Kendisine bir telgraf getirdiler. Ne yazık ki karısı ölmüştü. Barmene dönerek dedi ki:

"Şu andan itibaren siyah bira vereceksiniz!"

Bir Alman atasözü:

"Evlilik bir romanstır. Ancak erkek kahraman birinci bölümde ölür," diyor. Ölür de kurtulur mu? Yooo... Adamın ölüsünü bile çalıştırırlar.

Bir Fransız atasözüne göre ise:

"Evlilik kumardır. Bu oyunda erkek hürriyetini, kadın mutluluğunu tehlikeye atar."

İyi, hoş... Güzel sözler bunlar. Ama çoğu zaman güzel söz neye çözüm getiriyor ki?

Şurası kesin: Risksiz evlenilmez. Ama evlendikten sonra da huzuru kaçıracak, hayatı zehir edecek kaşıntılardan kaçınmalı!

Evliliğin ve huzurlu yaşamanın öldürücü zehirlerinin başında şüphe ve kıskançlık geliyor. İhanetten emin olmayan hiç şüphelenmesin! Her şüphe çeken durumun arkasında da ihanet olmayacağı bilinsin!

Affedin! Şimdi bir ayrım yapacağım. Dilerim ki feministler gözümü oymaz.

Ruhu ihanete bulaşmamış bir erkek hep masum kalır. Kadın değil.

Bitti.

CON AHMET BEY'İN MAKİNESİ

Çoktandır içkiden söz açmadık. Oldu mu bu? Olmadı.

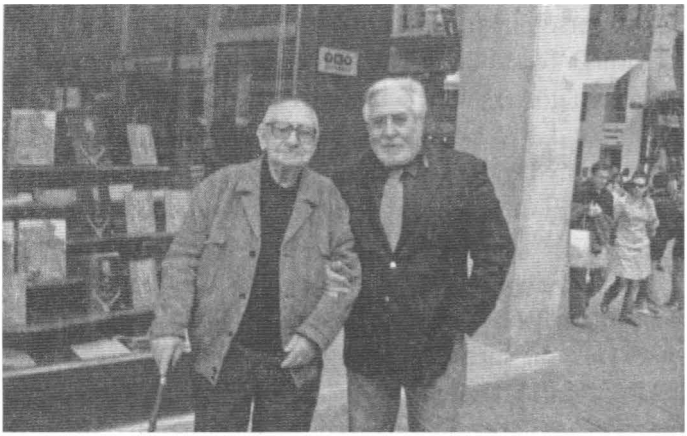
Açsam bir türlü. Açmasam başka türlü. "Yine duramadı lafını etmeden!" diyorlar. Sussam da kendimden utanıyorum. Sanki hiç aklımdan geçmiyormuş numaraları yapar gibi olacak. Bu da ayıp.

"Müptela"dan "müptedi"ye döndüm dört yıldır. Hayal oldu o eski coşku dalgaları. Bazı dostlarım sağ olsunlar, lütfedip irademi övüyorlar. Yine açık olmalıyım. Yalnız iradeden değil bu. İyice kavradım ki, devam etsem dünya değiştireceğim. Ölüm korkusu da beni tutuyor. Kimisi de diyor ki, "Atın ölümü arpadan olsun!" Atlar için bu laf. İnsanlar için değil.

İçki için söylenecek her kötü söze katılırım. Ama hiç de mi iyisi yok?

Yahu!.. Ben bu kadar pırlanta insanı sarhoşken mi tanıdım, ayıkken mi? Yoksa ayıkken tanıyıp sarhoşken mi sevdim? Üstelik bazen kendilerinden uzakta!

Geç kalmış bir hesap mı ki bu? Hâlâ arada bir buluştuğumuz "akranım" dostlarımı ben nasıl olur da geç sevmiş olurum? Nasıl ananas çiçekleri bütün bir yıl taze ve güzel kalıyorsa, bu sevgili insanlarda da bir yüzyıllık tazelik ve nur var. Eğer doğduğum gün sevmediysem ben bu insan hazinelerini affedilmez bir "tembel"mişim demektir. Yazıklar olsun bana!

Günlerden birisinde masamıza orta yaşlı, iyi giyinmiş birisi yaklaştı. Birimizin ellerine yapışıp zorla öptü ve alnına koydu. Sonra da: "Beyefendi siz yaptığınız ameliyatla babamın hayatını kurtardınız. Bütün ailemiz size minnettardır. Evimizde her gün sıhhat ve afiyetinize dua edilir ve..." Sonu gelmedi. Adam kesti de kesti. Bizim sohbet bıçaklandı. Adamı zor uzaklaştırdık.

Eli öpülen ağabeyim tecrübeli, ünlü bir tıp profesörü. Adam gittikten iki dakika sonra ayağa kalktı: "Kalkın haydi! Gidiyoruz," dedi. Biz şaşırdık. Nedenini sorduk. Açıkladı:

"Şimdi de antikanın biri gelip hastamı öldürdün! diye başlayacak. Ondan hiç kurtulamayız. Yürüyün!"

Eskiden bir Con Ahmet Bey lafıdır giderdi. Perpetuum mobile, yani devridaim makinesi mucidi idi bu zat. Kısacası hiçbir enerji gerektirmeyip durmadan çalışan bir makine... Dünya olsa olsa bununla cennet olur. Ondan sonra petrole tek dolar ödemek yok. Çok merak ederdim de öğrenememiştim Con Ahmet Bey'in makinesini.

Meğerse bizim sevgili makine profesörümüz bilmiyor mu imiş? Tecrübesinde bulunmuş. Anlattı: Dişli çarkları, zincirleri, göstergeleriyle basbayağı bir makine imiş. Çalışıyormuş da! Ancaaak, Con Ahmet Bey çakmadan bir kolu çeviriyormuş da öyle çalışıyormuş. Herkes kahkahayı basmış! Sormuşlar: "Hani enerji kullanmadan çalışıyordu?" Con Ahmet Bey çok masum bir ifade ile açıklamış:

"Aman efendim! Bendeniz zaten emekliye ayrılmış bir yaşlı adamım. Miskin miskin oturacağıma bu kolu çevirsem enerji mi harcamış olurum yani?.."

Bu sevgili hoca, bir akşamcı masaya biraz gecikti. Gülmesi de tenzilatlıydı. "Ne var?" dedik. Anlattı:

"Bugün üniversitede yabancı dil sınavı vardı. Koskoca adam İngilizce 'post-war', yani savaş sonrası deyimini 'posta savaş' diye çevirdi. Daha ne olsun?" Sonra da bir gani yudum aldı.

Ayık zamanların en güzel olayları da sofralarda çiçek açar. Geçenlerde bir sevgili ağabeyim anlattı:

Yirmi beş yıl kadar önce birkaç arkadaş öğle vakti Karaköy'den kayığa biniyorlar. Yemeğe Pandeli'ye gidecekler, Haliç'i geçiyorlar. O günlerde de pek çok kanunun değişeceği söylentileri dolaşıyor. Kayığa biner binmez bu kanun değişikliği lafına hararetle dalmışlar.

Yemiş İskelesi'ne yaklaşırken aralarında bulunan merhum fizik profesörü Salih Murat Uzdilek'in sabrı tükenmiş, isyan ediyor:

"Yeter bu kanunların lafı be! Siz dua edin de Arşimet Kanunu birdenbire değişmesin. Batıveririz Haliç'in pisliğine!"

Bir aziz ve sevgili ağabeyimle benim balkonda iki yudum içki içtik. Nazar değmesin, heykel gibi maşallah! Yüzyılı doldurmasına yirmi yılcık kaldı.

Çiçeklerimi beğendi. Sevdiğim bir cüce çamı da gösterdim. Kedi kadar bir şey. Sarıya çalan bir de rengi var. Okşadı bir süre çamı eliyle. Sonra bir yudum içki aldı. Sonra da avucunu gökyüzüne kaldırıp dedi ki:

"Hey Rabbim! Sonunda insana ağaç sevdirip ondan bile zevk aldırıyorsun. Şükürler olsun sana!"

İçki insanın aklını başından alır. Pekiyi... Kabul... İçmeyenin aklı başında kalır haaa? Pekiyi, o da kabul ama, varsa kalır, varsa... Ya yoksa? O zaten ayıkken de aptaldır. Sonra sarhoşun aklı kalkıp da başka mahalleye gitmez. Kedi yavrusu gibi sahibiyle oynamaya başlar.

Ünlü İngiliz yazarı Noël Coward bir gün neşesini bulduktan sonra oturdu. Zalim şakalarından birini daha yaptı. Londra sosyetesinin en üst düzeydeki yirmi kişisine imzasız, üçer kelimelik mektuplar yazdı: "Her şey anlaşıldı. Kaçınız!" Ve postaladı.

Ertesi akşam yirmi kişinin birden İngiltere'yi terk ettiğini öğrendi. Coward'ın her şeye rağmen, bu yirmi kişiden de akıllı davrandığına inanmayan varsa eğer, oturup iki kadeh içmelidir.

Hemen her içki masasında dikilitaş gibi adamlar vardır. Seyrederler, dinlerler ama, havaya hiç girmezler. Bu tipler de espri beleşçisidir.

Bunlardan birisi uzun yolculuğa çıkıyor ve yeri boş kalıyor. Arkadaşlarından birisi onun iskemlesine bakıp bakıp diyor ki: "Sevgili dostumuz gitti. Ama bıraktığı boşluk onun yerini tümüyle dolduruyor."

Tam tersine örnekler de içince bülbülleşenlerdir. Bazı ülkelerde çaya rom karıştırılır ve bu içkinin adına "avukatçık" denir. Neden? Çünkü bunu içenin dili öyle bir açılır ki, susmak bilmez.

Schiller'e göre de: "Şarap icat etmez, sadece boşboğazlık eder."

Yani adamın beyninde oluşan her şey çenesinden dökülüverir. Kontrolü kaybeder.

Eski sarhoşluk günlerinin anısından mıdır ne? Ben de lafı bitirmesini, kesmesini beceremiyorum (yazıyı da öyle). Oysaki işini bilen, kendini tutan gazeteci şöyle yazıyor:

"John Dixon arabasının deposunda benzin olup olmadığını anlamak için kibriti çaktı. Benzin vardı. John elli altı yaşındaydı."

Hadi eyvallah!

AYDIN EFENDİ SEYAHATNAMESİ

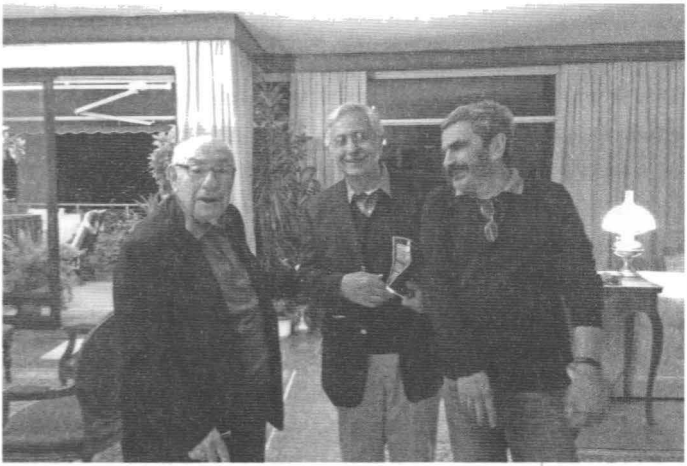
Bir vakit geldi ki, teleks nam cihaz önce şakladı, sonra şukladı. Frengistan'daki bir dostumdan, "tez elden gelesin!" deyu bir name geldi. Hemen yine yollara düşmek vacip olmasın mı?

Hazırladım çıkınımı (pardon bavulumu). Kıydım mangıra, bindim taksiye. Yeşilköy tayyare meydanına müteveccihen hareket eyledik. Yaklaştıkça yaklaştık. Derken efendim birdenbire görmeyelim mi ki, Mudanya vapuru kadar bir tayyare infilak-i muntazama ve de muazzama ile önce şöyle bir ileri atılıp sonra da şahlanarak göklere yükselsin?

Şoför bey evladım sual eyledi: "Amcacığım yüzüne bakılırsa sen bu uçaklara icadından beri biniyorsun. (Yok devenin başı!) Her şeyi anladım da, anlamadığım bir şey var. Bunlar sıkı sise girince ne yapıyorlar? Biz şoförler bile durduktan sonra pilotlar haydi haydi duruyordur!" Ben şoförü aydınlatmaya çalıştım: "Aman evladım! Havada uçak hiç durur mu? Sen hiç siste duran uçak gördün mü?"

O ise hiddetle: "Dedik ya siste diye! Siste duran uçağı ben nasıl görürüm? Başka matrak geçecek adam mı bulamadın dedeciğim?" buyurdu.

Efendim, bizim mahallede: "Keskin zekâ keramete kıç attırır," derlerdi. Zinhar öyledir. Şoför bey evladım da zekâsını benden iki misli para sökerek tekrar ispat eyledi.

Derken efendim, İsviçre Havayolları uçağına bindik. (Neden bizim havayolları değil? Ben her iki gözümden iki önemli ameliyatı vatanımda oldum. Ama bizim havayollarına binmem. Açtırmayın ağzımı!) Uzatmayalım, havalandık. Biraz sonra da yemek tepsisini dayadılar. Tepsi üstünde kocaman bir kâğıt. Kâğıdın üstünde kocaman bir domuz resmi. Domuzun üstünde de koskocaman bir çarpı işareti.

Yanımdaki Alamanyalı vatandaşım sual eyledi: "Amca bu domuz resmi ne ola ki?" Ben ise kendisini aydınlattım: "Evladım artık dünyada her türlü domuzluk yasak edildi. Onu ilan ediyorlar!" dedim.

Benim o sevgili vatandaşım heyecanla boynuma sarılarak: "Demek ki artık bütün Alamanlar bize iyi davranacak. Şükürler olsun Rabbime!" dedi.

İnsan dediğin kuş misali. İki buçuk saate kalmadan Zürih nam şehrin meydanına konduk. Aman efendim, bir meydan ki, görmelere seza... Bizim Yeşilköy'ün iki yüz

elli sene sonraki hâli tıpkı... Siz ne diyorsunuz? Adamlar el arabasına merdiven çıkartıp indirtiyor. Üç kat aşağı inince de trene binip on beş dakikada Zürih merkezine gidiliyor.

Geldim efendim otele. Künyemi yazdım deftere. Tam odama çıkacağım ki, karşıdan iki kolunu açmış bir levent-endam kişi üstüme doğru geliyor: "Aman efendim, bu ne saadet? Bu ne mesut tesadüf?" diye bağıraraktan beni kucaklayıvermesin mi? Ben de bozuntuya vermeyip adamı kucakladım, ama ne fayda? Kemiklerim kırılacak. "Aaah! Ah! Yıllar oldu görüşmeyeli!" diye bir ah çekiyor ki yürek mi dayanır?

Sonunda: "Kaç gün oldu geldiğiniz Vedat Bey'ciğim?" demesin mi? Ben silkinip kurtularak: "Siz kimi arıyorsunuz yahu?" dedim. "Vedat Dalokay'ı," dedi.

Durum aydınlandı. Anlaşılıyor ki seçimler yakın. Aynı otelde kalan Dalokay da eski meslektaş değil mi? Buluştuk elbet.

Güzel oldu eski günleri anmak. Gelecek günlerin düşünü kurmak. Geceyi huzurlu ve neşeli bitirdik. Odalarımıza çekildik.

İnsan duygulanınca eski günler aklına geliyor. Narlıkapı'da balığa çıktığım sandalla mehtaba da çıkardım. "Şahane gözler"i de söylerdim hani! Ağlatırdım bile... O günler üşüşmesin mi kafama o gece Zürih'teki otel odasında? Tutamadım kendimi. Hafifteeen, hafiften "Şahane gözler"e başlamadım mı yine?

Birden telefon çaldı. Ses: "Burası resepsiyon. Doktor çağıralım mı?" dedi.

Ben: "Niye?" dedim. "Oda komşunuz telefon etti. İnliyormuşsunuz da..." dediler.

Diyemedim adama: "Biz milletçe inleriz!" diye.

Şu İsviçrelilerin son derece ilgi çeken tipik tarafları var. Taş Devri'nden Bronz Devri'ne kadar göl sularında kazık üzerine yapılan evlerde yaşamışlar.

Kazık üzerinde nasıl oturulduğunu iyi öğrenen İsviçreliler artık çok bakımlı bir ülkede rahat ediyorlar. Kazığa ise yabancıları oturtuyorlar.

En büyük kahramanları Wilhelm Tell'i tarihe geçiren olay hazretin okla bir elmayı vurması... Dünyaca tanınıyor.

En büyük muharebeleri ise deniz savaşı... Affedersiniz göl savaşı. Zürih gölünde kayıklar üzerinde ve kazma kürekle yapılmış. Herhâlde yaralara tentürdiyot sürüp meseleyi kapatmışlardır.

Zürih'te çok kalmadım. İki gün içinde yola devam gerekti. Gittim yine havaalanına. Bavulu verdim. Vakit öğle. Zaman var. Bol hardallı bir sucuk ile bir bira alıp masaya çöküverdim.

Derken efendim Dr. Nusret Arsel birden karşıma çıkıvermesin mi? İçten selamlaştık. Telaşla da elimdeki bozuk parayı hardalın içine düşürmeyeyim mi? Arsel uyardı: "Her türlü para yenir ama, hardallısı tatsız olur. Dikkat et!" dedi.

Ben de talihime küstüm. "Tanrı bana para yedirirken bile acısını bir tarafımdan çıkartacak anlaşılan," dedim.

Uçtuk. Bir saate kalmadan Paris'in Charles De Gaulle Havaalanı'na konduk. Pasaport kontrolünden geçtim. Gümrük kontrolüne geldim. Fransız gümrükçü bavulu açtı. Kirli gömlek torbasını gösterip: "Bu ne?" diye sordu. Ben Fransızcadan pek çakmam. Hiç ses çıkarmadan gömleğimin ucunu çıkarıp gösterdim. Kirli fanila torba-

sını sordu. Fanilanın ucunu gösterdim. Adam üçüncüsünün don torbası olduğunu fark eder etmez birden bavulu kapattı ve "Geçiniz!" dedi.

Şu Fransızların erkekleri sanki başka milletten... Kadınlarına hiç de benzemiyor.

Ünlü Fransız şairi Villon diyordu ki:

"Dünyada hiçbir şey, ama hiçbir şey Paris kadınlarından daha tatlı olamaz."

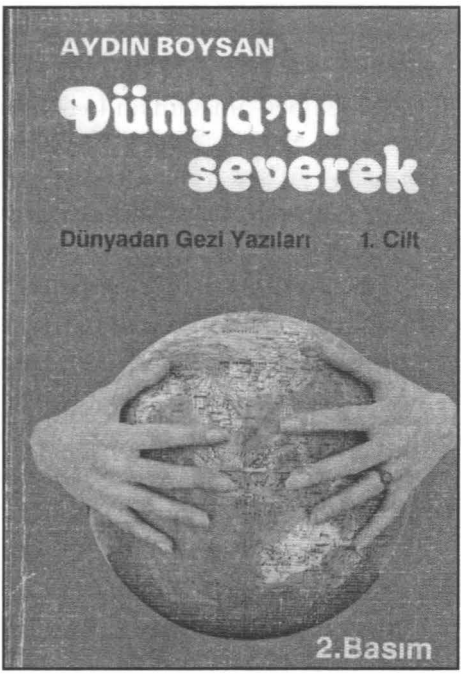
Benim düşünceme gelince:

"Üüüüüf-üf-üf. Aman-amaan... Vay-vay-vay... Vay anam vaaaay..."

Anlatabildim mi acaba?

Hem canım, zaten ben anlatamadı isem bile siz anlamışsınızdır.

İKİNCİ BÖLÜM
DÜNYA'YI SEVEREK
(1988)

ALCATRAZ HAPİSHANESİ

Günün birinde balıkçı rıhtımında sıcak pavurya yiyip soğuk beyaz şarap içerken, bir de baktım karşımda Alcatraz Adası durmuyor mu? Amerika tarihine geçmiş, en ünlü hapishanelerden biriydi bu ada! Al Capone'u ve Alcatraz Kuşçusu ile de... Hollywood, filmlerini bile çevirmişti.

Hemen atladığım gibi motora, artık çoktan ziyarete açılmış bulunan Alcatraz Adası'na yollandım.

Benzetmek gibi olmasın! Alcatraz "Yassı" bir "ada"... 50 dekar büyüklüğünde bir kayalık... Adı "Pelikanlar Adası" anlamında. 1853'te ilk deniz feneri, hemen sonra bir kale inşa edilmiş. 1933'e kadar askeri hapishane olmuş. Taşıma topraklarda bitki yetiştirilmiş.

O yıllarda Amerika hapishanelerinde kaçma enflasyonu var. Örneğin John Dillinger, Indiana'da 10 azılı mahkûmun kaçışını organize ediyor. Adalet Bakanlığı çare arıyor. Sonunda orduyla anlaşarak Alcatraz'ı devralıyor. Ek ve tadil inşaatı bir yıl sürüyor.

Alcatraz 1934'te halk düşmanı denen en azılı mahkûmları barındırmak için hizmete giriyor. Al Capone dâhil, ipten kazıktan kurtulmuş 54 kişi ilk misafirler olma onurunu kazanıyorlar.

Bütün mahkûmlar tek kişilik hücrelerde yaşıyor. En 150, boy 270, yükseklik 210 santim. Hücrenin bir yüzü

demir parmaklık. Eşya: Yatak, hela taşı ve lavabo... Bir de raf var.

Bütün hücre sürme kapıları aynı anda ve elektrikle açılıyor. Sabah 6.30'da başlayan ve dakika şaşmayan bir günlük program var. Günde 3.600 kalorilik yemek veriliyor. Her mahkûm bir bölümde çalışıyor.

Alcatraz, San Francisco Körfezi'nin Pasifik ağzında... Adanın karaya uzaklığı sadece 2,5 km. Ancak deniz müthiş akıntılı ve su çok soğuk. Parmaklık ve tel örgüleri aşıp da kaçan 10 kişiden sağ kalana rastlanmamış.

Alcatraz Hapishanesi'nin zengin bir kitaplığı olmuş. Çalışmanın dışında hiçbir uğraşa izin verilmediği için bütün mahkûmlar kendilerini okumaya vermiş. Alcatraz dünyanın en çok okuyan insanlarını barındırır olmuş. En cahil mahkûm 75 kitabı su gibi öğrenmiş.

1934-40 arasında 6 yıl kesin konuşma yasağı uygulanmış. Al Capone gibi bir numaralı halk düşmanının

bile 4,5 yıl sonra yanlış hücreye gidecek, yanlış giyinecek kadar zihni bulanmış. Doktorlar buna "Alcatraz sendromu" demişler.

Bütün mahkûmlar zaten hücrede... "Daha kötüsü olabilir mi?" denebilir. Oluyor. Koşullara uymayanı karanlık hücreye geçiriyorlar.

Burası 6 yüzü de çelik levhalarla kaplı, içinde hiç eşya bulunmayan bir hücre. Bir köşede yerde bir delik var, hela niyetine... Hücrenin bir yüzündeki kapılar iki kademeli. Biri kapanmadan öbürü açılmıyor, ölmeyecek kadar yiyecek de böyle veriliyor.

3 günden 90 güne kadar sürebilen karanlık hücre cezası süresince mahkûmun ses ve ışıkla ilişkisi kesiliyor.

Alcatraz'ı gezdiren rehber bu hücrede kalanın zaman kavramını yitirdiğini söyledi. Dudak büktüm. "Denemek ister misiniz?" dedi. Kabul ettim, girdim. Yarım saat kadar kaldığımı sandım. Kapılar açılıp çıkardıklarında sekiz dakika olduğu anlaşıldı. Süre uzasa kim bilir ne sanılırdı?

Alcatraz ziyaretinden doğan kısa izlenimim şöyleydi: Mahkûmlar böyle insanlık dışı önlemlerle ıslah olmaz, tersine canavarlaşır.

Islah etmenin tek ciddi ve insanca yolu mahkûmlara insanca muamele etmek, onların kafalarını aydınlatmak, vicdanlarını işlevini yapacak hâle getirmektir. Ondan sonra cezalarını zaten kendileri verir.

İLK VE SON ŞANS BARI'NDA

Bay Bridge garip bir köprü... Boyu 13,3 km. San Francisco'dan başladığında önce boyuna eklenmiş iki büyük asma köprüden oluşuyor. Sonra körfezin ortasında vardığı bir adayı tünelle geçiyor. Adadan karaya bir dizi kafes kirişli köprüyle Oakland kıyısına varıyor.

Dünyanın en uzun köprüsü unvanını almış olan Bay Bridge'in asma bölümü tek katlı değil, iki katlı. Her katında tek yönlü beşer trafik şeridi var.

Bay Bridge'de, içinde dört kişi olan otomobil köprü parası ödemeden geçiyor. Bir kişi ile geçen arabanın sürücüsüne acımıyorlar. Bu önlem kent merkezindeki trafik yüklemesini biraz hafifletiyor.

Ne kadar acımasalar, dünyanın en uzun köprüsü olan Bay Bridge'den otomobil geçiş ücreti 0,75 dolar. Bizim Boğaz Köprüsü daha pahalı.

Oakland, San Francisco Körfezi'nin doğusundaki en büyük kent. Körfezi göbeğinden kesen Bay Bridge, Oakland ile San Francisco'yu karayoluyla birbirine bağlıyor. İki kent fena hâlde zıtlaşıyor. Birbiri hakkında kaba şakalar yapıyorlar.

Aslında Oakland liman olarak ötekinin ekonomik önemini elinden almış. Nüfusu üç yüz bini geçmiş. Önemli endüstri yerleşmelerine sahne olmuş. İşçi birikimi faz-

la... Bu yüzden nüfusun zenci oranı yüksek. Hatta militan zenci örgütü Kara Panter'in doğum yeri Oakland.

Oakland'ın tertemiz mimarisi ve özenli yapısıyla en güzel binalarından biri kentin tam göbeğindeki hapishane binası. Bu özen doğrusu düpedüz suça teşvik.

Oakland Müzesi büyük bölümü yeraltına gömülmüş, yeşiller içine gizlenmiş ilginç bir yapı... Ünlü mimar Kevin Roche tarafından tasarlanmış... Özelliği yalnız Kaliforniya sanatına ayrılmış tek müze olması.

Oakland'ın bir görsel sanatlar müzesi var ama, sanat açısından çekici yanı Jack London Meydanı ve Köyü. Bir kenarda sanatçının başta "İlk ve Son Şans" olmak üzere bir kısım eserini hem yazdığı hem içtiği bar olan "İlk ve Son Şans Barı" var. Hâlâ çalışıyor.

Jack London (1876) San Francisco doğumlu. Aile yüzü görmemiş... Küçük yaşta işçilik, sonra tayfalık yapmış, daha sonra Kanada'daki altın arayıcıları arasına katılmış... Yayınlanan ilk hikâyesinden 1916'daki intiharına kadar 40 roman ve sayısız hikâye yazmayı kısa ve zor yaşayışına sığdırabilmiş...

Günlerden pazar. Oakland'daki Jack London Köyü restoranları arasında bulunan bir meydancıkta 5-6 zenci oturmuş, hepsi birden davul çalıyorlar. Saatlerce... Bıkmadan, yorulmadan... Bir tatlı zenci kız da arada bir kalkıp dans ediyor. Kalkarken de şalını baştan aşağı gri elbiseler giymiş ve bankoda oturan işçi giysili birisinin üstüne atıyor.

Bir süre seyredip görüyorum ki, gri giysili adam hiç kımıldamıyor. Dansöz kız şalını başına sarsa bile... Yaklaşıyorum. Görüyorum ki, adamın yüzü de gri... Daha da yaklaşıyorum. Giz çözülüyor. Gri adam tahta kanepe-

ye oturmuş bir işçi heykeli... Jack London Köyü'ne, onun anısına öyle yakıştırılmış...

Jack London'un yıllarca mekânı olan İlk ve Son Şans Barı'na giriyorum. Dışı neon yazılarla zevksizce süslenen barın içi hoş. Duvarlar, tavan doğal ahşap. Bar tezgâhı ve mobilya sade ve sıcak. Ne var ki tezgâhın boylamasına yokuş olmasının nedenine akıl ermiyor. Barmen ileri yaşta hoş bir adam. Ama yine de bir sululuk yapmadan duramamışlar. Her tarafta kadın çamaşırları asılı.

Meydanın bir başka yerinde yuvarlak kütüklerden yapılmış eski bir baraka duruyor. Jack London'un Alaska'dayken içinde yaşadığı baraka olduğu söyleniyor. Jack London Oteli ve Sineması da var. Sinemada en aşağılık seks filmlerinin gösterilmekte oluşu mide bulandırıyor. Sanatçının adını sömürüyorlar.

Kaliforniya'nın ilgi çeken bir bölgesi Napa ve Sonoma vadileri... Yani Şahin Tepesi diye bilinen yerin civarı. Bu vadilerde uygun ısı ve güneşin etkisiyle en lezzetli üzümleri yetiştiren uçsuz bucaksız bağlar var. Sahipleri de yetişen üzümü meyve olarak yemeye heveslenmiyorlar, şarap yapıyorlar.

Kurnaz şarapçı işini biliyor. Akdeniz'den, Avrupa'dan bağ çubuğunun en iyi cinslerini getirtmiş. Şarap üretimi uzmanlarını da getirterek şarap işinin tılsımını ele geçirmiş... Kaliforniya iklimi ve güneşi ise o kadar uygun ki, aynı cins üzüm burada Akdeniz'den daha iyi yetişiyor.

Şimdi bu vadilerde 150 tane şarap fabrikası çalışıyor. Tüm Kaliforniya'dakilerin yarısı kadar... O kadar iyi şaraplar yapılıyor ki, kırmızı şarapta Fransızlara, beyaz şarapta Almanlara taş çıkartırlar. Fiyat açısından da kalitesi azıcık iyileşince fiyatı şiddetle kazıklaşan Avrupa şaraplarına göre ucuz mu ucuz...

Napa Vadisi'ne önem kazandıran bir etken Jack London Eyalet Parkı... Girişinde sanatçının dul eşi tarafından yaptırılan konut var. Adı: "Mutlu Duvarlar Evi"... Yazarın bıraktığı anılarından biri de mezarı... Hemen evin yanında.

PASİFİK KIYISI FİYORTLARI

Kalkış sabah 6'da Kanada'ya, Vancouver'e gideceğim. Hazırlık bitti. Seattle'ın Crown Plaza Oteli'nden çıkarken taksi istemedim. İki torba çantamı portatif bavul arabama koydum, çekip yürüyorum. Şehri plandan öğrenmek iyi oluyor. Grayhound otobüs terminaline varıyorum. Dakikasında kalkıyoruz.

Otobüsün yolcuları anlaşılan devletlerarası diye giyimleri düzgün, güler yüzlü ve genellikle yaşları ilerlemiş insanlar. Her koltuk için okuma ışığı olduğu gibi, uçaktakine benzer biçimde yatıyor ve ayak koyma yerleri var. Helası ise uçaktakilerden daha lüks. Tren tarifelerindeki gibi hangi dakikada nereden geçeceğimiz belli. Ona uyuyoruz.

Küçük binalı küçük bir kent olan Bellingham'dan geçiyoruz. Büyük kentlerin yabansı boyları arasında böyle insancıl ölçüler özleniyor. Bellingham National Bank'ın reklamlarındaki amblem bizdeki ayıp bir el işareti... Anlaşılan burada güven vermenin yolu bu.

Benim kuşak İstanbullusunun tiyatro, sinema kültürünün kaynağı belli: Ertuğrul Muhsin'li Şehir Tiyatroları ile Şehzadebaşı, Beyoğlu sinemaları... Unutamadığım bir film Joan Bennet'in oynadığı ve Kanada'nın olağanüstü güzel doğasını tanıtan bir kurdeleydi. O zamandan rüya

bellediğim Kanada manzaralarını bugün göreceğim, seviniyorum.

Kanada gümrüğünü geçiyorum. Memurlar aklıma getirmediğim kadar sert. Hele Kanadalılara hiç güvenmiyorlar. B. Amerika dönüşü olduğu için mi bilmem, her tarafını deşmedik bavul bırakmıyorlar. Hanım gümrükçüler hanım Kanadalıların el çantalarını baş aşağı edip masaya boşaltıyorlar, döküleni parmakla karıştırıyorlar. Bu hışmın nedenini anlayamıyorum. Bana dokunmuyorlar.

Kanada'nın boyutları çok büyük. On milyon km² ile dünyada ikinci... Bütün Kuzey Amerika'nın yarısı kadar. Toplam alanın yüzde 7,6'sı sularla kaplı (Türkiye kadar su). Dünya tatlısu rezervinin dörtte biri Kanada'da... Doğusu ile batısı arasında yedi saat fark var.

25 milyonluk Kanada, Atlantik ile Pasifik okyanuslarını yalnız demiryoluyla değil, bir de mükemmel otoyolla bağlamış. Uzunluğu 4.870 mil (7.840 km). Otoyolun numarası: 1. Aslına bakarsanız, tam numara bir bağlantı bu, okyanuslar arasında...

Anladık, iklim uygun ama, doğa da bakımlı. Kanada ormanlarının çamları resim gibi... Ağaçlar eğilmeden bükülmeden göğe yükseliyor. Yükseldikçe inceliyor. "Ah!.." diyorum, "İnsanlarda bu ağaçlardan ders alsa da eğilip bükülmeden yükselseler, yükseldikçe de incelseler... Ne güzel bir dünyada yaşarız."

Kanada'da bazı başka ülkelerde de gördüğüm gibi ormanlardan kesilen ağaçlar dalları kesilip tomruk hâline getirildikten sonra nehirlere atılıyor. Kolay ve ekonomik taşıma yöntemi böyle... Bunu bizde de yapsak nasıl olur acaba diye aklımdan geçiriyorum. Nehrin alt tarafından ağaçlar mı alınır, yoksa nasihat mi diye düşünüyorum.

Kanada'nın batısı, yani Pasifik Okyanusu'na kıyı veren eyaletinin adı British Columbia. Kuş uçuşu bin beş yüz km. kadar olan bu kıyılar karalarla denizlerin karmakarışık biçimde birbirine sarılmalarıyla biçimlenmiş. Burunlarla körfezler birbirinin bağrına girmiş. Kara doğasının güzelliğiyle Pasifik Okyanusu'nun görkemi buralarda nişanlanıp evleniyor. Şirin Vancouver kenti böyle bir doğada ve güneydeki B. Amerika sınırına yakın.

Vancouver'in hinterlandı görkemli ve büyük zenginliklerle dolu. Orman ürünleri ve boru batlarıyla getirilen petrol başta geliyor. Bu ürünlerin Uzakdoğu'ya gönderildiği Vancouver Kanada'nın ikinci büyük limanı.

Vancouver karaya derinlemesine giren fiyortları, yakın çevresindeki 1.500-1.800 m. dağlar, ormanlar ve göller, soğuk sıkıntısı vermeyen iklimi ile kara ve denizlerin kucaklaşması ortasında kurulmuş, dünyanın en güzel şehirlerinden biri...

Vancouver'de 1886 yılından kalma bir fotoğraf var. Yani yüzyıldan biraz daha eski. Altında ilk belediye bi-

nası ve meclisi yazıyor. Bina dediği üzerinde CITY HALL (belediye) yazılı bir mahruti çadır, önünde de 15 aksi suratlı adam. Hepsi bu kadar. Bir yıl önce Atlantik'i Pasifik Okyanusu'na bağlayan demiryolunun (Canadian Pacific Railway) son altın cıvatası takılmasaymış, bu çadır da kurulmayacakmış.

Yüzyıl kadar sonra bir akşam saatinde yeni bir Vancouver'e giriyoruz.

NERON DELİ MİYDİ?

Sezar'ı öldürenler tek kişi egemenliğinden nefret eden cumhuriyetçilerdi. Gariptir, MÖ 44 yılında yerine geçen yeğeni Octavianus da aynı yolun yolcusuydu. 16 yıl sonra "princeps" birinci vatandaş unvanını aldı. Bir yıl sonra da senato tarafından "augustus" (yüce, ulu) unvanı verildi. Sonraları asıl adı unutuldu. İmparator Augustus diye anılır oldu.

Dünya devleti Roma'nın ilk imparatoru Augustus (kitaplarımızdaki Ogüst). Sezar'ın manevi oğlu... MÖ 43 yılında Sezar'ın katillerine karşı Marcus Antonius ve Lepidus ile birleşip ünlü, güçlü triumvirayı (üçlü kurul) kurdu.

Antonius Kleopatra'yı yendikten sonra öbür ikisini tasfiye edip tek hâkim oldu. Augustus çağı başladı.

Bu çağda askeri zaferlerle güvenlik sağlandı ve devlet güçlendirildi. Ama ilk imparatoru asıl unutturmayan bunlar değildi, önemli olan bilim ve sanatı baş tacı etmesiydi. Devleti devlet yapan sonuçta bunlardı.

Ünlü yazı sanatçıları, Vergilius, Horatius ve Ovidius imparatorun yakın dostlarıydı. Augustus bilim ve sanatla yakın ilişkisini kesen devlet adamının kökü kesilmiş bitki gibi kuruyacağını daha o zaman öğretmeye çalışmıştı.

Cumhuriyet dönemi konsülleri Roma'da imar işlerine zaten başlamışlardı. Su yolları, devlet yapıları, tapınak-

lar, yollar yapmışlardı, İmparator Augustus tuğla bir Roma'yı mermer Roma hâline getirdi.

Kolosseum Antik Roma'nın en büyük yapısıydı. İmparator Vespasian ve Titus Romalıların neşe ve zevkle vakit geçirmelerini sağlamak için yaptırmışlardı. MS 80 yılında açılmıştı.

Seyir arenası 78x46 metre boyutlarında. Her türlü tiyatro, sirk temsilleri ve spor yarışmalarına elverişli yapılmıştı. Yapının boyutları 186x156 metre. Biçim oval. 57 metre yüksekliği var. 4 katlı, öyle akıllıca planlandığı anlatılıyor ki, birkaç dakikada boşalıyor. En üst katta 240 tane direk var. Bunlara bağlanan bir çadırla bütün stadın üstü örtülüyor.

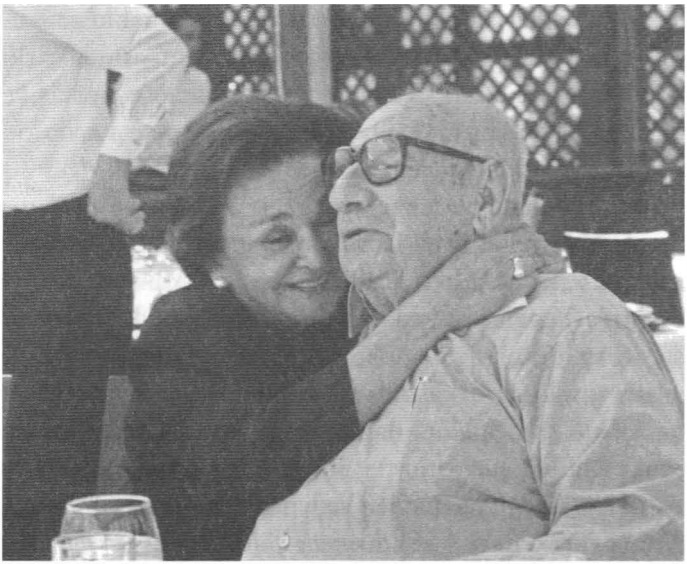
Arena döşemesi altında gladyatörlerin soyunma ve antrenman yerleri var. Vahşi hayvan kafesleri de burada. Döşeme yıkıldığı için bugün hepsi tribünlerden görülebiliyor.

Bu stadyum 50.000 (evet, elli bin) seyirci alıyor.

Bütün bu görkemli bilgilerin arkasında ayıp işler var... Romalılar burada insanların birbirini öldürmesini, yabani hayvanların insanları parçalamasını seyrediyorlar. Hayvanların önüne atılanlar ise Hristiyanlar.

Ölüm maçına çıkan gladyatörler altın ve erguvan rengi giysilere bürünürlerdi, önce imparatorun önüne giderler: "Ave Caesar, morituri te salutant," (Yaşa İmparator, ölüme mahkûm olanlar seni selamlar) derlerdi. Sonra da birbirini öldürmeye girişirlerdi.

Zırhlı kılıçlı bir gladyatörün karşısına yarı çıplak birini çıkarır, eline silah olarak yalnız bir ağ verirlerdi. Ağı bir atışta (balık serpmesi gibi) ustaca fırlatıp zırhlı rakibini hapsedemezse, kılıcı yediğinin resmiydi. Ama bir de başarırsa, mızrağını zırhın deliklerine sokuverirdi.

Romalılar imparator cenazelerinde bile hergelelik ederlerdi. Âdet öyleydi ki cenaze töreninde bir aktör ölen imparatoru tüm özellikleriyle taklit ederdi. Bu görevi Vespasian'ın cenazesinde yazar Sueton'a göre aktör Favor üstlenmişti. İmparatorun hasisliğini bilen aktör bağırarak sormuştu:

"Bu cenaze törenine ne masraf ediliyor?" Söylediler: "On milyon sesterzen." Ölen imparator rolündeki Favor bağırmıştı:

"Neee? Verin bana yüz bin sesterzen ve beni Tiber Nehri'ne atın!"

Neron 54-68 arası 14 yıl Roma imparatoru. Parlak zamanında Roma gibi bir devletin başında olup da bu işten hoşlanmayan bir imparator bu adam! Asıl hoşlandığı şair, müzisyen ve ressam olmak...

Bir gariplik var bu işte! Yoksa adamın hakkı mı yeniyor? Güya Roma yangınını çıkarıp da karşısında şarkı söylemiş... Önceleri dengeliymiş de sonraları korku ve dehşet rejimi kurmuş... Öz annesini ve eşi Octavia'yı öldürtmüş... İnanasım gelmiyor.

Antik Roma'da imar yapanlar arasında İmparator Neron da bulunuyor. Parlak biçimde yenilenen Roma bölgeleri arasında berbat eski mahalleler kalmıştır. Oysa Neron'a imar işleri için yeni arsalar gereklidir. Tam bu sırada ünlü Roma yangınları çıkar.

Bir yangının arkasında delil bırakmayacağını Neron kesinlikle bilmektedir. İnanırım ki yangınlar Neron tarafından kasten çıkarılmıştır. Böylece Neron kamulaştırma (istimlak) bedeli ödemeden yeni güzel arsalara sahip olur. Eh! Hergeleliğin böylesi de ancak Neron'dan beklenir.

Bu adam deli miydi, sanat delisi miydi? Ayrım yapılmamış... İkisi de aynı kapıya çıkar. Deli olmayan sanatçı zaten numunelik...

Bir küçük araştırma yaptım. Karısını öldürmesini akıllıca bulan bile var. Bu kişiler kadını iyi tanıyan tarihçiler... Neron'un sonu bir imparatordan çok bir sanatçıya yakışıyor. Anlaşılmadığı için kendini öldürüyor.

Şimdi lütfen söyler misiniz?

Tek kişi egemenliğini kaldırmak isteyenler Sezar'ı öldürüyor, yerine getirdikleri imparator oluyor, insanların öldürülmesini seyretmek için stadyum yapılıyor. Bütün bu insanlar akıllı geçiniyor da Neron'a deli diyorlar.

Vicdan bu davranışın neresinde?

MÜZE KENT: FLORANSA

O sabah Roma'daki otelimizde sabah karanlığında kalktık. Floransa'ya gidecektik. Harekete hazırdık ki, Yılmaz'a sordum, "Sen paranı nereye koyuyorsun?" diye. "Evrak çantama kilitleyip odada bıraktım," dedi. Uyardım: "Olur mu yahu! Burası Roma... Çantayla birlikte götürürler. Sen ver bana paranı!" dedim. Aldım ve boynumdaki keseye koydum.

Yola çıktıktan yüz kilometre sonra anlaşıldı ki, ben bütün dövizimi otel odasında kalan başka pantolonumun cebinde bırakmışım. Dillerinden kurtulamadım. Haklıydılar. (Dokunan olmamıştı.)

Floransa İtalya'nın 20 eyaletinden biri olan Toskana'nın başkenti. Nüfus yarım milyon kadar.

MÖ 59 yıllarında Arno Nehri kıyılarında kurulmuş. 8, 9 ve 12'nci yüzyıllarda Bizans egemenliğinde gelişmiş ve surlarla çevrilmiş. Bu bakımdan Bizanslılar burayı İstanbul'a benzetmişler.

Floransa Rönesans'tan beri, yaklaşık 7 yüzyıldır önemli sanat ve kültür merkezi olma özelliğini koruyor. Gerçekten de kentin mutlu zamanlarından kalan binalar, köprüler, meydanlar, ortak mekânlar, heykeller, tablo ve freskler iyi korunmuş. Standart turist dışında sanat ve bilim dünyasının sürekli incelemesi ve hayranlığına açık.

Stendhal, "Birkaç Hollanda şehri istisna edilirse, Floransa herhâlde dünyanın en katışıksız ve arı şehri ama, kesinlikle en zarif olanı da..." diyor.

1842'de ölen Stendhal'in bu sözleri geçerliğini olduğu gibi koruyor.

Floransa'da ünlü yapı, çevre ve müzeleri tek tek saymak gereksiz. Bütün şehir olduğu gibi müze... Zaten neredeyse tüm önemli eserler bir kilometre çaplı bir daire içinde.

Floransa şehir olarak 20'nci yüzyıl devleşme hastalığından uzak kalmış... İnsan ölçüsünden kopmamış. Onun için yabancılık çekmeden seviliyor.

Yol, meydan ve çevre ölçüleri de çok sevimli ve sıcak... Her şey elle tutulabilir gibi yakın... Bu duygu bir şehir için çok iyi bir referans.

"Zoraki sanatlaştırma" çabalarıyla insan yüreğini soğuk esintilerle ürperten binalar da var. Bunların başında büyük Santa Maria Dome geliyor.

Ünü bizim görüşümüze dayanak olmaz. Ancak şurası açıkça görülüyor ki bu kilise kitlelerinin orantısı sıkıntı

verdiği gibi uyuşma içinde de değil. Bin türlü renkli taşla süslenen cepheler ise, kendini tutamayan mimarların dengesiz coşkunluğundan doğmuş.

İşte Floransa'nın bu en ünlü kilisesi Santa Maria Dome'a 1294'te mimar A. di Combio başlamış. Sonra mimarlar Giotto, A. Pisano, F. Talenti ve G. Ghini yıllarca kesintilerle işin başına geçmişler. Başladıktan 40 yıl sonra F. Brunelleschi ünlü kubbesini tamamlamış.

Bir yapıya bu kadar çok mimarın karışmasından doğan kargaşayı anlatmaya çalışıyordum. Değerli Müfit dostum konuyu zaten bilirdi. Benim açıklamaya korktuğumu o söyleyiverdi:

"Çok doğru! Bir mimarın yaptığı hayretmiyor, 7-8 mimar kim bilir ne berbat etmiştir..."

Dünyanın ilk bankerleri Floransa şehri tarihiyle özdeşleşen ünlü Medici Ailesi. Bankerliğin dünyada ilk başladığı yer Floransa.

Banka sözü "banko"dan gelmiyor. Bildiğimiz ahşap sıra demek bu! Bankerler banko'da oturup işlerini görürlermiş. Bankere verilen paranın batışı ise, bu bankoları, yani tahta sıraları kırarak ilan edilirmiş. "Banco rotto" da (iflas demek) buradan geliyor.

İnsan bir ülkeye, şehre giderken yanlış gezmemek, öğrenmek için kitaplar alıyor. Müzeleri de sanat kitaplarıyla tanımak gerekiyor. Bu sırada başa gelen en talihsiz olay sanat eleştirmenlerinin sözlerini okumaya mahkûm olmak.

Floransa'nın San Lorenzo Kilisesi'nde bulunan ünlü bir Donatello heykeli şöyle anlatılıyor: "'Yeniden dirilme'deki İsa ölüm üzerine zaferi değil, ağırlaşmış bedeni ve hâlâ vücuduna sarılı kefeniyle uyku mahmurluğunu temsil ediyor."

Bir sanat tarihçisinin bu anlatımını öğrendikten sonra Donatello'nun vaktiyle öldüğüne sevinmek zorunlu oluyor. Çünkü bu eleştiriyi duysaydı, çıldırarak, kudurarak öleceğine kesinlikle inanmak gerekiyor.

Floransa'nın yetiştirdiği önemli kişilikler arasında ünlü ressam, sanatçı keşiş Fra Angelico var.

Ön Rönesans'ın öncü ustası Botticelli'nin istiridye kabuğunda gözünü açan "Venüs'ün Doğuşu" tablosunu çoğumuz unutmayız. XV. yüzyılın büyük heykel sanatçısı Donatello da Floransalı.

Heykelci, ressam, mimar, şair ve araştırmacı Michelangelo da Floransa'da çok eser verenlerden... Sanat yaşayışını kendi şehri ve Roma arasında paylaştırmış.

Raffaello da Floransa için çok eser vermiş... Floransa bütün bu büyük sanatçıların kadrini bilmiş.

Floransa'da Casa Buonarrotti var. Bu bina Michelangelo Buonarrotti'ye ait evdir deniyor. Ancak sanatçının bu evde hiç oturmadığı bilindiği hâlde, niye onun evi dendiği belli değil.

Her sanatçının kadrini bilen Floransa en büyük İtalyan edebiyat üstatlarından Dante Alighieri'nin kıymetini bilmemiş. Zıtlaşan politik gruplardan yitirenin yandaşı olan Dante ölüme mahkûm edilmiş. Kaçmak zorunda kalmış. Ölümüne kadar sürgünde yaşamış.

Günümüz Floransa'sında Dante'nin evi müze yapılarak bir çeşit günah çıkarmaya gidilmiş.

Bir baktım ki, Santa Croce Kilisesi'nde Galilei'nin anıtı var. Nasıl olur? Galilei dünya dönüyor dediği için kilise tarafından ölüme mahkûm edilmemiş miydi?

Kilisenin ölüme mahkûm ettiği bir kişiye kilise içinde anıt yapması hangi günahı temizleyecektir bilinemez.

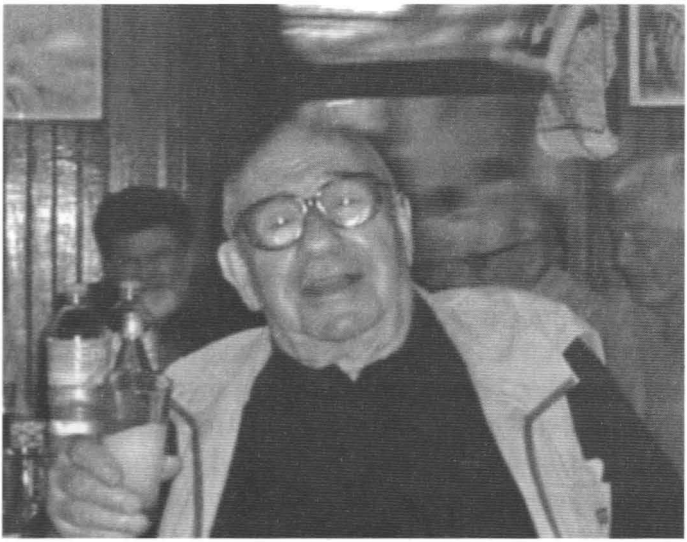
SİNGAPUR SOKAKLARINDA

Çin Mahallesi'nde neler yok ki? Marangozundan kuyumcusuna dükkân var. Elektronik araçlar paleti taklit fotoğraf makinesine kadar varıyor. Cinsel iktidar hapı çeşidinde sınır yok.

Meyve sebzenin her türlüsü var. Haşlanmış pirinçler tepelenmiş. Balık ve etin bolluğuna şaşılır. Ammaaa, başta çekirgeler, birtakım böceklerin insan yiyeceği olarak satılması iştah kesiyor. Hele bel kıvıran canlı yılanların birini seçerek alan adamın onu hepten öldürtüp, pişirip yemek üzere götürmesini görmeye dayanılmıyor. Bu sahneyi gören 40 yıllık rakı sarhoşunun mide bulantısı sancı bile veriyor.

Bizim eski çarşılarımızda olduğu gibi her iş bir sokakta toplanmış. Gemilere kumanya satanlar bir yerde, tabutçular bir başka sokakta... Basın bir yerde, bankalar başka bir yerde... Genelevler ise kendine özgü saltanatı beraberinde getiriyor: Barlar, ucuz oteller ve cinsel hastalık kapanları tedavi eden doktorlarla beraber... Adres: Malacca Street ve Muscat Lane.

Çin Mahallesi karınca yuvası gibi. Bir hareket, bir kalabalık ki, baş döndürüyor. 50 hektar yerde 70 bin kişi itişiyor. Çinliden başka Hintli, Malezyalı, her türlü Asyalı ve yetmemiş gibi bir sürü de Avrupalı sabahtan geceye

kaynaşıp duruyor. Koca semt tek bir çarşı gibi... Avrupalı Uzak Şark rüyasını burada görür gibi oluyor.

Çin Mahallesi dükkânlarında huni biçimi kocaman bir hasır Çin şapkası prova ediyorum. Komşu dükkâncılar toplaşıp sırıtarak "çok yakıştı" diye gösteri yapıyorlar. Matrak geçiyor hergeleler. Ben de kendi şapkamı Çinli dükkâncının kafasına geçirdim. Hepsi kahkahadan kırılıyor.

Çin Mahallesi'nin nasıl ıslah edilebileceği soruluyor. Şehir plancıları şöyle konuşuyor: "Singapur, adına bütün dünyada uluslararası stil denen tekdüze mimarlık hamuruna karıştırılıp yok edilmek üzere... Oysa gerçekte bu zevksiz salya her kendine özgü ve bireyselliği olan şehir görüntüsünü sıvayıp batıracak."

Plancılar kızgın: "Yüzyılda oluşan Chinatown gerçeği kent plancısı masasında silinip atılamaz. Bir yıkım, ülke kültürel yaşayışının da bir parçasını yok eder."

Singapur'daki uluslar aşuresinin kendine özgü kişilik kazanması, "insancıl bir toplumun biçimlenmesi" için sürekli kampanyalar yapılıyor. Daha çok çalışma, daha az çocuk, daha çok spor, daha az sigara gibi...

Singapur devleti sululuktan hiç hoşlanmıyor. Hippi kılıklı kişiler, uzun saçlı erkekler sınırdan içeri sokulmuyor. Uyuşturucu ticaretinin cezası idam.

Hükümetin önemli başarılarından biri rüşvetin kökünü hemen hemen kazıması. Asya'da başka örneği yok (belki beş kıtanın dördünde yok). Bırakın rüşvet almayı, evinin damını tamir ettirmek için bankadan açık muameleyle borç alan bir müsteşar 5 yıl hapis cezası yemiş... Borç aldığı için değil, borcu faizsiz aldığı için...

Otel ve restoranlarda hesabın dışında bahşiş huyu yok. Resmi makamlar bahşiş verilmesine karşı kampanya açmışlar ve başarmışlar.

Sokağı tek bir sigara izmariti atarak kirletmenin cezası: 500 Singapur Doları.

Singapur'un dünyanın en temiz şehri hâline getirilmesi için bu denli sertlik yalnız temizlik aşkından doğmuyor. Ekvator iklimi bu! Çiçek saksısı çanağında iki gün su kalsa sivrisinek ürüyor. Pisliğe biraz göz yummanın arkasından tifüs, kolera, sıtma salgınları insanları telef edecek. Bu korku yersiz değil.

Singapur hiçbir şeyin rastlantıya bırakılmadığı "kanun ve düzen devleti". İyi... Ancak cezaların ölçüsüz ve acımasız şiddeti şaşkınlığa düşen iyi niyetli kişinin bile canını fena yakıyor. Normal vatandaşın yüreğine sinen ceza korkusu karabasan gibi çöküyor.

Eski sokaklarda Hint ve Çin tapınaklarının bolluğu enflasyon derecesinde. Dört binanın biri tapınak. Eline beş kilo kırmızı boyayı alan bir tapınak açmış. Hem bu-

ralarda öyle huşu içinde dua etmek falan yok. Gelen üç cümlelik duasını mırıldanıp kayboluyor. Bir yanda çocuklar ve köpekler oynaşıyor. Öte yanda mumdan tespihe, dünyanın eşyası satılıyor.

Singapur'da insanın boğazını sıkan havadaki rutubet... Ortalama görece rutubet yüzde 85,8... Giyecekler tene yapışıyor. Hele yağmur yağarken yağmurluk giymek büsbütün dert... Dışarıdan yağmur suyu, içeriden terle hafakanlar basıyor. Bu ıslaklıktan kurtulmanın tek çaresi büsbütün soyunup suya atlamak.

Eski Asya alışkanlıklarında çatal kullanmak yok. "Çatalla nasıl yiyebiliyorsunuz?" diye şaşıyorlar. İki çubuğu tek elle tutup pilav yemeleri bir yana, yumruk kadar eti kıstırıp dişliyorlar da yine bırakmıyorlar, ben de buna şaşıyorum.

Singapur açık hava lokantalarının her biri bir meze hazinesi. Bir dükkânın mezesiyle bizim bütün Kumkapı bir yıl rakı içer. Ama bu zenginlik neye yarar? Singapur'da meze var da rakı yok...

Singapur'dan ayrılacağım gecenin akşamında birkaç Singapurlu ve Türk dostla beraber veda yemeğine oturduk. Masaya öyle deniz mahsulleri geldi ki, "Yazık olacak bu mezelere," dedim. Adaşım Aydın Uzunçarşılı iki büyük şişe rakıyı masaya kuzu gibi yatırmasın mı? Neşelendik. Ben kalkmak istedikçe oturttular. Sonunda isyan ettim:

"Bre hınzırlar. Ben Kadıköy vapuruna gitmiyorum, Tokyo uçağına yetişeceğim!" Yoldan yaka paça bir taksi çevirdiler de vedalaştık ve uçağa yetiştim.

Singapur'a tam alışmış, tam sevmiştim ki ayrılık günü geliverdi. Yazık... Hep böyle oluyor.

İLİŞKİLER

Tokyo'ya iner inmez çevre ilişkisine giriliyor elbet... Yazıları değişik... Herkesin çekik gözlü olması değişik... Konuşma ahenkleri değişik, selam vermeleri bile bambaşka...

Kelle tembelliğine yaslanan bunların hepsine "tuhaf" damgasını vuruverir. Ne demek tuhaf? Hafiften bile olsa "mantıklı çelişki" gibi bir itham davranışıdır bu!.. Bir Japon da aynı kolaylıkla "tuhaf" diyebilse, Latin harflerine diyecek... Hiçbir Avrupalının çekik gözlü olmayışını "çok tuhaf" bulacak. Hele erkeklerin eğilip kadın eli öpmesine şaşıp kalacak.

Demek ki her "değişik" olana "tuhaf" demek üşengeçliğine düşmemelidir. Hele bir gezgin, gördüğü her değişikliği anında içine sindirmelidir ki, onu çabuk kavrayabilsin, zevkine çabuk varabilsin...

Yabancı şehirlerde kesinlikle elimde planla dolaşır, sürekli etrafa bakınırım. Boynumda da fotoğraf makinesi asılıdır. Japonya'da her gün insanlar yaklaşıp, "Yardım edebilir miyim?" diye soruyor.

Kaldığım Tokyo otelinde her gün yeni bir diş fırçası ve küçük tüp diş macunu veriyorlar. Kullanılıp atılan cinsten bir tıraş bıçağı da cabası... Ve her gece koca bir termos sıcak suyla küçük torbalarda yeşil çay da hazır.

Şimşek trende bilet kontrolü yapan kondüktör her vagona giriş çıkışta tüm yolcuları eğilerek selamlıyor. Ondan sonra da her yolcuyu belden eğilerek ayrı ayrı selamlıyor.

Japon hanımlarının inceliğine bir örnek şöyle: Düğünlerde bütün evli kadınlar yalnız siyah kimono giyiyorlar. Genç kızlar ise en sade kimonolarıyla geliyorlar. Böylece "en güzel" olma fırsatı gelin hanıma bırakılıyor.

Japon günlük hayatında bize benzeyen yanlardan biri elle dantel işlemeleri.

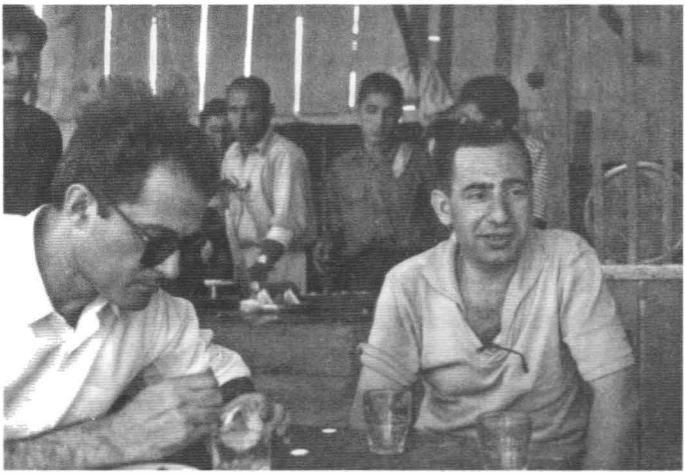
Asyalı el sıkma dâhil ten temaslarından hoşlanmaz. Elini omzuna koymak, kolundan tutmak gibi davranışlar saygısızlık işaretidir. Hele hanımlara karşı yapılmışsa, "daha yakın ilişkiler" isteme sululuğudur.

Sevgililer arasında olması bir yana, karı koca bile umumi yerlerde bedenen yaklaşmamalıdır. Yoksa utandırıcı, üzücü olur. Beden yılışmaları kapalı kapılar arkasındaki kişisel keyiflerdir.

Alışmışızdır, konuşmalarımızın etkisini el kol işaretleriyle güçlendirmeye uğraşırız. Bir Asyalı ile konuşurken bu huydan vazgeçmek yerinde olur. Bizde edepsiz bazı imaları anlatan el ve bilek hareketlerinin bazı ülkelerde "tebrik ederim" anlamına geldiğini unutmamalıdır.

Selam boyun kırılarak değil, belden bükülerek veriliyor. Önce kadın erkeğe, küçük büyüğe selam veriyor. Saygı ne kadar büyükse, eğilme o kadar yatık oluyor. Otelimde gördüm. Bir düğün töreni kapısında karşılaşan hanımlı beyli 20 Japon'un hepsi teker teker birbirine eğiliyor. Çok hoş bir sahne...

Eğilerek selam hâlâ en terbiyelisi... El sıkmak yalnız Avrupalılarla iş ilişkileri içinde ve erkekler arasında... Hanımların el sıkılarak selamlanması söz konusu değil.

Randevularda dakik olunmadığı ithamı bütün Asyalılara yayılamaz. Bu iş Asyalısına göre değişir. Japon dakiktir.

Asyalıya göre sabırsızlık gelişmemişliğin işaretidir, öfkelenen kişiye ise, kimse saygı duymaz.

"Sabır" en önemli kavram olarak ilkokuldan başlayarak öğrenciye aşılanır. Adına aile bilgisi diyebileceğimiz ders hep sabır öğreten görevlere dayanır.

Avrupa psikoloji öğretisi sır açıklamanın dostlukları pekiştirdiğini belirtir. Asyalı böyle düşünmez. Ona göre "çok konuşanın dudakları ıslak olur". Oysa ıslak dudakla hiçbir sır saklanmaz. O kişi söylenmemesi gerekenleri de söyler.

Japonya'da acımasız bazı örflerin neden yerleştiği kavranamıyor. Bir Türk dostum sekreterlik için kendisine müracaat eden bir Japon kızına neden büyük Japon firmalarına gitmeyip de kendisine geldiğini soruyor. Kızcağız açıklıyor:

"Babam ben çok küçükken ölmüş... Büyük şirketler babasız büyüyenleri işe almaz." Aynı dostuma bir erkek mühendis de aynı şeyleri söylemiş.

Japon toplumu hâlâ kapalı... Japon toplumu hâlâ kendi içinde... Ekonomik açıdan ne kadar doruğa çıkarlarsa çıksınlar, dünyada toplum olarak liderlik saflarında yer almaya hazır değiller...

UÇARKEN-İÇERKEN

12 saatlik Helsinki-Singapur uçuşundayız. Kolumdaki saate göre gecenin 3'ü... Yerel saat 7 olmalı... Herkes uyurken gidip tıraş oluyorum, diş fırçalıyorum. Sonra birden aydınlık çöküyor. Çünkü doğu yönüne uçuyoruz. Yüzler uykulu. Hanımlara tuzak bu! Uçakta uyanınca yüzlerini saklamaya fırsat yok... Güzeller daha da güzel, çirkinler ise daha çirkin.

Singapur ile Tokyo arası da az yol değil. 7 saat uçtuk. Avrupa-Amerika arası Atlantik uçuşu kadar... Kalkış 22.35, varış ertesi sabah 6.20... Gece uçuşunun amacı bir gecelik otel parası kazığından kurtulmak, maître d'hôtel nezaretinde akşam yemeği vermelerine diyecek yok da, sabahın 5'inde uyandırıp kahvaltı vermeleri keyif kaçırıyor.

Tokyo'dan Helsinki'ye 13 saat süreyle hiç yere inmeden uçuyoruz. Hem de Kuzey Kutbu üzerinden geçerek...

Tokyo saatiyle 10'da, dakikasında havalandık. Uçak havalanınca dağıtılan torbada çorap, terlik, kolonyalı mendil, diş fırçası-macun, iğne iplik gibi faydalı malzeme var. Ayakkabılar hemen çıkarılıp uçak çorabı giyiliyor.

Bir istisna dışında hep turist sınıfı uçak yolculuğu yaptım. Yönetici sınıf keyfi başka... Koltuğun yatışı iyi de, yatarken ayak dayayacak bir yastığın yükselmesi bir başka rahatlık.

Video tv filmi yayınlanıyor. Ses ancak kulaklıkla özel kanaldan alınabiliyor, uçak içinde gürültü yok. Ayrıca yine 10 kanaldan müzik seçip kulaklıkla dinlenebiliyor.

Uçak kalkınca hemen verilen şampanyadan sonra içki arabası servisi başlıyor. İskoç viskisinin, ayrıca her içkinin çeşidi var.

Uzun süren gündüz uçuşlarının bir zevki yeme içme keyfi. Üstelik yemeklerde et ve balık seçme olanağı var. Fransız şarabının da çeşidi bulunuyor.

Kalkışın birinci saati sonunda Pasifik üzerinde uçuyoruz. Solumuzda, yani batımızda Kuril Adaları ve Ahotsk Denizi, iki saat sonra ise Kamçatka Yarımadası var.

Yol uzun olduğu için herkes ahbaplık etmeye yatkın... Sağımdaki Finli Mr. Kerhonen ile biraz konuştuktan sonra Helsinki'den ortak dostlarımız çıkmasın mı? Kaynaşıverdik.

Arkamda oturan Tokyolu Mr. Nishikawa ise, Japonya'yı sevmeme mutlu oldu. Kendi çantasından çıkardığı nefis isli balıkları meze diye ikram etti.

Uçuşun 4'üncü saatinde batımızda Sibirya, doğumuzda Kanada'nın Anchorage şehri... 6'ıncı saatte ise Bering Boğazı'nı geçiyoruz. Bu daracık boğaz Sovyetlerin Sibirya'sı ile B. Amerika'nın Alaska'sını birbirinden ayırıyor. Doğumuzda B. Amerika'nın en yüksek dağı McKinley görülüyor. Yüksekliği 6.194 metre.

Bering Boğazı'nı geçtikten sonra Kuzey Kutbu'nun buzlar okyanusu üzerine geliyoruz. Bu buz ülkesinin sonsuz beyazlığı üstünde 6 saat süreyle uçuyoruz. İskandinavya kuzeyinde tekrar karayı buluncaya kadar... Dış ısı eksi 46 ile eksi 70 arasında değişiyor.

Tokyo'dan havalandıktan tam 9 saat sonra Kuzey Kutbu üzerinden geçiyoruz. Buradan Nansen 1895 yılında,

Byrd 1926'da geçmişti. Ben şimdi geçiyorum. Ama benim aşağı inmeye hiç niyetim yok. Törenle Kuzey Kutbu'ndan geçiş sertifikamı alıyorum. Evrakta geçiş sırasında benim füme somon balığı yiyip içki içtiğim, sıcak uçakta çorap ve gömlekle dolaştığım yazmıyor.

Kuzey Kutbu'ndan geçerken aşağısını şöyle bir iyice süzüyorum, işte: "dünyaya tepeden bakmak" diye tam buna denir diyorum.

Bir hostes hanıma soruyorum: "Şimdi biz nereden geçiyoruz?" Anlatıyor: "Söyledik ya! Tam Kuzey Kutbu'ndan..." Gözlerimi kısıp soruyorum: "Hah! Şimdi söyleyin bana kuzey ne taraf?" Kurtulmaya çalışıyor: "Aşağısı" diyor.

Kutuptan geçerken sevimli hosteslerimize rica ediyorum: "Şuraya birkaç dakikalığına inemez miyiz?" Kızcağız irileşmiş gözlerle bakıyor ama, kendini tutuyor: "Niye istiyorsunuz?" Anlatıyorum: "Çabuk biter, birkaç poz fotoğraf çekeceğim."

Soruyorum: "Pekiyi, aşağısının kutup olduğu nasıl anlaşılır?" "Daha önce gelenlerin diktiği bayraklar vardır." Öğrenme aşkım tükenmiyor: "Herhâlde bir de bekçi vardı..." Hostes hanım şaşıyor: "O niye gerekli?"

"Yoksa bayrakları çalarlar."

Çaktırmadan fark ediyorum. Hostes hanımlar birbirlerine beni gösterip gülümsüyorlar. Görevlerinin edebi izin verse, kahkahayı koyverecekler. Herhâlde: "Ciddi soruyorsa aptal, şaka yapıyorsa hergele," diye düşünüyorlar.

Havalandıktan 10 saat sonra bakıyorum: Kabin memurları smokin giyiyor, hostes hanımlar şıklaşıyor. Bir yemek daha yiyeceğiz. Adına ne yemeği diyeceğimi bilemi-

yorum. Tokyo'da saat 20, Helsinki'de 14... Öyleyse birine göre öğle, birine göre akşam yemeği... Yine aynı sultani ikram...

Kalkıştan 13 saat sonra, Tokyo saati ile 23'te Helsinki'nin Vantaa Havaalanı'na iniyoruz. Yerel saat 17.00. Aldanmak istiyorsak, zaman farkından 6 saat kazandık diyebiliriz. Dünyanın öbür ucundan Helsinki'ye indikten sonra sanki komşuya gelmiş gibi rahatlıyorum.

Sağ olsunlar, bu uzun gezide Finli hostes hanımlar ve kabin personeli hep güler yüzlü bir incelik ve ciddiyet içinde davrandılar.

Bu programı yüklü ve uzun gezinin sonuna doğru bende şaşkınlık başladı. Her sabah gözümü başka bir otel odasında açar oldum. Hatta, "Yahu ben bugün hangi ülkedeyim?" diye sormaya başladım kendi kendime...

Bu gezide yine 8 ülke dolaştıktan sonra gördüm ki, kim ne şart içinde olursa olsun, herkesin yaşama savaşı var. Kimse savaşa böylesine mahkûm olduğu için mırıldanıp zırlamıyor. Ama kimsede bu savaştan kaçmayı düşünmüyor... öyle öğrenmiş...

KUZEY KUTBU BÖLGESİNDE

Laponya'ya, Kuzey Kutbu bölgesine uçacağım. Zevkleniyorum. Çocukluğumdan beri merak ederdim, yeni göreceğim. Eskimolar gibi buzlar ülkesi kahramanları bu Laponlar.

Yolculuk Stockholm'den başlayacak. Helsinki'de uçak değiştirip tekrar iki saat kuzeye doğru uçacağız. Yaz günü Stockholm soğuğunda fena üşüdüm. Yola çıkarken Laponya kim bilir ne soğuktur diye iyice giyindim. Yün fanila ve uzun yün don üzerine kalın ceket, onun da üstüne muflonlu gabardin pardösü... Kafada kasket var ama, neme lazım, çantada da bir kürk kalpak yedekte bekliyor.

Stockholm'de uçağa bininceye kadar rahatsız olmadım ama, Helsinki uçağında terledim. Rovaniemi uçağında ise, fena hâlde ateş bastı. Yün çamaşırlar ateşten gömlek oldu.

Fin Laponya'sının başkenti Rovaniemi'ye inersek, sıkıntım biter diye düşünüyorum. İndik... İnci gibi ufak ve güzel bir meydan... Bir baktım, kadın erkek herkes tek gömlekle... Ben ise Himalaya'ya çıkıyor gibiyim, öyle terliyorum ki, her bir damlası fındık kadar...

Bir hostes hanıma sordum: "Siz beni kutup derken yanlış yere mi getirdiniz? Neresi burası?" Kızcağız beni şöyle bir süzdü. Kendini tuttu, dudaklarını ısırdı. Ma-

karaları bir koyverse, gülmekten yerlere yatacaktı. Alan tabelasını eliyle gösterdi: Rovaniemi. Bir başkası lafa karıştı: "Yazın burada 50 gün güneş batmaz. Sıcak olur."

Kış ortasında İstanbul'a "orası güneydir" diyerek gömlekle gelen İsveçliye gülmek hakkını artık yitirmiş bulunuyorum.

1944'te Almanlar çekilirken Rovaniemi'yi yakmış yıkmışlar, yerle bir etmişler. Yalnız beş ev kalmış. Onları da koruyorlar. Savaştan sonra şehrin bütünü yeniden inşa edilmiş... Planlayan: Ünlü mimar A. Aalto...

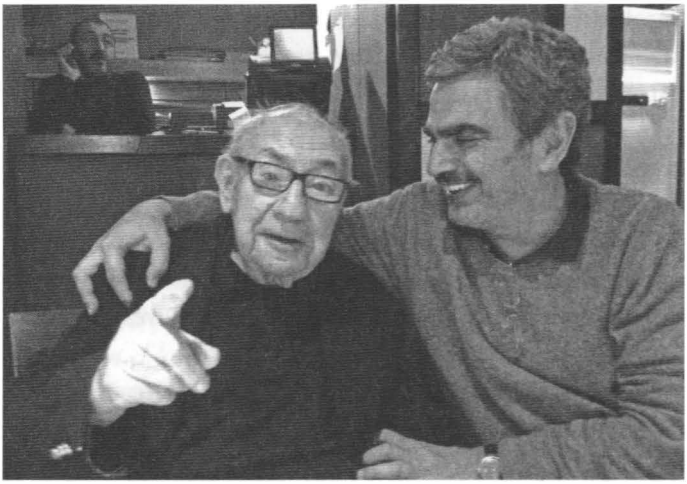
Bir kentin bütünüyle çizilerek yapılabileceğine ömrümce inanmamıştım. Yine inanmıyorum. Rovaniemi istisna... Dünyanın en sevdiğim şehirlerinden biri oldu 30 bin nüfuslu Rovaniemi...

Nehir kenarında bir park kanepesinde güneşleniyorum. Yanımda orta yaşlı birisi oturuyor. Laf atıyorum: "Ne güzel şehriniz var!" Şaşıyor: "Neee? Rovaniemi mi güzel? Farkında değilim." Bu sefer ben şaşıyorum: "Siz nerelisiniz?"

"Burada doğdum büyüdüm," diyor. "Nerede yaşamak isterdiniz?" deyince "Akdeniz'de" diyor. Anlaşıldı... Herkesin gözü başkasının malında.

"Kutup halkası" diye bir deyim kullanılır durur. Bu halka dünyanın tepesindeki bir takkeyi sınırlar. Bu halka yazın güneşin hiç batmadığı, kışın hiç doğmadığı bölgenin dış sınırıdır.

Biraz daha merakı olan için matematik anlatımı şöyle: Dünyanın ekseni güneşe doğru 23 derece 27 dakika eğridir. Bunu 90 dereceden çıkarırsak geriye 66 derece 33 dakika kalır. İşte Kutup Halkası dediğimiz sınır bu enlemden başlayarak çizilir.

Güneşin hiç batmadığı günün adına "kutup günü" denir. Kutup halkasından kutup noktasına doğru yaklaştıkça kutup günü sayısı artar. Kutup noktasında 12 Mayıs'tan 30 Temmuz'a kadar 79 gün kutup günü yaşanabilir, güneş batmaz, karanlık olmaz.

Kutup bölgesinde güneşin batmayışını görmek şaşırtıcı bir deneyimdir. Güneş ufuk çizgisine yaklaşıp batacak gibi olur, batmaz yine yükselmeye başlar. Gecesiz günler birbirini kovalar.

Kışın ise tersine, bölgesine göre aylarca güneş doğmaz, sürekli karanlık olur. Sürekli gecedir, insanlar gün ışığına hasret kalır. Uzun süreli karanlık insanlarda moral çöküntü yaratır.

Günümüzde Fin Laponyası'nda 200 bin kişi yaşıyor. Bunların 4 bini Lapon, gerisi Finli... Laponların yarısı anadillerini bilmiyor.

Laponlar da Fin-Macar grubu gibi Asya kökenli sayılıyor. Tüm Kuzey Avrupa'da yaşayan Lapon sayısı 30

bin civarında. Finlandiya-İsveç-Norveç'e yayılı... Her üç ülke de Laponlara iyi yaşama şartları ve konfor getirmeye çalışıyor.

Eskiden Ren geyiği sürüleri peşinde göçebe yaşayan Laponlar, artık tüketim toplumu keyfiyle sabit binalara yerleşiyorlar.

Ren geyiği hayvancılığı yapan Lapon aile sayısı şimdi beşte bire düşmüş, iş artık et üretimine dönük büyük çiftliklere dönüşmüş... Köpeklerin çektiği kızakların yerini arazi arabaları ve helikopterler almış. Kısacası artık tükenmekte olan Lapon yaşayışının kalıntıları yalnız turistik görüntüler...

Ben Laponları iriyarı insanlar sanıyordum. Oysa bunlar minnacık insanlar... En irileri 160 santim. Nedenini de buldum galiba? Bunlar kış soğuğundan büzüşüyorlar.

Benim gittiğim zaman yaz keyfi içinde bulunan Laponya'da kış soğukları kolay dayanılır gibi değil. Eksi 50 derece normal ısı sayılıyor. Rovaniemi'nin kış ısısı bile eksi 15-40 arasında dolaşıyor.

Kışı karanlık ve soğuk, insan yaşayışının düşmanı... Laponya'dan bir peygamber çıksaydı eğer, insanları buzlar içinde ve karanlık bir cehennemle korkuturdu herhâlde...

Çoktandır "kutup buzu" ile rakı içilse acaba nasıl olur diye merak ediyordum. Bu düşü artık Laponya'ya gidince gerçekleştirmeden duramadım.

Sözüne güvenilir bir Lapon buldurdum. Görüşmelere başladık. Çok soğuk kutup buzu getirteceğim. Eksi 20 derece oraları için adiymiş... "Eksi 60 getirebilirim," dedi. Ben: "Eksi 70 isterim," dedim.

Lapon yavaşça ayağa kalktı: "Dedemin dedesi anlatmış, bu kadar soğuk buzu 17'nci yüzyılda bir İsveç kra-

lı istemiş," diyerek saygılar sundu. Benim soylu bir kişi olduğumdan şüphelendi ama, Ben Narlıkapılı olduğumu sakladım, övünmedim.

Uzatmayalım... Kutup buzu geldi. 40 bin kilometre taşıdığım cep şişesini çıkarıp bardağa rakı koydum, üstüne de buz doldurdum. Aaaa! Şaşacak iş... Bardak bir takırdadı, bir fokurdadı ki... Anason pul pul açığa çıktı. Bardakta soğutulmuş ispirto lezzetinde kekremsi, berbat bir sıvı kaldı, içilecek nesne değildi.

Bu sonuç araştırmacı ruhumun en dramatik düş kırıklıklarından birisidir.

BİR NEFESTE STOCKHOLM

Stockholm'e varınca birinci soğukluk havayla başladı. Yaz günü yenilir yutulur gibi olmayan rutubetli bir soğuk ciğere işliyor. Yapışkan yağmur cabası...

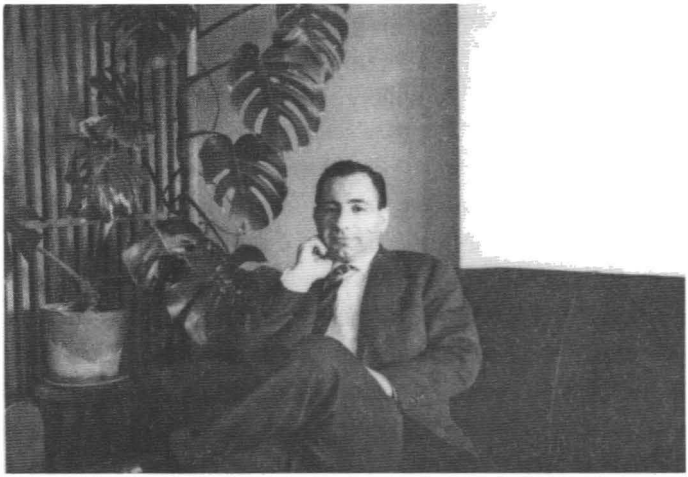
İkinci soğukluk havaalanında para bozdurduğum bankanın halt etmesinden... Kur kazığından kazandığıyla doymayan banka, ayrıca resmen 30 İsveç kronu komisyon aldı. Yüzde 4,11 ediyor. Soymanın kibarcası bu!..

Dünyanın en zengin ülkelerinden İsveç'in nüfusu 8,5 milyon, büyüklüğü 450 bin km^2. Başkent Stockholm ülkenin aynı zamanda ekonomik ve kültürel merkezi.

Stockholm'de 700 bin kişi yaşıyor ama, bir o kadar da hayatı ona bağlı yakın uydu kentlerde yaşamakta...

Stockholm birbirine 40 köprüyle bağlı 14 ada üzerine kurulu. Selma Lagerlöf'ün tanımlamasıyla "suda yüzen şehir".

Stockholm merkez ve çevresinde karalarla denizler, göller ve kanallar o denli birbirine karışmış ki, kim nereden gitse içinden çıkamaz. Suların üstünde üçüncü boyutta yükselen doğa güzelliklerini olgun ve seviyeli mimarlık eserleri ve yerleşimleri tamamlıyor. Stockholm ölçülü büyüklükte ve karmakarışık göründüğü hâlde, mükemmel bütünleşmiş güzel ve renkli bir şehir olarak insana zevk veriyor. Yokuşların, merdivenlerin, küçük boyuttaki mimari hacim ve çevrelerin tadı da cabası...

Sergels Torg denen meydanda şehrin yüreği atıyor, iş canlılığının yanında, politik olan olmayan her türlü gösterinin de merkezi burası... Koca bir fıskiyeli havuz ile cam bir kule Sergels Torg'u görsel olarak simgeleştiriyor.

Stockholm'de her cins politik gösteri yanında serseriliğin bazı türleri de özgürlükten yararlanıyor. Bunlar arasında Hare Krishna boşta gezerleri var. Güya barış havarileri rolündeler. Dümbelek ve düdük çalarak bezdirici bir şarkıyı 8-10 kişi bıkmadan usanmadan haykırıyor.

Anlaşılan bu müzik bir İsveçlinin canına yetmiş... Bağırarak gelip bunların mikrofonuna bir futbolcu tekmesi yapıştırdı. "Kafa bu be!" gibisinden bir şeyler söyledi. Ayağa kalktılar ama saldırmadılar. Barışçı kişiler çünkü...

Drottninggatan denen uzun caddeyi yayalara ayırmışlar, çok iyi olmuş. Benzeri uygulamaların çok dünya şehrinde olağanüstü başarılı olduğu görülüyor. Taşıtların hançer gibi saplanmadığı caddelerde yaşanan mekân insanlar için bütünleşiyor. Kullanma rahatı ve huzuru artı-

yor. Gezgin satıcılar dâhil, her şey daha bir renkleniyor, canlanıyor.

Zaten bir şehirde sallana sallana kilometrelerce yürünmezse, sağa sola sindiresiye bakılmazsa, insanlar doyasıya seyredilmezse, aralarına karışılmazsa, yılışmaya korkutulursa, utanmadan ve bıkmadan sormaya keyif ve zaman yoksa eğer, o şehir ve çevre tanınamıyooor.

Bir ülkenin dili bilinmezse, anlaşma nasıl olur diye de çekinmemeli! Denedim: İsveç'te Türkçe soruyorum, anlıyorlar. Karşımdaki İsveççe söyleyince de ben anlıyorum. Sonra: "Hadi eyvallah," diyorum. O da anlamadığım bir şey söylüyor, anlaşıyoruz.

İsveç'te balık ve deniz mahsulleri hazinesi zenginliğin de ötesinde... Eskiden füme yapılan, kurutulan balıklar şimdi derin dondurularak saklandığı için daha bol... Ringa, somon, yılanbalığı, alabalık çeşitlerini tadan obur çatalını ısırır. Smörgasbord denen açık büfede belki 100 çeşit lezzet lokması bulunur.

Ulusal içkileri patates veya buğdaydan yapılma Akvavit'tir. Buz konmaz, çok soğutulmuş içilir. Lezzetine varılamayan zıkkım bir şeydir.

Dünyanın kuzeyinde, kutup bölgelerine yakın, kar ve buzun kol gezdiği ne kadar ülke varsa, hepsinde dondurma yemeye bayılıyorlar. "Bre sizin dondurma neyinize? Tarhana çorbasından ne haber?" diye söyleniyorum.

Genç kızlar gökkuşağı kadar renkli giyiniyorlar. Görülüyor ki, renkleri bağdaştırmak için hiç çabaları yok... Yok yok ama, bu güzellik olunca o renkler de kendiliğinden uyuşuveriyor... Hiçbir renk zıtlaşması görülmüyor.

Ben Stockholm'de esmer veya kumral genç kıza rastlamadım. Hepsi sarışın... Her koyuluk derecesinde... Hele

öyle açık renk sarışınlar var ki civciv gibi... Güneşe çıksalar gölgeleri düşmez.

Esmerlerin bulunmadığı bir dünyada sarışınların gürültüye gitmesi doğal sonuçtur.

Şaşıyorlar: Bu kadar sarışın bomba varken İsveç kralı niye gidip de esmer bir Alman kızla evlendi diye... Ben de majestelerini niye anlamadıklarına şaşıyorum.

Düşünelim: Bir kere adamcağız doğar doğmaz sarayda yüzlerce binlerce sarışın arasında kalmış, ondan sonra da olgun yaşa gelinceye kadar başka renkte hanım görmemiştir. Bu denli sarışın enflasyonunun verdiği kanıksamayla, ilk rastladığı esmer hanımla evlenmesi doğal değil midir?

Stockholm'de taksilerin bu kadar pahalı oluşu anlaşılan kimsenin yüzünü kızartmıyor. Kızartsa çare ararlar. Restoran erkek personelinin buradan daha suratsız olduğu başka bir şehir de tanımadım. Vicdansızlar önce vestiyer parası ödetip arkadan yer yok diyorlar.

Ama bütün kötülükleri unutturanlar hanım personelin yönettiği ve çalıştığı yerler... Onlar bir çare buluyorlar. Bekletmeleri bile zevk veriyor. Hele bazıları resim gibi... Seyrediliyor.

Bu "resim"lerden biri bana nereden geldiğimi sordu. "İstanbul'dan," dedim. "Oooo, sizin kim bilir ne güzel havanız vardır," dedi. Önerdim: "Toplayın arkadaşlarınızı, sizin restoranı İstanbul'a taşıyın," dedim. Razı olmadı: "Havamız kötüdür ama, bizim de çok güzel şeylerimiz vardır," dedi.

Kızı yukarıdan aşağı şöyle sindirerek bir süzdüm: "Haklısınız! Sizin de çok güzel şeyleriniz var," dedim. Bastı kahkahayı... Olanı arkadaşlarına da anlattı. E, sonra da bana çok iyi baktılar.

Restoranın helasına bakan genç kızlar için "çiçek gibi" desem az olur. Bunlar belki masrafını çalışarak çıkaran öğrenci kızlar... Kendi kendime: "Bir bunlara bak, bir de bizim Bebek'tekine bak!" diye kızıyorum. Sonra da: "Olmaz," diyorum. Bunlar Bebek'te bu işi yapsa, kadehini alan helaya sohbete gider...

VOTKA VE KEYİF

Tuhaflığın nerede olduğu aranırsa, kolay bulunuyor. Ruslar 17'nci yüzyıl başına kadar kahve, sigara bilmedikleri gibi patatesi de tanımazlarmış. En ilgi çekeni, votka nedir onu da bilmezlermiş.

Öte yandan, atasözü bin yıllık: "En iyi yemek susatandır, en iyi içki ise en çok iştah açandır." Böyle sözler yüzyıllar sonra votkacının eline bahane olarak geçiyor. Alışkanlık yalnız değil, topluca içmek... Her kadeh kaldırışta ise "şerefe" içiliyor. Neyin şerefine olduğu önemli değil. Bulunanların, dostluğun, mutluluğun... Bahane mi yok? Özür de hazır: "Şerefe kadeh kaldırmadan içen alkoliktir." Söz mü bulunmaz? En sonunda "ayakkabılarının şerefine" içiyorlar... "Onları içkinin içildiği yere taşıdığı için..."

Akşam yemeği saati Rossiya Oteli'nin bir restoranına girdim. Yüzüme bakan yok. Sabredip bekledim. Anladılar ki, bu adamın gideceği yok, yer gösterdiler. Garsonla ahbap oldum. İyi bir yemek yedim.

Votka ısmarlarken, yok dubleymiş, yok tekmiş, böyle hesabı bilinmeyen numaralar yok. Votkanın ölçüsü "sto gram", yani yüz gram. İki kişi bizim ölçümüzle bir "büyük" mü içecek, yaklaşık yedi kez "sto gram" votka ısmarlayacak demektir. Böylesi iyi, çünkü insan hesabını

biliyor. Oysa garip biçimli bardaklara buzlar arasına sızdırdıkları içkilerle hesabımızı anlayamıyoruz.

Restoranın kenarında bir salon var. İçeride düğün yapılıyor. Arada genç bir çift dışarı çıkıyor. Kapının yanındaki telefon kabinine giriyorlar. Uzun konuştuklarını sanıyorum. Çıktıklarında görüyorum ki, saç baş dağınık... Onlar çıkar çıkmaz telefon kabinine düğün salonundan genç bir çift daha giriyor. Onlar da saçları dağılmış çıkıyor. Yoksa hiç telefon etmiyorlar mı?

Bakü Restoran Moskova'da tanınmış, yer bulmak bile zor. Andrey ile dört kişilik bir masaya oturuyoruz. Yanımıza bir genç adam daha oturtuyorlar. Türkçe konuştuğumuzu duyunca, o da söze karışıp bana soruyor: "Sen Azerbaycanca bilir misen?"

Bakülüymüş. Moskova'ya gelip yine Bakü Restoran'a gidiyor. Bana Azerbaycan yemeklerini övüyor. "Asetilen çok yahşi kebaptır," diyor. Ne kebabı olduğunu anlamıyorum. İbrahim altın dişli. Evliymiş. "Çocuk var mı?" diyorum. Söylüyor: "Uşak yoktur, ondan buradıram..."

Yemek adlarından bazıları kulağıma yabancı gelmiyor: Bozartma, soyutma gibi... Bir şişe şarap bitiyor. Andrey'e, "Bu şarabın küçük şişesi var mı acaba?" diyorum. Dördüncü iskemlede oturan "burun gölgesi" bıyıklı bir kişi söze karışıyor: "Yoktur." O da Azerbaycanlı.

Moskova'daki akşam yemeklerinden birinde ev davetine gideceğim. Yalnızım. Adresi biliyorum. Sokağı elimdeki Latin alfabesi haritada bulduğum gibi, bir kâğıda Kiril alfabesiyle de benzetip yazıyorum. Binanın kapı numarasını da... Ukrayna Oteli'nin önündeki bir taksi fahiş para istiyor. Caddeye çıkıp el sallayarak bindiğim taksi üçte bir fiyatına götürüyor.

Neşeli bir yemekten sonra gece yarısı otelime döneceğim. Yine caddede el sallayarak bir taksi buluyorum. Şoför ben yaşta. Esmer ve bıyıklı. Men (ben) der demez, anlıyorum Azerbaycanlı olduğunu... Kardeşi İstanbul'u görmüş çok beğenmiş, ama kendisi görmemiş, gelmek istiyormuş.

Azerbaycanlı olsun da kebap lafı etmesin olur mu? Kendisi elceğiziyle çok "yahşi" kebap yaparmış. Ancak bir derdi var, direksiyonu bırakıp bir elinin tersini öteki elinin avucuna vura vura bağırıyor: "Ama sumak yok, sumaaak!.."

Direksiyonu bırakmasından korkup uyarıyorum. O ise, gece yarısı bu kocaman ve tenha Moskova caddesinde kazadan korktuğum için benimle dalga geçiyor.

Alkolü azaltma konusunda öyle çeşitli önlemler alınmış ki, demci olmayanlar artık "içemez" hâle getirilmiş neredeyse... Ucu turistlere de dokunuyor. Dünyanın en

büyük otellerinden biri olan altı bin yataklı Moskova Rossiya Oteli'nde yalnız içki veren tek bir bar yok.

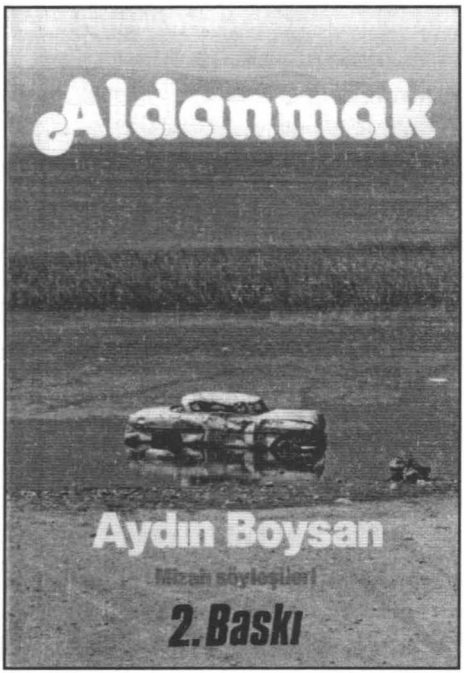
Bir Rusça sözcük var ki, muz gibi... Ne niyete kullanılsa oluyor: "Niçevo"... "Boş ver, yok zararı, ne olsun?" benim öğrenebildiğim anlamları... Daha kim bilir ne niyetlerle kullanılıyor. Votkacıların içki kısıtlamaları karşısında söyledikleri tek söz bu: "Niçevo"

Moskova'nın büyük otellerinde erkekleri "yalnızlıktan" kurtarmak için özveriye hazır olduğunu çekinmeden belirten hanımlara rastlanıyor. İçlerinde olağanüstü güzel genç kızlar da bulunduğu görülüyor.

Ukrayna Oteli'nin giriş katı restoranında Andrey'in garson olarak çalışan bir okul arkadaşı var. Adı Ramon Gonzales... İspanyol... Babası İspanya İç Savaşı'ndan sonra Moskova'ya göçmüş, bir Tatar kızıyla evlenmiş, Ramon doğmuş. Babası ölmüş, kendisi şimdi 25 yaşlarında var.

Bir genç adam ki, kara kaşları, saçları ve yüz yapısıyla tam bir İspanyol. Ama tek sözcük İspanyolca bilmiyor, İspanya'yı da görmemiş... İçinde savaş bulunan yazgılar hesaba gelmiyor!..

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ALDANMAK 1989

DELİKLİ TAŞLAR

Alkole dayanıklılığın kişiye göre değiştiğini bilmeyen azdır. Varılan sarhoşluk derecesi yalnız kandaki alkol yoğunluğu ile belli olmaz. Alkole alışkanlık, vücut yapısı, sağlık durumu, kişisel özellikler, o günün ruhsal durumu gibi etkenler de sarhoşluk derecesinin faktörleridir.

Marifet olmayan tek dayanıklılık içkiye dayanıklı olmaktır. Asıl marifet içkiye dayanıklı olmamaktan doğar. Gevşeme, rahatlama, sinir atma, dünyayı kalaylamaktan vazgeçme basamağına bir iki kadehle (tek duble, adamına göre neyse öyle) gelinebiliyorsa, demci kafayı bünye fazla hırpalanmadan bulur. Bu durum sağlıklı sonuçlar veren bir talihe sahip olmaktır.

Öte yandan "delikli taş" gibi içtiği sanılanlar vardır, içer devrilmezler. Hayranlık uyandırırlar, yıllar yılları kovalar, devrilmezler... Ama gün gelir bir devrilirler ki, bir daha ayağa kalkamazlar. Nice dağ gibi sevgili dostum böyle yitti gitti.

Azgın demsever kendi rekorlarını kırdığı bir gece sabaha karşı gözünü hastanede açıyor. Şaşkın: "Neredeyim ben? Ne oldu bana?" Başında bekleyen hemşire açıklıyor: "Sakin olun! Alkol zehirlenmesi geçiriyorsunuz..."

"Neee? Hangi namussuz bana zehirli alkol verdi?"

Votkacı içki satan mağazanın tezgâhtarına rica ediyor: "Bana bir şişe votka verin ama, taze olsun!" Tezgâhtar

şaşkın, soruyor: "O da ne demek? Votkanın bayatı olur mu?" Votkacı ısrarlı:

"Olur ya!.. Dün gece verdiğin iki şişeyi içtim, sabaha kadar kustum..."

Bir külüstür gemi içinde fırtınaya yakalanıyorlar. Fırtına o kadar dehşetli ki, gemi battı batacak, içindekiler öldü ölecek... Uzun saatler ölüm tehlikesi içinde geçiyor. Sonunda liman görünmüş... Ölüm tehlikesi geçmiş... Herkes sevinç gözyaşları döküyor. Yalnız bir kişi surat asıyor ve sebebini anlatıyor:

"Gemide ölümden kurtuluşumuz şerefine içeceğimiz içki yok..."

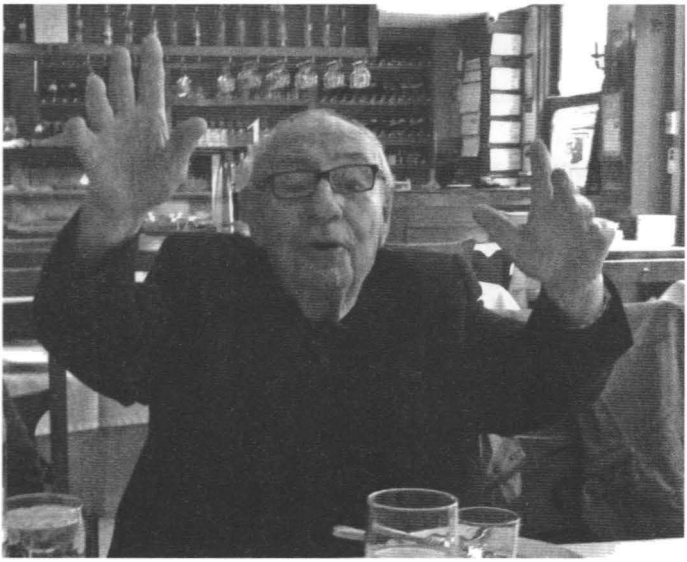
İçkiye kendini serin sulara bırakır gibi dalmanın nedenleri bin tane mi, yoksa birkaç tane mi? Sanmam ki bine varsın... Ama birkaç taneyle de anlatılamaz ki... Herhâlde sebeplerden birisi bıkkınlıktan kurtulma aşkına kendini koyvermektir.

"Ne"den mi bıkkınlık? Neden olmaz ki? İşinden, aşkından başlar da kendinden bıkmaya kadar... En pis bıkkınlık çeşidi de bu sonuncusu... Temizlenmek mümkün değil... Ne kadar kendinden kaçsa kurtulamaz. Bazen içinde umut doğar, sanır ki çevresinde değişiklikler oluyor...

İki dost oturmuş, içiyorlar da içiyorlar... Durmaksızın... Devrilmelerine de beş kalmış. Şeşi beş görme denen bir hâl var ya hani... Tam öyle. Bir an geliyor ki daha çok içen ötekini dostça uyarıyor:

"Bana bak Ahmet! Yeter! Kes şu içkiyi! Suratın çarşamba pazarına döndü..."

Amerikalı bir sanat eleştirmeni resimden iyi anlıyor ama, öte yandan da korkunç bir alkol düşkünü...

Londra'ya geldiğinde British Museum'u ziyarete gidiyor, ilk baktığı çerçeveden sonra not defterine yazıyor: "Bir sarhoş kafası... Karakteri var. Kırmızı burnu konuya uygun... Perişan yüz çizgileri de... Çehre yabancı gelmiyor. Amerika'da da benzer bir resim hatırlıyorum..."

Hazret haklı... Çünkü girişteki aynaya bakmış...

Yeşilaycılar toplantısında bir alkol karşıtı içkinin tehlikeleri üzerine ateşli bir konuşma yapıyor. Dinleyicilerden biri itiraz ediyor: "Su yüzünden toplu ölüm alkole göre çok daha tehlikelidir." Yeşilaycı bu düşüncenin saçma olduğunu söyleyip tartışma öneriyor. İlk sözü demlenme yanlısı alıyor:

"Nuh tufanından başlayalım..."

İçkiye kendini fazlaca kaptıran, kendini suçlamaya başlıyor. Suçluyor ama, bir yandan da içiyor. Demci artık

iki ruhludur. Sürekli kendisiyle hesaplaşır. Sanılmasın ki, Kafdağlarının arkasında yaşayan demciler başka cinstendir. İşte Çin Şairi Tao Yuan Ming kendini şöyle anlatıyor:

Bir konuk var içimde,
Ayrı şeylerden zevk alıyoruz.
Birimiz zil zurna,
Ötekimiz içkiye el sürmez.
Sarhoşla, ayık
Güleriz birbirimize:
Birimiz bir şey anlamaz
Ötekinin âleminden.
Yol yordam, nezaket falan,
Sarhoşa göre bunlar hep çılgınlık.
Git kendi kafanın dikine,
Pabuç bırakma başkalarına,
Aklın sırrı bundadır.
Dinle koca ayyaş,
Gün karanlığa gömülünce
Sen mum yak.

Rahmetli Cahit Sıtkı Tarancı içkinin ötesine varınca ne olduğunu anlatıyor:

Gün olur ki ne kız ne rakı ne şiir,
Hiçbir şey insanı sarsmaz, kandıramaz

Pekiyi, ya sonra ne aranacak? İşte bunu tek damla içmeden, ayık kafayla düşünmek gerekmez mi?

HAYVANLAR ÜZERİNE

Geçenlerde hayvanları sevmektense, bitkileri sevmeyi yeğlediğimi anlattım. Hayvansever dostlar böyle düşünmemi benim duygusuzluğuma bağladılar. Hayvanların zekâsı, inceliği, bağlılığı konularında nutuklar dinledim. Hatta köpekleri çok seven bir sevgili kızım onları layık oldukları yere koymadığımı düşünmüş... Bana kızmış. Şimdi önce köpeklerden başlayarak hayvan-insan ilişkileri üzerinde kısaca duralım... Bakalım kendimi bağışlatacak mıyım?

İlk işim köpeklerle insanların zekâsını karşılaştıracak olan bilimsel araştırmalardan örnek vermek olmalıdır... Sokak köpeğinin biri yolda eski bir arkadaşına rastlıyor. Bu ikincisi köpeklikte çok ilerlemiş... Talihi de açık... "Köpek Psikolojisi Araştırma Enstitüsü" kadrosuna girmiş... Ötekinin: "Nasılsın?" sorusuna şöyle yanıt veriyor:

"Çok iyiyim. Eğer canım bir şeyler yemek istiyorsa, birtakım saçmalıklar yapıyorum. Beni doyurmak için deli gibi uğraşıyorlar."

Bu kış gittiğim zaman anlatmışlardı. Rolls-Royce sokakta yavaşça ilerliyor. Kibar Côte d'Azur kenti yerel gazetesinin kapısında duruyor. Şoför koşup kapıyı açıyor. Hanımefendi içeri girip danışmadaki görevliye soruyor: "Dün gazetenize bir ilan vermiştim. Çalınan köpeğimi

bulana beş bin dolar ödül verecektim. Acaba gazetenizin hangi yetkilisi bana bu konuda yeni bilgi olup olmadığını söyleyebilir?"

"Hiçbirisi söyleyemez. Hepsi köpeğinizi aramaya gitti. Daha dönen olmadı."

Müşterisi köpek satıcısına çok öfkeli geliyor, şikâyet ediyor: "Bana bir köpek sattınız. Çok iyi korur dediniz. Oysa dün akşam evime hırsız girip beş yüz bin liramı çaldı. Köpek havlamadı bile..." Köpek satıcısı oralı değil, umursamıyor:

"Sizden önce çok zengin insanların yanındaydı. Ufak miktarlara ağzını açmaz."

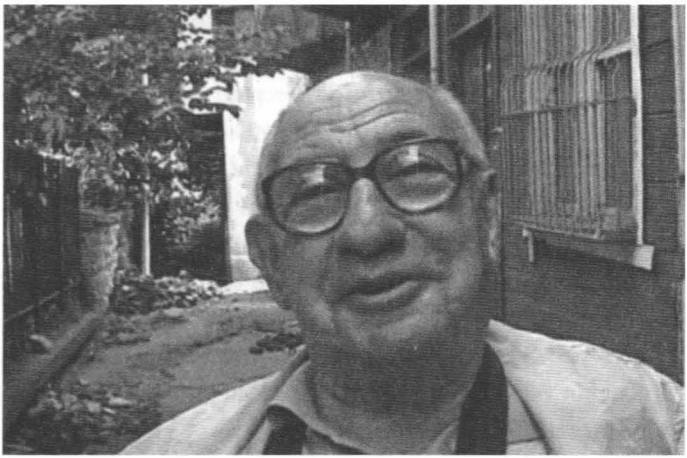
Evin küçük oğlunda hayvan sevgisi duyguları uyandırmak isteniyor. Bu da bir eğitim yolu... En az zararlısı diye bir kaplumbağa hediye ediyorlar. Ancak küçük oğlan sevinmekle birlikte şaşkın:

"İyi ama ben bunu okşamak istersem, kapağını nasıl kaldıracağım?"

Hayvanlar insanlara benzetilmeye kızmıyorlar. Çünkü haberleri olmuyor. Haberleri olsaydı, ne yaparlardı bilmem. İnsanların tepkisi ise, benzetildikleri hayvana göre değişiyor. Boğaya benzetilen övünüyor da öküze benzetilen boğalaşıyor. Aslan olmak makbul sayılıyor da eşeğe benzetilen kızıyor... Hem de doğru dürüst bir şey bilmeden... Bakalım aslan ile eşeği her bakımdan ciddi olarak karşılaştırmış mıdır ki?

Tilkiye benzetilmenin tepkisi adamına göre... Benzetilmeyi özendirecek bir soru şöyle: "Bir müzmin bekâr ile bir tilki arasında ne fark vardır?"

"Fark yoktur. İkisi de oltadaki yemi yakalanmadan götürmeyi bilir."

Afrika'da zencilerin yaşadığı yerlerde bulunan çeçe sineği var. Isırdığı zenciyi uyutuyor. Afrika'nın sömürge olduğu zamanlarda bütün memurlar da beyaz Avrupalı ya... O zaman sorarlarmış: "Bir zenci ile bir memur arasında ne fark vardır?" diye... Yanıt şöyleymiş:

"Çeçe sineğinin ısırdığı zenci uyur, memur uyanır."

İşte uyku ile ilgili bir bilmece-soru daha: Bir ayı ile bir miskin arasındaki fark nedir?

"Ayı yalnız kışın uyur."

Ayıların doğa merakı elbette insanlardan fazla... Çünkü içinde yaşıyorlar... Apartman yaşayışına yabancı zavallılar. Sonbahar gelmiş... Ağaç yapraklarının dökülmesini seyreden iki ayıdan biri ötekine diyor ki:

"Çok merak ediyorum. Bu kış uykumdan vazgeçeceğim ve ilkbaharda bu yaprakları tekrar ağaçlara nasıl yapıştırdıklarını göreceğim..."

Yavru aslan artık büyümüş... İlk kez sirk çadırının ortasındaki arenaya çıkarılıyor. Etrafına bakınıyor. Yüz-

lerce insan büyümüş gözlerle onlara bakıyor. Yavru aslanın ödü kopuyor. Baba aslana korku içinde soruyor: "Bu kadar çok yaratık burada ne yapıyor?" Baba aslan avutuyor:

"Korkma! Hepsi demir parmaklıkların arkasında..."

Öğretmen soruyor: "Bana Kristof Kolomb'u kim anlatacak?" Çok bilmiş öğrenci atılıyor: "Bir tavuk cinsidir." Öğretmen şaşırıyor: "Aaa!.. Bu da nereden çıktı?"

"Yumurtası ünlüdür."

Her yaratığın eser vermesi kendine göre... Tavuk hanımlardan biri konuyu birkaç hafta düşünüyor. Sonra arkadaşlarına vardığı sonucu bildiriyor:

"Yazıklar olsun bize! Yıllarca bu kadar eseri (yumurtayı) ortaya koyduktan sonra bulunduğumuzdan daha iyi bir yere gelmiş olmalıydık... Ziyan etmişiz ömrümüzü..."

Tavukların zekâsı konusunda pek parlak şeyler anlatılmıyor. Oysa bana gelen bilgiler bu yolda değil... Tavuklarda derin bir gözlem yeteneği var.

İki tavuk paskalya zamanı bir Avrupa kentinde geziyorlarmış. Derken bir pastahane vitrininde birkaç karış yüksekliğinde çikolatadan bir yumurta görmesinler mi? İkisi de heyecanlanmış. Birisi, "Hemen içeri girip soralım," diyor. Öteki, "Neyi?" deyince:

"Horozun adresini..."

Dünya değişti... Artık inekleri döllemek için boğaları yormuyorlar. Veterinerler cihazlar ve tüplerle gelip yapay dölleme yapıyorlar. Veteriner büyük çiftliğe bu amaçla gelmiş, bütün inekleri aşılıyor. En sona bir inek kalmış ama, veterinerde tüp kalmamış... İneği okşayıp söyleniyor: "Ey sarı kız! Darılma! Sana bugünlük malzeme kalmadı." Sarı kız dudaklarını uzatıp böğürüyor:

"Öp bari..."

Şimdi sanırım bir noktaya dikkat etmenin sırasıdır. Bütün hayvanlar insanlara benzetildiği için sevimli oluyor... İnsanlar da hayvanlara benzediği zaman gülünç...

FISILTININ GÜCÜ

Erkeklerin güzel hanımlara bakışlarını nasıl değerlendirmelidir? Soru da ciddidir, sorun da...

Önce "kem gözle bakmak"tan başlayalım. Bu deyimden sözlük anlamıyla "kötü gözle bakmak" anlaşılır. Kötü bakış kötü kişinin işidir. Kişi kötü ise, nereye bakarsa baksın, kötü bakar. Böyle bir bakışın hanımlıkla beylikle falan ilişkisi yoktur.

Kötü gözle bakmak yanında "kötü niyetle bakmak" diye bir deyim daha vardır. Korkmasak çekinmesek de, bunun ne demek olduğunu biraz açıklığa kavuşturalım... Güzel bir hanıma bakan birisi eğer ona hemen bedenen yaklaşmayı aklına getiriyorsa, bu adam "ham ervah"ın biridir, işte onun bakışı kötü niyetlidir.

Güzel bir kadın her şeyden önce bir görsel sanat eseridir. Bakılmaz, seyredilir; temaşa edilir. Bakmak salt fizyolojik bir iştir. Sanat eserinin ruh ile köprü kurması fizyolojik olayın sonrasında ve üstündedir. Ruh ile değerlendirilen kadın güzelliğinden ten zevklerinin tepişmesi doğmaz.

Oysa küçük yumuşak spor alanı zevklerini aklından bir türlü çıkarmayan erkekler vardır. Tıka basa dolu otobüste oturacak yer bulan iki adamdan birisi iyice gözlerini yumuyor, öteki nedenini sorunca anlatıyor:

"Ayakta duran kadınları görmeye tahammül edemiyorum."

Hanımları aklına bu derece ve bu biçimde takanlar mantık dizisi sırasına göre düşünme gücünü yitirirler, saldırgan da olurlar. Hâkim sanığı uzun uzun sorguya çektikten sonra sabrı tükeniyor ve azarlıyor: "İtiraf et artık bu kadına ne yaptığını!.." Sanık esasa itiraz etmiyor ama, durumunu belirtiyor: "Evet... Ancak hafifletici sebeplerin dikkate alınmasını isterim." "Neymiş o hafifletici sebepler?"

"Bu kadın benim aklımı başımdan alıyor..."

Hanımlara edep dâhilinde yaklaşmak için fırsatlar yaratılır. Örneğin yemeğe davet etmek bir çaredir. Gidilecek yerin ve yemeklerin seçimi imkân ve hesap sorunudur. Restoranda masaya oturan genç adam yemek listesini almış, cebinden kalemini de çıkartmış, listeyi çizip duruyor. Merakla bakan garsona da açıklıyor:

"Birazdan sevgilim gelecek... Hep en pahalı yemekleri ısmarlar... Onları bitti diye çiziyorum."

Para durumu elverişli olduğu hâlde hasisliği huy edinenler var... Bu tiplerin örneğini uzaklardan verelim de yakınlarımızdan alınan olmasın... İki İskoçyalı restoranda oturuyor. Birisi ötekini fısıltıyla uyarıyor: "Steve! Komşu masadaki sarışın kadın sana pek tatlı bakıyor. Enayilik etme!" Steve de arkadaşına fısıldıyor:

"Farkındayım... Hesabını ödesin diye bekliyorum."

Olanakları sınırlı bile olsa hanımların değerini kavrayabilen, onlara karşı en cömert olanlar yine denizciler... Açık deniz kaptanına kazancı ile ne yaptığını soruyorlar, anlatıyor:

"Bir bölümünü kadın ve içkiye ayırırım. Kalanını da har vurup harman savururum."

Bir de çapkınlıkla ilgili masraflarını düşünmek zorunda olmayanlar var. Onların çapkınlık masrafı bizim gibi

petrol tüketicilerinin cebinden çıkıyor. Geçen yıl İspanya'nın Marbella'sında, yat limanında görmüştüm. Londra Limanı'nda Schachnaz isimli ve şilep kadar büyük bir yat limana bağlıydı... Yata bir Rolls-Royce yaklaşmıştı, içinden çıkan 17-18 yaşlarındaki sarışın güzel kız yata götürülmüştü.

Bu kızın gençliği ve güzelliği hâlâ aklımdan çıkmadı. Bu unutamayışta güzel kızın masrafına birkaç sent de olsa, benim de benzin parası biçiminde iştirak etmiş olduğumu sanmanın etkisi olsa gerekir.

Playboy denen adamlar oldum olası sinirime dokunmuştur. Hiçbir sorumluluğu olmayan bir yaşayıştan olsa olsa cıvıklaşma doğar diye düşünürüm. Playboy, Rolls Royce otomobiline kurulmuş, şoförüne emrediyor:

"Soldaki gümüş grisi Jaguar arabayı kullanan hanımla tanışmak istiyorum. Lütfen hemen o otomobile çarpınız..."

Hamburg plakalı lüks otomobil Stuttgart'a yaklaşıyor. Yol kenarında otostopçu bir genç kız, elinde gideceği yerin adı yazılı bir karton: München... Otomobil durup kızı alıyor. Tekrar yola düzülünce sürücü diyor ki: "Tuhaf şey! Siz bugün rastladığım ve München'e giden üçüncü hamile hanımsınız..." Kız sertçe reddediyor: "Ben hamile değilim ki..." Genç adam ise diyor ki:

"Daha München'e gelmedik ki..."

Alman restoranlarında, özellikle gasthauslarında servis yapanlar genellikle erkekler değil hanımlardır. Bu hanımların güzelliği ise, bürolarda çalışanlardan daha az etkilemez.

Öyle tavşan kızların çalıştığı müstesna lokalleri bir kenara bırakalım. Ama Avrupa ve Amerika restoran ve barlarında bazen yine de o kadar güzel servis personeli hanımlar çalışıyor ki, niye saklamalı, yürek oynatıyorlar.

Eski Alman dostlarımdan Richard özellikle de güzeller konusunda uzmandı. Bu hanımların çapkınlara karşı "çifte kavrulmuş" olduğunu bilirdi. Ama yine de yakınlaşma yollarını bulurdu. Günün birinde ilginç bir sahneye tanık olduk. Yanımızdaki masada oturan çok yaşlı, içi geçmiş bir Alman hepimize hizmet eden güzel Gisela'ya asılıp duruyordu. Bu yapışkanlık aylarca sürmüş zaten... Sonunda Gisela'nın tepesi attı, ihtiyara gidip dedi ki:

"Herr Müller! Gözünüzü açın! Asıl bir 'evet' dersem, gününüzü görürsünüz..."

Bilmem Picasso'nun resimlerini sever misiniz? Bu soruyu niçin yönelttiğimi de açıklayayım: Kendisinin hanımlarla ilgili bir sözünü aktaracağım. Resimlerine kızan varsa bile sözünün olağanüstü güzelliğini küçümsemeye kalkışmasın... Picasso diyor ki:

"Güzel bir hanımın fısıltısı göreve çağrılmanın gök gürültüsüdür."

DIŞ MERKEZLİ DÜŞÜNCELER

Öyle sözcükler var ki, alışmışızdır, çok duyarız, anladığımızı sanırız. Oysa ya anlamayız ya da gerçekte olduğundan farklı anlarız. Kimisi için "eksantrik düşünceleri" olduğu söylenir. Bu sözü ben "alışılmadık" gibi anlar, es geçerdim. Oysa sözün anlamı öyle değil...

Geçenlerde dalga geçtiğimin farkına vardım. Şu sözün doğru anlamının ne olduğunu öğrenmek istedim. Sözcüklerde "merkez dışı" gibi karşılıklara rastladım. Tutmadı... Dolambaçlı gittim. Fizikteki eksantrik karşılığı "dış merkezli"dir. Hatta makinelerde eksantrik "mil"ler vardır. Otomobil motorlarında da...

Fizikte dış merkezli uygulamalar eğrisini doğrusuna getirmek için kullanılır. Düşünce biçiminde de eğriymiş gibi başlayıp doğru sonuçlar çıkarmak neden mümkün olmasın? Hele bir deneyelim...

İstanbul'un Adalar'ından pek hoşlanmam ama, motorlu taşıt bulunmayışını beğenirim. Dilerim ki vicdansızın biri çıkıp da "yenilik yapacağım" diye değiştirmeye kalkışmaz. Paytonlarla eşekler yetiyor da artıyor bile... Şu meret bisiklet bile tehlikeli... Bir bisikletli Büyükada'da arkadaşıma çarptı da ayağı kırıldı. Birkaç yıl önce de bisiklet çarpmasından adam öldü. Demek ki bisikletleri kaldırıp eşekleri korumak gerekiyor.

Üzüntü kaynaklarını kurutmak, üzüntüden kurtulmak işten değil... Çaresi tarifleri değiştirmek... Eski Çin geleneklerinde "çalana" değil, "yakalanana" hırsız deniyor. Biz de kabul ediverelim bitsin bu iş... Ondan sonra ülkemizde hiç hırsız bulunmadığı için rahatça sevinebiliriz.

Bir yakın arkadaşım var. Çok severim. Cenazelerde çok karşılaşırız. Çünkü ortak dostumuz çoktur. Geçenlerde yine bir cenazede karşılaşınca patladım: "Eee, yeter ama burada görüştüğümüz!.." O sakindi. Avuttu:

"Şükret karşılaştığımıza... Ayaküstü merhaba diyemesek, birimiz sandıkta olacağız..."

Bizde bir işin üstüne üstüne gitmek alışkanlığı yoktur. "Bulaşmamak" yaşama biçimimizin orta direğidir. Bekleriz... Belki zaman bir çözüm getirir... Öyleyse biz getirmesek de olur. Niye "bulaşalım?" Alimallah pasta altında kalırız da yine bulaşmayız.

Ünlü zenginlerin eskiden ne yolla zengin oldukları kamuoyuna yayılırdı. Birinci Dünya Savaşı "Bulgur Kralı"nın, Cerrahpaşa'da yaptırdığı sarayın adı "Bulgur Palas"tı. Sonra "Şeker Kralı" duyduk. Peşinden ticaret-sanayi zenginleri doğdu.

Şimdi yeni bir tip var: "Yakınlık zenginleri"... Bir anda multimilyoner olanlar... Yanlış anlaşılmasın, lira değil, dolar hesabıyla... Ey insaf sahipleri! Lütfen söyler misiniz? "Çocuklar için muzır" olan örnekler, asıl bu "köşeci"ler değil mi? Bu "köşeci" örnekler tertemiz genç insanların duru beyinlerine kızgın demir gibi girmiyor mu?

Para kazanmak herkesin hakkı... Temiz olmayan, bir çıkarı yanlış yerde bulunarak elde etmek... Bilimsel tanıtımını yapmak gerekirse: "Kir yanlış yerde bulunan malze-

medir." Kısaca açıklayalım... Bir malzeme temiz olabilir. Bir yer de temiz olabilir. Ama o temiz malzemenin o temiz yerde olmasından kirlilik doğar.

Örnek mi? Mercimek çorbasından saç kılı çıkarsa, mide bulanır. İsterse sevgilinin saçı olsun... Banyodan çıkmış, mis gibi saçlarını parfümlerle taramış güzel kadına deli gibi âşık adam, yüzünü kendinden geçerek o saçlara gömerse... Ve de o saçlar arasından mercimek çıkarsa, âşığın midesi yine bulanır... İsterse mercimek de temiz olsun...

Söyleşirken ara sıra bir şeyin "üstünlüğü tartışılamaz" gibi hükümler kulağımıza geliyor. Kabul ettiğimiz anda elimiz kolumuz bağlanıyor. Düşünme esnekliğimiz yok oluyor. Çünkü üstünlüğü tartışılamayacak hiçbir kavram var olmasa gerekir.

Örneğin "hukukun üstünlüğü tartışılamaz" dendiği zaman benim de içimden inanmak geliyor. Ama bu

romantik bir duygu... Gerçek o değil... Eğer bir ülkede iktidardaki çoğunluk partisi genel başkanı her istediğini yapabiliyorsa, o ana kadar açığa vurmadığı bir düşüncesini, önerisini sabaha karşı kanun maddesi hâline getirebiliyorsa, o ülkede hukukun üstünlüğü tartışılır.

Bırakalım üstünlüğünü, böyle bir ülkede demokratik hukuk düzeninin var olup olmadığı tartışılır. "Üstünlüğü tartışılamaz" demekle ancak uyku ilacı verilir.

"Karanlığın karanlık olduğu tartışılamaz" bile dense kuşkulanmalıdır. Çünkü karanlıktan karanlığa bile fark vardır. Akşam karanlığı ile sabah karanlığı birbirine benzemez. Geleceğin karanlığı geçmişin karanlığından beterdir.

Yutturulan yeni uyku ilacı Orta Çağ kafasıyla eğitim yaparken 21. yüzyılın gençlerini yetiştireceğimiz hayali...

Anadolu Yörükleri arasında inceleme yapan bir dostum anlatmıştı. Çok büyük aile düzeniyle yaşıyorlar. Aile reisinin diyelim ki 20 kızı, 10 oğlu var. Hanımlar, gelinler düzine hesabı, ama hâl hatır sorunca, bir fasıl şikâyet eden aile reisi iki yaşındaki en küçük oğlunu gösterip durumu özetliyor:

"Umudum bunda!"

Evet, ülkemizin de umudu geleceğin kuşaklarında... Ama henüz dünyaya gelmeyenlerde... Çünkü dünyaya gelenler son kırk yılımızın politikacılarını, yöneticilerini tanıdılar.

Zordur onları unutturmak.

21. yüzyılın insanlarını ancak 21. yüzyılda doğacak olanlar yetiştirecek.

Bir tesellimiz var: Kültür ve sanat yaşayışımızın gelecekte çok çok daha iyi olacağı kesin... Çünkü bugünkünden daha beter olması mümkün değildir.

SEN HAKLISIN!

Haydi yine bir özveride bulunup en tehlikeli konulardan birine girelim. "Biri" dedim... "En önemlisi" desem hemen ülkemizin iç huzuru konusuna girmek gerekecek... Giremem bugün... O havada değilim. Hem ülke iç huzurunun destekleri altından çekiliyor. Ülke kültür çoraklaşmasına sürükleniyor. Ne beklensin ki?

Bugünlük ölçümüzü dar tutalım da aile içi anlaşmazlıkların ötesine atlamayalım. Onu bile sınırlayıp karı koca ilişkileri içinde bırakalım... Evde iç huzurun bozulmasının nelerden kaynaklanabileceğine kısaca göz atalım.

Herkes hatasını kabul etse tüm anlaşmazlıkların ruha sıkıntı veren ağırlığı ortadan kalkacak. Işık artacak, oksijen bollaşacak... Oysa nereden çıkmışsa çıkmış, bir "haklı olma hırsı" hepimize aşılanmıştır. Haklı çıkmasak ne olur sanki? Yanıldığımızı kabul etsek boncuklarımız mı dökülür? Hayır, olmaz... Haklı çıkma inatlaşmasına girmek ruhlarımızı sarmıştır.

Hanım o gün kuaföre gitmiş. Bey akşam işten gelmiş, görmüş, kızmış: "Bana sormadan saçlarını kısaltmana kesinlikle razı değilim..." Hanım:

"Sen kel olurken bana mı sordun?"

Karısı Maamıt Bey'e öfkeyle söyleniyor: "Sen beni deli edeceksin. Ne söylersem söyleyeyim hep düzeltmeye kalkışıyorsun. 23 yıldır bundan vazgeçmedin..."

"Hanım, o dediğin 23 değil, 24 yıl olacak."

Mücellip Bey akşam evine dönüyor. Karısı gülerek karşılıyor. Adam soruyor: "Pek neşelisin maaşallah! Nazar değmesin! Bu da neden?" Hanım anlatıyor:

"Bugün caddede senin birinci karına rastlamayayım mı? Selamlaştık... Sonra bir yere gidip birlikte kahve içtik. Birbirimize seni anlattık. Ömrümde bu kadar güldüğümü hatırlamıyorum..."

Erkeklerin yalnız olarak iş gezisine çıkmaları ev içinde çoğu zaman sorun yaratır. Hele batıya doğru gidiliyorsa... Böyle durumlarda erkeğin yola çıkar çıkmaz incelik gösterme çabalarına girmesi, en çok arkadaşlarını zor durumda bırakır.

Vaktiyle bir arkadaşınız Paris'e giderken Yeşilköy'den uçağa binmiş, biner binmez de sayın eşine "seni çok özledim" diye mektup yazmıştı. Bindiği uçak şirketinin verdiği kâğıda... Üstelik uçakta beleşten postaya vererek... Bu mektubu yazan kişi (içimden başka sıfat geçiyor ama, söyleyemem...) yıllarca bize örnek gösterilmişti.

Evin beyi iş gezisine çıkıyor. Valizini almış veda ediyor. Tam kapıdan çıkarken karısına diyor ki: "Bir haftadan fazla kalmam gerekirse, bir kart atarım." Hanım:

"Yorulma! Senin o kartı paltonun cebinde gördüm."

Bazen de tersi olur ya! Hanım geziye çıkar, erkek evde yalnız kalır. Sakın haa, bir halt etmeye kalkışmamalıdır. Hanımlardaki mantık zekâsı dedektiflerde olsa, şimdiye kadar Abdi İpekçi ile Olof Palme'nin katilleri bulunurdu.

Genç kadın bir hafta için annesini ziyarete gidiyor. Kocası işte olduğundan iki pusula bırakıyor. Biri çay kavanozunda, ötekini televizyona yapıştırıyor. Döndükten sonra bir de bakıyor ki pusulaların biri gömleklerin arasında... Kıyamet kopuyor:

"Neee? Ben yokken temiz beyaz gömleğe ne ihtiyacın vardı ki? Herhâlde bir hınzırlığın var..."

Akşam işinden çıkıp hemen evine gelen erkeğin durumu normal... Bir bir buçuk saat gecikip ayaküzeri iki tek atması da anormal sayılmayabilir. Daha fazlasını savunmak zor... Niye daha fazla gecikirler acaba?

Hanım akşam vakti işten dönen kocasına anlatıyor: "Doktor dilime bir baktı, çok çalışmaktan bu hâle geldiğini söyledi..."

"Gördün mü? Ben sana hep 'çok konuşma' demiyor muyum?"

Boşanma davası... Hâkim bey erkeği sorguya çekiyor: "Demek ki tam dört yıldır karınıza tek bir söz söylemediğinizi itiraf ediyorsunuz. Sebebini nasıl açıklayacaksınız?"

"Karımın sözünü kesmek istemedim hâkim bey..."

Kadın çenesini kasmış, kocasına soruyor: "Her akşam bu yere batasıca bar tezgâhında zorunlu olarak mı oturuyorsun?"

"Zorunlu olarak değil, gönüllü olarak..."

Karı koca kavgası bomba gibi patlamış... Gök gürültüleri ile sürüp gitmiş... Sonunda ikisi de yorgun düşüp koltuklara yığılmışlar. Biraz nefes aldıktan sonra hanım içini çekerek yakarıyor: "Aaah, ah! İsterdim ki şu anda rahmetli annemin yanında, cennette olayım..." Beyin rüyası değişik: "Ya ben? İsterdim ki şu anda Sarmaşıklı Meyhane'de bir şişe rakının başında olayım..." Hanım:

"Vicdansız! İlle daha iyisi senin olacak değil mi?.."

Bir Avrupalı yeni evli çift... Sevişiyorlar... İkisi Noel yemeğine oturmuş... Âdetleri yılbaşında hindi, Noel'de kaz pişirmek... Aşk bol ama, para kıt... Hanım kaz yerine tavşan pişirmiş... Biraz da üzgün: "Babamın evinde kaz olmayan Noel sofrası yoktu." Damat bey:

"Ama sevgilim, ben varım ya!"

Avrupalılar dağlara çıkmaya bayılır. Ailece tırmanırlar. Bu sefer yine bir karı koca bütün gün kan ter içinde tırmanıp dağın tepesine çıkıyorlar... Dünya ayaklarının altında... Seyrediyorlar... Adam derin nefesler alıp mırıldanıyor: "Ne güzel ama doğanın bağrında olmak..." Hanım:

"İstemiyorsan giderim..."

Bey otomobili kullanan karısına haykırıyor: "Fren yap! Freeen." Kadın aksine gaza basıyor. Sonuç: İkisini de hurda olan otomobilden zor çıkarıyorlar. Bey hanıma soruyor: "Neden fren yapmadın?"

"Bana bağrılmasından hoşlanmam..."

KISIR DÖNGÜ

Her anlaşmada süre vardır. Ne zaman sona ereceği bilinir. Devletlerarası dostluk antlaşmaları bile sınırlıdır. Sürenin sonunda taraflar serbesttir. İsterlerse yeniden anlaşırlar, o başka iştir. Dünyada en yaygın olup da süresi sınırlanmayan tek anlaşma evliliktir.

Anlaşma ve antlaşmalar dışında süresiz olan acaba başka ne vardır diye düşündüm de, bizim Sarmaşıklı Meyhane demcilerinden biri ipucu verdi, adının gizli tutulması şartıyla... Dedi ki: "Müebbet hapis de sınırsızdır."

Ancak öteki demci takımının verdiği bilgiye göre müebbet hapis cezası aniden erken ölüm olmazsa, ecel gelinceye kadar sürmez. Ceza uygulamalarında bir günü iki sayarlar, "iyi hâl" gibi bahaneler bulurlar, mahkûmu bir an önce dışarı atarlar. Hiçbir müebbetin eceli gelinceye kadar "içeride" kaldığı görülmemiştir.

Sözün sonunda demci hergelelerden biri ekledi: "Aabicim! 'İyi hâl' mahpushanede düz işler, çıkar kurtulursun... Evlilikte 'iyi hâl' sahibiysen, ters işler, hep içeride kalırsın..."

"Keskin zekâ keramete kıç attırır," denir. Ününe bakılırsa, Napolyon da keskin zekâ sahiplerinden birisiymiş... Fiyakasına inanmayın, en hoşlanmadığım kişilerden birisi de Napolyon'dur. Hazret bir gün hapishane teftiş etmiş...

Kendisini imparator ilan etti ya... Ağzından kanun dökülüyor. Emretmiş: "Bütün mahkûmların cezalarının yarısını affettim."

Hapishane müdürü şaşkına dönmüş... Neden? Bazılarının hesabı çok kolay... 30 yılı 15'e, 10 yılı 5'e indirir, olur biter. Ya müebbetlerin yarısını nasıl bulacak? Cesaret edip imparatora ne yapacağını sorunca yanıtını alıyor:

"Bir gün içeri al, bir gün bırak!"

Şimdi hınzırlığı bırakıp bir gerçeği açıkça dile getirelim: Bu dünyadaki erkeklerin önemli bir bölümü karısından korkmasa serseri olur. Yaşlı dünyamızın sırtı, bu kadar serseriyi taşıyacak güçte değildir. Bu olasılık dünyamızı koruyan ozon tabakasının hırpalanmasından bile daha tehlikelidir.

Kadınla erkeğin evliliğe bağlılıkları arasında savsaklanmayacak farklar olduğu unutulamaz. Anne ile çocuğu birbirinden çok zor koparılır. Baba ile çocuğunu birbirinden koparmak için o denli zahmete gerek yoktur. Eğer çocuk varsa evlilik içindeki kadın artık kendisini anne bilir. Erkek ise, bir düzine çocuk da olsa "bekâr adam" olmanın kalıntılarını yüreğinden silip atamaz.

Yıllarca sürüp de hiçbir olay çıkmamış olan evlilik istisnadır. Böyle evliliklerden kural çıkarılamaz. Hatta böyle evlilikleri örnek göstermek tehlikeli bir yanlışlıktır. Çünkü normal insanlar evliliklerinde olay çıkmadıkça kendilerini anormal sanmaya başlarlar.

Evliliği yolunda yürütebilmek için her huzur kaçıran olayı geçici saymak, hiçbir olayı da mutsuzluğa, huzur kaçırmaya bahane (ya da sebep) saymamak gerekir.

Yanlışlık yapılabilir. Her yanlışlığı abartıp anıları müzminleştiren olaylara dönüştürmeye kalkışmamalıdır.

Elbet kimse de aynı yanlışlığa abone olma şımarıklığına düşmemelidir. Yanlışları abartılmış "tavır koyma" davranışlarıyla cezalandırmaya kalkışmak daha büyük yanlışlıklara düşmek olur.

Hanım veya bey, hangisi yanlışlık yaparsa yapsın, haklı ve ölçülü uyarılarla karşılaşırsa çenesini tutmalı, kulağını açmalıdır. Bu an düşünme ve düzelmenin en mantıklı yollarını bulma zamanıdır.

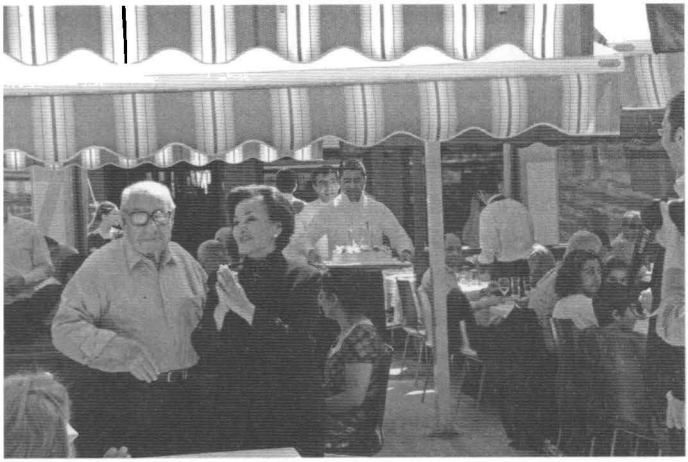
Kim bu anda karşı tarafın aynı yanlışlıkları yapmış olduğunu, zaten bilmem kaç yıl önce bu yüzden kırılmış olduğunu anlatmaya kalkışıp da bir takas yapma işine yeltenirse çocukluk eder. Bir çocuk ötekinin kumdan yaptığı evi bozarsa, o da onun kovasını denize atar. Bunlar çocukçadır ama masumdur. Yetişkin insanların, hele karı kocanın böyle takaslara kalkışmaları ilişkileri "fâsit daire"ye sürükler.

Hemen 'fâsit daire"nin ne olduğunu anımsayalım (fâ hecesi uzatılacak, fasulyenin "fa"sı gibi kısa kesilmeyecek). "Fâsit" yanlış, bozuk, fena, kötülük çıkaran anlamlarına gelir. Arı Türkçe deyimi: "kısır döngü"dür. İçinden çıkılamayan bir ters gidiş anlatılmak istenir.

Bu çukura düşmemenin çaresi her yanlışlığın ya da olayın hesabını kendi içinde bırakmaktır. "Ama sen 18 yıl önce de bana bunu yapmıştın," gibisinden eski defter karıştırmalarına girmemektedir. Her an bütün evliliğin hesaplarını çıkartmaya teşne olmamaktır.

Kin ve sinirlilik... Evliliğin iki zehiri... Surat asmak, azarlamak... Hele hele sürekli olarak çocukları azarlamak... En zararlı alışkanlıklar...

Yemeğe bir misafir gelmiş. Yemek yenmiş bitmiş, erkekler salonda kahve içiyor. Hanım mutfakta... Bir yan-

dan dağlar gibi yığılan bulaşıkları yıkıyor, bir yandan da çocuklarla uğraşıyor. Derken birdenbire öyle dehşet verici bir şangırtı kopmuş ki, sanki bin tabak kırılmış... Peşinden buz gibi bir sessizlik... Evin beyi: "Anlaşıldı... Karım kırdı," diyor. Misafir "Nereden anladın?" diyor... "Kimseyi azarlamadığına göre..."

Unutmamak çok doğru olur: Evlilik ne kadar uzun sürerse sürsün, hayat kısadır. Avusturyalı besteci Gustav Mahler bir eğlenceye gidiyor... Biraz önce dans ettiği güzel kadının kim olduğunu soruyorlar: "Bir dul hanım," diyor. Beğenmişler: "Bir dul hanımın bu kadar neşeli olması ne güzel..." Mahler uyarıyor:

"Kendi dulunuz olmazsa..."

SONU GELMİYOR

Adım "gezgin"e çıktı ya! Herkes de beni keyfimden geziyorum sanıyor. Tozutmama az kaldı. Her 2-3 ayda bir gazetedeki arkadaşlar şakayla karışık sorguya çekiyorlar: "Nerede yeni gezi yazıları?" Sanki benim işim gücüm yok da boyuna sürtüp duracağım...

Hem siz benim böyle konuştuğuma da bakmayın lütfen... Ben de pek yerimde durmuyorum ya, neyse... Yıllar geçtikçe büsbütün telaş içindeyim. Dünya haritaları yetmedi... Bir de kocaman küre aldım, geceleri onu seyredip duruyorum. Acaba daha nereleri görmedim diye... Hem söz aramızda, meret gezmekle bitecek gibi değil...

Kuzey yarımküresini epey dolaştım ama, güney yarımküresinin henüz cahili sayılırım. Bu yaştan sonra bitirmek zor mu zor... Ancak beni gezme sevgimin yanında büsbütün ateşleyen, sinirimi bozan tipler bazı tanıdıklarım... Fırsat buldukça soruyorlar: "Sen Patagonya'yı gördün mü?" Üzüntüyle yanıt veriyorum: "Hayır..."

"Ohooo, Patagonya'yı görmeyenin dünyadan haberi yoktur."

Vay canına! Boşuna yaşamışım demek... Bu sefer ben ona soruyorum: "Sen Patagonya'dan başka nereleri gördün?" diye... Sırıtarak anlatıyor: "Erzincan, Erzurum, Konya, Lüleburgaz..." Sonrası yok... Hem Patagonya'ya

da et almaya gitmiş, canlı hayvandan başka bir şey görmemiş... Vay vicdan fukarası vay! Bir de benimle dalga geçiyor.

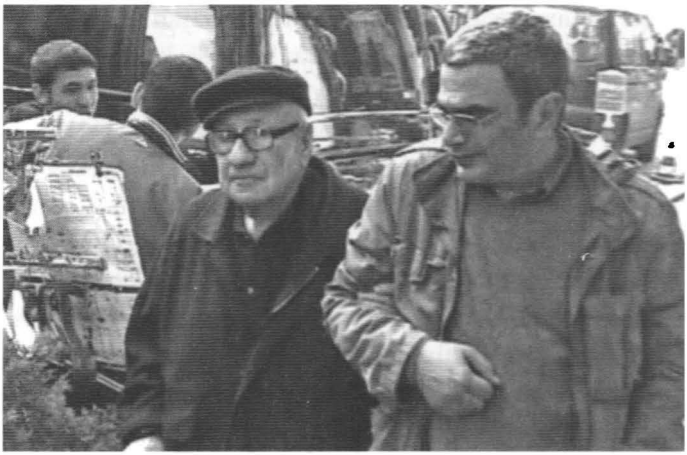
Her ülke kendi tipinde antika yetiştiriyor. Ülkelerin mizah yeteneğinde farklılıklar olduğunu düşünebilmek için akıl denen nimetin farklı dağıtıldığını kabul etmek gerekir. Buna da gönlüm razı değil... Aynı tarihte farklı zamanları yaşamak, öğrenim ve eğitim farkları var. Bu yüzden bazı esprilerin "yerel" olduğu sanılıyor. Oysa aslında mizah olduğu gibi uluslararası karakterde... Ama yine de yakıştırma farkları var. Örneğin şu fıkranın bizim Karadenizliye yakışmadığını kimse düşünmeyecektir:

Aile, inşaatı yeni biten apartman dairesine taşınacaktı. Baba, eş daireye daha önce taşınan Karadenizli komşusuna sordu: "Hesap etmeye üşeniyorum. Siz perde yaptırmak için kaç top kumaş aldığınızı söyler misiniz?" Söyledi: "On top." Birkaç hafta sonra ikinci aile taşındı. Bir gün kapıda rastlaştılar. İkinci taşınan, Karadenizli beye takaza etti: "Sizin perde kumaş hesabınız yanlış... Aldığım on top kumaştan yedi top arttı."

"Benim de artmıştı."

Diyelim ki ülkenin birinde (bizde değil haa!) kanun çıktı... Şöyle: "Vergi borcu olanın iki kulağından (iki gözünden, daha iki nesi varsa ondan) birini kesecekler." Bana kalırsa, aklı başında herkes kaçmalıdır. Vergi borcu ister olsun, ister olmasın... Vergi borcu olmayanın "korkacak nesi var, kaçmasın" denemez, kaçmalıdır. Çünkü Maliye önce keser, sonra defterlere bakar.

Amerika'dayken bir kişiden söz açmışlardı. Orta yaşlı bir adam... İşe girecek. Özgeçmişine bütün bilgileri yazmış, ille de bir Amerikan esprisi yapacak ya! Doğum yeri

ve tarihinden sonra "doğum kontrolünden bir sonuç alınamaması üzerine" doğduğunu belirten bir de kayıt düşmüş. Bu kişiyi işe almamışlar. Çünkü "yanlışlıkla doğan adamdan hayır gelmez" diye düşünmüşler.

Patagonya'yı öven tanıdık gibi bazıları Afrika'yı övüyorlar. Güney Afrika'da manzaralar o kadar güzelmiş ki... Bana ne? Yalnız güzel manzara göz doyurmuyor. Afrika'yı gezmek hevesim hiç yok. Her ne kadar yamyamların artık insan yemediği, bilimsel araştırmalara yöneldiği anlatılıyorsa da inanasım gelmiyor. Bir Afrika araştırmacısının gezi anılarını daha yeni okudum. Anlatıyor:

"Komşu kamptaki arkadaşımın yamyamlar tarafından kaçırıldığını duyunca sadık adamlarımı aldım, silahlandık, yola çıktık. Yirmi saat zorlu yürüyüşten sonra kaçırıldığı yere vardık ama, çok geç kalmıştık. Kemiklerini çöpe atmışlar, adını yemek listesinden bile silmişlerdi."

Romalı taksi şoförleri hınzır mı hınzır... Birisi öyle araba sürüyor ki, içerideki turistin sabrı tükenmiş bağırıyor:

"Şart mı deli gibi gitmeniz? İşte altıncı adama çarptınız..." Şoför sakin:

"Siz buraya Roma'yı görmeye mi geldiniz, yoksa istatistik yapmaya mı?"

Ya bir Kuzey Avrupalı ile bir Akdenizli arasında ne fark vardır?

Kuzeylinin ne hissettiğini kavrayabilmek için önce düşünmek gerekir... Bir Akdenizlinin ise ne düşündüğünü kavramak için önce hissetmek...

Aydınlarımız "köy gerçeği"ni öğrenmek hevesinde... Kitaplardakine benziyor mu acaba? Adam şehirde doğmuş büyümüş... Heves etmiş, köyde tatil yapıyor. O ne kadar çok konuşursa, ev sahibi köylü de o kadar az konuşuyor. Hazret her şeyi öğrenmek istiyor: "E pekiyi, yağmur yağdığı zaman inekler nerede durur?"

"Yağmurda."

Yurt dışında da, içinde de çok otobüs yolculuğu yaptım. Önce dışarıdan bir fıkra: Otobüs yolcusu yanındakine şaşkınlıkla sordu: "Elinizi niye cebime soktunuz?" Öteki: "Kızmayın sakın! Kötü bir niyetim yok. Kibrit arıyorum." Beriki de bağışladı: "E bana söylesene be kardeşim!"

"Haklısınız... Tanışmadığım kimselerle konuşmaya utanıyorum da..."

Son olarak da bir yurt içi otobüs yolculuğu anısı: Yaşlı hanım yüreğini oynatan otobüs şoförüne fena hâlde kızmıştı. Söylendi, söylendi, sözünü şöyle bağladı: "Kötü zamanlar yaşıyoruz. Benim gençliğimde otobüs şoförleri bile terbiyeliydi." Şoför ise tek bir soru yöneltti:

"O zaman otobüs icat olmuş muydu?"

DALGA GEÇMEK

Görüyorsunuz, mahcup olmak duygusundan da epeyce uzak, çalakalem yazıp duruyorum. Hem de mavi tüylü kamış kalemle... Mürekkep hokkasına bana bana... Daktilo makinesinden nefret ediyorum.

Sonra kâğıtları koca masaya yayıp yazıyı bir nefeste okuyorum. Çukur veya tümsek varsa belli oluyor. Bunlara, kontrolü gereken bilgilere işaret koyup, kâğıtları zımbalıyorum. Bu işler hep tek damla içki içilmemiş gecelerin yarılarında oluyor. Yazı ertesi gece yarısı kendi sansürümden geçiyor. Düzeltiliyor, benden kopuyor.

Bereket versin yazı okur huzuruna çok sonra çıkıyor. Anında çıksa, belki de dilim dolaşacak, edep endişesi yüzünden şaşıracağım. Oysa yazarken nasılsa düzeltirim deyip hafiften ayıp şeyler ve argo sözcükler yazmaya korkmuyorum. Ama bir de bakıyorum ki, bunları düzeltmemişim... Okuyunca mahcup oluyorum dersem, inanır mısınız ki? (Sahiden biraz oluyorum.)

Dostlarıma hep söylüyorum. Yaşayışın zorluklarından kurtulmanın güvenilir çaresi onun felsefesini yapmak... Diyorum ki: "Ben hayatın ne olduğunu lakerda yerken anlıyorum... Ama balığın tadından değil, yanındaki yumruklanmış kuru soğandan... Hayat da kuru soğan gibi... Tabakaları kalktıkça küçülüyor ve arada bir gözyaşı dökülüyor..."

Dostlarım arasında doğru dürüst insanlar da var ama, onlarla böyle konuşamıyorum. Beni anlamıyorlar. Bunları demci takımına anlatıyorum. O hergeleler hiç anlamıyor. Dalga geçtiğimi sanıyorlar. Onlar da benimle dalga geçiyor. Aslına bakarsanız, ömür boyu herkes birbiriyle dalga geçiyor.

Genç adam seyahat acentesindeki kıza isteğini bildiriyor: "Uzun süreli, ama masrafsız bir deniz gezisi istiyorum." Kız yolunu buluyor:

"Siz önce Deniz Kuvvetleri'ne girmeyi bir deneyin..."

Kokteyl parti... Herkes yanındakinden kaçıp başka birisine rampa ediyor. Durum yine tıpkısı... Soru şöyle: "Siz Sayın Özsakallıoğlu musunuz?" "Hayır. Adım, Çuhacımehmetgil'dir."

"Özür dilerim. Bu iki ismi hep birbirine karıştırırım."

"Yahu, sen Ahmet Bey'i tanır mısın?"

"Ahmet Beey?.. Ahmet Bey? Ahmet Bey haa? Hayır. Bu adı hiç duymadım."

Direksiyon öğreniminin okullarda olacağı kulağıma geliyor. Avrupa'da bu iş için bayağı fiyakalı okullar ve öğretmenler var. Bu hocalardan birisi öğrencisi olan hanıma sabırla diyor ki:

"Bazı demir parçalarının ayakkabılarınızı berbat ettiğini söylüyorsunuz. Onlar demir parçası değil, debriyaj, fren ve gaz pedallarıdır."

Otomobil meraklısı anlatıyor: "Kullanılmış bir araba aldım. 180 kilometre yaptım." Arkadaşı şaşıyor: "Nee? Saatte mi?"

"Hayır. Toplam olarak."

Ülkemizde dalga geçmek denen keyifli işin büyük ustası Nasreddin Hoca... Söylentiler öyle ki, Timurlenk dâhil,

dalga geçmediği kimse kalmamış. Hoca'nın menkıbelerini toplamış olanlar arasında bereket versin yabancılar da var. Aşağıdaki anlatımı Almanca bir "Nasreddin Hodja" kitabından aktarıyorum:

Hoca Bursa çarşısına gidip kendisine bir pantolon beğeniyor. Ama biraz sonra kendi pantolonunun fena da olmadığını düşünüp yerine bir cüppe almaya karar veriyor. Cüppeyi sarıyorlar. Alıp ayrılırken dükkâncı: "Parayı ödemedin," diyor. Hoca: "Karşılığında pantolonu verdim ya!" deyince dükkâncı: "Ama sen pantolonun da parasını vermedin," diyor. Hoca kızıyor: "Akıllısınız siz Bursalılar. Pantolonu aldım mı ben sanki?.."

Bu fıkra günümüzde İranlılardan İskoçlara kadar her ulusun kendi fıkrası olarak anlatılıyor. İngiliz Elizabeth devri "Jestbook"larda ve Alman "Schwankbuch"larda da yazılmış...

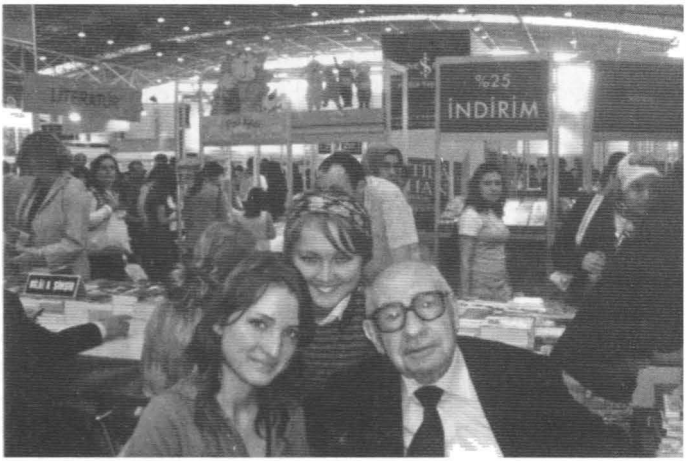
Uzun bir fıkradan sonra hemen bir kısasını anlatıp denge sağlamak gerekiyor. Dostlar arasında konuşma: "Bana borç para verir misin?" Öteki: "Sevinerek... Ama yalnız bin lira..."

"Pekiyi, sevinmeden kaç lira verirsin?"

Elektrik kesilmeleri azaldı ama, yok olmadı. Bazı binalarda bu yüzden bazen asansör çalışmıyor. Bilmem kaç kat merdiveni yaya çıkarken iltifat yağdırma konusunda iktidarla muhalefeti birbirinden ayırmıyorum.

Yaşlıca bir hanım zemin katın zil düğmesine basıp soruyor: "Çok affedersiniz, Ahmet Bey'in kaçıncı katta oturduğunu bilmiyorum da ondan sizi rahatsız ettim. Lütfen söyler misiniz?" Söylüyorlar: "Sekizinci katta oturur. Ama asansör bozuk."

"Öyle miii... Çıkmam... Mektup yazarım daha iyi."

Şimdi anlatacağım olay yabancı bir ülkede geçiyor. Bizde de olabilir ama, böyle mükellef zor bulunur. Bulunsa da konuşmaya çekinir. Evet... Devam: Vergi mükellefi bağlı olduğu vergi dairesi müdürüne gitmiş soruyor: "Benim ne zaman yaz tatiline çıkmama izin verirsiniz?" Müdür biraz şaşırmış, diyor ki: "Bize ne? Siz bizde çalışmıyorsunuz ki..." Mükellef ısrarlı:

"Aman efendim! Sizde çalışmıyorum ama, sizin için çalışıyorum."

Film yapımcısı hınzırın biri... Yıldıza iltifat yağdırıyor: "Siz Hollywood'un en güzel kadınısınız." Yıldız kırıtıyor: "Böyle düşünmeseydiniz de böyle konuşacaktınız."

"Öyleyse ödeştik. Ben böyle konuşmasam da siz öyle düşünecektiniz."

İLLE DE İLAÇ

Hasta olmak zor iş demeye kalkışırsam öfkelenen olur, onun için demiyorum. Ama hekimlik de kolay değil... Doktorların sıkıntısının başında hastaların çoğu zaman gerçeği saklamaları ya da akıllarının kafalarından bir karış yukarıda olması geliyor.

Hanım hasta ruh doktoruna yakınıyor: "Çok üzüntülüyüm. Yüreğimdeki genç yaşta ölme tehlikesinin korkusunu bir türlü atamıyorum... Yardım ediniz lütfen!" Doktor derin derin baktıktan sonra hastasını rahatlatıyor:

"Üzülmeyiniz lütfen! Bu tehlike geçmiş..."

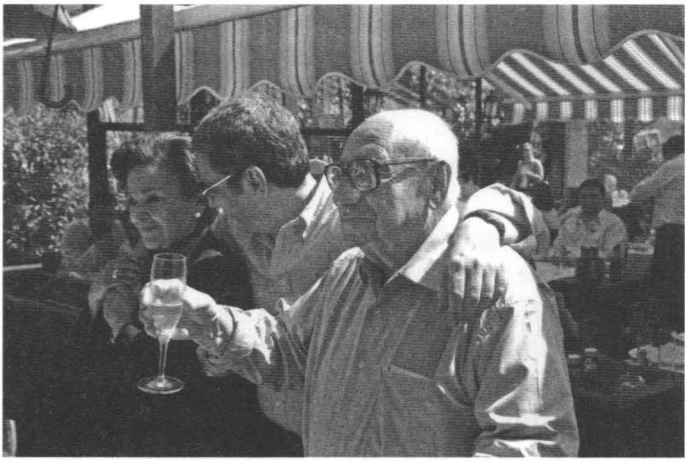
Hasta muayeneden sonra kendisine ilaç verilmezse, doktora boşuna geldiğini düşünür. Onun için reçete alışkanlığına kesinlikle uyulur. Böyle bir durumda doktor hastayı uyarıyor:

"Bu size reçetesini yazdığım ilaç var ya! Buna ancak çok sağlıklı insanlar dayanabilir. Yoksa götürür..."

İşte başka bir hasta... Söz dinlemiyor, ille de reçete istiyor ki ilaç alsın... "Doktorcuğum, ne olursa olsun bana bir ilaç yazın..." "Ama neyiniz var ki yazayım?" "Şiddetle âşık oldum..." Doktor: "Buna verebileceğim ilaç yok..."

"Nasıl yok? Sevdiğim hanım eczacı..."

Doktor hastayı iyice muayene ettikten sonra soruyor: "Oturarak yapılan bir mesleğiniz mi var?" Hasta şaşırıyor:

"Evet desem doğru olur mu acaba? Jokeyim."

Fıkralar dalgınlık konusunda hiç dünyaya gelmemiş profesör tipleri anlatır. Güya karısı profesöre diyor ki: "Bugün nişanlandığımızdan beri tam 25 yıl geçti..." Profesör de güya kafasını kitaptan kaldırıp diyor ki:

"Artık evlensek nasıl olur?"

Benim ömrüm boyu biriktirebildiğim tek değerli hazinem dost çevrem... Aralarında çeşitli bilim dallarından pek değerli profesörler de var... Üniversite sayısı otuza dayanınca farklılık doğdu mu, orasını bilmem... Ama benim tanıdığım profesörler zihinsel kavrayış yavaşlığını öyle dalgınlık falan numaralarıyla örtmeye çalışacak insanlar değil... Hepsi cin fikirli filozoflar...

Hasta iyileşti, taburcu ediliyordu. Kendisini iyi eden profesör doktora veda ederken aklına koyduğu isteği söyledi: "Hocam! Siz olmasaydınız belki ölürdüm. Gözüm korktu. Bundan sonra yüz yaşıma kadar yaşamak istiyorum. Ne yapmalıyım?"

"Çok sigara içer misin?" "Hiç içmem." "Ya içki?" "Ağzıma koymam. Yeşilaycıyım." "Pekiyiii... Sevişmekle aran nasıl?" Hasta: "Tanrı korusun hocam. Bu günahtan ödüm kopar."

"İyi ama evladım! Zorun ne? Ne yapacaksın yüz yıl yaşayıp da?"

Öğrencilere gelince hınzırlar çağlar boyu cin olmuşlardır. Her ne kadar şimdi bazıları YÖK uykusuna yattıysa da uzun sürmez uyanırlar. Tıp fakültesinde son sınıf sınavları... Profesör soruyor: "Hastanın bir bacağı kısa kalmış... Siz olsanız ne yapardınız?" Öğrenci:

"Topallardım..."

Çeşitli hastalık türleriyle tanışma konusunda mahrumiyet içinde kaldığımı söyleyemem. Tepeden tırnağa, değerli bazı deneyimlere sahip oldum. "Ne"den gideceğim konusunda henüz ciddi bir işaret yok ama, "ne"den en çok çektiğimi biliyorum: Dişlerimden... İnsanda her şeyden bir iki tane var, oysa diş dediğimizden 32 tane... Derdi bitmek bilmiyor.

Son yıllarda kişisel yaşayışımda diş hekimleriyle daha bir sıkı fıkı oldum. Çünkü canımı yakmaları korkusu iyice azaldı. Yoksa neme lazım? Yaklaşmazdım... Akşam sofrasında diş doktoru görsem, dişim ağrımaya başlardı.

Diş ağrısının acısı hardal veya biber acısına benzemez. Beter bir sıkıntıdır. Bir dostum hiç hoşlanmadığı insanlar için "diş ağrısı gibi herif" der... Sevimli benzetmedir. Ben de kullanmaya başladım. Politikada da böyle tipler var. Bir türlü kurtulamıyoruz... Söküp atamıyoruz.

Koltuktaki hasta diş hekiminin aynı zamanda yakın arkadaşı... Onun için hekim çekinmeden rica ediyor: "Hemen şimdi yürek paralayıcı bir feryat kopar!" "Niye yahu! Deli misin?"

"Deli falan değilim. Bekleme salonu ağzına kadar dolu... Oysa ben bir saat sonra başlayacak olan maça yetişeceğim..."

Dişi çekilen hasta itiraz ediyor: "Ama doktor bey! Bir diş çekimine yüz bin lira hesap çıkarmışsınız. Bunda insaf var mı?"

"Elbet var efendim... Dişiniz çekilirken öyle haykırdınız ki, bekleme odasından üç hasta kaçtı."

Misafir içeri girip ev sahibini koltuğa uzanmış görünce soruyor: "Neden yatıyorsun?" "Dişçiden geliyorum." "Canın acımış gibi bir hâlin yok. Niye?"

"Bırak yahu! Zevkimden yatıyorum. Dişçi tatile gitmiş, ay başında dönecekmiş..."

Dişçi koltuğuna oturan genç kadın çok güzel ve sanki hiç kumaş kullanmadan giyinmiş... Doktor bu güzelliği saygı ile seyrettikten sonra rica ediyor:

"Siz önce lütfen giyininiz de dişinize sonra bakayım..." Dişçi koltuğuna oturan genç kadın korkuyor... Kararsız... Diyor ki: "Bir diş çektirmekle bir çocuk doğurmanın acısı fark etmiyor..." Hekim rica ediyor:

"Karar verin... Koltuğu ayar edeceğim."

Diş hekimleri aralarında aşk üzerine söyleşiyorlar: "Söyle bakalım! İlk aşk ile son aşk arasındaki fark nedir?"

"İlk aşk ön dişler gibidir. Çabuk sallanır ve düşer. Son aşk ise, son çıkan 20 yaş dişi gibidir, ölünceye kadar zor sökersin..."

TERS İŞLER

Politikacılar gazetecilerin çoğu zaman ters işler yaptığını düşünürler. Pek de haksız sayılmazlar. Çünkü gazetelerin kuruluşunda başka işyerlerine göre farklılık vardır, örneğin bazı işyerlerinde gazete okuyanı işten atarlar, gazetelerde ise okumayan zor yaşar.

Kıbrıs'a gittiğimde bana ters gelen bir uygulama görmüştüm. Bakan arabalarının hepsi Mercedes idi. Evet, çok küçük ülkenin bakanları bisiklete binmez ama, yüz elli bin nüfuslu bir ülke bakanlarının ille de lüks otomobile binmeleri şart değil... Hâlâ sol trafiğin yürürlükte oluşunu da tuhaf karşılamıştım.

Bazı şeyler bilinmediği için duygulanma doğmaz. Oysa kâğıt peçete ile tuvalet kâğıdının aynı hamurdan aynı makinede yapıldığını bilenin keyfi kaçar. Bir kere akla takılmayagörsün... Oysa ikisi de sterildir, öyle olması da gerekir, ikisi de en önemli yerlerde kullanılır.

Bizim havayolları tuhaf mı tuhaftır. Cinnet getirtmeye, yürek ezmeye birebirdir. Hele Ankara'dan İstanbul'a gelecek son uçağın gecikme işkencesi katlanılacak çile değildir ama katlanırız, çünkü bu ülkenin insanı olarak yaşamaya alışmışızdır.

Vakit gece yarısını saatlerce geçiyor. Neredeyse şafak sökecek... Ankara'dan İstanbul'a gidecek olan son uçak

bir türlü kalkmak bilmiyor. Bizim havayollarının bankosuna yaklaşan orta yaşlı bir adam yer hostesine uçak bileti uzatıyor. Hostes hanım biraz şaşkın: "İyi ama bu çocuk bileti," deyince adam hırsla soruyor:

"Anladınız mı şimdi ne kadar beklettiğinizi?.."

İnsanların değeri ne ile ölçülecek? Parasıyla olmaz. (Olur diyenler de var ya, neyse...) Kaç şişe içtiği de ölçü değildir. Başka insancıl değerlerini, kültürünü kim, nasıl tartacak? "Hoş adamdır" falan gibi sözler de ölçü vermiyor. Herkes de tarihe geçecek değil ki, öldükten sonra tarafsız bilginler değerlendirsin... Bizim arkadaşlardan biri yine kolayını buldu:

"Cenazesine kaç çelenk geldiğine bakacaksın..."

Yok... Buna da razı değilim. Iskatçı (cenaze dilencisi) sayısından da bir sonuç çıkarılamaz. Cenaze kaldırılırken gülen insanlara rastlanırsa "çok sevilmezdi" denemez. Ağlayan bol olursa "çok sevilirdi" denemeyeceği gibi... Hem gülmek ille de sevinmenin işareti değildir. Ağlamanın ille de üzülmenin kanıtı olmadığı gibi... Bana kalırsa cenazede edepsiz fıkra anlatılmasın, yeter.

Cenaze deyince aklıma bir benzetme gelir. Bizim Karadenizli Talat, dostumuz Tosun'u iyi anlatır: "Ha Tosun ağabeyin ağzına düştün, ha imamın kayığına bindin... Aynı şey..." Talat'ın "imamın kayığı" dediği "tabut"tur.

Bazen "laf anlatmak" ne zor... İnsan en yakınına anlatamıyor. Oysa Karadenizli derdini çok ince anlatır... Biri arkadaşım olan üç kişi bir iş gezisine çıkıyorlar. Frankfurt'ta uçaktan inip kendilerini bekleyen otomobile binmişler, otoyola çıkmışlar... Çok yoğun ve tehlikeli bir sis var... Ama şoför oralı değil, deli gibi sürüyor. 150-160 ile... On metre ötesi gözükmüyor. Bizimkilerin ödü kopu-

yor, defalarca uyarıyorlar ama, şoför yine laf dinlemeyip çılgınca ve tehlikeli kullanışını sürdürüyor.

Arkada oturan yaşlı Karadenizli, son bir umutla şoföre rica ediyor: "Evladım! Biraz yavaş gitsen de manzara seyretsek..."

İnsanın işine sevgi duyması talihlerin en güzeli... Bir örneğini İsviçre'de duydum. Demiryollarından emekli olan birisine emekli maaşı dışında dolgun bir de kıdem tazminatı çeki veriyorlar. Ama adam çeki almak istemiyor. Ricası şöyle: "Ben ömrümü vagonlarda geçirdim. Onların dışında bir yaşayışa katlanamam. Siz bana kör bir hatta eski bir vagon verin de ömrümün bundan sonrasını onun içinde geçireyim. Bu çeki de geri alın..."

İsviçre demiryolları bu isteği yerine getiriyor ve yeni emekliyi bütün trencilere örnek gösteriyor. Adam da memnun ve mutlu... Yalnız bir tuhaflığını seziyorlar. Gece yarısı da olsa, kar fırtınası da esse, sigarasını vagondan dışarı çıkıp içiyor. Sorulunca nedenini şöyle açıklıyor: "Bana sigara içmeyenlere mahsus bir vagon verilmiş..."

Bu zata aferin!.. Yine de bir Avrupa emeklisinin mutluluğunu yaşıyor. Acaba bizimkiler ne yapar? Kulak verelim:

İki emekli... İkisi de iyice yaşlı... Parkta ayaklarını sürüyerek sabah gezintilerini yapıyorlar. İkisinin de gözüne park kanepesinde birbirine sarılıp öpüşen genç bir çift ilişiyor... İhtiyarlardan biri içini çekiyor, "Ah, ah! Genç olmalıymış..." Öteki farklı düşünüyor:

"Ben yokum... Birkaç öpücük uğruna 40 yıl daha çalışarak anam bellensin istemem..."

Üç türlü akıllı var. Az akıllılar orta karar akıllılardan daha bilgili... Aslında aklının az olduğunu kabul eden yok ama, içten içe duydukları korku onları bir şeyler öğrenme çabasına sürüklüyor. Orta karar akıllı kendine güvendiği için cahil kalmaktan korkmuyor, öğrenme tembelliğine düşüyor. Oysa aklı doğru dürüst çalışan ömür boyu öğrenme çabasını eksiltmiyor.

Günahımızı zor veriyoruz da masrafsız hediyeleri dağıtırken olağanüstü cömertiz... Hele bazı insanları hemen "büyük adam" yapıyoruz. Yanlış olduğunu bile bile... Oysa örneğin eşek kulağı büyük diye eşeklikten kurtulmuş olmuyor. Büyüklüğün asıl kaynakları gözle görülmüyor.

HAYALİ İŞ ADAMI

İş adamlarımızın arasına bazı garip mi garip kişilerin karışıp iz kaybettirdikleri anlaşılıyor. Böyle olduğunu sandığım birisini bir başka ciddi iş adamına söz arasında sordum: "Bu zat bir gece kumardan on milyon kazansa, ne yapar?" Tahminini söyledi: "Kısa bir Avrupa tatili yapar..." İkinci soru: "Ya piyangodan bir milyar kazansa?" Yanıt: "Bir Rolls-Royce otomobil alır..." Son soru: "Ya bir yakını ölse de yüz milyar miras kalsa?"

"Borçlarını öder."

Bu tip adamlara açıkça bir ad takılıp öylece anılmazsa, bunlara da "iş adamı" denirse haksızlık olacak... Herkes zan altında kalacak... Aslında bunları resmen ayıklamak gerekir ki, muzır örnek olmasınlar. Ülkemizde çocukların ahlâkını asıl bozanlar bu tip "hayali iş adamları"... Yoksa bir iki bacak resmi değil... Sınırsız ve dipsiz bir pişkinlik "hayali iş adamları"na at oynattırıyor.

Yeni bir "hayali iş adamı" güruhu yaratıldı. Böylelerini engelleme konusundaki resmi savsaklama pişkinliği bu tiplere utanma duygusunu büsbütün unutturdu. Dolandırıcılar yadırganmaz oldu. Elimde imkân olsa, akşamdan sabaha köşe dönme örneklerinin genç beyinler üzerinde yaptığı tahribatı ölçtüreceğim... Hem de birkaç tarafsız (hatta yabancı) araştırma grubuna... Aslında bu araştır-

mayı Ticaret ve Sanayi Odaları, TÜSİAD gibi kuruluşlar yaptırsa iyi olacak... Yaptırırlar mı acaba?

Bir "hayali iş adamı" yakınıyor: "Çok borçluyum... Aylardır sabahlara kadar uyuyamıyorum. Hiçbir gece gözüme uyku girmiyor..." Dostu soruyor: "Eziyet bu! Peki yi, nasıl katlanabiliyorsun?"

"Gündüzleri uyuyarak..."

Bir başka "hayali iş adamı" anlatıyor: "Son günlerde sürekli tehdit mektubu alıyorum." Arkadaşı yardımcı olmak istiyor: "Hemen polise bildir!"

"Mümkün değil... Mektuplar vergi dairesinden geliyor."

Akşamdan sabaha köşe dönen "hayali iş adamları"nın iplikleri bir pazara çıksa... Yani foyaları meydana çıksa... Yani şimdi bilinmeyen dalaverelerinin musluğu bir açılsa... Her birinin yaşayışı ikişer üçer haftalık dizi yazı olur. Polis romanı satışları durur. Ama "hayali iş adamı" teşvik edildikçe bunlar meydana çıkmaz. Gizli kalır. Biz de size ancak birtakım yakalanabilir zavallıları anlatmayı sürdürür gideriz.

Kapı çalınıyor. Açıyorlar... Gelen, açana soruyor: "Gazetedeki ilanı okudum. Yitirdiğiniz cüzdanı bulana çok yüksek para ödülü vereceğini bildiren siz misiniz?" Adam heyecanlanıyor: "Buldunuz demek... Size minnettarım..."

"Hayır, henüz bulmadım. Ancak aramaya başlamadan önce acaba ufak bir avans rica edebilir miyim?"

Hâkim hırsızlık sanığını azarlıyor: "Niye düzenli bir gelir elde etmeye çalışmadın?"

"Çalıştım ama, hep yakalandım."

Küçük hırsızların, küçük dolandırıcıların yüreği "hayali iş adamı" kadar kötü değil... Kusurları tembel oluşla-

rı, hırslarının bulunmayışı... Bir de çalışkan ve hırslı olsalar "hayali iş adamı" olacaklar.

Gece yarısı yaklaşıyor, iki berduş köprü altında uzanmış, gazete kâğıtlarına sarınmış, söyleşiyorlar: "Abduş'u çoktan beri görmedim. Nerelerde?" Arkadaşı biliyor: "Çalışıyor."

"Nee? Vay hırslı hergele vay! Para için yapmayacağı şey yok..."

Aslında banka soyguncularının parada gözü yok... Kanaatkâr insanlar... Topu topu yüz iki yüz milyon çalıyorlar. Milyarla götürmüyorlar. İki haydut banka soyuyor. Sırtlarında para çuvallarıyla kaçarlarken, alarm zilleri çalmış, polis peşlerine düşmüş... Bu durumda bile felsefe yapmaktan vazgeçmiyorlar. Birisi diyor ki:

"Sana söylerdim de inanmazdın. Para sahibi olur olmaz dert başlar diye... Görüyorsun işte..."

Buyurunuz lütfen, işte yakalanmış bir sanık daha: Mahkeme huzuruna çıkarılmış... Hâkim bey dosyaya bir göz attıktan sonra öfkelenip azarlıyor: "Sadaka istemişsin, kadıncağız kalkmış sana pasta vermiş... Sen de kalkıp kadının penceresine taş atmışsın... Utanmadın mı?"

"Taş atmadım, verdiği pastayı attım hâkim bey..."

Hâkimlere rahat ve huzur verilse, ne adalet gecikmesi olur, ne de adli hata kalır. Ancak konuları hâkim huzuruna "eksiksiz ve doğru olarak hazırlanmış" götürmek gerekiyor. 30-40 yıl önce dilimizde sakız olan "hâkim teminatı" sözünü duymaz olduk... Anlaşılan sorun çözüldü. (Acaba?..) Çözülmediyse ayıp oluyor. Hem sonra bir hâkim en az bir bakan kadar aylık almıyorsa, bundan da mahcup olmalıyız... Hâkimlerin ülkenin onuru olduğunu bilmeliyiz.

Genç adamın babasına oğlunun ne meslek seçtiği soruluyor. O da anlatıyor:

"Ben hukuk okumasını, hâkim olmasını istiyordum. Baktım ki çenesi durmuyor... Herkesin işine de burnunu sokuyor... Bari avukat olsun dedim..."

Evet... Avukatlar hakkında konuşurken dikkatli olmalı... Yoksa insanı hâkim huzuruna çıkarıverirler. Bana göre sorun yok... Korkmam... Müstesna değerde avukat dostlarım var. Onlar beni korur. Onun için dilimi tutmaz, anlatıveririm...

Hâkim sözü iyice uzatan avukatı uyarıyor: "Lütfen artık özetleyiniz! Zaten müvekkiliniz bankayı soyduğunu itiraf etti." Avukat hâkime kırılıyor:

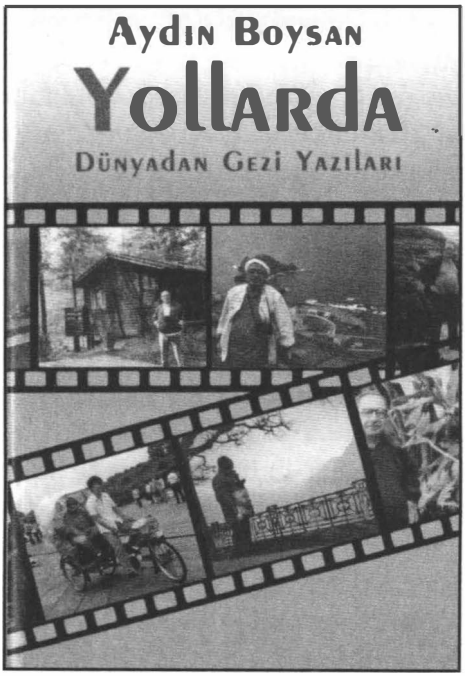
"Şimdi çok üzüldüm hâkim bey! Biz ikimiz de hukukçu olduğumuz hâlde siz sanığa benden çok inanıyorsunuz."

Mahkemenin son celsesi başlayacak... Son söz savunmanın... Sanığın babası avukata garanti ediyor: "Eğer oğ-

lumu altı ayla kurtarırsanız, size açıktan bir milyon lira daha ödeyeceğim." Duruşma bitiyor, avukat dışarı çıkıp babayı buluyor:

"Zor oldu ama başardık. Az kalsın beraat ediyordu."

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
YOLLARDA 1990

YANARDAĞ ATEŞİNDE MEZE PİŞİRMEK

Çocukluk ve gençlik hayallerin kaynaştığı dönem... Coğrafya öğrendikçe, "Ah bir görsem!" dediğimiz ülkeler, yerler, insanlar var. Yıllar geçtikçe, buraları gördükçe yüreğe sevinç doluyor. İşte Azor Adaları'nı da göreceğim. Atlantik Okyanusu'nun göbeğinde, kenarında, kıyılar, dağlar, vadiler ve göller harmanlayacağım. Buraları görmeyi hayal etmenin hiç de boşuna olmadığını anladıkça büsbütün sevineceğim. Hele hoş insanlarıyla kaynaştıkça...

Lizbon'dan kalkan uçak hemen Atlantik Okyanusu üzerinde uçmaya başladı. Dağınık, kaz tüyleri gibi seyrek bulutların üzerindeyiz. Batıya doğru uçuyoruz. Güneşi kovalıyoruz. Böylece güneş bir türlü batmıyor ama, zaman ilerliyor. İnce yüzlü güzel hostes önce içki, sonra akşam yemeği ve şarapları getirdi. İkramın hepsini kabule takatim yok... "Ah, eski günler" diye yakınıp duruyorum.

Uçağımız deniz kıyısına paralel bir piste indi. Beni Azorlar turizm kuruluşundan bir yetkili karşıladı. Ayrıldığım dakikaya kadar da yalnız bırakmadı, sürekli ilgilendi. Yakışıklı, güler yüzlü bir genç adam: Manuel Silva Oliveira... Arabasına bindik, 25 bin nüfuslu başkente hareket ettik.

Birkaç dakika sonra trafik tıkanmasından durduk. Kademimle mi geldim ne? Zar zor şehre yaklaştık, ara-

bayı bir yerde bırakıp yürüdük. İnanılır gibi değil... Şehir meydanında 50 bin kişilik bir kalabalık... Ağaçlardan hevenk hevenk insanlar sarkıyor... Birkaç tane bando mızıka ortalığı inletiyor. Kimi Birleşik Amerika'dan, kimi Kanada'dan gelmiş... Yerler bir karış yükseklikte çiçekten halı kaplı...

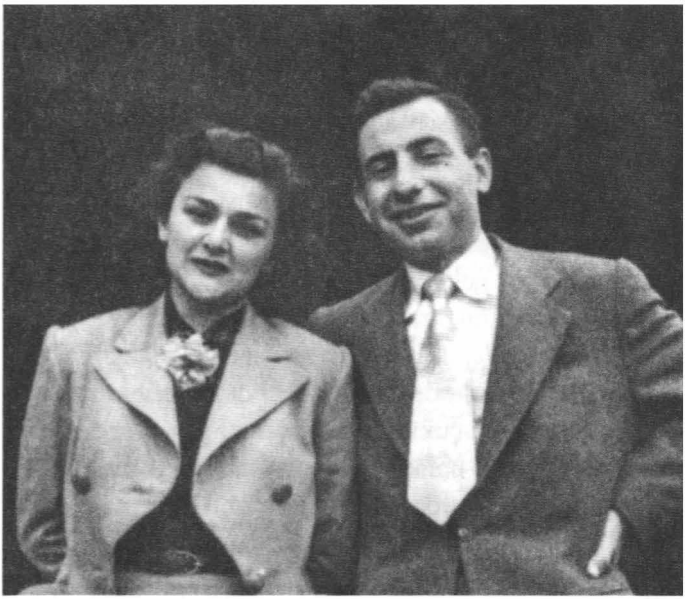
Hava kararda. Binlerce renkli ampul binaları ve ortalığı aydınlattı. Oliveira'nın koluna yapıştım. Bir kaybetsem bir daha bulamam... Otelimi bile bilmiyorum. Kafa dinlemek ha? Şaşkınlık içinde soruyorum: "Beni tenha bir adaya götüremez misiniz?" Oliveira kahkahayı basıyor.

Anlatıyor: "Azor Adaları'nın yılda bir gün olağanüstü ve en büyük bir bayramı var. Santo Cristo Festivali... Ponta Delgada'da kutlanıyor. Adalardan, dünyadan insanlar geliyor." Benim gelişim de tam o geceye rastlamış...

Sonunda bir restorana gittik. O gün ikinci akşam yemeği olacak bu! Balık çeşidinin zenginliği akıl almaz. Şaraplar anlatılamaz nefasette... Hepsi bu adadan... Bir de baktım, barbunya var. Lezzetli pişirdiler. Ya midyeli pilav? Bu gezide ne hâle geleceğimi daha o akşam anladım.

Yemek bitti. Oliveira beni 40 km ötedeki otelime götürüp iyi geceler diledi. Bahia Palace mükemmel bir yapı. Her yer ferah... Sabah olunca gördüm. Kumu altın rengi bir plajımız var. Elbet ayrıca yüzme havuzları da... Deniz kıyısında, her türlü lüksü olan, tek ve yalnız bir büyük otel bu... Evet, tam kafa dinlenecek gibi.

Birinci sabah uyanışımda dinlenmiş gibiyim. Geziye çıkınca yeme içme ayarımı kaçırıyorum. Bol ananas, kivi ve kahve ile bir kahvaltı yaptım. Oliveira geldi. Bindik arabaya, gezi programlarımıza başladık. Çevreyi gözümle sindirmeye çalışıyorum. Böylesi iyi oluyor. Her ilginç yer-

de durup rahatça seyrediyor ve fotoğraf çekebiliyorum. Villa Franca denen mahalleyi geçtikten sonra kıyı yolunu bırakıp kuzeye yöneldik, dağlara vurduk.

Bu adalar buruşuk mu buruşuk. Dağlar, vadiler, onlarca mı desem, yüzlerce mi... Düzinelerce de göl... Bunların güzelliği anlatılacak gibi değil ama, beni kıskançlıktan çıldırtan: çiçekler... Ortancalar, Japon gülleri, dağlar dolusu... Her bir kökte yüz iki yüz çiçek... Koca ağaçlarda açan her renkten manolyalar gül gibi katmerli... Açelya grupları tarlalar kadar... Koyu kırmızı, sarı, beyaz, turuncu, her renkte...

Furnas Vadisi'ndeyiz... Burası insanı hayretlere boğuyor. Yerden sıcak sular (gayzerler) fışkırıyor. 90-95 derece su... Anında yumurta haşlamaya, pamuk gibi mısır pi-

şirmeye birebir... Her yirmi adımda başka bir kaynak... Bazısı maden suyu, bazısı değil... Hepsinin lezzeti başka...

Yetmedi... Bu suların her biri bir başka çeşit şifa dağıtıyor. Göze mi iyi gelen istenir, romatizmaya mı, yoksa kelliğe mi? Hepsi bulunur. Hatta padişah macunu gibi işe yarayanı bile var. Öksürüğe iyi gelen su yok ama, bunun için de bir kuyu başına götürüp ciğerlere yanardağ havası çektiriyorlar, iyi geliyor (denedim).

Furnas volkanik arazisinde yer altı sıcaklığı yer yer zemin yüzeyine çok yaklaşıyor. Yere çıplak ayakla bile basılamıyor. Böyle yerlerde toprak biraz deşilince bir fırın inşa edilmiş oluyor. Bu çukura alüminyum folyoya sararak bir kap içinde et mi, balık mı, deniz mahsulleri mi, ne istenirse gömüp üstü toprakla kapatılıyor. Uygun süre sonra çıkarılan bu yiyeceklerin lezzeti bir başka oluyor. Kömür odun ateşi değil pişiren, yanardağ ateşi... Pişirdiğimiz zengin meze ve et çeşidi Furnas'daki zevkli otel sofrasında servis yapıldı.

İstanbul'a dönünce, "Yanardağ ateşinde balık pişirdim," dediğim zaman neler düşünen olmadı ki... Kimisi de sandı ki, yanardağ patladı da kızgın lavlar dereler gibi akarken, ben elimde ızgara, ateş geldikçe geri çekilerek balıkları nar gibi kızarttım... Ben böyle düşünenlerin kimler olduğunu not ettim. Günü gelirse açıklarım.

Bir mağara var. Ağzına yaklaşır yaklaşmaz, hemen uçurum peydahlanıyor. Dibi görünmüyor. Giden olmamış, olduysa bile dönmemiş. Bu mağara içindeki uçuruma biraz yaklaşınca insanı sıcak rüzgârlar yalıyor. Bu hiçbir şey değil... Ama günün 24 saati içeriden durmak dinlenmek bilmeden öyle sesler geliyor ki, insanın tüyleri diken diken oluyor.

Bu sesler tarif edilemez, notası yazılamaz. Gümbürtü, zırıltı, siren, vızlama, ıslık, dizi patlama, çıngıraklar, davullar, düdükler, homurtular... Yok yok, benim dilim bunları anlatmaya yetmiyor. İnsanın kanı donuyor.

Oliveira'ya soruyorum: "Bre bu nasıl iş? Bu sesler nereden geliyor?" Gözlerini kısıp hınzır bir gülümseme ile anlatıyor: "Elbet cehennemden... Yani biraz önce yediğimiz mezeleri hangi ateşte pişirdik sanıyorsun? Cennette ateş ne gezer? Elbet cehennem ateşinde..."

"Yapma yahu! Desene ki orada da yâ hey!.."

OKYANUS ORTASINDA LÜKS

Atlantik Okyanusu'nun ortasındaki takımadaların birinden kalktık, ötekine uçuyoruz. Azorlar'dan Madeira'ya... Öğle zamanı... Verilen nefis yemeği ve şarabı bitiremedim. Yorgunluktan da uyuyamadım. Okyanus üzerinde uçtuk da uçtuk. Uçuş süresi iki saate yaklaşınca birdenbire denizden köpek balığı dişleri gibi fışkıran kayalar gördüm. Madeira'nın doğu ucundaki bu manzara sevimsizdi. Ancak biraz sonra güzel gerçek gözüktü.

Santa Catarina Havalimanı'na indik. Karşılandım. 22 km ötedeki Funchal kentinde kalacağım. Arabaya bindik, gidiyoruz. Rehberim geçtiğimiz yerleri açıklıyor, ben de hem bakınıyor, hem de haritadan izliyorum. Burası da volkanik kökenli ve çok buruşuk bir ada. Sürekli olarak tünel, keskin viraj, viyadük ve uçurum kenarlarından geçiyoruz. Yolun yüzey kalitesi iyi.

Yerleştiğim Savoy Oteli çok büyük... Yüzme havuzu, tenis kortları gibi ne akla geliyorsa, hepsi var. Bir standart odası banyo ve dolaplarıyla 40 m^2'ye yakın. Belli, boyuna yeni katlar ekleyip salonları artırmışlar. Her şey iyi de odada televizyon yok. O güzelim kitaplık ve yazı odasında ise insan yok... Gelenlerden yazılı olarak rica ediliyor: "Lütfen martıları beslemeyin," diye... Bunu martıların midesi bozulmasın diye mi, yoksa dadanıp da ortalığı kirletmesinler diye mi istiyorlar, anlaşılmıyor.

Odamda ikram olarak bir küfe kadar taze meyve... İki küçük şişe de dünyaca ünlü Madeira şarabı ikramı var (devirecekler beni). Dosya içindeki bir tomar doküman arasında Madeira kitap ve broşürleri ile gezi programım bulunuyor. Ayrıca o akşam ve ertesi gün öğle yemekleri için iki davet... Bitmedi, ertesi sabah saat 9.30'da beni "hostes"imin otel girişinde bekleyeceği yazılıyor... (hoppalaaa...)

Saat kaç olursa olsun, gündüz uykusu alışkanlığımdır, hemen 1,5 saat uyudum. Dinlendim. Sonra kalkıp hazırlandım. TAP Madeira yetkili delegesi José D. Varela ile sayın eşi lütfettiler, beni gelip otelden aldılar. Akşam yemeği için tipik bir Madeira restoranına gittik: Parreira... Yemekleri ve folklor dansları ile tipik bir yerel restoran burası.

Müzisyenler Madeiralı... Değişik müzik aletleri arasında bir düzine yapma bebeğin tek notalı sesler çıkardığı garip bir tanesi var. Bu bizim tefin karmaşığı ve kibarı. Sevimli bir yaşlı adam çalıyor. Dansları ise genç kızlar ve erkekler yapıyor. Arada bir seyircileri de sahneye çıkartarak...

Yemekte önce lezzetli bir çorba ile salata geldi. Şarabı zaten soran yok. Koca sürahi ile getirip masaya sanki su koyar gibi bırakıyorlar. Et olarak şiş yedik desem anlaşılmayacak. Buranın şişleri yatay değil, düşey... Et parçaları portakal kadar. Masanın üstündeki demirlere asıyorlar da yedikçe bir parça daha çıkarıp veriyorlar. Adı: Espedata... Defne yaprakları ayrı bir lezzet veriyor.

Varela çifti sonra bana şehirde otomobille bir gece turu yaptırdı. Şehri tepesinden gören Pico dos Barcelos'a da çıktık. Funchal yüz bin nüfuslu gelişmiş bir şe-

hir. Bütün yıl sürüp giden turistik canlılığı ve elbet tesisleriyle... Her türlü lükse sahip düzine hesabı büyük otel var. Hoş geçen bir geceden sonra Varela'lar beni otelime bıraktılar.

Ertesi sabah kahvaltı ederken otelimde arandım. Meğer "hostesim" gelmiş. Kahvaltıdan sonra lobiye indim. Akça pakça bir genç kız beni buldu. Bu hostes işinden Varela'nın da haberi yoktu. Anlaşıldı ki kızcağız bir seyahat acentesi adına bana tur satmaya gelmiş... Hemen savdım... Böylece de "hostessiz" kaldım.

Saat 12.30'da bölge turizm direktörü Carlos Alberto F. Silva ile randevum var. Öğle yemeğine davetliyim. Önce biraz bilgi verecek. İşyerinde buluşuyoruz. Yanında görevli bir hanım var. Bölge turizm ve kültür sekreteri Maria Helena Valadares... Madeira'yı anlatıyorlar... Zaten büyük kısmı bende yazılı olarak var. Konuşma yarım saatte bitiyor. Carlos Alberto ile birbirimizden, karşılıklı olarak hoşlanmadık. Benim yemeğe Maria Helena ile gitmem konusunda açık açık anlaştığımıza ikimiz de sevindik sanıyorum.

"Yemek turizm okulunda," dediler. İçimden, "İyi, hafif geçer," diye sevindim ama boşuna... Otomobille şehir kenarında şiir gibi bir bahçeye gittik. Çiçeklere gömülmüş bir pavyona girdik. Olağanüstü şık üniformalar içinde genç erkek ve kızlar bizi karşıladı. Bunlar öğrenciler... Yemek pişirmek dâhil, her işi hocalarının nezaretinde yapıyorlar. Kıskandım... Turizmle ilgili dostlarımın kulakları çınlasın.

Yemek yarım kavunla başladı ama, içinde karidesler ve havyar var... Sonra yumuşacık bir mantarlı et... O salonun güzelliği, o masaların düzeni ve mobilyalar, o salon ve masa çiçekleri... Ya o gençlerin inceliği, kibarlığı ve işbilirliği... Turizmin temel taşları arasında böyle okullar olsa gerek.

Hotel Savoy'un General Manager'i bazı günler bütün müşterileri akşamüstü içkisine davet ediyor. Yer: 9. kattaki gece kulübü... Sunulan, Madeira şarabı... Herkes şık. Gelenlerin yüzde sekseni benden yaşlı... Yüzde beşi otuz yaşından aşağı... Yeter mi?

Bir akşam eski şehirde önü bahçeli bir balık restoranına gittim (Maria Helena'nın tavsiyesiyle). Golfinho'da balık ve deniz mahsullerinin bayramı yapılabilir. Patron ilgilenip mutfaktaki ve dolaptaki balıkları gösterdi. Garsonlar güler yüzlü keratalar. Tam bizim alıştığımız gibi şakalaştık.

Hınzırlar biraz sonra masama bir küçük Türk bayrağı da koydular. Hesaptan da indirim yaptılar.

BUDAPEŞTE'DE YAŞAMA ZEVKİ

Bir akşam vakti. İstanbul'da ünlü grafikçimiz Mengü Ertel dostum telefon etti. Varşova'da bir afiş bienali olduğunu, bu vesile ile grafikçiler meslek kuruluşu olarak Orta Avrupa'da 15 günlük bir otobüs gezisi düzenlediklerini bildirdi. Benim de katılmamı istedi. Rastlantı bu ya! Ben de tam böyle bir program yapıyordum. Hele bir otobüs dolusu saydığım ve sevdiğim insanla beraber olmayı sevinerek kabul ettim. Yalnız Balkanlar'a otobüsle değil, uçakla gidip geldim. Başa ve sona kendi programımı ekledim. Onlarla Budapeşte'de buluştum. Macaristan-Polonya-Çekoslovakya-Avusturya'da birlikte otobüsle dolaştık. Viyana'da tekrar vedalaştık.

Gezimin başında Viyana'ya uçakla gidip birkaç gün kaldım. Oradan bir Macar treni ile Budapeşte'ye geçtim. Dört saatlik yol... Manzaralar güzel. Tuna var, ormanlar var. Trene biner binmez Macar sevimlilikleri başladı. Bana göre o anda en önemlisi elbet vagon restoran... Şef garsonun gözlerinin içi gülüyor. Önerileri mükemmel. Aperatif: kiraz rakısı... Arkadan salata ve sirkeli biber turşusu. Boğa kanı şarapla beraber nefis bir et yemeği. Sonunda adıyla sanıyla Türk kahvesi... Hem de bakır cezveden... Ayrılırken ocaktan bir ikram: Barak... Yani ünlü kayısı rakıları... Macaristan hoş başladı.

Trendeki Avusturya-Macaristan sınırını geçme işi rahat düzenlenmiş. Tren giderken pasaport gümrük kontrolü yapılıyor. Macar gümrükçü, "Deklare edeceğiniz bir şey var mı?" dedi. "Yok," deyince selam verip gitti. Hatta gezgin banka memurları var. Döviz karşılığı Macar parası Forint veriyorlar. Rahatlık bu!

Macaristan'ın sevilen turist ülkesi olması uzaktan bakınca biraz şaşırtıyor. Öyle ya! Dağı yok, denizi yok... Yamyassı, dümdüz bir ülke... Çekecek ne var ki?

Oysa gitmeyen anlamıyor. Giden ise daha sınırdaki gümrükçüsünden ve polisinden başlayan sıcak davranış, güler yüz, yardımseverlik, konukseverlik, müzik aşkı ve en önemlisi güzel insanlarla karşılaşıyor... Bakılsa da güzel, bakılmasa da...

Üstelik bu güzel insanları çerçeveleyen mekânlardaki tatlılıklar gelene zevk veriyor. Kasabalara kadar yayılmış yüksek düzeyde orkestralar, opera ve bale toplulukları ülkede müzik sanatının insanlarca nasıl sayıldığını anlatıyor. Budapeşte'nin en önemli meydanlarından birinin adı: "Blaha Lujza tér"... Opera sanatçısı bir hanımın adı.

Budapeşte güzel... Dünya kenti... Büyük şehir ama, dev kent olmamış. Macaristan'ın sanat ve kültür merkezi. Ama yerel değil, uluslararası düzeyde. Ruhsal zevkleri bir kenara bırakıp ten ve beden zevklerine gelince kent ve insanlar öyle keyifli, öyle canlı, öyle ateşli ki, pişman dönen bu dünyanın her yerinde doyumsuz kalır. İşte bu nedenlerle Budapeşte için "Doğunun Paris'i" deniyor.

Paris deyince akla yalnız gazinolarla fahişeler gelmemeli... Sanat, kültür ve bilimin derinden derine kaynaşmadığı şehir uygar olamaz. O kentin neşesi de arabesk tepişmelerden öteye gidemez. Önce sanat, kültür ve bilim

şart... Sonra yaşama zevki, yani yeme içme ve sevişme incelikleri... Daha sonra gazinolarla fahişeler varsa eğer, onlar da kentlere renk katıyor.

Budapeşte öteki Paris'lerden biri olsun da Lido'su, Maxim'i, Moulin Rouge'u olmasın, mümkün mü? Eh, niyetimiz de Paris'inkilerle karşılaştırmak değil mi? Gidiyorum. Elbet sürekli değişen varyete programları var ama, bir gösteri daha var: Erotik Şov. Ne yapalım? Görev bildik, ona da gidiyorum.

Gece kulüplerinin teknik kuruluşları kusursuz. Sahne yükselip alçalıyor, her türlü dekor ve ışık numarası var. Sahneye yalancı aslanlar, zürafalar çıkıyor. Ya da Âdem ile Havva mı çıktı? Hemen bir cennet dekoru hazır. Sahnede şarkı söyleyip dans eden kızların güzelliğine gelince estetikteki bilimsel tanıtım gibi anlatayım da kimse kötü yürekliliğime vermesin:

"Bende bilinçli veya bilinçsiz olarak mevcut olan güzellik anlayışıyla çok iyi bağdaşıyorlar."

Budapeşte güler yüzlü, kibar, uygar ve zevkli insanların imar edilmiş güzel ülkesi... Yeme, içme, yaşama (ve erbabının söylediğine göre sevişme) zevkleri açısından. Paris'ten geri kalmıyor. Fiyatlar Paris'te kazık, oysa Budapeşte'de kesinlikle ehven...

Gece kulüplerinde sahne şovları gece yarısından yaklaşık bir saat sonra bitiyor. Ancak kulüpler sabahın üçüne beşine kadar açık... 1'den sonraki zaman artık "kesilme" saatleridir. "Vuslat" sözlerine kanıp kendini koyveren hacıağalar için bu saatler dünyanın her yerinde olduğu gibi acımasız masraf hesaplarıyla son bulur.

Çigan müziği Budapeşte'nin vazgeçilmez zevki... Klasik bir Çigan orkestrasında iki keman ile beraber alto,

çello, bas, flüt ve çembalo bulunuyor. Yöneten bir başkemancı, yani bir "primas"... Yüzyılımızın en ünlü keman virtüözlerinden Yehudi Menuhin diyor ki: "Çigan müziği sanatı da aşar, o bir sihirdir."

S. Vajda bir primas'ın keman çalmasını "kuru odunun gözyaşları" başlığıyla dile getiriyor. Anlatılıyor ki, primas Pal Bura'nın cenazesinde karalar giymiş yüz primas keman çalarak yürümüş... Herkes gözyaşı dökmüş... Keman çalanlar da...

Çigan müziği neredeyse, ben de oradayım. Orkestra genellikle yedi kişi... Üçü kemancı. Üçünün de tenleri koyu mu koyu, gözleri yeşil mi yeşil... Başkemancı kulağıma bir yaklaşıyor, bir yaklaşıyor ki, kafamı oynatamıyorum. Neme lazım? Sanata saygısızlık olmasın... Çardaş Fürstin, Çingene Baron melodileri inliyor da inliyor. Ağdalı ağdalı... Kulaklarımı yıkamadan notalar beynimden uzaklaşmıyor.

Macar mutfağı civardaki en zengin çeşitli ve lezzetli olanı... Ördek, hindi ve kaz sürülerle... Dana eti gevrek...

Deniz kıyısında olan ülkelerden daha çok balık bulunuyor. Ustaca pişiriyorlar. Mantarlı fogaş (sudak), yağda alabalık, mersin şiş, biberli sazan gibi nefis yemekler demcileri yoldan çıkarıyor.

Bibere gelince, Macar mutfağının oksijeni... Onsuz nefes alınmıyor. Daha 13. yüzyılda lakap takmışlar "şeytanın baharatı" diye... Zehir gibisinden, parmak kalınlığında kırmızı dolmalık bibere kadar her çeşit kullanılıyor.

Macaristan'da yaz güneşi uzun süreli ve kızıştırıcı... Bu yüzden üzümlere ateş giriyor. Şaraplar serinletmiyor da kızıştırıyor. Tokay şarapları ünlü mü ünlü...

Anlatılıyor ki, Rus Çariçesi II. Katerina da, Fransa Kralı XIV. Louis de beyaz Tokay şaraplarına bayılırlarmış... Voltaire ve Schubert de yalnız Tokay içmek isterlermiş.

Macar insanı geleneksel ama hâlâ geçerli biçimiyle şöyle selam veriyor: "Dileğimiz şarap, buğday ve barıştır."

SOKAKLARDA

Eski şehrin eski meydanında eski belediye binası... On birinci yüzyılda başlayıp tam sekiz yüzyıl süren bir binalar kompleksi... Mimari bütünlüğü var. Dış duvarında ünlü bir astronomik saat bulunuyor ki, büyük numara... Beş yüz yaşında... Saatten başka ayların, günlerin, yıldızların hareketlerini gösteriyor. Saat başı kuş çıkmıyor da Hazreti İsa ile On İki Havari'si çıkıyor. Binlerce, on binlerce insan bu gösteriyi her saat başı seyrediyor.

Eski meydan (Staromestke namesti) on bin metrekareye yakın. Prag'da en önemli tarihi yerlerden biri... Meydanda Jan Hus anıtı var. 1915'te 500. ölüm yılı nedeniyle yapılmış. Üstündeki yazı: "Zaferi gerçek kazanacak." Alan yüzlerce yıl, 1968 olayları dâhil, politik gösterilere merkez olmuş.

Meydandaki bir kahveye oturuyoruz. Çekçede de Polonya'daki gibi sessiz harf bolluğu yüzünden dilimiz dolaşıyor. Tan Oral'a soruyorum: "Zmrzlina ister misin?" diye... Reddediyor: "Öyle münasebetsiz şeyler istemem." Oysa "zmrzlina" dondurma demek.

Prag denen hazinenin eşi bulunmaz bir mücevheri: Karluv most (Karl Köprüsü). Moldau üzerinde... Eski şehri Hradjin Tepeleri'nin altına bağlıyor. 14. yüzyılda başlanmış, 15. yüzyılda bitirilmiş. Boyu 520 metre, eni 10 metre. Taşıtlara yasak, yalnız yayalar kullanıyor.

Köprü aynı zamanda bir sanat eserleri müzesi... İki yanında dizi dizi heykel grupları var. Tıpkı bir heykel galerisi... Ama açık havada... Köprünün iki başında görkemli kuleler bulunuyor. Bir ulaşım aracından çok bir gezinti ve sohbet yeri burası... Moldau Nehri'nin güzelliği, nehirdeki çiçeklenmiş adalar, Prag'ın büyüleyen büyük kent mekânları ve saygıdeğer mimari ahengi en güzel noktadan, yani Karl Köprüsü'nden seyrediliyor.

Praglı J. Haşek'in aslan askeri "Şvayk" da dünyada ünlenen edebiyat tiplerinden biri... Bu eserden oluşan tiyatro oyunu da... Prag'da bugün bile Haşek'in ve Şvayk tipinin yaşatıldığı sevimli bir restoran bulunuyor: U Kalicha... "Kadehe doğru" gibisinden bir anlamı var. Çekler güçlü mizah yeteneğine de, yeme içme zevkine de sahip bulunuyorlar. Hem zaten Çeklerin yaşadığı yerin adı "Bohemya"... Daha ne olsun? Serde "bohem"lik var.

Dünyanın bir numaralı birası Alman falan değil, Çekoslovak... Plzen kentinde imal edilen "Pilsner Urquell"... Dünyanın her yanında Pilsen tipi bira yapılıyor. Hepsi ruhsatlı mıdır, bilmem. Ancak orijinalinin şişesinde "Dünyada Plzen kentinde üretilen tek Pilsen birası" yazıyor.

Prag Çekoslovakya'nın aynı zamanda ekonomik merkezi. Ürünleri makine, ilaç, besin ürünü ve kâğıt olan 90 kadar endüstri tesisi Prag'da çalışıyor. Bir düzine kadar büyük mağazanın yanında dört bin kadar mağaza ve dükkân oldukça geniş mal çeşidi sunuyor.

Prag'a komşu ülkelerden her yıl milyonlarca turist geliyor. Ancak son yıllarda Batılı komşulardan gelen turist sayısı da milyonu aşmış.

Prag'ın ünlü mü ünlü bir meydanı var: "Vaclavske namesti". Kralları Wenzel'in (Venceslav) adıyla anılıyor. Ancak gariplik şurada: Meydan dedikleri bu kent içi mekânın boyu 680 metre, eni 60 metre... Meydan desek değil, çünkü dar, bulvar desek değil, çünkü kısa... Ancak hemen açıklamalıyım: Bu sayılar insanı aldatıyor. Wenzel Meydanı'nın mükemmel bir mekân bütünlüğü olduğu içinde adım atınca anlaşılıyor.

Mekânı bütünleştiren etkenlerden biri alan zemininin güneydoğu yönünde göze batar biçimde yükselmesi... Sonra bu dar cephede ulusal müze binasının güçlü yükselişi... Müze kitlesinin ve Wenzel Anıtı'nın meydana derinliğine hâkim olması... Sonra da bütün meydan cephelerini saran binaların uygun yükseklikleri ve kaliteli mimari çehreleri...

Wenzel Meydanı şehrin en canlı yerlerine yakınlığı, ayrıca kendi canlılığı, taşıt trafiğinden oldukça kurtarılma-

sı nedenleriyle kalabalık... Otel, restoran, kahve, sinema bol... Alışveriş olanakları geniş... Prag'ın en keyifli yerlerinden biri... Gece gündüz...

Bir sofrada yemek de önemli ama, sofraya oturmanın asıl önemli yanı birlikte olunacak insanlar... Onlarla yapılacak sohbet... Tan Oral ile Behiç Ak da sofradaysa, yemek bahane... Makbul insanlarla beraber olunsun da isterse yalnız peynir ekmek olsun. Hele bir de ekmeğin iki yüzü de iyice kızarmış olursa, neşe ve huzur için başka isteğimiz yoktur. Ancak yoktur da, yemek de mükemmel olursa, ona da itirazımız yoktur.

Prag'ı Paris'le karşılaştıracağım ya! Wenzel Meydanı'nda çok iyi restoranlar var. Ambassador Oteli'nin Fransız restoranına hep birlikte giriyoruz. İyi karşılanıyoruz. Hemen aperatif şişeleri geliyor. Sipariş almalarında bile bir incelik, bir yardım var. Ordövr ve salata servisi yapıldı. Ben Chateaubriand istedim. Şaraba diyecek yok!

Bizim sekiz kişilik masaya dört smokinli garson hizmet ediyor. Onurlarına dokunuyorum: "Macarlar palaçinkayı iyi yapıyor. Siz de yapabilir misiniz?" Dediğim oluyor: "Daha iyi yaparız!" Ve yapıyorlar. Bu mükemmel yemek kahve ve konyakla son buluyor. Ödenen para mı? İstanbul kebapçılarından daha ucuz.

ANIT-KENT KRAKOV

"Krakov olmasaydı, Polonya ne kadar yoksullaşırdı..." diyorlar. Bu savda paranın sözü edilmiyor. Anlatılmak istenen, kentin Polonya tarihi ve kültürü açısından önemi...

"Krakov Polonya şehirlerinin en şatafatlı ve görkemlisidir," demeye ağız alıştırmışlar. Yalan da değil... Mimari güzellikler ve şehir yapısının tadı yanında, Krakov yedi yüz bin nüfusu ile katlanılabilir şehir büyüklüğü sınırları içinde...

Öte yandan bizim Vistül demeye alıştığımız Wisla (Weichsel) Nehri sürprizli dönüşler yaparak şehir ve çevresiyle oynaşıyor. Biz İstanbullular pide gibi yamyassı şehirlerden hoşlanmayız. İniş yokuş isteriz. Krakov da öyle... Üstelik topografik yapısı ile tepeleri güzelleştiren binaları şehre yükseklik boyutlarında da ahenk katıyor.

Krakov'da yalnız koca meydanlar ve caddeler yok... Daracık sokaklar, alçacık kemerler, minicik gizli köşeler var. Şehir yapısında Gotik, Rönesans ve Barok çağlardan birbirine akan zamanın romantik etkileri insanları sarıyor.

Krakov Pazar Meydanı (Rynek Glowny) 200 x 200 metre boyutlarında... Avrupa'nın en büyük kent meydanı. Bu ölçülerin neden bu denli battal boy (extra large

size) oluşu anlaşılır gibi değil. Bıktırıcı, bezdirici bir büyüklük bu!..

Bu yabansılığı yumuşatan bazı etkenler var. Anlaşılan meydan yapıldıktan ve marifetin ortaya çıktığı görüldükten sonra boyutların saçmalığı kavranmış... Meydanın tam göbeğine bir bina kondurulmuş... "Kumaşçılar" binası bu yapı.

Bu da büyük ama, nispeten sevimli bir yapı. Yıkılmış olan eski belediye binasından kalan kule ile uyuşuyor. İyi ki de yapılmış, böylece meydan kademelenmiş, biraz da ufalmış gibi gözüküyor. Ayrıca battal boy Pazar Meydanı'nı çeviren binaların yükseklik oranları uygun. Mimarlık yapıtları olarak da düzeyleri doyurucu...

Böylece bu koca meydan yenilir yutulur duruma geliyor. Çevredeki canlılık, kahveler, çocuk güvercin ilişkileri, koca koca kitapçılardaki kalabalık, bu etkiye yardım edi-

yor. Kule bodrumundaki şarapçının bu yardımdaki payı unutulmamalı...

Pazar Meydanı'nın kenarında bir kilise var. Her saat başı çan çalmıyor da trompet sinyali veriliyor. Hatta öğlende saat 12'de bu sinyal radyo tarafından yayımlanıyor. Sinyal Orta Çağ'dan kalan bir şarkı: Hejnal Mariacki... Ancak her öğlende şarkı tam orta yerinde birdenbire kesiliyor. Neden?

Çünkü yüzyıllarca önce bir Tatar oku melodinin tam ortasında trompetçiyi vurmuş da ondan...

Bir ucu Pazar Meydanı olan Florianska Caddesi'nin öbür ucu bir kale burcu... Artık yıkılmış olan eski surlardan artakalmış. Bu burçta (çapı 24 metre) dışarı ateş etmek için 130 mazgal aralığı bulunurmuş... Neye yarar artık? Olsa olsa içinde antik tiyatro eserleri oynanır.

Ulica Florianska'daki bir otelde Balzac da konuk olmuş, Frans Liszt de... Bu caddedeki yabancı resim sanatı müzesinde Leonardo da Vinci ve Rembrandt'tan birer tablo sergileniyor.

UZUN GÖL KIYISINDA: LOCARNO

Sabah erken kalktım. Lugano'dan ayrılıyorum. Trenle Locarno'ya geçiyorum. Bu kentin adını söyledikçe nedense aklıma Atatürk dönemi Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras geliyor. Tren yolculuğu kısa, bir saati bulmuyor. Lugano İstasyonu'nda gazeteciye bakarken "Hürriyet" satıldığını görmeyeyim mi? Üstelik kendi yazım da var. Böyle rastlantılar uzak yerlerde özellikle keyif veriyor. Kendimden mektup almış gibi oldum.

Trenimiz Giubiasco İstasyonu'nda Locarno'ya yöneldi. Bir dağın göbeğine doğru hızla gidiyoruz. Tünel deliği göremiyorum. Bre nereye? Birden ortalık kararda. Bir tünel geçtik. Işığa çıkar çıkmaz birden önümüzde Lago Maggiore'yi (Uzun Göl) uzanmış gördük. Kıvrıla kıvrıla... Bir kadının uzanışı gibi... Sere serpe... Manzaranın yürek oynatan güzelliğini başka türlü anlatamam ki...

Locarno'yu kitaplardan biraz tanıdım ama, yeni geliyorum. İstasyonda iner inmez, hemen kıdemli gezgin çakallıklarına başladım. Hemen büyük bir şehir planı aldım. Ascona ile birlikte... Planı yönüne koyup göl neresi, çevre kentler ve köyler nerede kavrıyorum. Otobüs şebekesi planı bilinmeden olmaz. Binalar dik yamaçlara yapıştırılmış sanki... Bu vahşi yokuşlar yaya çıkılamaz... Funicolarelere (tırmanır tramvaylar) binilmeli ki, yüksek-

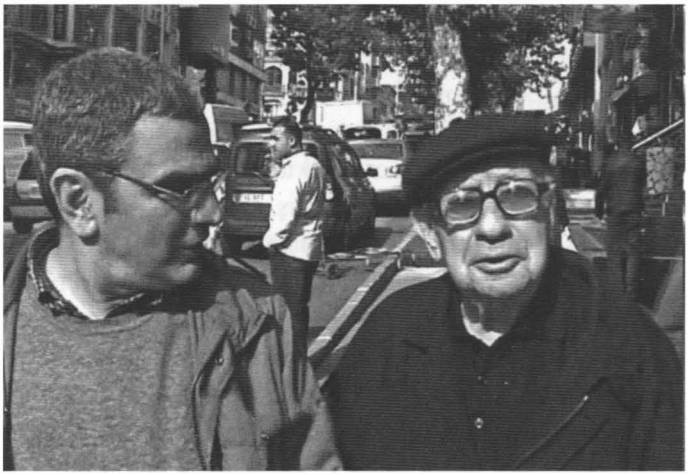
lere çıkılsın, manzaranın göğüsleri, bacakları doyasıya seyredilsin... Fotoğrafları çekilsin... 20 dakika sonra Lacorno ve Ascona'nın yabancısı değilim artık...

Göl kıyısında yürüyorum. Suda yansıyan parlak güneş gözlerimi kamaştırıyor. Parktaki çiçekler renkleri, biçimleri ve boyutları ile de delirmiş. Arkasında palmiyeler, sonra göl sularına balıklama dalan masif çıplak kayalı dağlar ve sonra ormanlar... Arkasında da sonsuz ömürlü karlar ve buzulları ile yükselen Alp Dağları... Bu kadar karışıklık olur. Sanki dünya iklimlerinin kartpostalları birbirine yapıştırılmış gibi...

Biraz sonra park güneşlenmesinden bıkıyorum. Yüz metre ötede tırmanır tramvay istasyonu olduğunu biliyorum (palavra değil, elimde plan var). Gidip biletimi alıyorum. Kıvrıla kıvrıla keçi gibi tırmanıyor yampiri tramvayımız... Son istasyona gelip çıkıyoruz. Solda Locarno, sağda Ascona ayaklar altında... Sanki kentlerin planlarını tepeden görüyoruz.

Bir kahve, biraz seyir, biraz fotoğraf derken az ötedeki teleferik aklımı çeldi. Gittim ona da bilet aldım. Cardada'ya, daha yükseğe çıkıp kocaman gölü daha yüksekten seyredeceğim. Ama bir de baktım ki gişedeki adam bana dağların tepesine kadar bilet vermiş... "Ne oluyor?" dedim. "Aaa, tepeden dünyanın en güzel manzarasıdır, seyretmezseniz yazık olur," dedi.

Otuz kırk kişi kadar teleferik vagonetine bindik. Yükseldik, yükseldik, bir hoş yere daha geldik. Bir de ne göreyim? Tele takılı iskemlelere bindirip daha yukarı çıkaracaklar... Bu mendebur icadı oldum olası sevmem... "Binmem!" dedim. Çoluk çocuk etrafıma toplandılar, dalga geçiyorlar. "Bin!" diyorlar, "Binmem!" diyorum.

5-10 yaşındaki çocuklar çevremde dolaşıp kahkaha atıyorlar...

Derken efendim, bir hanım gelip gözlerini gözlerime dikti... Büsbütün titremeye başladım. Ornella Mutti'nin küçük kardeşi olsa gerek bu güzel hanım... "Herhâlde korkmuyorsunuz ama değil mi?" dedi... Titremem geçti... "Haydi birlikte çıkalım!" dedi. Elimden tuttu... Uçuruma götürse gideceğim... O tele asılı iskemleye yan yana oturduk.

İskemlede yere düşülmesin diye kapatılan bir emniyet odunu var. Göbeğim yüzünden zor kapandı, nefesim daralıyor. Hareket ettik. Uçuyoruz sanki... Altta sivri sivri kayalar... Bir tarafımdan soğuk geliyor ama, elimi uzatıp kapatmaya takatim yok. Üstelik güzel kız da hareket eder etmez elimi bırakmasın mı? Bir yandan rüzgâr esiyor, meret iskemle sallanıp duruyor.

Velhasıl Alpler'in güneyinde, İsviçre'nin en alçak seviyede göllerinin kıyılarında güneşlenip kaşınırken, ken-

dimi bir saat sonra birdenbire Alp Dağları'nın tepesinde, Cimetta'da buluverdim. Herkes kayak yapıyor. Karlara gömüldüm, donacağım. Daldım restorana... Hemen karanfilli sıcak şarap ısmarladım. Yanına soğuk et, prosciutto... Peynir mi? Gorgonzola elbet...

Kendime geldim. Yanımda oturanlarla sohbete bile başladık. Toplam boyu 70 km'ye yaklaşan Lago Maggiore, güneye doğru uzanıyor. Yer yer sisler içinde... Bir o kadar daha uzaktaki bir beyazlığı gösterip anlatıyorlar: "Orası Milano... Bu gördüğümüz beyazlık sis değil... Endüstri atık gazları... Bazı günler bu renk kırmızı olur. Milano'nun havası çok kirlidir."

Locarno'nun en canlı yerlerinden biri Piazza Grande dedikleri çarşı meydanı. Tıpkı Bern'deki gibi arkadlı çarşılar var. Bern'de insanları kar ve soğuktan koruyan arkadlar burada güneşten koruyor. Kış ortasında bütün bulvar kahveleri açık... Deri ceketli oğlanlar motosiklet hırlatıyorlar.

Lugano ve Locarno'da kent mekânlarını dolaşıyorum. Elbet yaya... Şehirler başka türlü yüreğe sindire sindire tanınmıyor. Şehir iç mekânları sınırlı hacimler... Sınırsız değil... Her bakışta dibi görünüyor, iyi... Çünkü bunların içinde yaşanacak... Buralarda da sokaklar, caddeler, meydanlar küçük, ölçülü ve kavranır büyüklükte... Çünkü kent mekânları insanlar için olmalı... Sınırsız mekânlarda rahatsız olmayanlar develer... Çöllerdeki gibi...

SOFRA KEYİFLERİ

Atina, tarihi en eski dünya kentlerinin ön safında... Ne çağlar geçirmemiş ki?.. Ancak günümüz Atinalısının günlük yaşayışında nice yüz, nice bin yıllık tarihi pek taktığı yok... Ne yapsın? Sabah tarih akşam tarih yaşanmaz ki... Akropolis Tepesi'nin dibindeki yollardan bin kez geçiyor da kafasını kaldırıp bakmıyor.

Turistlere en önce öğretilen yerlerden biri Plaka denen mahalle... Akropolis'in kuzeydoğu eteklerinde... 1833'te yeni Yunan Devleti kurulup Bavyeralı Otto birinci kral olur olmaz, ilk işi bu mahalleyi kurmak olmuş. Alman ve Danimarkalı mimarlar getirtip Plaka'yı klasik Avrupa binalarıyla donatmış...

Ama aradan yıllar geçip Atina genişleyince spekülasyon canavarı bu iki katlı binaları yutmaya başlamış. Yerlerine yüksek otel ve iş hanları yapılmaya girişilmiş. Çok katlı restoranlarda turistlere güya gerçek buzuki müziği ve Grek mutfağı sunulmaya başlanmış... İlk ve tipik Atina mahallesinin bir bölümü böylece yok olup gitmiş.

Atinalılar tüm Akdeniz'de geçerli keyifleri büsbütün kendilerine özgü biçime sokuyorlar. Şehirde iki binden fazla taverna var. Açık havada akşam yemeği vazgeçilmeyen zevk.

Kimse akşam yemeğine akşam 9'dan önce oturmuyor. Yemekten sonra eve giden yok. Hele yazın meydanlara,

sokaklara taşan kahvelerde saatlerce çene jimnastiği yapılıyor. Uykuya ancak gecenin ileri saatlerindeki serinlik başlayınca gidiliyor.

Yunan "kafeneion"ları Avrupa "café"lerine benzemiyor. Daha çok bizimkileri andırıyor. Pişirilen kahve de tıpkı bizimki gibi... Sadeden şekerliye kadar. Kahvesi az ya da çok, kaynamış, köpüklü, nasıl istersek geliyor. Hoş bir alışkanlık daha var: Kahve ile birlikte bir bardak serin, lezzetli su getiriyorlar.

Her sokakta, her yerde, her köyde kafeneion var. Gazete de okuyorlar. İskambil veya tavla da oynuyorlar. Ama asıl keyif aldıkları şey konuşmak... Tarihten dünya politikasına, yolsuzluklardan seks dedikodularına kadar her konuda... Bir benzerlik daha: Burada, özellikle köylerde yalnız erkekler oturuyor.

Atina kahveleri bir çeşit sosyal kulüp. (Galiba bizimkiler de biraz öyle...) İşleri dışında hobileri olmayanların gideceği başka yer de pek yok... Kahvelerde ülkenin tüm işleri konuşuluyor. Hatta şaka niyetine deniyor ki: "Atina'ya bir casus gelse, birkaç gün bir kafeneiona dadansa devletin bütün sırlarını öğrenir. Ayrıca yorulması gerekmez."

Evet... Bir ülkeyi, tarih ve sanatını azıcık olsun öğrenmeden tanıma olanağı yok... İş bununla da bitmiyor. Bir ülkede "damak kültürü"nün nerelerde olduğunu öğrenmeyen, anlamayan gezgin boşuna dolaşmamalıdır. Ben de görevimi ciddiye aldım. İncelediğim önemli konulardan biri "uzo" ile bizim tip rakı arasındaki farktır.

Esasta ikisi arasında sınıf farkı yoktur. İkisi de imbikten geçmiş anasonlu içkidir. Tek fark rakının daha sert oluşudur. Lezzeti rakıcılara ters gelen içki mastika, yani sakız rakısıdır.

Bir akşam Mikrolimano'ya gideceğim, otel kapısına çıktım, üniformalı kapıcıdan bir taksi istedim. Kaşarlanmış kapıcı standart bir taksi çağırmadı da az ötede duran bir adama, "Apostool!" diye bağırdı. Hemen bir korsan taksi geldi. Kocaman bir Mercedes... Kıyı meyhanelerinin önüne bıraktığında bin drahmi istedi. Akşam keyfimi bozmamak için dalaşmadım. Parayı verdim.

Uzunca bir süredir yurt dışındayım, resim gibi yerlerde hoş insanlarla birlikte oldum ama yetmiyor... Yurt özlemi sarıp sarmalamaya başladı. Atina dönüş yolunda... İlk kez Mikrolimano'da özlem ısısı yükselmiyor.

Mikrolimano restoranlarına giden kıdemli bir İstanbul demcisi hiç yabancılık çekmiyor. Bir bölümünde Türkçe geçerli. Mezeler hep bildiğimiz gibi. Bizim eski 29'luklara benzeyen bir şişe de rakı getirdiler. Tadına baktım, nefis... Bizim rakıların iyi zamanı gibi.

Boşuna değil... Garsonların neredeyse hepsi Arnavutköylü, Tarabyalı... Yorgo, Tanaş, Dimitri, Vasil, Koço, Niko, Strato, hepsi burada. Masada has uskumrudan çiroz, patlıcan salata, cacık, beyaz peynir, helmelenmiş pilaki (çatalla yenince tabakta bir şey kalmıyor)... Rakı: Barbayani.

Bir hasret daha gideriyorum: Kılıç balığı şiş, defne yapraklı, biberli, domatesli... Nefis... Azıcık ırgalayınca balık etinin lifleri gözüküyor.

Garson Vasil'e sordum: "Bu rakı nerede yapılıyor?" diye... "Midilli Adası'nda vre..." dedi. Şaştım: "Nee? O ada Ayvalık'ın dibinde yahu! Ufacık adada koca rakı fabrikası mı var?" Vasil uyardı: "Ne fabrikası vre? Bir garajın içinde yapıyorlar..." İşe bakın! Demek ki el halısı gibi makbul bir rakı... Makine halısı gibi fabrikada yapılmı-

yor. Ne olacak? İmbikten çekme işi... Ufak yerde de olsa yapılır. Önemli olan kalite... Benim de İstanbul'da tek arabalık bir garajım var ama... Acaba sığar mı? Dönünce bizim "Pazartesi Demcileri" ile görüşüp birkaç yıllık üretimi ortak yapmaya niyetleniyorum.

Yanımdaki masada hafiften şarkı söylüyorlar: "Elado mazi mazi..." Ben tamamlıyorum: "Eladooo moniçamuuu..." Kahkahayı basıyorlar. Bana Rumca bir şeyler söylüyorlar. Bu sefer de ben kahkahayı basıyorum.

Mikrolimano'da yemeği bitirdim. Kıyı yolunda biraz adım atıp nefeslendim. Bir taksi buldum, otelime döneceğim. Şoför şirin bir genç adam. Atina'nın hızlı büyümesinden, göçlerden, trafikten şikâyet ediyor. "Nerelisiniz?" dedi, söyledim. Sanırım ki içtenlikle sevindi.

Derken yanımızda bir araba peydahlandı. Sürücüsü olan sevimli genç kız şoförü klaksonla uyardı, ikisi de coşkuyla selamlaştılar. Delikanlı bana dönüp, "Sevgilim," diye açıkladı. Otelimin önünde iki araba da durdu, ikisi de yerlerinden fırlayıp birbirine koştular, sarıldılar... Dudak dudağa...

İçimden, "Aferin evladım, helaldir sana!" dedim. Bekliyorum ki borcumu ödeyebileyim. Bir türlü ayrılmıyorlar. Ne yapayım, sabrettim. Sonunda benim delikanlı şoförüm taksi saatinin yazdığı 370 drahmiden fazlasını almadı.

Bir öğle yemeği için dostlar beni Gerofinikaş'a götürüyor. Dekoru ile yemek ve şaraplarına diyecek yok ama, müstesna bir yer olduğu iki masa ötemizde dışişleri bakanının oturmasından belli. Diplomasi ile uğraşan hazretler öyle olur olmaz yerlere gitmezler. Ağzının tadını bilen kişi Kuzey Akdeniz mutfaklarının hiçbirinden yabancılık çekmez. Gerofinikaş'ta da zengin çeşit var ama, nefis imambayıldısını yiyenin gözleri kaykılıyor. Adı da imambayıldı...

Masada bir Portekizli, bir Yunanlı, bir de ben varım. Portekizli dostumuz anlatıyor: "Bizim İspanyollarla anlaşmazlıklarımız artık çok eskilerde kalmış... O zamanların kalıntısı olan düşmanlık şimdi yalnız politikacılar arasında sürüyor, halklar arasında değil..." Yunanlı dostumla ben de aynı gerçeğin bizim için de geçerli olduğunu düşünüyoruz.

Çevremde konuşuyorlar, sanıyorum ki ben dillerinin yarısını anlıyorum. Kalimera, kalispera, tipota, malista, parakalo, ochi, oristi ve daha neler... Kim bilir? Belki çocukluğumdaki Samatya'dan aklımda kalmış.

Caddelerde, otellerde, restoranlarda Yunanlı hanımları olağanüstü dikkatle izliyorum... Hani yüreğimde bir kötülük yok... Bu hanımlar tarihe geçmiş güzelliklerin mirasçısı... "Milo Venüsü"nden daha görkemli bir hanım güzelliği belki bulunur ama, zor bulunur. Bir yandan da çocukluğumda İstanbul'un Samatya ve Narlıkapı'sında

tanıdığım Rum kızları zihnime üşüşüyor. Ne de cana yakın, hoş ve sevimli idiler. Acaba şurada çevremde kaynaşıp duran güzel Atinalı kızlar da öyle değil mi?.. Anlayamadım ki...

Yaş geçti, yaaaş...

GÜNEY KIYILARINDA

Algarve'nin Lagos şehri iyice canlı... Tarihi de eski. Afrika'da maceralı bir sefere çıkıp da kaybolan ünlü kralları D. Sebastião'nun çok güzel bir heykel anıtını yapmışlar. Anıt şehrin anacaddesinin birlikte yaşayan sevimli bir parçası sanki... Eskiden esirlerin açık artırma ile satıldığı bina ile avlusu da korunmuş... Yapı hoş ama, tarihi bilinince sevimsiz etki yapıyor.

Lagos'tan doğuya doğru 10 km'yi aşkın çok güzel ve derin bir plaj uzanıyor. Batı yönünde de uçurumlar ve kayalar arasında birdenbire insanın önüne çıkıp da şaşkına döndüren kumsallar var. Kumsalları kesen ve denize saldıran kaya burunlarda deniz suyunun altında ve üstünde bazı delikler bulunuyor. Hoş duruyor. Dolaşması zevkli ama yorucu...

Bir öğle yemeğini Portimao'nun ünlü köprüsü altındaki bir aile bahçesinde yiyoruz. Hem de sardalya ızgara var. Herkes güler yüzlü... Bizim balıklar biraz gecikince yandaki masalar kendilerine gelen sardalyalardan getirip tabağımıza koyuyorlar "başlayın" diye...

Takılıyorum: "Dalga geçiyor bunlar! Şiş kebabın adını fiş kebap (fish yani balık kebabı) yapmışlar..." Cartoucho gülüyor ve şiş kebabın tarihini anlatıyor: "Şiş olarak ilk kullanılan malzeme defne çubuklarıdır. Demir yerine

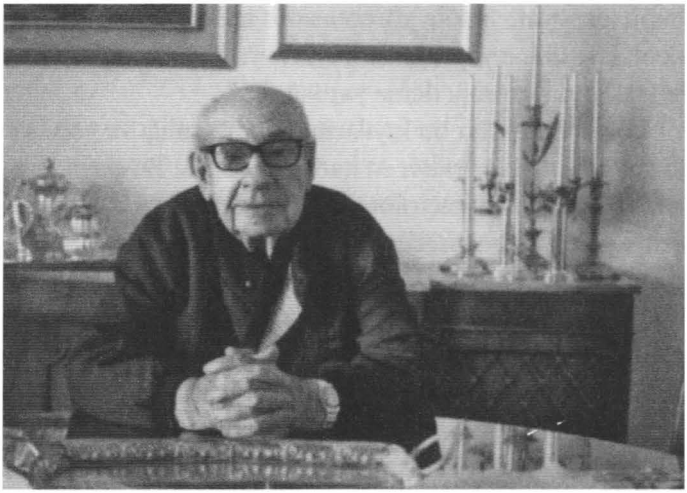
bunu deneyin, bakın göreceksiniz nasıl lezzetli olacak. Balık şişe defne yaprağı da koyarız ya zaten... Şişe geçirilen tek bitki yaprağı defne yaprağıdır."

Portimão bütün bu kıyıların imar azgınlığı ve yapılaşma ayarsızlığı açısından en karışmış şehri... Bu doğa içinde böylesine ölçü kaçırılması insanın yüreğini daraltıyor. Şehri yaran nehir üzerindeki köprüyü geçerken Cartoucho gösteriyor: "Bir şu sol taraftaki pahalı şehre bakın, bir de sağ tarafta, tıpkı yüz yıl öncesi gibi odundan kayık yapan ustalara... İşte kontrast diye buna denir."

İberik Yarımadası'nda, üstelik Algarve gibi turistik bölgede boğa güreşi yapılmasın, olur mu hiç? Ancak Portekiz'de boğa güreşi İspanyollara göre çok daha insancıl... Bir kere kan dökmek yok. Boğayı tribünler önünde öldürüp leşini sürüklemiyorlar. Arenaya çıkan boğayı sekiz on kişi ite dürte, mıncıklayıp kızdırarak yoruyor... Sonra bir rütbe büyük güreşçi at üzerinde ortalığa çıkıyor. At ile boğa birbirini kovalayıp duruyorlar. Güreşçi ise attan hiç inmiyor, yüksek bir yerde keyif yapıyor.

Sonra da birtakım törenlerle, düdüklerle, canından bezmiş boğayı içeri alıp ortaya yorulmamış birini çıkarıyorlar. Akşam olunca bu boğaların hepsi doğru mezbahaya postalanıyor. Öyleyse bu güreşin insancıl yanı neresinde? E zaten arenaya çıkarılan öküzler mezbahaya yollanıp kesilmek için ayrılanlar... Arenaya çıkarıp ömürlerini bir gün uzatıyorlar. Mezbahada hayvan kesmek "insancıl" da bu değil mi?

Portekiz'de genellikle sürücüler kötü araba kullanıyor. Örneğin yol ortasında park etmeye, görmeden sollamaya çekinmiyorlar. Ondan sonra da trafik polislerini beğenmiyorlar: "Adları kötüye çıkmıştır. Bunlar hareket hâlin-

deki trafiği kontrol etmeye üşenirler de tuzak kurup ceza yazarlar."

Portekiz'de baktım da erkeklerin büyük çoğunluğu bıyıklı... Sanki bizim oralardayız. Bazılarına, özellikle bıyıklılara, "Niye bu kadar çok bıyıklı erkek var?" diye soruyorum. Onlar da bana soruyorlar: "Sahi niye?" diye...

Cartoucho diyor ki: "Size şaşıyorum. Randevunuza hep dakikasında geliyorsunuz..." Soruyorum: "Bunda şaşacak ne var? Başkaları geç mi kalıyor? Örneğin Afrikalılar, Yakın Doğulular?" "Hayıır... Yalnız onlar değil... Bütün Avrupalılar da geç kalıyor."

Algarve'den ayrılacağım son gün Faro'yu gezdik. Bölgenin öteki şehirlerine göre tenha ve sakin... Kentin sanki kucağına aldığı bir limanı ile tam göbeğinde bir eski kalesi var. Görünüşler resim gibi... Bacalardaki leylekler ancak kış soğuk olursa, hemen yakındaki Afrika'ya, o da kısa bir süre için uçuyorlar.

Faro'daki akşam yemeğini Cartoucho ve turizm kuruluşu görevlisi Isabel Oliveira ile birlikte yedik. Yemek de, şarap da nefis ama, ikisi de içmiyor. Algarve'yi övüyorlar: "Portekiz'e gelen turistlerin yüzde altmışı buraya gelir," diyorlar. Hemen İspanya ile karşılaştırıyorlar: "Onların plajlarının kumu kara renklidir, bizimkilerin ise altın sarısıdır."

Ben de kendilerine takılıyorum: "Siz bu kıyılardaki yeni inşaata bu hızla devam ederseniz, beş on yıl içinde ufukları görmek için dağlara çıkmanız gerekir."

Soruyorum: "Pekiyi bu Faro şehrini niçin öteki Algarve şehirleri gibi imar dalgaları ezmedi? Şehir neden korunmuş duruyor?" "En önemlisi pirinç tarımı dolayısıyla sivrisinek bolluğu..." "Bir çaresi yok mu?" Cartoucho sevimli bir olay anlatıyor: "Florida'da 'bu timsahlar bir işe yaramaz' diye hepsini öldürmüşler. Sonra da sivrisineklerle başa çıkamamışlar. Meğer timsah su üstünde ağzını açıp yüzerken bütün sivrisinek sürfelerini yutarmış..."

Cartoucho, Piri Reis haritalarını çok iyi biliyor... Bu haritalara hayran... "Nasıl yapabilmiş?" diyor da başka bir şey demiyor. Dostum üstelik denizci... Faro'da kendi elleriyle beş yıldır sabırla yaptığı tekneyi gösterdi. Ben de ona hayran kaldım. Bu yıl denize indirecek. Gelecek yıl belki teknesiyle İstanbul'a gelecek.

Faro'dan Lizbon'a uçağım 7.20'de kalkıyor. Vefakâr Cartoucho sabahın 6'sında beni havalimanına götürmek için ısrar ediyor. Geldi... Alana gittik. Uçağın kalkışına kadar beklemekten de vazgeçmedi. Cartoucho ile dostça vedalaştık. Dilerim teknesini bitirir de gelecek yaz İstanbul'a gelir.

VİYANA ŞARAPÇILARI

Viyana'yı severim. Kendine özgü bir tadı vardır, insanlarının da... Hele Viyanalı hanımların hoşluğu, güzelliği, inceliği dillere destandır. Almancayı bile müzikal bir katkıda bulunarak konuştular. Tepesiz, düzlük bir şehir olan Viyana üçüncü boyutta yalnız binalarla hareketlenir, Tuna ile renklenir. Tuna nehri şehir içinde yeni yataklar açılarak dörde katlanmıştır. Bu da Viyana manzaralarına çeşit katar.

Yeni Tuna düzenlemeleri ile Viyana bir "Tuna adası" kazanmış ki, imrenmeye değer. Yedi bin dönüm büyüklüğündeki bu ada ağaçlık, çayır ve havuzlar alanı olmuş... Kırk iki km kıyı şeridi kazanılmış. Viyana neredeyse bir kıyı kentine dönmüş. Adanın kuzeyi yelkenciler için bir cennet olmuş, güzel kıyı restoranları ise benim kafada olanlar için çok rahat...

Tuna kıyısı açık restoranları çok büyük, çok geniş, masalar birbirine mesafeli. Garsonlara siparişlerin hazır olduğu mutfaktan telsizle bildiriliyor. Garson koşup getiriyor. Bizim garsonu da çağırdılar. Koşarken kolundan tutup sordum: "Niye koşuyorsunuz? Karınız mı çağırdı?" O da laf altında kalmıyor: "Siz karınız çağırırsa koşar mısınız?" Aldatıyorum: "Karım beni çağırmaz, ben onu çağırırım..." Israr ediyor ama, nereli olduğumu söylemiyorum.

Viyana'da yüzyıllardır başka hiçbir kentte bulunmayan bir kahvehane kültürü gelişmiş. Bu kültürü Stefan Zweig şöyle özetliyor: "Bizim yenilikler için öğrenim görme ve aydınlanma yerimiz kahvelerdir. Bunu anlayabilmek için Viyana kahvelerinin dünyada eşi olmayan özel enstitüler olduğunu bilmek şarttır. Aslında bunlar demokrasi kulüpleridir." Gerçekten de bu kahveler hâlâ, iki metelik masraf karşılığı saatlerce oturulan, sohbet edilen, yazı yazılan ve sınırsız gazete ve dergi okunan yerlerdir. Yani gerçek kıraathanelerdir (okuma evleri). Pişpirik ve tavla oynandığı görülmemiştir.

Ünlü Café Central'ın eski sürekli müşterileri arasında F. Werfel, S. Zweig, K. Kraus ve L. Troçki bulunuyor. Kurdukları teori şöyle: "Café Central ötekilere benzeyen bir kahve değildir. Aksine dünyanın en derin içeriğine bakan bir dünya görüşüdür. Yalnız gözle bakılarak ne görülebilir ki?"

Viyana tarihinden ünlü İtalyan G. Casanova'nın anlattığı hoş bir bölüm var. Diyor ki: "Viyana'da her şey güzeldi. Para boldu, lüks çoktu. Ama imparatoriçenin (Maria Theresia) sofuluğu hayatı özellikle yabancılar için zorlaştırıyordu. Kendilerine 'bakirelik komiserleri' adını takan bir alay aşağılık jurnalci genç kızların acımasız izleyicisi idiler. Günün her saatinde sokakta yalnız giden masum genç kızlar yakalanıyor ve hapse atılıyorlardı."

Freyung Meydanı'ndaki Avusturya çeşmesi bronz heykellerden kurulu bir anıt... Simgesel heykeller bir zamanların haşmetli Habsburg İmparatorluğu nehirlerini temsil ediyor: Po, Elbe, Vistül ve Tuna... Bugünün Avusturya'sından yalnız Tuna'nın bir bölümü geçiyor.

Yıl: 1918... Avusturya-Macaristan devletinin sonu... Yüzyılların çokuluslu Habsburg İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı sonrası çöküşü... Elli milyon nüfuslu imparatorluk başkenti Viyana'nın akşamdan sabaha nüfusu yedi milyona varmayan bir küçük Avusturya devletinin merkezi rütbesine düşmesi... Büzülmeden doğan büyük iç zorlukların çalkantısı...

Viyana nüfusu ilginç hareketler gösteriyor. 1910 yılında iki milyonu aşan nüfus şimdi ancak 1,5 milyon... Nüfus sürekli azalıyor. Özellikle şehir merkezinde oturanlar son yirmi yılda üçte bir azalmış.

Viyana'nın kuzeyindeki Döbling bölgesi Beethoven'in pek sevdiği Heiligenstadt ve ünlü şaraphaneler mahallesi Grinzing gibi beş köyden kurulmuş... Bağlık, ağaçlık, çiçeklik, pek hoş bir semt.

Şaraphaneler mahallesi Grinzing ise, güzel eski evleri, resim gibi sokakları, ulu ağaçlı bahçeleri ile bu işe tam ya-

kışıyor. Ünü dünyaya yayılmış... Düzinelerce şaraphaneye dünyanın her yerinden turist akıyor. Ama Avusturyalılar yine çoğunlukta... Sokak aralarında Hazreti İsa, Meryem Ana heykelleri var. Sebebini sorunca söylüyorlar: "İçenleri korusunlar diye..."

Viyana'da "Heurige" diye bir deyim kullanılıyor. Sözcüğün iki anlamı var. Birincisi ile son bağ bozumunda toplanan üzümden yapılan taze şarap kastediliyor. İkincisi ile de bu taze şarabın içildiği şaraphane... Yani meyhane... Ancak sözcük çok sınırlı anlamlarda kullanılmıyor. Örneğin yalnız kendi ürettiği taze şaraptan başkasını satan şaraphaneye de "Heurige" deniyor.

Gerçek Heurige yalnız kendi ürettiği taze şarabı satıyor. Böyle olursa, bir yılda en çok altı ay açık kalabiliyor. Soğuk et ve mezeler genellikle self servis sunuluyor. Oysa Grinzing büyük şaraphane ve restoran şaraphaneleri bütün yıl açık. Soğuk ve sıcak yemek veriyorlar. Şaraplar genellikle Güney Avusturya'dan... Çare yok. Sürekli işlemeleri gerekiyor.

MASABAŞINDA NEŞE

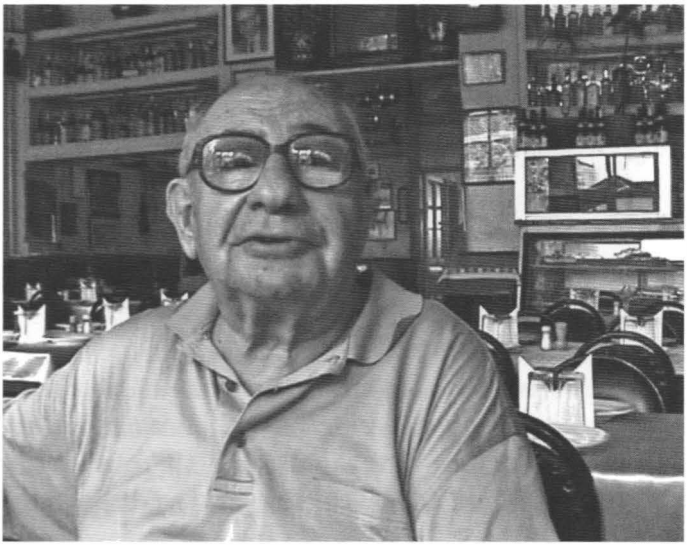
Bazı günler akşam yemeğine dostlarla birlikte Macar sınırı yakınına gidiyoruz. Neusiedler Gölü kıyılarına... Rust köy irisi bir kasaba... Römer Zeche orada bir restoran... Bahçe içinde... Hayret veren güzellikte katmerli zakkum çiçekleri arasında yemek yiyoruz. Füme yılan balığı var. Ünlü mezedir. Bir sudak buğulama yapıyorlar ki, sarımsaklı tereyağı ile nefis oluyor. (Merak oldu, sordum. Zakkumları kışın içeri alıyorlarmış.)

Sofra sohbetlerinde Avrupa'da tarihi mekânların ve mimarlık eserlerinin korunmasına gösterilen itinayı dile getiriyoruz. Hatta bazı binaların yıkılarak feda edilmediğini, yeni düzenlemelere göre kaydırıldığını anlatıyoruz. Minâ Urgan merakla soruyor: "Türkiye'de bina kaydırıldı mı hiç?" Alpaslan hemen açıklıyor:

"Hayır! Bizde hayat kaydırılır, ayak kaydırılır..."

Grinzing'de bir grup arkadaş akşamüstü bahçe masasında yerimizi alıyoruz. Yanımızdaki masada Japon grubu var. Dünyanın her yerinde görüldükleri gibi... Orkestra yanlarına gelip şarkı söylüyor. Sonra da Japonlar hep birlikte bir Japonca şarkıyı güzel söylüyorlar. Ama asıl çarpıcı numaralarını bundan sonra yapıyorlar.

Viyana'nın Grinzing şaraphanesinde bir Japon İtalyanca opera söylüyor. Belli ki Japon çok usta bir şarkıcı...

Ortalık alkıştan inliyor. Viyanalı orkestra başkemancısının şaşkınlıktan gözleri büyüyor, suratı uzuyor.

Önümüzde bir masa var. Birisi omzuma vurup beni masalarına çağırıyor, gidiyorum. Konuştuğumuz Türkçeyi anlamamışlar, merak etmişler, ondan çağırmışlar. On beş kişilik bir Belçika grubu... Kadınlı erkekli... Neşeli insanlar... Birbirimizle dalga geçiyoruz. Bir hanım: "Oryantal dans nasıl yapılır?" diyor. Oturduğumuz yerde göbek atmayı öğretiyorum. Biraz sonra: "Sanatçı bunu masanın üzerine çıkarak yapar," diyorum. Hayret! Kadın masanın üzerine çıkıp göbek atmaya başlıyor.

Almancada sarhoşlar için "mavi" deyimi kullanılıyor. Sarhoşluğun, yani "mavi"liğin tonları üzerine çeşitlemeler yapıyoruz. "Demci"nin gök mavisi rengine kimsenin itirazı yok... "Menekşe mavisi" rengin tehlikeli olduğunda birleşiyoruz.

Zaman hoş geçiyor. Birisi yakınıyor: "Aaah, ah! Yirmi beş yaş ile kırk yaş arasında hayat ne kadar da hızlı geçiyor..." Sonra dönüp bana soruyor: "Bu iş sende nasıl oldu aabi?"

"Bende bir ile altmış yedi arası çok hızlı geçti..."

NEW YORK

New York uçağına biniyoruz. Öğle yemeği için et yemeyenlerin koltuklarına ayrı işaretler koydular. Yolcuların yüzde sekseni hanım... Anlaşılan beyleri öbür tarafa yolladıktan sonra can sıkıntısından geziyorlar. Baltimore ve Philadelphia üzerinden, New York'un La Guardia Havalimanı'na yaklaşıyoruz. Pek pis bir iniş yapıyoruz... Yeri dövercesine...

Sürekli oturup da alışmayan, benim gibi kısa süre gelip giden için bu New York zor şehir... Buradaki bazı olaylardan ancak burada oturanlar kurtulabiliyor. Bazı hınzırlıklar, hatta bazı itlikler dönen yaşama çarkının doğal öğeleri hâline getirilmiş... Örneğin haftalarca önce dokümanlarla oda ayırttığımız otelde bize "yer yok" dendi. Saatlerce sabretmeden ve tartışmadan odalarımıza sahip olamadık.

Otelimiz Japonların yönettiği bir uluslararası otelcilik şirketinin eline geçmiş... Baştan aşağı yenilenmiş... Ama yine de Japonya'daki Japon otel işletmeciliğinin inceliğinden eser yok. Örneğin yataktan ışık söndürülemiyor. Misafire davranış ise, biçimsel nezaket zarı ile kaplanmış tipik New York haşinliği içinde...

Büyük otellerde artık müşteriye ayva kadar odun parçasına bağlanmış bir metal oda anahtarı vermiyorlar.

Kartvizit kadar bir karton veriyorlar. Üzerinde şifreli delikler var. Bu karton parçası özel bir yarık içine sokulunca oda kapısı açılıyor. Bu şifreler merkezi bir sisteme bağlı... Artık ayrılırken anahtar teslimi yok... Yeni müşteriye hemen yeni şifreli başka bir anahtar-kart veriliyor.

Bir gün anahtar-kartımı odamda unutup dışarı çıktım. Ne yapacağım? Hemen resepsiyona başvurup durumu anlattım. Hüviyet olarak bir Türkçe kartvizit göstermem yetti. Birkaç saniye içinde kapımın şifresini değiştirip bana yeni anahtar-kartımı verdiler.

Otelimiz Japonların yönetiminde ya! Bill ile bir akşam otelin Japon restoranına gittik. Bill zaten et yemiyor ama, deniz mahsulleri ve balık yiyor, Japon restoranlarında rahat ediyor. Beş yıldır New York'ta oturan kimono giymiş Japon kızının İngilizcesiyle anlaşmak mümkün olmuyor. Şarap sorunca iki şişe getirip onları gösteriyor.

Oteldeki odamda bilmem kaç kanallı televizyonun sözü edilmez, var... Ama arkasından bir tuzak daha: Paralı filmler oynuyor. İsteyen bunlardan birini oynatıyor,

bilgisayar hesaba yazıyor. Koca liste... Gece uykum kaçtı, bir film seçtim. Adı "Çıplaklığın Sanatı"... Sanat bu! Bırakır mıyım? Düğmeye bastım... Başladı...

Breh, breh! Bu düpedüz ayıp film yahu! Koca otelde böyle şeyler göstermeye utanmıyorlar. Kapatsam olmaz. Hesaba 6,88 dolar geçti. Sonuna kadar seyredip kültürümü artırmalıyım. Anlat deseler anlatamam. Ben bile utanırım, öylesine muzır...

New York'ta bizim Bill'in kuruluşuna ait otomobille geziyoruz. Şoför Jimmy'ye soruyorum: "Nasıl durum burada? New York'ta epey zengin insan var mı?" Anlatıyor:

"En zenginlerin ne yaptığı benim kulağıma gelmez. Ben olsa olsa, yedi milyon dolara aldığı apartman dairesini 25 milyon dolar harcayıp dekore ettirenleri tanıyorum. Yatak odasının bir duvarını şelale yaptıranları..."

Değerli dostum İskoçyalı Bill üstün kültür düzeyinde bir Britanyalı... Klasik dünya müziğinde üstat dinleyici... Görsel sanatlardaki ufukları dünyaya yaygın... Örneğin Çinlilerin, "Bir resim bin sözcük resmeder," dediğini bile biliyor. İngilizcesine gelince engin ve derin...

Ama bir sıkıntısı var. Bu Amerikalılarla bir türlü İngilizce anlaşamıyor. Çıldıracak... Bill'i Bernard Shaw'un bir sözünü anımsatarak neşelendirmeye çalışıyorum: "Amerika ve İngiltere aynı dili konuşarak birbirinden ayrılan iki ülkedir."

Bizim gazeteden olup da daha önce Birleşik Amerika'da yıllarca yaşamış olan arkadaşlarım tembih ettiler: "New York'a gidip de sakın Times Square'i iyice incelemeden dönme! Orası şehrin en acıklı yeridir. Uyuşturucu ve kadın satılır. Pornografi gösterilerinin en biberlileri su-

nulur. Orası New York'un içyüzüdür..." Haydi bakalım! Aldım mı başıma derdi? Çaresiz gidiyorum.

Bir de bakıyorum ki, Times Square'in tam göbeğinde iki bin yataklı yeni bir lüks otel yapılmış, işlemeye başlamış. Çevrede hızla yeni gökdelenler yükseliyor. Yedinci Cadde ile ünlü Broadway'in kesiştiği bu meydan kabuk değiştiriyor. Yeni Marriott Marquis Oteli başta olmak üzere, yeni yerleşmeler meydanı cinsiyet değiştirtecek kadar etkilemiş...

Yeni büyük otelin ilk yedi katı yalnız tiyatro, bale, kongre ve toplantı salonları... Salon adları arasında Ziegfeld, O'Neill, Wilder, Miller, Brecht, Edison, Schubert okunuyor. Sekizinci ve dokuzuncu katlar otelin lobisi... Roof restoran 46. katta.

E ben şimdi ne yapacağım? Fahişelerle kokaincileri nerede bulacağım? Koca ünlü Times Square'de kala kala bir iki külüstür porno sineması kalmış... Bunlara gitmekle arkadaşlarımın dediklerini yapmış olmam ki... Benimle alay edecekler. Çaresiz gelen geçen arasından gözümün kestiklerine fahişelerle kokaincilerin nereye gittiğini sormaya başlıyorum. Yanıt vermeden yürüyüşlerini hızlandırıyorlar.

Baktım bu denemeden sonuç alamıyorum, polise sormaktan başka çare kalmıyor. Bir polise yaklaşıp konuşuyorum: "İyi akşamlar Sir! Bu meydana adını veren Times gazetesi buradan taşındıktan sonra (polis gülümsüyor) burası çok değişmişti... Şimdi bir kere daha değişmiş... (polis gülümsüyor). İyi, hoş olmuş ama, ben işimi göremiyorum (polis gülümsüyor). Lütfen bana fahişelerle kokaincilerin nereye taşındığını söyler misiniz?"

Polis bir anda surat asıyor. Tam elini yakama doğru uzatırken ekliyorum: "Gazetemden görev verdiler de... İncelemek zorundayım..." (Polis gevşiyor). Sonra polis bana soruyor: "Gazeteniz bu görev için dünyaya sizden daha sonra gelmiş birisini yollayamaz mıydı?"

Bu sefer ben surat asıyorum.

BEŞİNCİ BÖLÜM
İSTANBUL ESİNTİLERİ 1991

AYRINTI DEĞİL BUNLAR

Zeyrek yöresini bir dolaşalım dedik. Sokaklarına girer girmez peşimize 20 çocuk takıldı. Boynumuza asılı fotoğraf makineleri ve gözlüklerimiz yüzünden... Turist sanıyorlar. Bir kadın pencereyi açmış bağırıyor: "Peşlerinden gezmeyin! Onlar da insan..."

Çocuklar, "Misteeer, Müsüüü!" diye diye takılıyorlar. Konuşunca da şaşıyorlar: "Türkçeyi nasıl oluyor da iyi konuşuyorsunuz? Nereden öğrendiniz?" diye. Çocuklardan biri fetihte cami yapılmış olan binaya (eski Pantokrator Kilisesi) penceresinden girip bize kapıyı açıyor.

Bizim İstanbul'da yalnız Zeyrek insanları değil, ölüler bile canlı çevrelerdedir. Bitkiye karşı züppeleşmemiş bir sevginin kanıtı eski mezarlıklarımızda... Biliriz, hepsinde nice yüz, nice bin selvi yükselir. Bu coşkunluk yetmezmiş gibi mezar taşlarının üzerinde selvi kabartmaları bulunur... Hem de boynu bükük selviler...

İstanbul'un bazı semtleri bitki adları ile tanınır. Sıraselviler'in adı bir sıra selvi ağacından kalmadır. Bunu bilenler artık yaşamıyor ama, Sıracevizler'in adını aldığı ceviz ağaçlarını ben akranlar biliriz. Mecidiyeköy dutlukları da sıra cevizlerle yaşıttı. Marul ile ün yapan Yedikule'de marulu tanıyan kalmadı. Langa hıyarları ise edebiyata bile veda etti.

Kanlıca yoğurdu ile Sarıyer böreği unutulmadı. Beykoz paçası ne oldu bilmem. Arnavutköy'ün pembe çileğine rastlayan varsa lütfen haber versin.

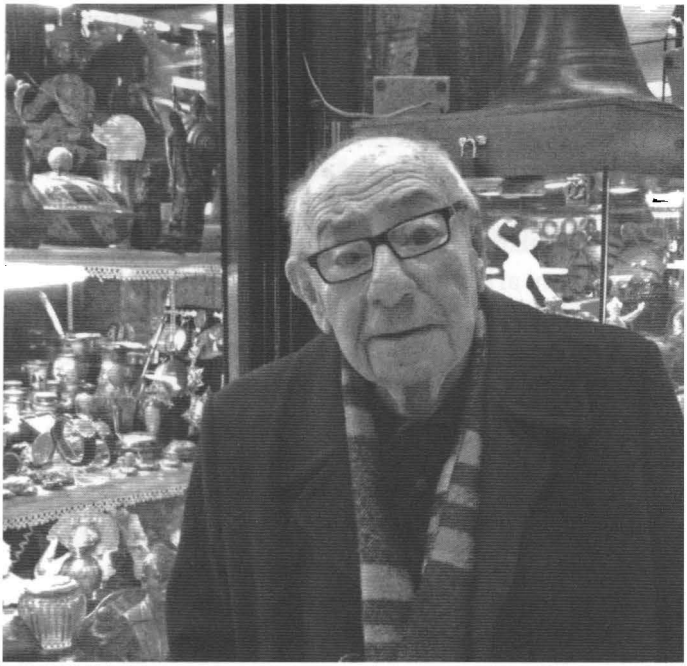
Dünyada en çok bulunan şeyi yaşayışımızın başköşesine koymuşuzdur: Su... Akar yalaklı evlerimizle, çeşmelerimizle, havuzlarımızla mimarimizdeki yeri bile emsalsizdir. Bitmedi: Çilingir sofrasında demlenmeye bile "âlem-i âb" (su âlemi) demişizdir. ("Gidelim Göksu'ya bir âlem-i âb eyleyelim" şarkısı bir demlenme önerisidir.)

Haydi dem işini bir yana bırakalım. Anlatırlar ki eskiden İstanbul'un ün kazanmış kaynak sularının 25 çeşidini ayırt eden varmış. Hem de gözleri mendille bağlı iken... Bunu yapabilen yaşamaya tırnaklarını geçirdi demektir. 25 çeşit suyu anlamak 250 çeşit şarabı ayırt etmekten zor olsa gerek.

Ulunay anlatıyordu: "İstanbul'un boğazına düşkün kişilerinden Tevfik Bey iki arkadaşını yanına alıp Kanlıca'ya gidiyor. Kanlıca'nın yoğurdu kadar gözlemesi de meşhurmuş... Başlıyorlar yemeye, ta ki gözlemeci gelip artık pişiremeyeceğini, çünkü un ve yağ kalmadığını söylüyor.

Bunu işiten birisi Tevfik Bey'e sormuş: "Beyefendi kaç tane yediniz?" Tevfik Bey ise, soranı inceliğe davet ediyor: "Aman efendim, kaç tane yediniz denilmez, kaç saat yediniz diye sorulur."

"İstanbullu" olmak ha? Nasıl bir şey bu acaba? "Entarisi ala benziyor" şarkısını bilir mi? Bir Amerikalı zenci kızın dünyaya yaydığı: "Üsküdar'dan geçer iken" şarkısını daha önce evinde duymuş muydu? Lahmacun ve naylon kova uygarlığından önce bu şehirde yıllanmış mıydı? İstanbul efendileri artık sırdaş hesapta gizleniyorlar herhâlde...

San Francisco kentinde tramvayları kaldırmak istediler, halk isyan etti... "Tramvaylar şehrimizin simgesidir, ayrılamayız," diye... Islah ettiler. Hatta federal hükümet 70 milyon dolar yardım yaptı. Lütfen dikkat: Tramvaylar anıtsal korunmaya alındı. Halk duygusal olarak tedirgin olmasın diye, yenileme sırasında, 1984'te lastik tekerlekli tramvay işlettiklerini gördüm.

İstanbul tramvayları San Francisco tramvaylarından güzeldi. 57'de başbakan emriyle kaldırıldı. Ağzını açan çıkmadı.

İstanbul'da yaşamayı nefes gibi ciğerlerimize çeksek, damarlarımızda dolaştırsak... Her gün bin yeri görsek, bin nefes alsak... Bunları eski günlerin anılarıyla hamur

etsek ki, temizlesek, renklesek, her yeniye kızıp durmasak... Peşinden merhum Haldun Taner'in işte o gün dediklerini ansak:

"Biraz vaktimiz olsa... Biraz aylak olsak... Aylaklık sanatın başlıca kaynağı... Biz artık aylak da olamıyoruz. Biz, yani Elif Naci Bey, yaşdaşım Cihat Burak, Aydın Boysan, ben, aylaklıklarla semtlerin tadını çıkara çıkara yaşanan güzel dönemi arkamızda bıraktık. Diyelim ki hayatımızın dörtte üçü böyle geçti. Bunu kâr saymalıyız."

Sonra da Cihat Burak konuşsa... Çocukluğumdan beri merak edip de bir türlü öğrenemediğim bir gizi çözse:

"Bende geçmişe sevgi var. İyi veya kötü. Eskiden İstanbul evlerinde cumbalar vardı. Cumbalarda da saksılar vardı. Saksıların üstünde çubuklar ve onların da tepesinde yumurta kabukları bulunurdu. Ben bunu merak ederdim. Büyü müdür nedir diye... Meğersem sümüklüböceklerin yavruları bitkiyi yiye yiye öğleye doğru yumurta kabuğuna kadar çıkar, öğle vakti bu kabukları çöpe atarlarmış..."

Şu anda kirlenmeyi bir kenara bırakıyorum. Demem başka: İstanbul'un denizleri çirkinleşti. Hayır, on bin yıllık, yüz bin yıllık dalgalar yine aynı... Akıntı yine aynı... Mavilikle mehtap fark etmedi.

Vapurlar bozuldu, vapurlar... Dobiş dobiş, iki apartman yüksekliğinde, direği bacası belirsiz, gergedan biçimli vapurlar Boğaziçi'ni ve Marmara'yı doldurdu.

Nerede o güzelim Gülcemal vapuru... Her geçişinde Narlıkapı Surları'nın üzerine çıkıp dakikalarca konuşmadan, itişmeden, hayranlıkla seyrederdik. Atlantik'te mavi kurdele kazanmıştı. Rengi gül karasıydı. Dört direkli üç bacalıydı. İnce mi ince, uzun mu uzundu. Tıraş bıçağı yapıldığında ağlamıştık.

Avusturya, İsviçre göllerinde yüz yaşında vapurlar çalışır. Sık sık yenilemeye güçleri vardır ama, bu vapurlar o göllerdeki şatolar kadar soyludur. Bu vapurlar artık yaşanan çevrenin anıtsal eserleri ve öğeleridir. Halkın vefa kültürü onlardan ayrılmayı yüreğe sindiremez.

Ne oldu bizim Boğaziçi'nin ünlü vapurları? Bizim paramız mı bunları atacak kadar çoğaldı, yoksa kültürümüz mü feda edecek kadar yoksullaştı?

SON İSTANBUL EFENDİLERİ

Samatya İstasyonu köprüsünün altından geçince, sağa da sapınca iki yol ağzına gelinir. Biri eski Bizans surlarının altından gider. Üstünden gidenin adı ise: Narlıkapı Caddesi'dir.

Adı caddedir bu zavallı yolun. Sağında yer yer harabe hâline gelmiş ahşap evler ve bahçeler vardır. Ama solundaki zenginlik hangi anlı şanlı caddede bulunur? Marmara Denizi ayaklar altındadır,

Arada bir yükselen sur kuleleri üstünde eskiden renk denizi gibi on binlerce yazma, yüz binlerce halis uskumrudan çiroz kurutulurdu. Biz de ökse ile kuş tutardık.

Narlıkapı Caddesi'nden yüz adım yürüyüp sağa sapılsa, yine otuz adım gidilse tren yoluna toslanır. Solu demiryolu boyunca Narlıkapı Çıkmazı'dır. Adı çıkmazdır ama, iki başından da çıkılır. Genişliği 2-3,5 metredir.

Soldan ikinci ev 34 numaradır. Bizim evdir. 1929-34, beş yıl burada kiracı oturduk. Komşularımızı unutmam: Marangoz Tahsin Bey (kızı Melek arkadaşımdı), piyano akortçusu Fasulyacıyan (kızı Ani arkadaşımdı), istihkâm mülazım İhsan Bey (oğlu Bülent arkadaşımdı), müezzin Osman Efendi amcam (Onun çocuğu yoktu ama, keçileriyle oynardım).

Müezzin Osman Efendi amcam sokakta hangi çocuğu kötü bir iş yaparken görürse döverdi... Hem de ağır

döverdi. Kimse de çocuğu dövüldü diye kızmazdı. Narlıkapı'da "sosyal eğitim" bir ortak sorun sayılmaktaydı.

Çarşının üstündeki köşe Samatya tramvay durağıydı. Yanındaki merdivenden minyatür meydana inilirdi. Canlı Samatya çarşısıydı bu... Balıkçı ve manavların düzinelerce çıplak ampulü gündüz bile parlardı. Alt yanından asmalar örtülü bir yolla istasyon köprüsüne varılırdı. Şimdi asma kalmamış, yine de adi sarmaşık eksik değil.

Köprüden 10 adım sonra denize basılırdı. O yok artık. Sahil yolu bu köşeyi tamponlamış... Sahil yolu romantik Samatya sahillerinin gözüne odun gibi girmiş.

Cihat Burak dostum anlatırdı: "Samatya kıyılarında Bizans'tan kalma meyhaneler vardı. Zeminleri topraktı. Dayım beni elimden tutar, bu meyhanelere götürürdü. Önlüklü meyhaneci dayımı el pençe divan karşılar, ne yiyip içeceğini sormazdı. Çünkü bilirdi. İyi yerlerdi. Radyo yok, televizyon yok, kimse kimseyi rahatsız etmezdi. Yüksek sesle konuşulmazdı."

Bizim eski İstanbul'umuzdaki yaşama birimlerinde insanlar birbirini tanımasa bile hiç olmazsa "göz aşinası" olurdu. Yani birbirlerini adı sanı ile değilse bile gözleriyle tanırlardı. Bu hiç olmazsa bir yakınlaşma başlangıcıydı. Adına "mahalle" dediğimiz yaşama birimlerinde insanlar bir sıcak ortak mekânın verdiği huzur duygusu içindeydiler.

Bir iki katlı, bitişik ya da bahçe içindeki evlerde komşuluk eden insanlar birbirini tanırdı. Tanışmak yakınlaşmanın kaynağı olabilirdi. Zıtlaşmaları için fazla neden doğmazdı. Olsa olsa birisinin bahçesindeki ağacın dalı komşu bahçeye sarkardı. Komşu da o daldaki meyveyi koparmayı hak sayarsa, buna da ötekisi darılmazdı.

Bir müstesna İstanbullunun adı Haldun Taner idi. Vefatından bir yıl kadar önce Mimarlar Odası'nın düzenlediği "İstanbul" konulu bir toplantıda birlikte olmuştuk. Şunları söylediğini banttan çıkardım:

"İstanbul'un çeşitli yerlerinde oturmak bir mikrokozmosu yaşamak... Bir başka tecrübe getiriyor. Çünkü Gedikpaşa'daki, Akbıyık'taki insanla Osmanbey'deki, Moda'daki insanlar önümüze ayrı bir ambiyans sererlerdi. Neden sererlerdi? Çünkü birikim durgun su gibi hep aynı kuşaklar üzerine oluyordu. Çocuklar, torunlar devam ettirirlerdi havayı... Semtlere bir akın, bir yenilik gelmiyordu."

Burhan Felek merhum da şehri iyi tanıyan İstanbul çelebilerinin son temsilcilerindendi. Bir yazısında anlatıyordu:

"Üsküdar'da otururduk. Çocukluğumuzda İstanbul'a geçmek için pek fırsat düşmezdi. 'Karşı' dediğimiz İs-

tanbul kıyısında oturan bir yakınımız ve akrabamız da yoktu. O zamanlarda ahbaplık hududu semti, hatta mahalleyi pek geçmezdi. O devirlerde İstanbul tarafından Galata'ya geçmemiş binlerce İstanbullu olduğu hakikatini de unutmamak lazımdır."

Narlıkapı'daki evde bizim elektriğimiz, suyumuz, hava gazımız, tüp gazımız, buzdolabımız, çamaşır makinemiz, telefonumuz yoktu.

Ama semtimizde tiyatromuz vardı. Narlıkapı Tiyatrosu'nu dünyalara değişmezdik. Biz İstanbul'un tiyatro yaşatan tek semti olmanın gururunu taşıyorduk.

Bir gün sahnedeki bir oyuncu bıçağı kalbine soktu, intihar etti. Tam o sırada lüks lambası sönmesin mi? Meğersem lüks lambası tamirini intihar eden aktör bilirmiş. Merdiven getirdiler. Ölen adam kalktı, lüks lambasını tamir etti. Sonra yine yere yattı, rolüne devam etti.

Günümüz çocuklarının öğrenim ve konfor olanakları benim gibi 50-60 yıl öncesinin çocuklarına göre göz kamaştıracak kadar renkli ve zengin... Kim isterse alay etsin. Diyorum ki kent içindeki yaşayışları tüm bu sınırsız olanaklara karşın daha tekdüze... Hiçbirisinin yüreğinde bir Narlıkapı sevgisi göremiyorum.

Ben geçmiş günlerin, çevrelerin hasretiyle tutuşmuyorum. O zamanı bir daha yaşamak da istemiyorum. Ancak bugün bir apartmanda yıllarca oturup da birbirinin yüzünü tanımayanların, kalabalık çevrede yalnızlığa mahkûm insanlar olması beni tarifsiz kederlere gömmektedir.

HER GÜN BAYRAM OLMASIN!

Artık uzun mu uzun yıllar geride kaldı. Ben akranların çocukluğu artık ufuklara doğru süzülmekte... Ama yine de hiç bayatlamamış, hatta taptaze, dimdik ayakta kalmış anı duygulanmalarımız arasında bayram günleri bulunmasın, mümkün mü?

Bayram bizim çocukluğumuzda paraca "refaha kavuştuğumuz" günlerdi. Cebimiz para görürdü. Amcalar, teyzeler ancak bayramlarda eli açık olurdu. Sesimiz kısılıncaya kadar dondurma yiyebilirdik. Maceranın sonu mu vardı? Hatta tramvaya binip Sultanahmet'e kadar gider, beş kuruş verip meydan çevresinde motosikletle bir tur bile atardık.

Hangi bayram olursa olsun, bol şekerleme ve çikolata yeme fırsatına kavuşurduk. Gözümüz de doymazdı. Yumruk kadar lokumları ağzımıza atmaya çekinmez, çiğneme payı kalmadığından ağzımızı açıp kapayamaz, lokum kendisi bir derece eriyinceye kadar konuşamazdık.

"Bayram yeri" kurulurdu. Bu şenlikli yerleri şimdi düşünüyorum da araçlarının pek fukara olduğunu anımsıyorum. Canı çıkmış zavallı yük arabası atları bayramlarda eyerlenir, biz onlara binince kendimizi kahraman süvari sanırdık. Çamaşır ipinden yapılma salıncakta sallanmak, ipe asılmış bir makaraya tutunarak beş on metre kaymak bile keyif kaynağımız olurdu.

Bayram yeri keyifleri arasında ufak tefek kumar da bulunurdu. Macuncu fırıldağında oynamak, uzaktan tabağa metal para atmak, "bul karayı al parayı" gibi oyunlar cepteki paranın miktarına bağlı olarak oynanırdı. Bunlar ufak oyunlardı ama, biz de ufaktık. Oynadığımız da düpedüz kumardı.

Bayramlarda ip cambazı Abdullah ip üstünde semaverle çay pişirir, içer ya da ip üstünde kurban keserdi. Abdullah yakışıklı adamdı. "Çok iyi aileden" olduğu söylenirdi. Biz de kendisini beğenirdik. O kadar beğenirdik ki, onun yüzünden biz de arkadaşımız Orangutan Hamdi'nin bahçesinde ağaçlar arasına ip germiş, ip üstünde yürümeye alışmıştık.

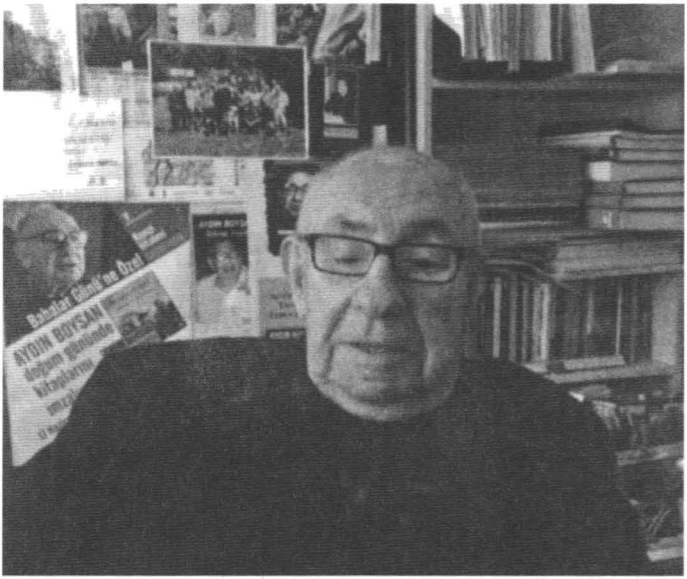
Tepeden tırnağa yepyeni, gıcır gıcır giysiler içinde girerdik bayramın ilk günü sabahına. Peder merhum yeni ayakkabıların altını ahşap merdivenlerde kaymasın diye çakı ucuyla çizerdi.

Böyle giyinmek keyifli falandı ama, haşarılığın pervasızlığı içinde olan biz bu yeni giysiler içinde kalıplanmış gibi tedirgin olurduk. Bayram ziyaretlerinde çocuklara verilmesi âdet olan mendilleri ceplerimize tıka tıka yine de fiyakamız bozulurdu.

Bayramlık giysi bir olaydı. Hatta bayramdan sonraki ilk gün okula bu giysilerle gidilirdi. Defile dediğin böyle olurdu.

Ömür merdiveni yukarıya doğru çıkılır. Merdivenin sahanlığı olur. Durup dinlenilir. Sahanlıksız merdiven dizde derman bırakmaz. Bayramlar gibi sebepler olmazsa da insan zihni sürekli aynı biçimde çalışmaktan yorulur.

Bayramlar günlük yaşayışın bıktırıcı tekdüzeliğinden kurtulmanın duraklarıdır. Sürüp giden zihinsel çabaların

durdurulmasıyla yeni güç kazanabilme olanaklarının yaratılması fırsatlarıdır.

Hâlâ yaşıyorlarsa eğer anaların babaların yüzünde geleceği görmek ya da evlatların çehresinde geçmişi okumak bayram günlerinin zevk dolu anlarıdır.

"Bayram etmek" diye bir deyimimiz vardır. Bu deyimde kastedilen bayram yalnız "bayram edene" aittir. Ya da edenlere... Anlatılmak istenen, büyük mutlulukların, ferahlıkların kaynaklandığı bir olaydır ya da gelişmedir. Bayram kavramı zihnimize, yüreğimize en güzel zamanlarımız için yerleşmiş kalmıştır.

Bayramlar yaşayışımızın kilometre taşlarıdır. Bu taşlar olmazsa, yolun neresinde olunduğu bilinmez. Bayramlar olmazsa da ömür süreci biteviyeleşir. Halkasız zincire, düğümsüz ipe döner.

Arada bir durup dinlenmek, arada bir durup düşünmek borç. Her şeyden önce kendimize karşı borç. Neler yapmakta olduğumuzu, nerelere doğru gitmekte olduğumuzu düşünmek için borç.

Bayram günleri yüreklerin yıkanması, arınması zamanıdır. Tüm kötü duygular, kinler, nefretler yüreklerin göbek taşlarında yıkanmalı, birikintileri arıtılmalı, akıtılmalı, yok edilmelidir. Bayram yüreklerin mevsim temizliği günleridir. Yüreklerin kapısı, penceresi açılmalı, içerisi temiz havayla doldurulmalıdır.

Evet... Arada bir durup düşünmek yaşayışımızı tartmanın da bir fırsatı... Uzun yıllar önceki bayramlarda nelerle mutlu olabiliyorduk? Şimdi nelerle mutlu olamıyoruz? Bunları düşünerek zaman dilimlerini birbirine tokuşturmak, bundan hiç olmazsa ders kırıntıları çıkarabilmek zevkli değil mi?

AYRILIŞ

Yaşayışın sözünü etmekten kaçınmak korkaklık olur. Bir dostun başka dünyalara göçüşü, cenazesinin kalkışı... Yürek yakmaz da ne eder? Ama o ateşi gömmeli! Neden mi? Küllenmeyen ateş biter. Bilmez kalorifer çocukları ertesi sabah karıştırılan mangaldaki minicik kıvılcımların nasıl yürek ısıttığını... Göçen dostları tıpkı ateşi küller gibi sevgiye gömmeli, ara sıra da açıp yüzünü görmelidir.

Göçen dostları her şeyden önce neşeleriyle anmalı! Onların başka dünyalardaki ömrünü uzatmanın yolu bu! Neşe ile ölümün en güzel birlikte oluşu da böyle olsa gerek...

İnsanlar en çok ölüm ve hastalık gibi şeyleri ciddiye almış görünüyorlar. Kolayına kaçmak bu! Zor olan neşeyi ciddiye almak. Ben kendi hesabıma yıllardır "sululuğu ciddiye alma" çabasının deneyini yaşıyorum.

Yaşayışın her yanı mı, her anı mı ciddi olmalı ki? Elbet öyle... Yaşayışı görev kabul edince bunun ciddi olmayan bölümü olabilir mi? Hem bu görevin tatili de yok... Ölüne ki kurtuluna!..

Benim kuşağım daha doğar doğmaz öbür dünyalara göçmeye başladı. Birinci Dünya Savaşı sonrası işgal İstanbul'unun süpürge tohumu ekmeğiyle, İkinci Dünya Savaşı'nın kumlu ekmeğiyle tahıl kavruğu kaldık. Tahin

pekmezle yüzdük. İşkembe çorbasıyla futbol oynadık. Biz nerede, protein azgınları nerede? Hâlâ dökülür durur benim kuşağım. Gidenleri sevgimize gömdük, kalanlara bir çift sözüm var:

Gitmeye acelemiz yoktur!

SEVGİ VE ÖZLEM

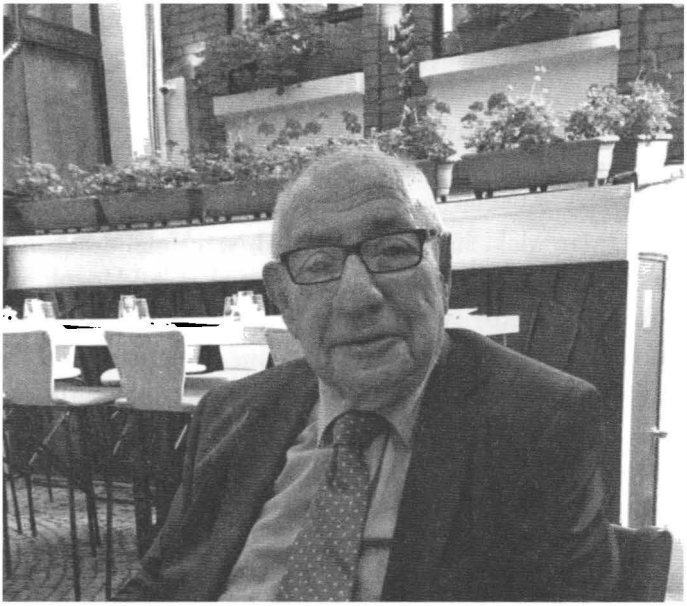
Özlem (hasret, nostalji) duymasak olmaz mı? Daha açalım: Yani kesinlikle hiçbir biçimde, hiçbir nitelik ve nicelikte özlem duymasak olmaz mı? Ne mekânlara, ne zamanlara, ne de insanlara hiç özlem duymadan yaşanabilir mi?

Yaşanır ama, işte öylesine... İnsan dediğimiz özlem duyar. Özlem "sevgi"nin başyapıtıdır. Yüreğinde sevgi duymayan insanın yaşama nedenlerini bir anlasak... Kavrayabilirsek eğer, yok zararı, o insanları da sevsek... Onları da özlesek...

Hem ben özlerim... Kim ne derse desin, özlerim... Beri geçmişi özlerim, üstelik huzuru ve çilesiyle birlikte... Ben yaşadığım günü bile özlerim... Çünkü gidiyordur artık... Ben gelecek yüzyılı da özlerim... Kim ne derse der! Özlerim a! Görmeyeceğimi de bilsem...

Konumuz Galata ve Pera'dır. Galata yerleşmesi sur içindeki eski İstanbul'un ilk olarak dışarı taşmasıdır. Eski Pera'nın (Beyoğlu'nun) anası Galata'dır. Bugün Haliç'in sonundan Karadeniz'deki Rumeli Feneri'ne kadar sıvaşan tüm yerleşmelerin anası da Beyoğlu'dur.

15. yüzyıl başında Cenevizli bir "podesta"nın idaresinde kurulan Galata'nın müzikal bir de adı vardı: Magnifica Communita di Pera.

Galata'yı anarken izin verirseniz, bir tutam Evliya Çelebi katalım: "Meşrubattan bade-i gûna-gûnlarının memduh-u harabatiler arasında meşhur olan Taş Merdiven Meyhanesi'nde, Kefeli'de, Manyeli'de, Mihalaki'de, Keşkoval'da, Kostantin'de nam meyhanecilerdeki lal-i gûn, katresi haram her türlü misket şarapları (Enkone, Sakoze), Mudanya, Edremit, Bozcaada şarabı nabları vardır. Şehrin havasının letafetinden mahbub ve mahbubeleri çoktur. Ahalisi alüftemeşrep ve dervişan-ı meslektir."

Evliya Çelebi'nin günümüz dilinde tekrarlanmasına gerek yoktur. Çünkü yazdıkları müzik gibidir, zaten anlaşılır.

Galata, Eski Gümrük Sokak'taki handa stajyer olarak çalışmaya başladığımdan beri elli yıl geçti. Tek kişilik

orkestra gibiydim. Proje çizer, hesap yapar, iş takip eder, akşam paydosundan sonra da yazıhaneyi siler süpürürdüm. Evet... Cumhuriyet'in ilanından beri yirmi yıl kadar geçmişti ama, o zaman Galata 19. yüzyıl çehresini yitirmemişti.

Galata sokaklarını epeyce harmanlamıştım. Tavukçu dükkânlarındaki hayvancıklar canlı satın alınır, kestirip yoldurulur, paket yaptırılırdı. Bu daracık sokaklar çok pis kokardı. Kadıköy İskelesi'ne yakın yerlerde puf ve su böreği satılırdı. Sandviç bilinmezdi.

Hangi "yenilikçi" belediye reisinin marifetiydi unuttum. Bütün dükkân ve işyerlerinde, sağı solu yarım daire, aynı boyda tabelalar asılırdı. Üzerinde yapılan iş çeşidi ve sahibinin adı yazılırdı. Genelev işletmeleri dâhil... Ne hikmettir bilinmez, bütün patroniçelerin adı çiçek ismiydi. Menekşe, Sümbül, Nergis gibi... Vardı bu işte bir hınzırlık... Genelev kapılarında kuyruk da yoktu.

Yüksekkaldırım'ın Galata'ya yakın dik tarafları merdivenliydi. Sonra bir "yenilikçi" çıktı, merdivenleri kaldırdı... Otomobil çıkabilsin diye... Marifet yaptı sanki... O zamana kadar Yüksekkaldırım antikacılarında keman satılırdı. Merdiven yapıldıktan sonra artık keman satılmaz oldu.

Tepebaşı'nda bir büyük park vardı. Güzelim ulu ağaçları ile birlikte... İçinde de iki tane ölçülü ufak yapı... Tiyatro kültürümüzün kilometre taşları: Şehir Tiyatroları Dram Kısmı ve Komedi Kısmı... Parkı da, bu binaları da yok ettik...

Ama yine de her şey yüzde yüz yitip gitmiş sayılmaz. Şimdi burada yine bir komedi var... Bir mimarlık komedisi... Üstelik iri mi iri...

Galatasaray Lisesi'nin şimdi kapalı duran kocaman kapısı önünde bir karakol binası vardı. Adı İstiklal Caddesi ama, burada kafayı çekip nara atmaya gelmezdi. Hemen içeri alır, sonra yüksek sesle gramofon çalarlardı.

Ama nasıl özlemem canım, karakolun önündeki havuzu? Fıskiyesinden yukarı fırlattığı pinpon topunu. Sonra da topun demir bir süslemeden aşağı döne döne inip bir daha zıplamasını...

Neme lazım? Her şey yerli yerinde olsun... Kebap Pera'ya yakışmadı... İstanbul'a da yakışmadı ya, neyse... İklim müsait değil! Sivilce çıkartıyor... Şöyle bir bakınız lütfen... Kim kaşınıyorsa kebaptandır.

Bana sorsalar, Pera Tarihi'ni ikiye ayırırım. Kebaptan öncesi ve kebaptan sonrası diye... Önemli farkı da bir nefeste anlatırım: Kebap öncesi Beyoğlu'sunun İstiklal Caddesi'nde aile kızları tek kişi gezmeye çıkarlardı. Evet... Akşam saat dokuza kadar... Bundan da utanacak değilim.

İstiklal Caddesi'nde Nisuaz, Lebon, Degustasyon, Abdullah, Markiz, Nektar yok artık... Tokatlıyan Oteli han oldu. Yani caddede bir damar daha tıkandı. Kebap çağının ilk kokuları duyulur duyulmaz, GEN Kitapsarayı kapandı.

Çiçek Pasajı bir hoş mekân idi. Anadan doğma, kendiliğinden olma bir çevre idi ki, içinde yaşayan insanların ruhuyla çakışırdı. O denli doğal etkileri vardı... Yani açıkçası burası Çiçek Pasajı olsun diye mimar eliyle çizilmemişti. İnsanlar gruplaşır ama, yine de kaynaşırdı. Müdavimleri arasındaki sanatçılar mı? Hemen aklıma gelen iki isim: Orhan Veli Kanık ve Cihat Burak...

Kebap çağı öncesi Çiçek Pasajı'nda bir akşam vakti Cihat Burak'la oturmuştuk. Entelektüel Cavit o zaman

15 yaşında kadardı. Komi olduğu ilk yıllardı. Kokoreççi Nuri'yi çağırdık. Üç şiş kokoreç kalmıştı, kapattık.

Biz bara giderdik ama, bar kapatmazdık. Kokoreççi kapatırdık. Keyfimiz buydu. O akşam Cihat'la beraber üç şiş kokoreci bitirmemiz Nuri Usta'yı çok sevindirdi. Yaptığımız iş onun "eserine" saygıydı. Kokoreççi Nuri o akşam bizi mahcup eden bir karşılıkta bulundu. Kasımpaşa'daki evine taksiyle gidip bir şiş kokoreç daha getirdi, ona para almadı.

Kebap öncesi Beyoğlu'sunun Degustasyon Lokantası'nda garson Koço smokiniyle büyükelçi gibiydi. Ama insanı gözünden anlardı. Uzun yıllar neşe kaçıracak tek bir davranışını görmedik. Masamızın gediklileri arasında besteci Osman Nihat Akın, tamburi Selahattin Pınar, piyanist Feyzi Aslangil bulunurdu.

Ya Taksim? Meydan anlayışımızdaki çürüklüğün en göz önündeki örneği... Yık ha yık! Aç ha aç!.. Kim anlayacak şehir meydanı denen mekânın büyüdükçe "yok" olduğunu... Eski Taksim Kışlası restore edilip korunsaydı, çevresindeki mekânlar daha iyi biçimlenecekti... Ne oldu sanki Çukurbostan gibi bir gezi yapıldı da...

Bir şehir meydanını binalar, ağaçlar, tepeler sarar ve çevirir. Nasıl? O şehir meydanının boyutlarıyla tatlı bir orantı kurarak... Ahenk içinde... Hepsi birden "içinde" yaşanan bir "iç mekân" oluşturur. Bir meydanın bazı yanları sonsuzluğa açılıyorsa, meydandan dürbünle bir yerler seyrediliyorsa, orası bir şehir meydanı değildir. Olsa olsa Haymana Ovası'nın bir modelidir.

Şimdi artık Dolmabahçe üstündeki iki numaralı parkın cenazesi kalkmak üzere... Tam ortasına bir vahşi delik açıldı kiii, gizli füze rampası gibi... Evet... Bu delikten yüz

metrelik bir füze yükselecek... Evet... Yükselecek ama, dibi yerde kalacak... Uçup gitmeyecek... İşe yaramayacağı söylenemez. Bu ve benzeri yapılar kalabalığı ve ulaşımı ile canına kastedilen İstanbul şehrine dikilmiş mezar taşlarıdır.

Öyleyse boyutları doğrudur... Cenazesine göre taş koymalıdır.

1950 yılı sonrası imarları ile sur içi eski İstanbul bölgesinin karakteri yok edildi. Yıllar geçtikçe her eski İstanbul mesiresine yabansı boyutlarda yeni bir kent yapıldı. Beyoğlu'nun da bu piyeste önemli rolü var. Bütün kentin bütün mekânlarıyla sorumsuzca oynanmakta (camiler hariç)... Bu şehir artık bizlere babadan kalan o bildiğimiz İstanbul değildir.

Her tarafta görülen yapı hareketi ne bir basübadelmevttir (öldükten sonra diriliş), ne de bir "can"lanmadır.

"Can" çıkmıştır. Yitip giden "ruh" çağırmakla gelmeyecektir. Şimdiden apaçık görülen bir gerçek var: "İstanbul" merhumun yaşadığı yerlere 21. yüzyılda bugün hiçbirimizin tanımadığı bir dev kent ucubesi abanacaktır.

BEYOĞLU NASIL KURTULUR?

Biz ileri yaştakiler sürekli olarak bir şeyler arayıp duruyoruz. Her zaman ne aradığımızı bildiğimiz yok ya! Neyse... Alışmışız bir kere... Arıyoruz... Kimse engel olamaz, ararız biz.

Geçen gün Beyoğlu'na çıktım. Bir de baktım ki, oradan oraya koşuşup duruyorum. Niye ki? Ben de anlamıyorum. Ama farkına vardım ki, ben bir şeyler arıyorum. Huy edinmişiz bir kere... Can çıkmadıkça ararız biz... Düşünüp düşünüp ne aradığımızı hiç bilemediğimiz zaman (söz aramızda) bilinmelidir ki biz gençliğimizi ararız.

Bulmak umudu var mı? Yok!.. Bunu da iyi biliriz ama, yine de ararız. Kendisi bulunmayan şeyin aranmasında bile zevk vardır. Hele gençliğimizin sahnelerine çıkıp ararsak, kendimizden geçeriz. Çünkü rolümüzü benimseriz. Biz o sahnede oynarken çevremizden koparız. En çok kendimizden geçtiğimiz mekânlar gençliğimizi geçirdiğimiz yerlerdir. Nasıl yaşamış olursak olalım... Neşeli günlerimizi de, çile çektiğimiz zamanları da aynı haz ile anarız.

O zaman bu İstanbul'un sevmediğimiz tek bir mekânı yoktu. Her görüntüyü gözlerimizle okşardık. Sümbül Efendi Camisi'ndeki çınar ağacına asılı zincirden, Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nun çatı arasındaki galeriye kadar.

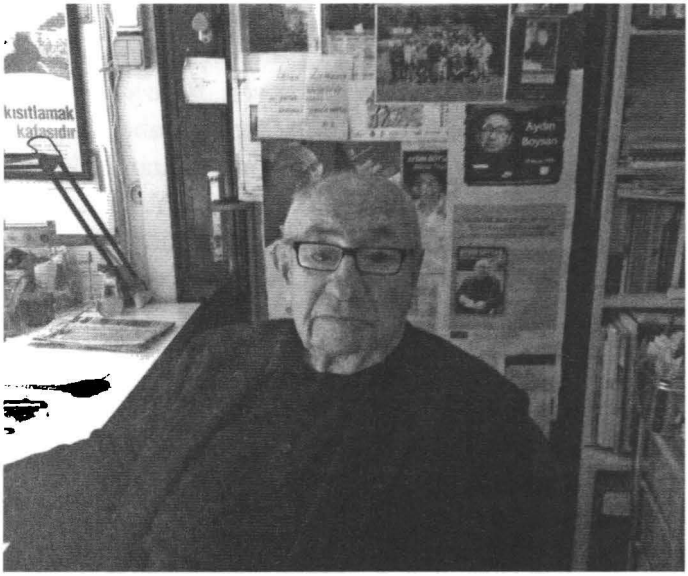
Evet, Tepebaşı'nda yol üzerinde bir saçak altına sığınmışım, durup bakınıyorum. Nerede Dram Tiyatrosu? Yok... Ya o ulu ağaçlar? Onlar da yok. Niye yok? Buraları imar edilmiş de ondan yok! Zaten İstanbul'da gözü dönmüş imar zamparalarından canını kurtaran ne kaldı?

Geçmişe özlem içinde geçip gideceğiz. Yalnız geçmişe özlemle yaşamak bizi yaşadığımız zamandan da kopartmaz mı? Hem bugünü yaşayamazsak, gelecek zaman içinde geçmişi nasıl anacağız? Yalnız geçmiş zaman özleminin anaforlarında çalkalanırsak, başımızı çukurdan nasıl çıkarırız? Niye yani ille de yalnız geçmiş? Yalnız geçmiş özlemi aklı makaraya takmak değil mi? Peşin hükümlülük değil mi? Peşin hükümlülük akla konmuş ambargo değil mi?

Geleceğe özlem duymalı geleceğe... "Yaşanmamış oyuna özlem olur mu?" dememeli... Önce hayal etmeli... Ne kadar iyi hayal edebilirsek, zihnimizde ne kadar güzel ve gerçeğe yakın canlandırabilirsek, o hayallerin gerçekleşme yeteneği ve olasılığı o denli artar. Bütün oyunlar bu yolla yaratılmıştır. Bütün tiyatro zihninde geleceği canlandırma yeteneğindeki yaratıcıların eseridir.

"Beyoğlu'yu canlandırmak" deyip duruyoruz. Neyi canlandıracağız? İnsanları mı? Orhan Veli'yi mi? Osman Nihat'ı mı? Olmaz ki... Gitti onlar. Gelmezler: "Ah o zamanın Beyoğlu'su!" derken haklıyız. Neden haklıyız? Aradığımız şey bu kuşakların getirdiği yaşama biçimi ve kalitesiydi. Beyoğlu mekânlarına sinen gölgeleriydi.

İnsanlar ve kuşaklar gitti... Mekân elde kaldı. Bu mekâna pompalanacak olan yeni kuşakların hayat biçimi olmalı... Gençliğimin en saygıdeğer Beyoğlu kişiliklerinden Hazım Körmükçü'yü sevgiyle anarım. Ama Hazım

öldü... Gelmez artık. Anısına yürekten saygı... Ama her ölenle her şey bitmez. Yeni kuşaklar eşittir yeni dalgalar. Hazım Körmükçü yoksa, Ferhan Şensoy var. Cemal Reşit Rey yoksa, Zülfü Livaneli var.

Beyoğlu'yu yeni eski biçimlerle doldurmak hiçbir işe yaramaz. Ne o Tepebaşı binası, ne de tramvay... Çiçek Pasajı'nda da çiçekleri defedip yeni bir "leyli mektep yemekhanesi" yapılmasıyla bir yere varılmaz. Beyoğlu'ya ruh pompalamak gerekir ruh... Ya ruh nasıl pompalanır ki? Elbet lastik havası gibi değil...

Hayal ile varılacak sonuçtan hoşlanmadıysak, o sonuca varmanın bir yolu bulunsa gerekir. Deneyelim... Eski Beyoğlu'nun neden sevildiğini, beğenildiğini anlarsak, yeni Beyoğlu'nun nasıl olması gerektiği konusu aydınlanır sanırım. Neden mi beğenirdik? Çok basit: İstanbul'un

bütün kültür ve sanat etkinlikleri Beyoğlu'nda toplanırdı da ondan...

Darülbedayi oradaydı. İyi sinemalar yalnız Beyoğlu'ndaydı. Resim, heykel sergileri orada açılırdı. Tüm ciddi konserler orada verilirdi. Elbet sanatçıların mekânı da Beyoğlu olurdu. Lebon'undan Degustasyon'una kadar... Bâbıâli varken bile GEN Kitapsarayı Beyoğlu'nda açılmamış mıydı?

Evet, nüfusu 10 milyona yaklaşan İstanbul'da merkez parçalanmaları olmuştur. İş merkezleri, çarşılar dağılıp gitmiştir ama, koca şehrin hâlâ kültür ve sanat merkezi olacak bir mekâna gereksinmesi vardır. Bu merkeze en yakışacak yer de Beyoğlu'dur. Onun da merkezi Taksim-Tünel arasıdır.

"İcraat" meraklıları bir gözlerini açsa... Anlasalar ki yalnız göze hitap eden işlerle bir yere varılamaz, öyleyse şehirde bir kültür ve sanat merkezi yaratmak borçtur, öyleyse bunun finansmanı da görevdir.

Devlet ve şehir yerel yönetimleri Beyoğlu'nda yeni kültür ve sanat mekânının yaratılmasına yardımcı olmalıdır. Bankalar ve iş çevreleri de bu gelişmeye katkıda bulunmalıdır. Sanatçılar ve kuruluşları için mali külfetlere katlanmalarını gerektirmeyecek olanaklar sağlanmalıdır.

Tüm görsel sanatlar için yeni olanaklar, konserler için yeni olanaklar, sürekli büyük kitap sergileri, tiyatrolar için yeni sahneler...

Hepsi her boyda... Açıkta, kapalıda... Sokak kahveleri arasında bile küçük sergi ve konser yerleri.

Yeni Beyoğlu'ya ruh verecek insanlar mı? İşte bunlar olursa, hepsi oraya gelecek. Ruhsuzlar mı? Onlar kendileri yok olacak.

Anlamamız gerekiyor: "Beyoğlu nasıl canlanır?" derken, çarenin "yeni bir Beyoğlu yaratmak"la bulunacağını bilmeliyiz. Beyoğlu canlanırken ona yeni bir "can" verilecek... Amaç "eski Beyoğlu'yu hortlatmak" değil, canlandırmak.

GÜNDELİK YAŞAYIŞ ÜZERİNE

Yoksa biz züppe miydik? Beyoğlu'na çıkarken kravat takardık. Öyle alıştığımızdan falan değil... Kravat nerede, biz nerede? Zaten yükseköğrenimin ortasına kadar benim tek bir kravatım vardı. Sevgili Mübin Ağabey merhumun hediyesi... Ve ben o tek kravatımı Beyoğlu'na çıkarken takardım. Niye mi? Çünkü Beyoğlu'na çıkmak uygarlık huzuruna çıkmak gibi bir şeydi.

Geçen gün Beyoğlu'nda gördüm. Caddede birkaç kişi yürüyor. Gömleklerinin önü göbeklerine kadar açık. İçinden altın rengi birtakım zincirler, madalyalar sarkmakta... Bu adamlar da Beyoğlu'na çıkarken bunları takmazlarsa utanıyorlar... Benim kravat hesabı. Onlar da Beyoğlu'na çıkarken bir uygarlığın huzuruna çıktıklarını sanıyorlar galiba... İyi hoş da, nasıl bir uygarlık ki bu!

Galatasaray Postanesi'nin kapısında zayıf, seyrek saçlı bir adam hep ayakta dururdu. Kucağında da hep bir köpek bulunurdu. Satardı bu hayvancıkları... Köpek yetiştiricisi desem değildi. Yolsuz bir hırpani nasıl olacak da bu işi yapacaktı? Yoksa benim kafada ışık ancak şimdi mi çakıyor? Yoksa bizim köpekçi hep aynı köpekleri mi satardı?

Yaşadığımız zamanın iyiliğinden yana yazılacak bir görünüş de var Beyoğlu'nda. Yeni kuşaklar daha boylu

boslu... Daha ince yapılı. Genç kızlar daha güzelleşmiş gibi, erkekler ise daha yakışıklı. Örneğin benim kuşağımın bebekliği Kurtuluş Savaşı'na, gençliği İkinci Dünya Savaşı'na rastlar. Genç kuşaklarda bizdeki kötü beslenmenin kavrukluğu yok.

Evet, Beyoğlu'nda oldum olası güzel giyinen insanlara rastlanırdı. Ama çoğunlukta, ne kadar özenli olursa olsun, gardırobun (!) fukaralığından doğan bir biteviyelik fark edilirdi. Biraz da sınırlı görgülerin daralmış çeşitleri... Şimdi öyle mi ya? Eskiden Avrupa'ya gidenin parmakla gösterildiği İstanbul'da şimdi gitmeyen parmakla gösteriliyor.

Artık Beyoğlu görüntülerindeki giyim kuşam biçim ve renk zenginlikleri dünya şehirlerinden ayırt edilemez. Ama ne yazık ki fazlalıklar bile var. Örneğin poturlu takkeli çember sakallılar uygar dünya şehirlerinde gözükmüyor. 1950'lere kadar Beyoğlu ve İstanbul'da da gözükmezdi.

Eski yıllarda İstanbul'da her mahallenin bir "deli"si vardı. Bu adamlar mahallenin kendine özgü renkleri arasındaydı. Nasıl anlatsam bilmem ki... Bu deliler "mahallenin kadrosu"na dâhildi. Geçimlerini mahalle garanti etmiş olurdu.

Eskiden Beyoğlu'nun da demirbaş delileri vardı. Neşe ve üzüntüyü birlikte verebilme gücünde olan bu insancıklar akılsızlığı değil de aklın alışılmadık türlerini sahneleme yeteneğindeydiler. Beyoğlu da tüm İstanbul gibi kadrolu demirbaş delilerini koruyamadı. Hemen eklemeli: Akıllının delirmişi ile aptalın tozutmuşu arasında hiçbir ilişki olmadığı bilinirdi.

Beyoğlu yeni bir çehre kazanıyor. Umarım ki bu yeni yüz güzellik enstitüsü üretimi olmasın... Bir yıkanışta silinip gitmesin... Toplumun bu mekâna yakıştırdığı yeni ruhu yansıtsın. İnsanları birbirine yakınlaştırmaya olanak sağlasın. Hangi insanları mı? O çevreye ruh verebilecek insanları.

Beyoğlu'nda gündelik yaşayış olanaklarının insanlara verebileceği haz gündelik gereksinmeleri karşılayabilme sınırlarını aşmalı... Rakı ve bira kalitesinin fazlaca önemsenmediği belli... Ama meze de iyiyse, demcinin de, insanların da Beyoğlu'nda havasını bulacağı sanılmasın. İçse de içmese de insanlar asıl ele avuca gelmeyen hazların peşinde.

Beyoğlu'nun gündelik yaşayışına anlık, dakikalık, saatlik keyiflerin dışında bir şeyler katmak borç... Yaşayışın tümüne yayılacak zevkler vermek şart... Biberli sıcak Atlantik sandviçinin lezzeti de bir ömür boyu sürmez ki... Unutmayışımızın nedeni onun hâlâ dilimizdeki lezzeti değil, küçük keyiflerin bir araya toplaşıp bize eski mekânlarımızı anımsatmasından kaynaklanıyor.

Evet, Çiçek Pasajı'nın çiçeklerini de, fıçılarını da unutmayız, eski tramvayı da unutmayız. Nedeni bütün gördüklerimizin görsel çevremizi oluşturması... Yaşadığımız mekânların resimlerindeki öğeler oluşu... Aslında bizim aradığımız o mekân içindeki yaşayışımız, yalnız o...

Gölgeleri bugüne kadar hâlâ yüreğimize, ruhumuza sarkanlar ne öyleyse? Görünenler içindeki görünmeyenler onlar... Tiyatrodan, müzikten aldığımız müstesna zevkler... Oyun ve konser öncesi sohbetler... Pastalı ya da mezeli masalarda örnek insanlarla kurulan dostluk köprülerinin mutluluğu. Her ölçüde zaman parçası kullanılarak cepten çıkarılıp nerede olursa olsun okunan kitaplardan bizde kalanlar.

Bunlar olmadıkça içi boş kalacak yeni mekânlar sağlamanın ne yararı olur ki? Yeni Lebon'larda sanat sohbetlerini koyultacak insanlar fenerle aranırken, yalnız lezzetli pastalar yense neye yarar ki? Çiçek Pasajı'nda yeni kuşak edebiyatçılar kümeleşmiyorsa, yalnız bira tüketimini artıranlar nasıl bir katkıda bulunabilecek ki "yeni bir Beyoğlu'yu canlandırma" etkinliklerine?

Beyoğlu'nun gündelik yaşayışı deyince "bir anlık" keyifler sağlayarak şimdiki boşlukların doldurulabileceğini sanmak boşuna olur. Tüm yaşayışı önce sanat ve kültür etkinliklerinin uzantısı biçimine sokmak şart.

DELER DE GEÇER

İnsan uygarlığında hâlâ belki de en önemli gelişme, "yazı" denen buluştur. Sözlerin ve konuşmanın işaretlerle yakalanıp yeniden kullanılabilmesidir. Bilgilerin o her zaman güvenilmesi mümkün olmayan hafıza (bellek) belirsizliğinden kurtarılmasıdır. Kısacası "garantiye alınması"dır. Yazının kullanılması "zamanın fethedilmesi" yolundaki en önemli kilometre taşıdır.

Yazı buluşu geçmişin eşsiz hazinelerinin yitip gitmesini önler. Binlerce yıl öncesinin düşünce ve deneylerini yaşanan zamana çeker getirir. Ama yazı yalnız teknik marifetlerin gelişme dayanağı olmakla kalmaz. İnsanları asıl insan yapan kültür ve sanatı da yaşayış hazinelerinin arasına katar.

Her ne kadar insanların yazı uygarlığına tırmanışından beri binlerce yıl geçtiyse de günümüzde hâlâ söz basamağında kalmış olanlar var. Her yerinden zenginlik fışkıran saraylarda hiçbir kâğıt okumadan ülkesini sözle idare eden Arap kralları yaşıyor. Yalnız zenginlik insanı çağ dışı zaman çukurlarından çıkarabilseydi, onlar da yazı uygarlığıyla birlikte çağdaş zaman içinde yaşayabilirlerdi. Demek ki gelişmemişlerin yaşanan zamana yetişmesi de umutsuz olay.

Kopamaz, ayrılamaz biçimde zamanın içinde yaşıyoruz. Zamanın heyecan veren ve sürükleyen etkisi en basit

saatler bile ortada yokken insanlar tarafından anlaşılmış... Onlar zamanın geçişini güneşin, ayın düzenli ve sürekli hareketlerinden, geceden, gündüzden, mevsimlerden kavrar olmuşlar. Tüm yaratıklar için biyolojik yaşayışın Güneş, Dünya ve Ay hareketlerinin ritmi ile sıkı sıkıya bağlı olduğu kavranmış.

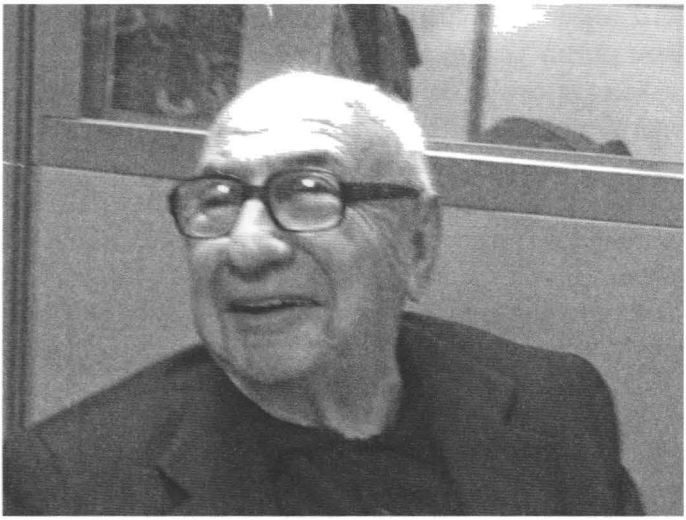
Antik çağlardan beri zaman konusundaki inanç değişmemişti: "Zamanın mutlak olduğu ve aynı hızla aktığı" kanısı yüzyılımızın başına kadar sürüp gitmişti. Ta ki Einstein, Rölativite (görecelik, görelilik, izafiyet) Teorisi'ni ortaya atıncaya kadar.

Albert Einstein İzafiyet Teorisi ile zaman kavramına yeni bir anlayış getirmiş bulunuyor. O hareketle kesin ilişkiler içinde bulunan zamanın elastik (esnek) oluşunu kanıtlıyor.

İzafiyet Teorisi'nin bilimsel yollarla kanıtlanması artık olmuş bitmiş bir iştir. Hatta bu kanıtlar arasında İzafiyet Teorisi temelinden kaynaklanan ve ilgisiz gibi gözüken gelişmeler var. Ne yazık ki atom bombasının yapılabilmesi de ancak bu yolla mümkün olmuştur.

Artık zamanımızın mekân, zaman ve hareketle ilgili tüm bilimsel çalışmaları Einstein'ın İzafiyet Teorisi'nden başlar. Hiçbir çalışma Newton'un "mutlak zaman" görüşüne artık geri dönemez.

Bir olay hiç değişmese, şartlar tıpatıp aynı kalsa, ama aynı olay, örneğin iki değişik zaman hacmi, yani süresi içinde tekrarlansa ne olur? Elbet olayına göredir ama, büyük farklılıklar doğabilir. Örneğin bir şişe içkiyi bir akşamda içmek sağlığı hırpalayacak kadar akort bozukluğu doğurabilir. Oysa aynı şişe içki bir haftada içilse, üstelik neşe verecek kadar sağlıklı olabilir.

Bir davranış hiç değişmese, ancak iki değişik zamanda uygulansa olağanüstü farklı sonuçlar vermesi şaşırtabilir ama, aslında bu şaşkınlık mantıksız olabilir. Örneğin bir baba, kızına yaklaşmak isteyen bir genci sopayla kovalar da kızıyla evlendikten sonra onu bağrına basar.

Şakayla karışık bir deyim kullanırız: "Vakit nakittir." (Zaman paradır.) Buna benzer başka tekerlemelerde de zaman kavramı maddeye benzer bir şeymiş gibi anlatılır. Sanki ölçülebilir, kullanılabilir ya da daha garibi öldürülebilirmiş gibi... "Zaman öldürmek" deriz ya!

Öldürmek falan derken, bir an tersini düşünelim: "Zamanı yaşatmak" da bir kavram olmalı... İyi kullanılan zaman doğru yaşanmış, doğru yaşatılmış olmalı... Ancak, "Zaman yaşatılabiliyorsa, öldürülebilir de," derken, eylemli bir etkinliğin söz konusu olmadığı gözden kaçmamalı. Ortada akan zamana seyirci kalma umursamazlığı var. Söze başladığımız yere biraz yaklaşırsak, diyebiliriz

ki: Zamana karşı cinayet başka türlü işlenemez ki... Öyleyse zaman "anlam planında" öldürülebilir demektir.

Gerçek cinayet işlemenin en kötü yanı öldürülenin yaşayacağı zamanı elinden almak... Yani ömrünü kısaltmak... İsterse bir gün ya da bir saat olsun, cinayetin mahiyeti değişmiyor. Başkasının zamanını çalmak da onun ömrünü kısaltmak. Bakıyorsunuz, görünüşü vicdanlı bir kişinin cinayet işlemekten ödü kopuyor. Oysa aynı kişi başkasının zamanını yüzü kızarmayan bir pişkinlikle çalıyor. Oysa bu davranış da aslında taksitle cinayet işlemek...

Zaman kaybetmemek için çabuk davranmak gerekir. Dilimizde: "Acele etme, çabuk ol!" diye bir deyim bulunur. Acele etmekte telaş vardır. Telaş ise şaşkınlıktan doğan karışıklık, kargaşa ve endişe demektir. Bu nedenle "suçluların telaşı içinde olmak" bazı davranışlara yakıştırılır. Ama besbellidir ki, telaş ederek zaman kazanılamaz.

Zaman sanki tepemizden geçiyor, geçiyorken de sanki elindeki sepetten bazı hediye paketleri atıp duruyor. Bu hediyelerin bir bölümüne bayılıyoruz. Aşk, huzur, kavuşma gibi seveceğimiz güzelliklerse... Ama "Zaman Baba" her zaman sevindirmiyor. Yüreklerde yangınlar çıkaran ayrılıklar da Zaman Baba'nın hediyesi... Ya sevdiklerimizin dönülmeyen yolculuklara çıkışı? O da öyle.

Yürek yakan acıların avuntusu için salık verirken, çoğu zaman aynı şeyi söylüyoruz: "Üzülme, geçer!" Bu deyiş düpedüz dertleri Zaman Baba'nın sırtına transfer etme niyetinin açığa çıkışıdır.

Evet, Zaman Baba her üzüntüyü tedavi eder. Hepsi geçer. Geçmeyeni de son nefes alır götürür. Ama geçer diye de üzüntü doğuracak olaylara çanak tutmak yaşayışı aşağılamak olur. Evet, her üzüntü geçer, hep biliyoruz geçer ama, bazısı deler de geçer.

UYGARLIK VE KONFOR

Öyle zaman oluyor ki, "ilerleme" ile "uygarlaşma" arasındaki uçurumlar tehlikeli biçimde derinleşiyor. Özellikle yeni yüzyıl yaklaşırken insanların bu çukurlara düşmesi olasılığını artırıyor. En büyük hainlik bilimsel gelişmelerden kaynaklanıyor.

Bilimsel olan gelişmeler ve bilimin peşinden sürüklediği teknik gelişmeler insanlara öylesine konfor şartları yaratıyor ki, ruh ve beden bu yumuşak konfor yastıklarına öylesine gömülüyor ki, zor artık rahatlık afyonunu yutmuş bu insanları uyandırmak...

Hani bir yandan Afrika'da, Hindistan'da, başka yerlerde milyonlarca insan açlıktan ya da az beslenmeden ölmüyor mu? Ölüyor. Kolayı var: "O başka!" demek... Bir yandan savaş kundakçılığı sürdürülüyor. Petrol şımarığı zalimler korunuyor. Uşak onlar çünkü.

Ten zevkleri körükleniyor. Kitleler beş duyu keyiflerine alıştırılıyor. Artan konfor, hatta iş yerlerinde beden çabalarını, çalışmalarını iyice azalttı. Makine var artık.

Ev işleri de kolaylaştı. Ev aletleri bizde bile iyice yaygınlaştı. Artık kuyuya karpuz sallandırmak yok, üç kiloluk buz parçasını sicimle bağlayıp eve götürmek yok akşamları. Buzdolabı var artık.

İlerleme denen şeyin yaygınlaşması ve "istenilir"liği konusundaki kuşkular 240 yıl önce bile dile getiriliyordu.

"Bilim ve tekniğin gelişerek doğaya egemen olmasından doğacak moral kayıpların bu ilerleme ile birlikte artacağı"na inanılıyordu.

"Teknik ilerlemeler bireylerin, ahlakını ve politik örgütlerin dayanışmasını zorlama pahasına olacaktır," deniyordu. "Lüks ve ticaretin insanları birbirinden koparacağı, çok fazla çeşitli gereksinmeler doğuracağı" anlatılıyordu. 240 yıl önce bu düşünceleri ileri süren J.J. Rousseau idi.

Konfor ile kafa çalıştırmanın yardımlaşma ya da zıtlaşmasını bir an düşünsek... Tarihte bedensel çile çekmesine de karşın, bundan hiç etkilenmediği izlenimi veren pek çok örnek kişilik yaşamış. Diyojen'i alalım. Evi sadece bir fıçıydı.

Aslen Sinoplu (evet Sinoplu) olan Diyojen bir fıçıda değil de kaloriferli bir apartman dairesinde yaşamış olsaydı acaba bugün adı anılır mıydı? Büyük "düşünür"

Diyojen kuş tüyü yataklarda cariyelerin kolları arasında viski yudumlasaydı "düşünebilir" miydi, yoksa "düşünemez" hâle mi gelirdi?

Yol kenarında, duvar dibinde, yere çökmüş güneşlenirken kendisine "bir isteği olup olmadığı" sorulmuştu. Soran da mahalle muhtarı değildi, çağının anlı şanlı imparatoru Büyük İskender'di. Diyojen ona sadece: "Güneşimden çekil!" diyebilmişti. Bütün isteği buydu.

Şimdi varsayımlara dökerek bazı sonuçlar çıkarmaya çalışalım. O anda Büyük İskender, bu küstahlık karşısında tepesi atıp Diyojen'in fıçısını tekmeleseydi ve parçalasaydı ne olurdu ki? Ne olacak, Diyojen'e vız gelirdi, hemen bir fıçı daha bulurdu.

Ama Diyojen bir kaloriferli dairede otursaydı, boyuna artan fiyatlar yüzünden apartman masraf paylarını ödeyemeseydi, birden ayağa fırlayıp İskender'in elini öpüp alnına koymaz mıydı acaba? Bir yönetim kurulu üyeliği egavlamayı hesaplamaz mıydı acaba?

Hayır... Hiçbirini yapmazdı... Çünkü Diyojen yüzyıllar önce "konfor aşkına uzaklaşma" çığırını açacak adam değildi. Çünkü o Diyojen'di. Bir fıçıda yaşamak ona yetiyordu.

Ya sevgili Nasreddin Hoca'mız? Kendisi ömür boyu "eşekler"den çektiği çile yüzünden ermiş katına yücelmişti. Her türlü ayrıntıyı ve yaygınlaştırmayı bir kenara koyalım. Diyelim ki Hoca köyden köye eşekle değil de Cadillac otomobil konforuyla gitseydi, bu rahatlık onun mizah zekâsını köreltmez miydi?

Konforun ötesinde bir de lüks düşkünlüğü var. Tüketim toplumları bu düşkünlüğü şiddetle özendiriyor. Bu iş gereksinmelerin sade biçimde karşılanması basamaklarını

tehlikeli biçimde aşıyor. Öte yandan "lüks" denen olayın tehlikeli olabileceği gibi bir anlatım bazı kişilerce şaşkınlıkla karşılanıyor. Yanlış.

Aldatma "fark edilirsiniz" gibi bir sözcükle başlatılıyor. Öyle reklam yapılıyor ki, bazı insanların ötekilerden "bilmem ne" marka saat kullandığı için ayırt edildiği anlatılıyor. Bu yutturma aslında o saati kullanmayan insanların "sıradan" olacağı savına dayandırılıyor. Oysa bu insanların hiçbir eksiği yok.

Koskoca iki yıl içinde bir dakikacık olsun şaşmayan saatler topu topu 30 dolara satılıyor. 100 dolara, 200 dolara günlü, tarihli, iyice de zevkli üretilmiş saatler zengin çeşit paketleriyle sunuluyor.

Bunları yeterli bulmayıp o "bilmem ne" marka saati bir otomobil, hatta bir konut fiyatına alanlar var. Üstelik erkeklerin pırlantalı, mücevherli saat kullanmalarının neden kaynaklandığı anlaşılamıyor. Sıradan sandıkları insanlardan bu yolla "farklı" olabildiklerine inanan kişiler gerçekten farklı oluyorlar ama, bildikleri gibi değil.

Zevkte ve keyifte incelme değil bu! Bir de bakıyorsunuz pırlantalı saat sahibinin evinin duvarında dedesi olduğunu söylediği bir Osmanlı müşiri resminden başkası yok. Kitap niyetine yalnızca ansiklopedi almıştır. Müzikte ise dinlediği "Sinir Zulmettin" Bey'in Kalamış inlemeleridir. (Bu adı pek hoş bir incelikle yakıştıran sevgili Bedri Rahmi merhumdur.)

Geçen yıl İzmir'e davet edilmiştim. Çağıranlar 5 yıldızlı bir otelde yer ayırtmışlar. Otele başvurduğumda hüviyet olarak Türkiye Yazarlar Sendikası Üyesi kimliğimi uzattım. Resepsiyondaki fiyakalı genç evirip çevirip bir şeye benzetemedi. "Başka yok mu?" dedi. Sürücü belge-

sini verdim. "Hah, işte bu olur," dedi. Bir dostum sevimli bir ek yaptı:

"Sen hele bir kamyon şoförü kimliği uzatsaydın, sana süit bile açardı."

Bir başka olay şöyle: Bir gezimde Avustralya'nın Sydney Havaalanı'na indim. Görevliler Türkleri ayrı kuyruğa alıp bezdirinceye kadar arıyorlardı. Ben de o sıradaydım. Bana sıra gelince pasaportuma baktılar. Mesleğimi sorunca aynı Türkiye Yazarlar Sendikası kimliğimi uzattım. Görevliler bavullara bakmak şöyle dursun, elleriyle kapatıp çıkış kapısına kadar kendileri taşıdılar. Yeter mi?

YALTAKLANMALAR VE GERÇEKLER

İstanbul'da mahcup olunacak yeni konular bulunuyor. İktidarın imar fedaileri "köhne ahşap evler"den utanır oluyorlar. Yolu yapılmayan, kanalı olmayan, suyu akmayan, çöpü toplanmayan şehirde her şey unutuluyor. Şehir yapısı ve mimariden utanma gösterileri başlıyor. Bir imar fedaisi şöyle yazıyor: "Yabancılar karşısında duyduğumuz milli hicabı bir kenara bırakalım, birbirimizden bile utanıyorduk." (Havadis, 30.11.1957)

İmar hummasının gürültüleri arasında halkı düşlere daldıracak haberler savsaklanmıyordu. Söylenenlerin bazısı uzun yıllar sonra gerçekleşiyor, bazısı ise hiç gerçekleşmiyordu. Havadis gazetesi 4.4.1958 günü: "Asma köprünün temeli 14 Mayıs'ta atılacak" haberini veriyor, başka bir sütunda da şu bilgiyi açıklıyordu: "Topyekûn imar ve inşa gerçekleşiyor. İmar ve İskân Vekâleti kuruluş kanunu tasarısı Büyük Millet Meclisi'ne sevk edildi. Vatandaşlara mesken ve ucuz kira temin edilecek."

Menderes propagandacıları "imar humması" yakıştırmasını boşuna yapmadılar. Gerçekten de İstanbul'un imar etkinlikleri, aradaki cansız dönemler dışında, ne zaman ateşleneceği belli olmayan hummalar gibi geldi geçti. Lütfü Kırdar dönemi çabalarının ardından hafif ateşli Hâşim İşcan dönemi vardı. Menderes dönemi humması-

nın ardından Dalan depremi yaşandı. Son ikisi tümüyle plansızdı ve tek kişi kararlarının uygulamalarıydı.

Menderes dönemi imar etkinlikleri hiçbir zaman ilgililerin anlattığı gibi yürümedi, yürütülmedi. Sonuçları ise, yapanların hayal ettiklerini doğurmak şöyle dursun, şehrin yazgısını düzeltilmesi mümkün olmayan gelişmelere sürükledi.

Ülkede genel olarak imar ve yapı işlerindeki zaman sürünmelerine alışılmıştı. Oysa bu sefer tam tersi oldu. Bütün karar ve uygulamalar her türlü hesabı, planı engelleyici sayan bir telaş havası içinde, imar humması ateşlerinin kızıştırmalarıyla durup düşünmeye zaman kalmaksızın yapılır oldu. Vali Mümtaz Tarhan durumu şöyle tanımlıyordu: "İmar milli bir heyecan hâline gelmiştir. Ve alt şuura yerleşmiştir." (Havadis, 30.11.1957).

Oysa imar "milli heyecanla" falan olmazdı. Hiç de beyin ürünü olmayan heyecanlarla defalarca şehrin bağrı yarıldı, sürprizlerle birbirine akan insan ölçüsündeki tarihi şehir mekânları yok edildi, artık acıklı sonuçlar verdiği herkesçe görülmeye başlanan nüfus yığılmalarının temeli o zaman atıldı. Çeşitli uygarlıkların binlerce yılda meydana getirdiği sur içi tarihi İstanbul'un bünyesi ve karakteri tahrip edildi.

Yok edilen en önemli değer son beş yüzyılda yaratılan İstanbul'du. Bizans İstanbul'u zaten 1204 Haçlı Seferi'nde tahrip edilmiş ve yağmalanmıştı. 1453'te fethedilen İstanbul'da Bizans'tan geriye kalan Ayasofya, surlar ve bir miktar kiliseden ibaretti. Cumhuriyet dönemine kadar gelişen ve yaşayan şehir artık bir Türk şehri olmuştu.

Eski İstanbul sanki dilimlendi. Yeni caddeler, meydanlar şebekesi ağı, sur içi eski İstanbul'un üstüne çöktü-

rüldü. Her açılan bulvar şehrin bağrında yüzlerce metre genişlikte şehir şeritlerini kazıdı, kaldırdı. Arada kalan yerlerdeki arazi parçalarına yüksek katlı bitişik nizam yapı ruhsatları verildi. Nüfus yığılması düşüncesizce teşvik edildi. İstanbul Üniversitesi, hatta belediyenin kendisi gibi kuruluşlar vahşi kitleli binalarla şehrin eski mahalleleri ve tarihi bölgelerine yayıldılar. Eski İstanbul'un üzerine yeni bir İstanbul çöktü ve eskisini tarihe gömdü. Eski İstanbul'dan hâlâ gözle görülebilenler gömülen tarihi şehrin sanki mezar taşlarıdır.

Menderes bir yandan "tarihi eserlerin ihya edileceğini" bildiriyor, öte yandan Simkeşhane'nin yarısının yıkılması gibi gariplikler ortaya çıkıyordu. İstanbulluların alışıp sevdiği Beyazıt Meydanı'nın belki on kez bozulup yapılması gibi dizi imar cinayetleri işleniyordu.

Hâlâ, "Ya bu yollar açılmasaydı, bu taşıtlar nereye girecekti?" diyenler var. Bu soru gözle gördüğünden başka çözüm aklına getiremeyenlerin, küstahça sorguya çekişidir. Bu sorunun yanıtı soranların bile anlayacağı kadar basittir:

"Bu yollar yapılmasaydı, bu taşıtlar şehir gelişmelerinin ciddi ve doğru planlandığı başka yerlerde yapılacak yollarda olacaktı."

İşlerin plansız yapıldığı iddialarına karşı Prost Planı'nın uygulandığı bildiriliyordu. Oysa zaten eskimiş ve geçerliğini yitirmiş Prost Planı tüm İstanbul Metropoliten Bölgesi'ni kapsamıyordu. Sur içi İstanbul'un ve Beyoğlu'nun fiziksel planı yapılmıştı. Kadıköy plan düşüncesi de bir derece yürütülmüştü. Bu planların verileri de yetersizdi. Asıl önemli eksiklik bu planları yapanların 1950'den sonra iyice dikleşen bir eğriyle artmaya başlayan İstanbul nüfusundan haberleri olmayışıydı. Dolayısıyla bu planlar İstanbul için uzun vadeli bir geleceğin iskeletini biçimleme yeteneğinden yoksundu.

Evet, sur içi İstanbul Prost Planı'nda Atatürk Bulvarı, Millet Caddesi, Vatan Caddesi ince yollar olarak bulunuyordu. Hatta Marmara Sahil Yolu bile ince bir yol olarak çizilmişti. Surların içinden, dışından kıvrılarak geçiliyordu. Denize taşmadan... 56 imar etkinliklerinde aslında eski İstanbul için Prost Planı anayollar şemasına uyuluyordu.

Şehir planlama ve uygulamasında "ölçü kaçırmak" gereksinme ile boyutlar arasındaki ilişkinin önemini kavrayamamaktan kaynaklanıyor. Köhneleşmiş Prost Planı yol güzergâhları aynen uygulanmış olsa bile, cadde genişlikleri birkaç misline çıkarılmışsa, yapılan işin o planla ilişkisi koparılmış demekti.

Öte yandan adına Prost Planı denen çalışmaya katkıda bulunan plancılar Menderes imarı cadde açmalarını kendi planlarının uygulaması sandılar. Cadde genişliklerinin battallaşmasını hiç önemsemediler. Tek kaygıları: "Ah bir de binaların cadde tasarısına portik yapılsa!" endişesi oldu.

YANLIŞ İŞLERDEN BİR DİZİ

İstanbul'un Marmara Sahil Yolu'nun yapılması için kıyılar toprak ve molozla dolduruldu. Rıhtımlar yapıldı, sonra yine dolgular yapıldı. Şehir yapısını ve tarihini koruma düşüncesi bir kere tecavüze uğrayınca gelen geçenin sonu gelmedi. Hâlâ o kıyılar döküm yeridir. Şehrin Marmara kıyılarında surlarla son bulan, burunlar ve koylarla hazine değerinde biçim revnakı kazanan Marmara kıyıları yok edildi. Bu davranış İstanbul'un çeşitli dönemlerindeki telaşlı imar uygulamalarından sadece bir örnektir. Ancak belirtmek gerekir ki bu şehir tarih, topoğrafya ve yapısına karşı yapılan vandalca girişimlerden tek bir örnektir.

Bir yaşama mekânını bölmenin, parçalamanın en keskin sonuç veren biçimi o yerin ortasından yol geçirmektir. Florya sahil yolu da bu sonucu yaratmıştır. Daha önceleri kıyılarla kucaklaşan karaların denizle ilişkisi yoğun trafik yolu tarafından acımasızca kesilmektedir. Kıyıların geleceğini büsbütün tehlikeye düşüren bir gelişme yolun deniz tarafında daha sonraları balıkhane, benzin istasyonu gibi tesislerin yapılmaya başlanmış olmasıdır. Yolun deniz yönünde doldurulduğça genişleyen düzlüklerin icraat meraklılarının iştihalarını kabartması önlenemez.

İstanbul'un şehir kuruluşunda camilere ve hatta her türlü anıtsal esere yaklaşma yollarının bir özelliği vardı.

Eser yanına iyice yaklaştıktan sonra birdenbire ortaya çıkardı. Bu plan düşüncesi hoş ve akıllıcaydı. Yapıtlar çölde vahaya yaklaşır gibi çok uzaklardan görülmezdi. Oysa 56 imar humması sırasında bu geleneğin tam tersi öneriler ortaya çıktı.

Menderes'in görevlilerden buna benzer bir isteği Atatürk Bulvarı'ndan Süleymaniye Camisi'ne 70 metre bir yol açılarak yaklaşılmasıydı. Yol caminin tam batı yönündeki iki minaresi arası genişlikte olacak ve bu minarelere doğru götürecekti.

Sağduyu, aynı zamanda bir derece cesaret sahibi ilgililer Menderes'e "bu boyutlarda bir yolun caminin ölçüsünü bozacağını, yaklaşım sırasındaki sihiri yok edeceğini, hem esasen arazinin topoğrafyası dolayısıyla eğimi yüzde 19'a kadar varacak olan bu yol yapımının doğru olmadığını" bildirdiler.

Menderes ertesi sabah telefonla "o sabah söylenen eğimi kendi otomobiliyle çıkabildiğini, demek ki yolun mümkün olduğunu, kendisinin yanlış beyanlarla sabote edildiğini" bildiriyor ve öfkesini dile getiriyordu.

Öte yandan Menderes bu geniş Süleymaniye yaklaşımı yoluna Kanuni Sultan Süleyman heykelinin dikilmesini istiyordu. Bu isteğe başarıyla bir çözüm bulunması mümkün değildi. Alışılan boyutta heykeller 70 metre genişlikteki bir uzun bulvarın ve Süleymaniye Camisi'nin ölçüleri yanında yitip gidecekti. Bu boyutlarla yarışacak bir heykel ise yapılamazdı.

Bir caddede derinliğine şöyle bakıldığı zaman belirli mesafelerden sonrası ilgi alanının dışına taşar. Bu mesafe olsa olsa 100-150 metredir. Bundan sonrası (eğer orası önceden biliniyorsa) zihin yoluyla kavranır, gözle değil...

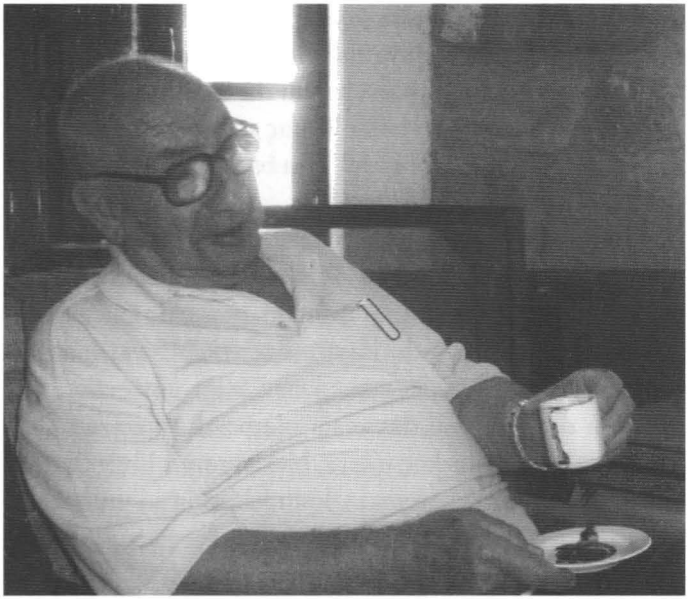
Oysa Menderes bir noktadan bakıldığı zaman en az 500 metre ilerisini görmek istiyordu ve bütün caddeleri buna göre açtırıyordu. Bazı yerlerde bu istek kilometreler ölçüsüne varıyordu.

56 imar humması talihsizliklerinden biri etkinliklerde karayollarının da önemli görevler almasıdır. Karayolları görevlileri İstanbul gibi bir şehirde boş arazi alışkanlıklarından kurtulamıyorlardı. Uzun düz hatlar arıyorlardı. Eminönü-Unkapanı yolunu dinamit patlatarak açarken, Rüstem Paşa Camisi'nin duvarları ve emsalsiz çinilerini çatlatıyorlardı.

Yoğunlaştırma ve merkezileştirme yanlışlığı yalnız sur içi İstanbul ile bitmedi. Şehrin Eminönü-Karaköy'de odaklaşan eski merkezleri de yoğunlaştı. Beyoğlu da gelişmelerin boğuntusu içinde bırakıldı. Beyoğlu ve İstanbul birbirini bunaltır hâle getirildi. Salıpazarı'nda kazıklar üzerinde liman inşası imar suçu şiddetindeki yanlışlara birer örnektir.

Beşiktaş'tan Maslak'a kadar bir yol açıldı. Beşiktaş'ta Barbaros Bulvarı olarak başlayan bu geniş cadde Boğaziçi üst yolunu şehre bağlayan ana damar oluyordu. Basın Yıldız Bulvarı'nın "Sinanpaşa Camii'nden Maslak'a kadar düz hat hâlinde ve en son şehircilik zihniyetine uygun olarak" yapıldığını belirtiyordu. (Yeni Sabah, 1.8.1957) İstanbul gibi tepelere yayılan bir şehirde ölçülere ve geleneğe aykırı upuzun düz hatların nasıl olup da "en son şehircilik zihniyeti" olarak ortaya atılabildiği anlaşılamadı.

Önemli şehir meydanları dindirilemez bir iştiha ile büyütüldü. Bir meydanın boyutları ne kadar büyük olursa, şehre o kadar çok yakışacağı sanıldı. Battal boyutlardaki meydanların kenarları açık kaldı. Eskiden yapılmış ya da

yeni binalar varsa bile, bunlar meydandan ve çevresinden koptu.

Bir şehir meydanı, bir "iç mekân"... İçindeki insanları kavrayan bir iç hacim... İnsanın her köşesiyle kendini yakın bulacağı, bütünlüğü olan bir yakın çevre... Şehir meydanı insanların birbirine sanki seslenebilecekleri kadar kompakt bir yakın mesafe bütünlüğü... Öyleyse bir şehir meydanının boyutlarında vahşi genişliklerde düzlüklerin ölçülerini aramak zihin sağlığı işareti değil.

Hem bir şehir meydanının içinden o meydanın dışında ve uzağındaki manzaraların seyredilmesi gerektiğini sanmak boşunadır. Taksim Meydanı'ndan Boğaziçi'ni seyretmek gerektiğini sanmak gibi... Meydanların kenarında meydanın kavranması ve algılanmasını hırpalayacak büyük yarıklar, boşluklar olmamalıdır.

Öte yandan Marmara kıyılarında denizin daraltılmasından daha pervasız uygulamalar Boğaziçi'nde yapıldı. Boğaziçi, Emirgan ve Kireçburnu'da kazıklı yollarla daraltıldı. Evet, o zaman belki birkaç metre daraltıldı ama, ünlü deyimimizle: "Yol oldu!" Bu başlangıcın daha sonra neler için cüret verdiği biliniyor.

Her şeyden önce Boğaziçi uluslararası bir ulaşım yolu olduğu için daraltılamazdı. Bundan başka dünyanın en önemli ve güzel doğa anıtlarından biri olduğu için Boğaziçi'ne el sürülemezdi. Bakire Boğaziçi'ne parmak dokundurulamazdı. Tepelerde işlenen imar cinayetleri Boğaziçi'ni daraltmanın dayanağı olamazdı. Boğaziçi değil 5-10 metre ya da birkaç metre, birkaç santim bile daraltılamazdı. Çünkü bekâretin izalesinde santimin miktarı rol oynamazdı.

UMUT FAKİRİN EKMEĞİ

Umut dünyası bir rüyalar âlemi. Ama ne iyi ki, umudun kendisi düş değil. Çünkü uyanınca bitmiyor. Gözü açık görülüyor. Demek ki gözümüzü açabildikçe umutsuzluğa düşemeyiz. İnsan yaradılışı bu!

Ancak umut kapılarını beleşçilere kapamak gerekiyor. Hak etmeyen bir kalabalık yolları tıkamasın... Umut gökten zembille inmiyor... Umut insan eseri... Bu eseri akıl, denge ve çalışkanlık yaratabilir. Umut aptalların ve tembellerin dayanağı değil. "Umut sarayları" taş taş üstüne konarak inşa edilecek. Hiç akıl çalıştırmadan, hiç çaba gösterilmeden umut beslemek hak değil.

Umutsuzluk kuyularında çırpınan ille de bir ipe tutunup kurtulmaya çalışacak... Ne yapsın ki? O anda eline geçen ip belki de son kurtuluş çaresidir. Bir de şunu düşünmeli: Acaba o ip kaç kişiyi çeker? Çok kişi asılırsa, elde kalmaz mı? "İpsiz umut" olur mu? "İpsizlik" bile umutsuz değilken.

Ama bu umut ve ip işi bildiğimiz cins hesaba gelmiyor. İpe bağlı umutların hâli bambaşka. "İki cambaz bir ipte oynamaz," deriz ya... Bu akıl, ip cambazlarının yalnızlık keyfini gıcırdatıyor, o kadar... Yoksa taş gibi bir özsöz var ki, görünmeyen gerçeğe ışık tutuyor: "Umut pek çok delinin üstünde dans ettiği bir iptir."

Pekiyi bu özsöz hangi ülkenindir? Söylemeyeceğim... Çünkü o zaman sözün ne anlama geldiğini bir kenara bırakıp söyleyenlerle uğraşıyorlar. Tıpkı benim, "Yeter, şişmanlamayın!" dediğim dostlarım gibi... Sözün ne demek istediğini bir kenara bırakıp beni süzüyorlar. Niyetim bundan sonra gözlerini bantlayıp kulaklarına bağırmak.

Umut geçmiş zamanla ilgili değil. Umut geçmişi umursamıyor, iyileştirmiyor. Olan olmuş bir kere... Yaşamakta olduğumuz zaman ise, zaten boğazımıza kadar yükseliyor. Umut hep "yaşadığımız an" çizgisinden sonrası için: 10 dakika mı? 10 gün mü? Yoksa 10 yıl mı? Fark etmez, gelecek zaman olsun da.

Umut fakirin ekmeği. Umudun verdiği şifa çoğu zaman kısıtlı, iyi etmiyor ama, hiç olmazsa katlanma gücünü uzun sürelere yayıyor. Umut gibi ömürle birlikte uygun adım yürüyen bir dostumuz olmasa, kendimizi bu dünyada yapayalnız kaldık sanacağız. Çevremizde köpüren bir kalabalık bize yapışık yaşasa bile...

Umudu kalmadığını sanan dam kenarına çıkıp atlamaya hazırlanıyor. Hiç sanmayın ki, umudu kalmadı diye oraya çıkıp bekliyor. Gerçekten umudu kalmamış olsa, zaten atlamış olacak. Dam kenarındaki kişinin bir umudu var: Polislerin gelip kurtarması.

Umutlanma inanma ile kardeş... Hiç inanılmazsa, umut da yok demek... Umudun dayanağı inanmak. Düşünmeden inanmak ise, umutları boşa çıkarıyor. Destek havada kalınca umut da havada kalıyor.

Neye umut beslenecek ki? Hızır'ın gelmesi mi beklenecek? Yoksa futbolcu bacağına güvenip toto mu oynanacak? Toto yetmiyorsa loto mu var? O olmazsa beygir yarışları... Çeşit bol, nasılsa kumarın büyüğü devlet koruması altında... Milli piyango ne güne duruyor? Umut ticaretinin "babası" devlet...

Ama gerçek şu ki, mutluluk kapılarının kumar umutlarıyla aşılacağını sanan kişi o kapıların suratına kapatılacağını bilmeli. Vurgun umutları basamak yapılarak mutluluk mu olur ki? Akıl kullanılmadan, çaba gösterilmeden mutluluk anaforuna konmak, hak olmayışı bir yana, ayıp bile sayılmaz mı?

Umut boşlukta doğuyor. Umut havada. Umut gerçekleştiği anda adı umut olmaktan çıkıyor. Bu o demek ki, umut canlı kaldıkça kuşku (şüphe) ortadan kalkmaz. Umut ile kuşku ayrılmaz ikiz kardeş... Ölümleri aynı anda oluyor.

Umut dostumuz. Ama dedik ya, umutla kuşku birbirinden ayrılmaz, öyleyse güvenilmez bir dostumuz. Başka hiçbir dayanağı olmadan zavallı mutluluğu yalnız ve yalnız umutlara bağlamak akıl işi mi?

"Değildir" diyeni dinleyelim: "Umut öyle şarlatandır ki, ara vermeden, ha bire bizi aldatır durur. Benim mutluluğum tüm umutlarımı yitirdikten sonra başladı." (Chamfort)

Hiçbir konuya tek açıdan bakmamak gerekiyor ya! Sırası gelmişken umutlanmayı batıran düşüncelere de yer verelim: "Umutların çayırında pek çok deli otlar." (Batı Asya özdeyişi.) "Kertenkele ne kadar küçük olursa, timsah olma umudu o kadar büyük olur." (Habeşistan özdeyişi.)

Yaşama gücünü ve neşesini kamçılayan en önemli uyandırıcı umudun ta kendisi. Mutluluk tembelleştiriyor, umut canlandırıyor. Umut mutluluğu doğuruyor, mutluluk umudu değil... Umut mutluluğun anası, mutluluk umudun değil...

Mutluluk ambar malı değil. Marketten de satın alınmıyor. Nasıl bir şeyse bu duygu, insanın yüreğine doğuyor. Kaynaklandığı en güçlü dayanak ise umut...

Var mı umutlarını tümüyle yitirmek diye bir son nokta? Varsa bile umutlanmak gerekir son noktaya varıldı diye... Çünkü ondan aşağısı yok. Kötüsü yok. Kuyunun dibine vardıktan sonra yükselme başlayacak.

Umutlara gözü kapalı yaslanmak yok. Ama umutsuzluk da güçsüzlüğün bir çeşidi. Yakışmaz ki.